

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Hana Přesličková a kol.

Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí II.

Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí II.

Hana Přesličková a kol.

Autorský kolektiv:

Mgr. Hana Přesličková

Mgr. Kateřina Grohmannová

Mgr. Lukáš Kutil

Mgr. et Mgr. Pavla Malvotová

PhDr. Martina Novopacká, Ph.D.

Mgr. Viktorie Paloušová

JUDr. Michaela Roubalová, Ph.D.

Odborná spolupráce:

Mgr. Veronika Stočesová (spolupráce při nastavení základních parametrů projektu)

PhDr. Ilona Voldřichová (spolupráce při sběru a primární analýze dat)

Recenzenti:

doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., Dr. h. c. (ČVUT, FBMI – Fakulta biomedicínského inženýrství, externě Právnická fakulta a Husitská teologická fakulta UK, forenzní psycholožka, soudní znalkyně)

PhDr. Daniela Květenská, Ph.D. (Ústav sociální práce, Univerzita Hradec Králové, metodická prevence domácího násilí PČR)

Technická spolupráce:

Lucie Černá

Poděkování:

Autorský kolektiv děkuje všem členům panelu expertů sestaveného pro účely realizace projektu VilenceOff. Děkujeme dále všem osloveným respondentům a spolupracujícím pracovníkům v rámci projektových aktivit. Poděkování pak předně patří také recenzentkám za zpracování posudků k této publikaci a poskytnutí cenných připomínek a námětů.

Publikace vznikla v rámci projektu „Zlepšení v oblasti zacházení s pachateli a v oblasti podpory obětí v případech domácího a genderově podmíněného násilí v ČR“ financovaného z Norských fondů na léta 2014–2021 (LP/REG/PDP7).

ISBN 978-80-7338-214-8

ISBN 978-80-7338-215-5 (pdf)

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2025

www.iksp.cz

Obsah

I. Úvod	11
I.1 Cíl a metodologie výzkumného projektu	11
I.2 Teoretická východiska	13
I.3 Práce s původci domácího násilí – preventivní intervenční programy	15
II. Výsledky dotazníkového šetření I. – programy a jiné intervence pro původce domácího násilí v ČR	19
II.1 Cíle a metodologie expertního šetření	19
II.2 Regionální dostupnost organizací poskytujících programy pro PDN	22
II.3 Cíl, obsah a podoba intervence pro PDN	24
II.4 Podpora a financování	25
II.5 Kvalita poskytované intervence	26
II.5.1 Metodické zastřešení	26
II.5.2 Personální zajištění a jeho kvalita	27
II.5.3 Vzdělávání, supervize a intervize	29
II.6 Kapacita, naplněnost a struktura klientely programů pro PDN	31
II.6.1 Struktura klientely	32
II.7 Vstup do programu či intervence pro PDN	34
II.8 Úspěšnost programů pro PDN	36
II.8.1 Předčasné ukončení programu	38
II.9 Spolupráce s jinými subjekty	39
II.9.1 Regionální praxe multidisciplinární spolupráce	41
II.10 Klienti s uloženou povinností podrobit se programu pro PDN	42
II.11 Význam intervencí pro PDN	44
II.12 Vliv pandemie covid-19 na práci s PDN	45
II.13 Další poznatky expertů	45
III. Panel expertů	49
III.1 Cíle a metodologie	49
III.2 Setkání 2: Aktuální stav a potřeby v oblasti práce s PDN	50
III.3 Setkání 3: Systémové nastavení práce s původci domácího násilí (DN)	54
III.4 Setkání 4: Možnosti podpory využití programů a intervencí pro PDN	57
IV. Výsledky dotazníkového šetření II – Analýza potřeb relevantních aktérů	67
IV.1 Cíl a metodologie	67
IV.2 Vzorek	67
IV.3 Specializace na DN	68
IV.4 Spolupráce aktérů v kontextu DN	71
IV.5 Výroková část	74
IV.5.1 Specializované zacházení s PDN	76
IV.5.2 Punitivita	82
IV.5.3 Identifikace domácího násilí	88

IV.6	Kvalitativní část	92
IV.6.1	Názory na programy pro PDN a jejich využívání z pohledu expertů	92
IV.6.2	Aplikační problémy	94
IV.6.3	Změny v oblasti domácího násilí za posledních 10 let	95
IV.6.4	Návrhy pro zlepšení zacházení s původci (domácího) násilí	96
IV.6.5	Potřeby podle jednotlivých skupin odborníků	96
V.	Potřeby z hlediska původců domácího násilí	105
V.1	Metodologie a výzkumný soubor	105
V.2	Výsledky	106
V.2.1	Heterogenita skupiny a nejednoznačné role aktérů	106
V.2.2	Problematické dětství	106
V.2.3	Násilí v aktuálních vztazích	108
V.2.4	Náhled na situaci	110
V.2.5	Děti	114
V.2.6	Potřeba pomoci	115
V.2.7	Průběh intervence	116
V.2.8	Vnímaný efekt odborné pomoci	118
V.2.9	Dostupnost pomoci	120
V.2.10	Okolí	121
V.2.11	Vliv státu a jeho reprezentantů	121
VI.	Závěr a diskuse	125
	Resumé	135
	Summary	143
	Použité prameny	151

Seznam zkratek

DN	Domácí násilí
PDN	Původce/pachatel domácího násilí
IC	Intervenční centrum
LOM	Liga otevřených mužů, z.s.
NNO	Nestátní nezisková organizace
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PČR	Policie České republiky
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování
PMS	Probační a mediační služba
VS ČR	Vězeňská služba ČR

I.

Úvod

Touto monografií navazujeme na předchozí (Přesličková, Grohmannová, Malvotová, Novopacká, Paloušová, Roubalová, & Kutil, 2023), v níž jsme na základě výzkumných prací v rámci projektu financovaného z Norských fondů 2014–2021, shrnuli dosavadní legislativní předpoklady a strategické postupy, týkající se řešení domácího násilí (dále též DN), resp. zacházení s jeho pachateli. Pozornost jsme věnovali zacházení s pachateli DN jak na domácí půdě, tak také v zahraničí. Dále jsme se zde zabývali reakcí státu na ty nejzávažnější projevy domácího partnerského násilí, tj. trestné činy, jak jsou zachyceny v systému trestní justice. Provedli jsme základní sondu do postupů justice, které naznačují, jak se s těmito případy vypořádává. Prostřednictvím analýzy statistických údajů a trestních spisů jsme zkoumali charakteristiky pachatelů a obětí trestných činů spojených s domácím násilím a také charakteristiky vztahových, sociálních a dalších podmínek v rodinách, kde se domácí násilí vyskytuje. Rovněž jsme se zabývali trestněprávními aspekty reakce trestní justice na případy domácího partnerského násilí, zejména ukládáním sankcí a dalších opatření, která jsou v legislativní rovině k dispozici.

V této knize se ve větší míře zaměřujeme na potřeby systému zacházení s pachateli domácího násilí v ČR obecně a nikoli jen v souvislosti se sankčními systémy. Naší snahou bylo prostřednictvím výsledků empirické části výzkumu, tj. na sebe navazujících výzkumných metod a s využitím různých výzkumných nástrojů, prozkoumat stávající situaci, možnosti, a především reflexi odborníků, týkající se aplikační praxe v oblasti práce s osobami dopouštějícími se násilí. Pozornost je přitom ponejvíce zaměřena na intervence, které mají své důležité místo v procesu eliminace, resp. snižování rizik tohoto nežádoucího společensky nebezpečného jevu, prostřednictvím specifické preventivní práce s původci násilí. Oněmi intervencemi jsou především terapeutické programy (či jiné obdobné intervence) pro původce násilí. Ačkoli pro jejich aplikaci existují již v české legislativě předpoklady, jsou v praxi využívány spíše sporadicky.

I.1 Cíl a metodologie výzkumného projektu

Hlavním cílem výzkumného projektu, jak zmiňujeme již v první monografii, bylo zmapovat a popsat zacházení s pachateli v případech domácího genderově podmíněného násilí v České republice a ve vybraných evropských státech, identifikovat nedostatky a dobrou praxi v této oblasti, zjistit a analyzovat potřeby hlavních aktérů a na základě dosažených poznatků navrhnout účinná opatření k podpoře odpovídajícího systému práce s pachateli domácího násilí. Takový funkční systém by pak měl vést předně ke zlepšení situace obětí domácího násilí, a to prostřednictvím omezování újmy působené násilnými osobami.

Díličí cíle a metodologie výzkumných prací byly popsány již v předchozí monografii, na kterou v tomto směru odkazujeme. Pro úplnost na tomto místě připomínáme metody a techniky kriminologického výzkumu, které byly využity při řešení výzkumné části prezentované v této monografii. Jednotlivé metody a nástroje využité ke sběru a analýze dat, jakož i zkoumané soubory a vzorky, však detailněji popisujeme přímo v úvodní části jednotlivých kapitol, které přinášejí zároveň výsledky zmíněných výzkumných aktivit. Prezentujeme data získaná v průběhu celého projektu, tj. leden 2020–březen 2024, konkrétní období čerpání dat uvádíme rovněž v rámci konkretizace jednotlivých výzkumných

postupů. Ačkoli v této oblasti dochází ke změnám jen velice pozvolna, přesto některé dílčí změny, které nastaly v období od sběru dat do vydání této knihy, se snažíme reflektovat a upozornit na ně čtenáře krátkými komentáři.

Metody, techniky a nástroje:

- *dotazníkové expertní šetření I. (výzkumná sonda)* mezi realizátory programů zaměřených na pachatele (původce) domácího násilí za účelem zmapování aktuálního stavu v této oblasti. Skupina expertů prostřednictvím dotazníkového šetření posuzovala aktuální stav práce s původci domácího násilí v ČR
- *panel expertů* – diskusní (fokusní) *skupiny*. Projekt vycházel z participativního přístupu. Jedním z metodologických předpokladů pro realizaci výzkumných aktivit projektu bylo proto navázání spolupráce s jednotlivými odborníky a sestavení tzv. *panelu expertů*. Panel expertů tvořili zástupci relevantních institucí (zejména orgánů činných v trestním řízení a dalších organizací), kteří jsou odborníky v oblasti domácího násilí a práce s jeho pachateli či původci. Panel expertů fungoval jako základní zdroj poznatků za účelem podpory dalšího postupu výzkumných prací. S experty jsme spolupracovali v rámci platformy *diskusních skupin* na stanovené téma;
- *expertní šetření II.* proběhlo mezi jednotlivými skupinami expertů v rámci reakce systému trestní justice a dalších participujících organizací. Skupina expertů prostřednictvím dotazníkového šetření měla identifikovat zejména potřeby nutné k vytvoření či zlepšení propojeného a funkčního systému práce s pachateli domácího partnerského násilí. Expertní šetření II bylo zaměřeno na potřeby všech subjektů, které vystupují v rámci systémové reakce státu a které uplatňují opatření vůči původcům domácího násilí
- *kvalitativní polostrukturované rozhovory* s původci či pachateli DN byly realizovány za účelem získání komplexnějšího kontextu a identifikace potřeb, které by z pohledu této skupiny přispěly k omezení opakování násilného jednání, zajistily snížení rizik dopouštění se násilí, a tedy zvýšení ochrany obětí. Rozhovory sloužily jako kvalitativní doplnění metodologické triangulace. Před realizací rozhovorů bylo vytvořeno schéma (scénář), v němž byly specifikovány tematické okruhy otázek. Okruhy byly stanoveny za pomoci rešerše literatury, analýzy relevantních dokumentů a statistických dat a s použitím výstupů z expertních šetření a diskusních skupin. Účelem rozhovorů bylo hlubší pochopení a získání bližších poznatků o identifikovaných problémech a zjištění potřeb relevantních aktérů.

Pro analýzu sebraných dat jak z rozhovorů, ale i expertních šetření a fokusních skupin byly použity především metody vytváření trsů a zachycení vzorců (gestaltů). Metoda vytváření trsů slouží k seskupení a konceptualizaci výroků do skupin, na základě vzájemné podobnosti mezi označenými jednotkami. Tento proces vytváří obecnější kategorie na základě např. tematického překryvu. Hlavním principem je srovnání dat a jejich následná agregace. Metodou zachycení vzorců jsou v sebraných datech vyhledávány opakující se vzorce a témata za účelem vytvoření narativu o zkoumaném jevu. V datech se následně hledají výroky, které opakující se témata podporovaly a výroky, které jsou s nimi naopak v rozporu. Tímto způsobem byl zmapován současný stav, potřeby relevantních aktérů a případně doporučení pro další vývoj.

I.2 Teoretická východiska

V současné době již nemusí teorie ani praxe bojovat s pochybnostmi o tom, že domácí násilí je vysoce závažný a velmi komplikovaný a zároveň komplexní společenský problém. Stejně jako v jiných oblastech se ovšem stále hledá neoptimálnější řešení, nejefektivnější strategie a opatření. Pod vlivem nejrůznějších teoretických přístupů a paradigmat se formovala také politika a postupy v praxi této oblasti a ty zpětně ovlivňovaly vývoj vědeckých a výzkumných poznatků. Původně, zejména v minulém století, vycházely hlavní strategie řešení domácího násilí ze silně zakořeněného vnímání domácího partnerského násilí coby násilí mužů na ženách (Levinson, 1989; Pence & Paymar, 1993; Stark, 2007), přičemž muži byli vnímáni jako homogenní skupina násilníků, agresorů, kteří týráním vykonávají nad ženami kontrolu (feministická teorie). Navíc bylo domácí násilí původně spojováno pouze s fyzickým násilím, tedy „bitím“, což bránilo vývoji sofistikovanějších nástrojů hodnocení a terapeutických programů, které mohou účinněji identifikovat a řešit problémy násilí jak u mužů, tak u žen (Pence & Dasgupta, 2006). Jak uvádí Čírtková, v průběhu let se „v důsledku nejrůznějších nově formulovaných poznatků jednotlý obraz domácího násilí jako týrání ženy mužem rozpadl,“ (Čírtková, 2019). Přispěla k tomu řada empirických výzkumů, díky nimž se ukázalo, že partnerské násilí není jednotným jevem a že typy domácího násilí lze rozlišovat s ohledem na partnerskou dynamiku, kontext a důsledky (Stark, 2007; Johnson, 2008). Také, že nikoli všechny formy domácího násilí jsou zcela genderově asymetrické a páchaný pouze muži (srov. např. Dutton, D. G. & Corvo, K., 2009).

Podle Čírtkové celkovému současnému poznání podob domácího násilí napomohl tzv. interaktivní přístup, který je založen na zásadě, že je: „*třeba analyzovat chování násilné osoby i ohrožené osoby a jejich vzájemnou interakci proto, aby byla správně vyhodnocena podoba narušeného vztahu, posoudit startéry incidentů (zda jde konkrétně o konflikty mezi partnery nebo prosazování kontroly a moci), projevy násilí (formy, četnost, intenzitu), reakce obou aktérů na násilí a dopady na oběť.*“ (Čírtková, 2019).

Snahy o reflexi těchto poznatků vyústily v potřebu rozlišovat jednotlivé podoby domácího násilí a vytvoření určitých typologií tohoto druhu násilí. Nejznámější takovou typologií je Johnsonova, která, ač byla dále nejen často citována, ale také doplňována či upřesňována (Kelly & Johnson, 2008), je stále platnou. Takto byly popsány čtyři typy násilí: násilná donucovací kontrola (resp. tzv. intimní terorismus), což představuje vzorec citově zneužívajícího zastrašování, nátlaku a kontroly spojené s fyzickým násilím vůči partnerům (donucovací a kontrolní násilí, Kelly & Johnson, 2008). Tento vzorec je mnohým čtenářům známý z modelu Power and Control Wheel (Pence & Paymar, 1993). Některými autory bývá označován také jako bití (battering) pro zdůraznění orientace na fyzické projevy násilné kontroly (Pence & Dasgupta, 2006). Jedná se o typ partnerského násilí, se kterým se nejčastěji setkávají orgány činné v trestním řízení, soudy (trestní i civilní).

Dalším typem je tzv. situační párové násilí, které je považováno za nejčastější typ fyzické agrese v běžné populaci manželů a partnerů žijících ve společné domácnosti a kterého se dle řady výzkumů dopouštějí jak muži, tak ženy. Nejedná se o mírnější verzi donucovacího kontrolujícího násilí, ale spíše o jiný typ partnerského násilí s odlišnými příčinami a důsledky. Není zasazeno do vzorce moci, nátlaku a kontroly v celém vztahu. Obecně je situační párové násilí důsledkem situací nebo hádek mezi partnery, které občas přeros-

tou ve fyzické násilí. Zdá se, že jeden nebo oba partneři mají špatnou schopnost zvládat své konflikty a/nebo špatně ovládají hněv (Ellis & Stuckless, 2006; Johnson, 1995, 2008; Johnston & Campbell, 1993).

Dalším typem domácího násilí je násilný odpor, kterým reaguje týraná osoba na násilí, nejčastěji pak na formy nátlakového, donucovacího násilí (tedy na intimní terorismus), nejde zde o sebeobranu v právním slova smyslu, ale spíše o vlastní násilnou obranu (Kelly & Johnson, 2008).

Posledním typem násilí popsaným Johnsonem je násilí podněcované rozchodem. Násilí představuje netypickou a závažnou ztrátu psychické kontroly (někdy se popisuje jako „prostě se zblázním“), obvykle se omezuje na jednu nebo dvě epizody na začátku nebo během období odloučení a pohybuje se od mírných až po závažnější formy násilí. Násilí vyvolané rozchodem se s větší pravděpodobností dopouští partner, který je opouštěn a je šokován rozvodovým řízením. Nejedná se tedy o nátlakové násilí.

Někteří autoři (např. Pence & Dasgupta, 2006) nad to uvádějí ještě patologické domácí násilí jako násilí způsobené duševní nemocí, neurologickým poškozením, fyzickou poruchou, zneužíváním návykových látek atd. A dále také antisociální násilí jako násilí vyplývající z poruchy osobnosti. Obvykle se projevuje jako násilí, které se vyskytuje všeo-
becně v různých situacích.

Identifikace jednotlivých forem násilí v praxi je poměrně dosti důležitá, neboť rozlišování mezi jednotlivými typy domácího násilí má zpětně velký význam pro tvorbu vhodných screeningových a diagnostických nástrojů a postupů, které přesněji popisují hlavní dynamiku partnerského násilí, kontext a důsledky (Kelly & Johnson, 2008). To může vést k lepšímu rozhodování a volbě vhodných sankcí a účinnějších terapeutických či jiných programů přizpůsobených různým charakteristikám partnerského násilí (Kelly & Johnson, 2008).

Každá kategorie násilí má jiné sociální a historické a kulturní kořeny a vyžaduje odlišné intervence. Rovněž se ukazuje, že vedle různých typů násilí, pachatelé či osoby, které se násilí dopouštějí, představují velice heterogenní skupinu vyznačující se pouze některými společnými znaky. Vznikaly proto také různé typologie pachatelů domácího násilí (např. Amy Holtzworth-Munroeová, 2000, u nás např. Čírtková, 2011, Švec & Špatenková, 2011).

Na druhou stranu nové zákony, stejně jako postupy a veřejné politiky, které byly vytvořeny s cílem čelit domácímu násilí a zneužívání, shrnuly všechny činy domácího násilí do jednotné kategorie (Kelly & Johnson, 2008). Tento jakýsi indiferentní nespécializovaný přístup, s nímž se setkáváme nejen v systému trestní justice, často vede k „univerzálnímu“ intervenčnímu přístupu, který nesplňuje ani cíle spravedlnosti, ani cíle veřejné bezpečnosti (Pence & Dasgupta, 2006).

Výzkumy pak jednoznačně potvrzují, že ne všichni násilníci reagují na léčebné programy podobně a jejich osobnost může určovat jejich citlivost na intervenční programy pro násilné osoby (Pence & Dasgupta, 2006). Aby tedy bylo možné navrhnout vhodné

intervenční programy, je třeba rozlišovat, kdo komu a co dělá a s jakým dopadem (Pence & Dasgupta, 2006). Tomu by měla odpovídat na jednotlivé formy, resp. typy domácího násilí cílená a specializovaná práce s osobami, které se násilí v blízkých vztazích dopouštějí.

1.3 Práce s původci domácího násilí – preventivní intervenční programy

Jak se ukazuje, jinde ve světě práce s původci domácího násilí rozhodně nové téma nepředstavuje. V řadě zemí včetně evropského prostoru je práce s násilnou osobou integrální součástí řešení problematiky domácího násilí. Intervencí, která je společná všem zemím, jsou pak právě programy zaměřené a určené osobám dopouštějícím se násilí, které tvoří nedílnou součást v intervenujících postupech. V České republice lze však práci s osobou dopouštějící se domácího násilí považovat za relativně nové téma, které je často považováno za značně kontroverzní. Preventivní intervenční programy zacílené na zastavení násilí nebo alespoň jeho zmírnění, můžeme ovšem nalézt i v našich podmínkách. I když v Čechách existuje řada organizací, které nabízejí intervence pro původce a odvádějí dlouhodobě dobrou práci, navíc existují i předpoklady k aplikaci některých včasných intervencí i v legislativní rovině (Přesličková a kol., 2023), optimální systémový přístup k těmto osobám se spíše hledá.

K přijetí legislativních nebo jiných opatření nezbytných ke zřízení nebo k podpoře programů pro původce domácího násilí, vyzývá v článku 16 signatářské státy i Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva) (Council of Europe, 2011). Důležitost intervencí pro původce domácího násilí je zdůrazňována (článek 28 a 12) i v nedávno přijaté Směrnici Evropského parlamentu a rady o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (European Parliament and Council, 2022). V neposlední řadě o rozšířenosti a opodstatněnosti těchto intervencí svědčí i existence zastřešující evropské sítě pro práci s pachateli domácího násilí (The European Network for the Work with Perpetrators of Domestic Violence; WWP EN), která byla založena v roce 2014 a aktuálně sdružuje více než 60 organizací¹. Na stránkách této organizace je uvedeno, že cílem programů pro původce domácího násilí je v první řadě zvýšení bezpečí ohrožených osob ukončením násilného jednání. Na straně původce je nutné se soustředit na posílení sebereflexe a pomoc v rozvoji nenásilných strategií při zvládání vzteku, včetně vyhodnocování míry rizika ze strany pachatelů pro jejich (bývalé) partnerky a děti. Tyto programy tedy pachatele rozhodně nevedou pouze k tomu, aby získali děti do své péče nebo aby přiměli svou partnerku zůstat s nimi. Neposkytují pachatelům výhodu v trestním řízení ani jim nepomáhají lépe skrývat a omlouvat jejich násilné chování. Podpora obětí a jejich bezpečí musí být středobodem všech intervencí².

Počátky práce s původci domácího násilí lze datovat do 80. let minulého století. V této souvislosti je potřeba určitě zmínit tzv. „Duluth model“. Tento asi nejznámější model, který lze považovat za významný milník v přístupu k domácímu násilí nejen z hlediska práce

1 Organizace Work with perpetrators (WWP) – Evropská síť pro práci s pachateli domácího násilí byla založena v roce 2014, sdružuje odborníky z programů pro pachatele, výzkumných ústavů a služeb na podporu obětí a pozůstalých. Usiluje o vytvoření Evropy, kde je práce s pachateli odpovědná, účinná, zaměřená na oběti a genderově orientovaná. <https://www.work-with-perpetrators.eu/>

2 Work With Perpetrators. (n.d.). FAQs. <https://www.work-with-perpetrators.eu/about-us/faqs>

s původci, je pojmenován po městě Duluth v Minnesotě (USA), kde v roce 1980 vznikl. Přístup, který je inspirací pro země po celém světě, byl vyvinut v rámci iniciativy Intervenčních programů proti domácímu násilí (Domestic Abuse Intervention Programs; DAIP), která si kladla za cíl zefektivnit řešení domácího násilí³. Nejde o samostatný program pro původce, ale tento je součástí širšího systémového přístupu (Phillips et al., 2013). Podle zakladatelů je nutno problém řešit nejen na individuální, ale především na komunitní a společenské úrovni⁴. Klíčové je přeorientovat pozornost z pouhé ochrany oběti i k odpovědnosti pachatele a práci se systémem, tvořeným všemi institucemi, které jsou v případech domácího násilí zaangažovány⁵. Intervence pro původce podle Duluthského modelu je zaměřená především na přijetí pocitu zodpovědnosti a nabídnutí alternativ k násilnému chování. Kritici tomuto modelu vyčítají podporu genderových paradigmat – muž násilník vs. oběť žena a nedostatečně prokázanou efektivitu (Dutton, 2012). Navzdory tomu se Duluthský model rozšířil do celého světa a vychází z něho i většina programů pro původce domácího násilí realizovaných v Evropě (Hamilton et al., 2013). Ze studie, v rámci níž se snažili autoři zmapovat aktuální praxi v oblasti zacházení s původci domácího násilí v Evropě a která zahrnovala 54 programů z 19 evropských zemí, ale vyplývá velká variabilita těchto programů (Hamilton et al., 2013). Neexistuje tedy jeden univerzální přístup, jak zacházet s původci domácího násilí a jednotlivé státy i organizace uplatňují různé strategie. Jedním z rozdílů je například to, jestli klienti do programu vstupují „dobrovolně“ nebo na základě nařízení soudu nebo jiného orgánu⁶. Některé organizace se specializují výhradně na tzv. dobrovolné klienty, jiné považují za smysluplné pracovat i s původci, kterým byla účast v programu nařízena.

Výhradně na bázi dobrovolného vstupu fungují většinou svépomocné mužské organizace, jako je například německá síť Muži proti násilí mužů (Männer gegen Männer-Gewalt; MgM). V České republice se lze setkat s obdobou tohoto přístupu u organizace Liga otevřených mužů (dále též „LOM“), která jako podmínku vstupu vyžaduje, aby měl účastník dostatečný náhled na svoje násilné jednání. Tito zastánci dobrovolných programů argumentují tím, že ke změně násilných vzorců chování nemůže dojít z donucení a taková intervence nebude úspěšná (Kavemann et al., 2007). Nařízení vstupu do programu podle nich podporuje násilníka v odmítání přijetí jeho vlastní odpovědnosti za násilné jednání. Násilník, který není motivovaný se sebou něco dělat, by měl být podle zastánců výlučně dobrovolného vstupu pouze adekvátně potrestán. Pachatel se úmyslně rozhodl pro násilí, tak musí nést následky. Nařízení vstupu do programu oslabuje pachatelovu rozhodovací kompetenci a může naopak násilné reakce spíše posilovat. Odborníci, kteří pracují i s klienty s „nařízenou“ účastí v programu sice nenamítají, že nejlepším předpokladem pro změnu chování je vlastní motivace, na druhou stranu i „vynucená“ účast může v rámci terapeutické práce pomoci tuto motivaci vybudovat (Kavemann et al., 2001). Ideální je na motivaci pracovat ještě před samotným vstupem do programu. Odborníci, se kterými je původce v kontaktu, by mu měli osvětlit smysl a výhody této práce, což by mohlo přispět

3 Domestic Abuse Intervention Programs. (n.d.). *About us. The Duluth Model*. <https://www.theduluthmodel.org/about-us/>

4 jako tzv. Coordinated Community Response; CCR.

5 Domestic Abuse Intervention Programs. (n.d.). *What is the Duluth Model? The Duluth Model*. <https://www.theduluthmodel.org/what-is-the-duluth-model/>

6 Z přehledu vyplývá, že z 53 zkoumaných programů 12 umožňuje pouze dobrovolný a 12 naopak pouze nařízený vstup. Ve většině (29) ale pracují s oběma typy klientů (Hamilton et al., 2013).

k redukci předčasných odchodů, ke kterým často dochází již v počátečních fázích programů (Donovan & Griffiths, 2015). Čím déle se klient v programu udrží, tím lepší výsledky jsou dosahovány (Snyder & Anderson, 2009). Nařízený program společně s hrozbou sankce vyjadřují společenské odsouzení násilného jednání a na pachatele mají působit jako varování, že příště už nebude tolerováno. Pro ty, jež se pod tímto „nátlakem“ rozhodnou do programu vstoupit, může hrozba právních následků snižovat riziko předčasného ukončení programu, i když nemalá část pachatelů si stejně místo programu raději dobrovolně volí sankci. Rozhodnutí, jak se násilí bude řešit, tak zůstává na pachateli. Celkově je otázka dobrovolnosti a motivace diskutabilní, i u původců, kteří vyhledají program sami, bez nařízení, často působí externí tlaky, které je k tomuto rozhodnutí dovedli. Lze si představit například ultimátum ze strany partnerky, že pokud násilník nebude se sebou něco dělat, tak ho opustí, případně víze zlepšení své situace ve sporech o děti a další. Dělicí linie mezi „dobrovolnými“ a „nedobrovolnými“ klienty se tak částečně stírá. U nařízených intervencí je důležitým faktorem to, jestli opravdu nastane následek, kterým se hrozí, pokud pachatel nesplní stanovené podmínky. Klíčová je funkční komunikace mezi organizacemi poskytujícími nařízené programy s orgány veřejné moci, které stanovují podmínky (Kavemann et al., 2001). Pokud pachatelé nabydou pocit, že plnění nebo ignorování podmínek je vyjde více méně nastejno, bude jejich motivace se sebou v tomto směru něco dělat logicky nižší.

Jsou ale programy pro původce domácího násilí skutečně účinné? Zkoumání jejich efektivity je náročný úkol, který by ale neměl být opomíjen. Evaluace komplikují zejména metodologické aspekty (existují různé typy programů, velká fluktuace účastníků, rozdílně stanovená kritéria úspěšnosti atd.). O problematičnosti evaluací svědčí například rozporuplné hodnocení účinnosti výše zmíněného Duluthského modelu, kdy někteří autoři program hodnotí jako účinný (Gondolf, 2002), jiní autoři odhalili jen slabý nebo žádný efekt (Dutton, 2012; Jackson et al., 2003). Z výsledků systematického přehledu zaměřeného na efektivitu evropských programů vyplynulo, že evaluací je málo a mají nedostatečnou metodologickou kvalitu. Proto ačkoli v identifikovaných studiích byly prokázány různé pozitivní účinky, metodologické problémy neumožňují tyto závěry jakkoli generalizovat (Akoensi et al., 2013). Závěry o jednoznačné efektivitě nepřinesl ani projekt Mirabal, zaměřený na hodnocení účinnosti programů realizovaných ve Velké Británii (Kelly & Westmarland, 2015). Zlepšení monitoringu a vyhodnocování účinků programů pro původce domácího násilí v Evropě bylo hlavním cílem projektu IMPACT realizovaného po záštitou WWP EN. Hlavním výstupem projektu je soubor nástrojů pro monitoring výsledků programů (IMPACT Outcome Measurement Toolkit), který má napomoci standardizovat metody a oblasti zkoumání pro evaluace, nastavit monitoring a hodnocení dopadů intervencí pro poskytovatele programů a zlepšit sběr dat v rámci Evropy⁷. Nástroj byl vyvinut na základě projektových komponent, které mapovaly a analyzovaly aktuální situaci (Geldschläger et al., 2014; Hester et al., 2014; Scambor et al., 2014).

Jedním z faktorů, proč je hodnocení účinnosti programů komplikované, je fakt, že původci představují velmi heterogenní skupinu. Zjednodušeně řečeno, na každého funguje něco jiného. Proto spíše než hledat jeden univerzální model, měla by být nabídka intervencí co nejširší, aby vyhovovala různým profilům a potřebám nejen původců domácího násilí (Rees & Rivett, 2005).

7 Work With Perpetrators. (n.d.). *Impact*. <https://www.work-with-perpetrators.eu/impact>

II.

Výsledky dotazníkového šetření I. – programy a jiné intervence pro původce domácího násilí v ČR

II.1 Cíle a metodologie expertního šetření

Cílem expertního dotazníkového šetření bylo zmapování situace v oblasti poskytování programů a dalších intervencí zaměřených na práci s původci či pachateli domácího násilí (dále též PDN) v ČR. Mapování probíhalo prostřednictvím zkušeností odborníků z praxe. Poznatky a názory expertů vedle identifikace dobré praxe vymezily také oblasti s potenciálem pro změnu. Důraz byl při tom kladen také na začlenění práce s osobami dopouštějícími se násilí do systémového řešení případů domácího partnerského (genderově podmíněného) násilí v České republice. Záměrem rovněž bylo porovnat situaci v této oblasti se stavem v roce 2016, kdy byly zpracovány některé významné studie k danému tématu, zejména pak Analýza postojů původců a původkyň (Herdová et al., 2016)⁸. Výsledky mapování odpovídají tehdy aktuální situaci v dané oblasti, tj. přelom let 2020/2021.

Výzkumný vzorek se skládal z odborníků zastupujících organizace, které pracují s osobami dotčenými domácím násilím (DN), přičemž jsme se zaměřili na organizace, poskytující programy (či obdobné intervence) pro osoby, které se násilí dopouštějí (tzv. poskytovatelé). Nešlo o individuální, soukromé psychologické či terapeutické praxe. Oslovené organizace měly možnost nominovat osobu, která bude danou organizaci reprezentovat v roli respondenta. S úmyslem oslovit všechny relevantní poskytovatelské organizace byl nejprve metodou criterion sample (Clark et al., 2021) vytvořen seznam těchto organizací, a to prostřednictvím řešerše webových stránek a odkazů. Následně byla využita metoda snowball pro doplnění organizací, které byly hůře dohledatelné. Díky tomu se mezi poskytovatele dostala i dvě krizová centra a jedno zdravotnické zařízení, která se tou dobou PDN věnovala v širším záběru a byla i doporučena ze strany dalších organizací. Vedle těchto organizací byly (opět metodou criterion sample) osloveny ještě ty, které pracují pouze s osobami ohroženými DN, ale původcům speciální programy neposkytují (tzv. neposkytovatelé). Kontaktování organizací a samotný sběr dat proběhl v období listopad 2020 až leden 2021 elektronickou formou (metoda CAWI).

Pro respondenty z každé skupiny organizací byly navrženy odlišné verze dotazníku. Jak bylo výše zmíněno, výzkum se zaměřuje na poskytovatele (n=11) intervencí⁹, resp. programů pro PDN. Dotazy směřovaly do následujících oblastí: cíl, obsah a podoba intervence pro PDN; podpora a financování; kvalita intervence; kapacita, naplněnost programu pro PDN a základní struktura klientely; podmínky pro vstup do programu pro PDN; spolupráce s jinými subjekty; práce s klienty s uloženou povinností podrobit se programu pro PDN; evaluace.

8 Analýza postojů původců a původkyň, 2016, Tereza Herdová, Lucie Jarkovská, Kristýna Pešáková, Zdeněk Trávníček Vydalo Oddělení rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR V rámci projektu „Domácí násilí a genderově podmíněné násilí/ Uplatňování hlediska rovných příležitostí žen a mužů a podpora sladování pracovního a soukromého života“ (reg. č. NF-CZ13-PDP-2-002-01-2014) financovaném z Norských fondů.

9 Kromě uvedených byly osloveny další organizace, které ale odpovědi pro účely dotazníkového šetření neposkytly. Jedná se o Centrum LOCIKA, Pro Dialog, které pracují s násilnými osobami z perspektivy ochrany zájmů ohrožených dětí a organizaci Persefona.

V případě neposkytovatelů (n=6) byly předmětem výzkumného zájmu především důvody, proč tyto intervence pro PDN neposkytují, jaký k nim mají postoj, zda tyto programy plánují do budoucna zavést, se kterými organizacemi spolupracují a podobně. Odpovědi neposkytovatelů jsou reflektivně zahrnuty do analýzy výpovědí poskytovatelů.

Zúčastněné organizace byly v expertním šetření zastoupeny vybranými zástupci. Mezi respondenty ze skupiny poskytovatelů programů pro PDN bylo šest žen a pět mužů ve věku 28 až 57 let.¹⁰ Jednalo se především o vedoucí pracovníky, a to jak na úrovni vedení organizace (sedm respondentů), tak v rámci vnitřní struktury. Z vedoucích pracovníků to byli dva vedoucí centra (ředitelé), dva koordinátoři centra a tři vedoucí terapeutického programu. Průměrná délka praxe respondentů v oblasti práce s DN činila šest let, přičemž dlouhodobější praxi (12–18 let) uvedli tři dotazovaní. Respondentů za organizace, které neposkytují programy pro PDN, bylo šest: tři ženy ve věku okolo 30 let a tři ženy okolo 60 let.

Výzkumu se (prostřednictvím svých zástupců) zúčastnilo těchto 17 organizací: Centrum Gaudia v Praze, Diakonie Českobratrské církve evangelické (ČCE) – Středisko křesťanské pomoci (SKP) v Praze¹¹, Spondea v Brně, Liga otevřených mužů (LOM) v Praze a v Plzni, Krizové centrum (KC) Jihlava, Nomia v Hradci Králové, Krizové centrum (KC) pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, Středisko křesťanské pomoci (SKP) – Centrum v Pardubicích, Intervenční centrum (IC) v Praze: program Viola, Zařízení sociální intervence (SI) v Kladně, Intervenční centrum (IC) Plzeňského kraje, Intervenční centrum (IC) v Hradci Králové, Intervenční centrum (IC) pro osoby ohrožené domácím násilím v Českých Budějovicích, Pomoc v nouzi v Sokolově, Centrum poradenství pro rodinné a partnerské vztahy ve Zlínském kraji, Psychocentrum – manželská a rodinná poradna Kraje Vysočina.¹²

Jedním z prvních a poměrně zásadních zjištění bylo, že poskytovatelé intervencí pro původce násilí tvoří velmi heterogenní skupinu organizací bez systémového zastřešení práce s PDN. Organizace lze však dělit dle různých kritérií:

- **Na poskytovatele a neposkytovatele intervencí a programů pro PDN:**

Jak již bylo zmíněno výše, do výzkumu byly zahrnuty organizace pracující s osobami zasaženými DN. Klíčovou dělicí charakteristikou zúčastněných organizací bylo poskytování, či neposkytování programů pro PDN – tedy, zda organizace nabízí speciální programy pro PDN (tzv. poskytovatelé), nebo nenabízí a pracuje pouze s osobami ohroženými (tzv. neposkytovatelé). Vzorek zúčastněných organizací zahrnuje 11 poskytovatelů a šest neposkytovatelů (viz Tabulka 1).

10 Pro zachování anonymity respondentů v textu, který se týká specifických názorů, užíváme výrazy typu „expert“, „dotazovaný“, „respondent“, a to vždy v mužském rodě. Obecné informace k dílčím programům nejsou obvykle anonymizovány a je uveden název či zkratka dané organizace.

11 Dnes již jinak.

12 V textu jsou užity zkrácené názvy organizací.

- **Dle skutečnosti, zda organizace zároveň zahrnuje, či nezahrnuje intervenční centrum (IC)¹³:**

Mezi respondenty lze rozlišit 10 zástupců organizací, které byly buď přímo Intervenčními centry¹⁴, nebo v rámci nich fungují či je provozují. Dalších sedm respondentů reprezentovalo jiné organizace (viz Tabulka 1).

IC běžně neposkytují intervence pro násilné osoby, neboť byla zřízena k poskytování pomoci naopak osobám ohroženým domácím násilím. Zároveň se na práci s osobami dopouštějícími se násilí nevztahuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, tak jako na IC. Z toho důvodu byla většina IC jednoznačně zařazena mezi neposkytovatele. Některé organizace však poskytují intervence či programy pro PDN zároveň s poskytováním služeb IC, z hlediska formy, pak šlo buď o možnost poskytování přímo v rámci IC nebo jako jedna ze „služeb“ poskytovaných organizací vedle IC. Možnosti poskytování intervencí pro PDN za strany IC jsou odůvodňovány např. takto: *„Naším zřizovatelem, který v rámci svého střednědobého plánu poskytování sociálních služeb usiluje o práci s pachateli domácího násilí; jsme v takové činnosti podporováni. Mimo to se také v dané problematice odvoláváme dle § 37 odst. 2 zákona o soc. službách.“*

- **Dle statusu/formy/typu organizace¹⁵:**

Posledním znakem členění výzkumného souboru je status dotázaných organizací, který je odvozen od jejich veřejnoprávního (resp. státního) nebo nestátního charakteru (statusu). V dotazníkovém šetření byly získány odpovědi od 11 nestátních neziskových organizací (NNO), pěti (veřejnoprávních) příspěvkových organizací (PO) a od jednoho soukromého subjektu – nestátního zdravotnického zařízení (NZZ) Centrum Gaudia, Praha (viz Tabulka 1).

Důležitým faktorem v tomto ohledu jsou důsledky zmíněného statusu pro chod organizace. Pokud jde o NNO a příspěvkové organizace, v obou případech jde o neziskové organizace, ovšem NNO jsou nestátními a příspěvkové veřejnoprávními (státními) organizacemi. NNO se na rozdíl od příspěvkových organizací nemohou spoléhat na zcela stabilní financování. Finance si NNO zajišťují pouze na určitý časový úsek, a navíc většinou z více zdrojů. Na druhou stranu díky tomu také disponují jistou volností v rozhodování, které intervence, programy a služby pro ně mají prioritu. Většina institucí (8) poskytujících intervence (programy) pro PDN je proto v dotazníkovém šetření reprezentována zástupci NNO.

Naopak státní příspěvkové organizace (PO) se mohou často spolehnout na stabilní periodický příjem. Oproti NNO však nedisponují stejnou volností při rozhodování o využití financí. Všechny příspěvkové organizace v našem souboru pak mají zároveň status IC.

13 Intervenční centra byla zřízena jako zařízení sociálních služeb poskytující od ledna 2007 krizovou pomoc osobám ohroženým domácím násilím (DN). Zřízení těchto center je považováno za jeden z pilířů systémové pomoci a ochrany obětí DN. Zařízení bezplatně poskytují ambulantní psychologickou, sociální a právní pomoc osobám zasaženým DN, přičemž intervence může být poskytnuta v souvislosti s institutem vykazání násilné osoby nebo na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním, jiné osoby obývající společnou domácnost. V situacích vykazání IC úzce spolupracují s PČR, OSPODy a dalšími zúčastněnými subjekty, <https://www.mpsv.cz/intervencni-centra>.

14 Informace ověřené na webových stránkách dílčích organizací.

15 Informace získané na webových stránkách dílčích organizací.

Pro snazší orientaci jsou základní společné znaky shrnuty v Tabulce 1

Tabulka 1: Členění zúčastněných organizací

Organizace	Poskytovatel	Intervenční centrum (nebo funguje v rámci IC, nebo provozuje IC)	Forma
Centrum Gaudia, Praha	✓	✗	NZZ
Diakonie ČCE – SKP, Praha	✓	✗	NNO
Liga otevřených mužů, Praha	✓	✗	NNO
Liga otevřených mužů, Plzeň	✓	✗	NNO
Krizové centrum Jihlava	✓	✗	NNO
Nomia, Hradec Králové	✓	✗	NNO
KC pro děti a rodinu v Jč. kraji	✓	✗	NNO
Spondea, Brno	✓	✓	NNO
SKP-Centrum, Pardubice	✓	✓	NNO
IC Praha: program Viola	✓	✓	PO
Zařízení SI Kladno	✓	✓	PO
IC, Plzeňský kraj	✗	✓	NNO
IC, Hradec Králové	✗	✓	NNO
IC pro osoby ohrožené domácím násilím, České Budějovice	✗	✓	PO
Pomoc v nouzi, Sokolov	✗	✓	NNO
Centrum poradenství pro rodinné a partnerské vztahy, Zlínský kraj	✗	✓	PO
Psychocentrum – manželská a rodinná poradna, Kraj Vysočina	✗	✓	PO

II.2 Regionální dostupnost organizací poskytujících programy pro PDN

Jak vyplývá z dotazníkového šetření a vlastního mapování, dostupnost intervencí (resp. programů) zaměřených na PDN je v České republice nedostatečná. Značně se navíc liší podle jednotlivých krajů. Zatímco v Praze působí pět organizací poskytujících takové intervence a v Jihomoravském kraji dvě, ve většině ostatních krajů působí taková organizace pouze jedna. Pro PDN z Olomouckého, Zlínského, Karlovarského, Ústeckého a Libereckého kraje nebyla v době mapování (2021) v daných regionech žádná takováto služba dostupná (viz Tabulka 2). Fyzická dostupnost je však základní podmínkou pro doporučení potenciálních klientů (viz Kapitola II.10).

Tabulka 2: Dostupnost organizací poskytujících programy pro PDN podle krajů

Kraj	Město	Počet organizací
Hl. město Praha	Praha	5
Jihomoravský kraj	Brno	2
Moravskoslezský kraj	Ostrava	1
Středočeský kraj	Kladno	1
Jihočeský kraj	České Budějovice	1
Plzeňský kraj	Plzeň	1
Královéhradecký kraj	Hradec Králové	1
Pardubický kraj	Pardubice	1
Kraj Vysočina	Jihlava	1
Olomoucký kraj	–	–
Zlínský kraj	–	–
Ústecký kraj	–	–
Liberecký kraj	–	–
Karlovarský kraj	–	–

Pokud jde o hodnocení regionální dostupnosti programů a intervencí pro PDN z pohledu respondentů, pak tři z nich považují dostupnost programů pro PDN v jejich regionu za vyhovující.¹⁶ Organizace, v nichž působí, však pracují s klientelou z Prahy a Plzně, kde nabídka služeb většinou pokrývá poptávku žadatelů. Naopak tři dotazovaní dostupnost programů hodnotí jako nevyhovující. Jeden z expertů situaci shrnuje takto: „V regionu jsou služby pouze v krajském městě. Nejsou zdroje a kapacity dojíždět na periferie kraje, kde služby nejsou. Koncoví uživatelé jsou často nemotivovaní a dojíždět co týden/dva klidně víc než hodinu, k motivaci nepřispěje. Odmítají jezdit, nemluvě o tom, že projekty jsou často vázány pouze na obyvatele XX (daného města).“

Další odborník nadto zmiňuje celkově nedostatečnou nabídku psychoterapie v regionu. Ostatní respondenti (5) nebyli schopni dostupnost posoudit.

K tomuto tématu se vyjadřovali také zástupci organizací, které programy pro PDN neposkytují – tzv. neposkytovatelé. S výjimkou jedné organizace všechny hodnotí dostupnost jako nedostatečnou.¹⁷ Služby buď chybí úplně, nebo nedostačují kapacity a propojenost jednotlivých subjektů a specialistů. Jeden z expertů zmiňuje i nízkou kompetenci Orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) tento typ služby nařizovat. Zástupci IC vidí řešení ve změně legislativy a zvýšení finanční a personální kapacity, které by jim samotným umožnily programy pro PDN poskytovat.

¹⁶ Hodnocení se vztahovalo k dostupnosti programů pro PDN v období listopad 2020–leden 2021, které se mírně lišilo od aktuálního stavu.

¹⁷ Jeden respondent ještě uvedl, že nedokáže dostupnost zhodnotit.

II.3 Cíl, obsah a podoba intervence pro PDN

Obecným cílem intervencí, jak vyplynulo z výsledků dotazníkového šetření, je pomoci osobám dopouštějícím se násilí či rizikovým jedincům zvládat jejich agresi, a tím snížit či ideálně zastavit násilí v blízkých vztazích (srov. též v Analýza postojů původců a původkyň, Herdová, 2016 a rovněž Minimální standardy, 2018¹⁸).

Podrobněji lze uvést, že čtyři respondenti akcentovali rozšíření schopností klienta prostřednictvím procesu zvládání agrese a seberegulační práce s emocemi (tj. nácvik se-beovládání), případně převzetí zodpovědnosti za vlastní chování a získání náhledu. Podle dalších respondentů jde také o dosažení změny postoje klienta/klientky k agresi a násilnému jednání a pomoc zvládat zátěžové situace. V neposlední řadě je cílem intervence zajištění bezpečného prostředí v rodinách a přispění k ochraně obětí DN.

Organizace se nicméně velmi liší v šíři záběru klientely (viz více v Kapitole II.9) od rizikových jedinců po pachatele DN, a to jak v užším pojetí zahrnující pouze partnerské násilí, tak i v širším, kde se pracuje i s dalšími, zejména ohroženými osobami, žijícími ve stejné domácnosti s agresorem, jako jsou děti či senioři (srov. systémový přístup k řešení domácího násilí, Herdová, 2016).

Pokud jde o podobu, lze nalézt intervence nejrůznějšího „typu“, od strukturovaného programu přes jednotlivě nabízené formy individuálních či skupinových terapeutických intervencí až po online či telefonické poradenství či krizovou intervenci. Řada organizací pak nabízí vícero takových intervencí. Z odpovědí respondentů a informací na webových stránkách organizací lze ovšem shrnout, že se jedná o poměrně zavedené, intenzivní programy či jiné intervence s rozmanitou délkou trvání. Všechny organizace (viz Tabulka 3) poskytují individuální terapie, časté jsou též skupinové terapie a krizové intervence. Některé organizace nabízejí navíc telefonické (případně online) poradenství, párové či rodinné terapie a další služby.

Praxe organizací se s ohledem na délku zkušeností s prací s PDN liší a pohybovala se v roce 2021 od tří do osmi let (LOM Praha a Plzeň, SKP-Centrum, Krizové centrum Jihlava, IC Kladno, Spondea) až po dlouhodobou od 10 do 13 let (organizace Nomia, IC Praha-Program Viola a Diakonie ČCE). Všechny tři zmíněné nejzkušenější organizace poskytují velmi komplexní nabídku programů a intervencí vždy v podobě individuální a skupinové (případně i rodinné) terapie a krizové intervence v kombinaci s dalšími službami (Tabulka 3).

Většina organizací uvádí intenzitu intervence či programů dvakrát až čtyřikrát měsíčně. Doba trvání programů se značně různí a pohybuje se na škále 12 až 70 týdnů, v průměru se pak jedná o 36 týdnů.

18 Viz předchozí monografie Přesličková a kol., 2023 a https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/Minimalni-standardy-prace-s-puvodci-a-puvodkynemi-nasili-v-blizkych-vztazich-v-Ceske-republice.pdf

Tabulka 3: Nabídka služeb organizací, které nabízejí programy pro PDN*

Název organizace	Individuální terapie	Skupinová terapie	Krizová intervence	Další služby
Liga otevřených mužů, Praha	✓	✓		
KC pro děti a rodinu v Jč. kraji	✓	✓	✓	
Centrum Gaudia, Praha	✓			párová terapie
Nomia, Hradec Králové	✓	✓	✓	párová terapie, rodinná terapie, právní poradenství, zprostředkování dalších služeb
Liga otevřených mužů, Plzeň	✓	✓		telefonické poradenství, online poradenství, zprostředkování dalších služeb
IC Praha: program Viola	✓	✓	✓	telefonické poradenství, zprostředkování dalších služeb
Diakonie ČCE – SKP, Praha	✓	✓	✓	párová terapie, zprostředkování dalších služeb
SKP-Centrum, Pardubice	✓			
Krizové centrum Jihlava	✓		✓	rodinná terapie, telefonické poradenství, online poradenství
Spondea, Brno	✓			
Zařízení SI Kladno	✓		✓	telefonické poradenství
Celkem	11	6	6	

Pozn.: Uvedené údaje odpovídají stavu v období sběru dat, tj. listopad 2020–leden 2021

V této souvislosti lze také odkázat na studii Analýza postojů (Herdová et al., 2016), kde se dotazovaní shodli na tom: „že je výhodou, pokud organizace mohou svým klientům a klientkám nabídnout všechny druhy služeb, tj. programy individuální, práci v uzavřené i otevřené skupině i párovou terapii, neboť pro různé lidi je vhodný různý přístup, a především se liší v potřebě intenzity a délky práce.“ (s. 38). To jednoznačně koresponduje s potřebnou diversitou v rámci intervencí a programů, odpovídající individuálním potřebám klientů.

II.4 Podpora a financování

Devět z oslovených organizací, které mají ve svém portfoliu intervence pro PDN, je financováno z veřejných zdrojů (finanční příspěvky či dotace přímo určené na intervence pro PDN). Čtyři z dotazovaných organizací využívají také soukromé zdroje, jako jsou dary, sponzoři, nadace apod.

Služby pro PDN jsou poskytovány napříč organizacemi bezplatně. Žádná oslovená organizace neposkytuje intervence pro PDN, kterou by si klienti hradili alespoň zčásti sami.

Více než polovina organizací považuje stávající způsob financování za vyhovující. Přesto však v této oblasti zazněly některé výhrady:

- Ve třech případech se týkaly nedostatečného financování programu. Kvůli tomu je například v jedné z organizací redukován počet sezení s klientem.

- V jiném případě byla zmíněna i nestabilita financování, čemuž by mohlo (dle výpovědi experta) pomoci financování intervencí státem: „*financování je nedostatečné, často omezené na určitou lokalitu, kdy se z roku na rok řeší, zda služba bude, nebo nebude pokračovat, a v jaké formě.*“ Dodává, že „*financování by měl zařídit stát, stejně jako intervence pro osoby ohrožené násilím.*“
- Podle dalšího experta by bylo vhodné vyčlenit dotační tituly pro práci s PDN, do kterých by se mohly zapojit i příspěvkové organizace.
- Přínosné by navíc bylo výslovně legislativně zakotvit kompetenci IC k poskytování služeb všem aktérům DN. Zde lze dodat, že všechna dotazovaná IC tuto skutečnost uvedla jako hlavní důvod, proč žádné programy pro PDN neposkytují.

Oslovené organizace zpravidla nespolehnají na jediný zdroj financování. Výstupy našeho dotazníkového šetření se shodují s výsledky Analýzy postojů (Herdová et al., 2016), podle nichž organizace poskytující programy pro původce domácího násilí jsou financovány v závislosti na tom, jaký mají status a prostředky pro svou činnost mohou získávat z obecních a krajských dotací, či z jednorázových grantů. V čem se však neshodují, je existence i možnost finanční spoluúčasti klientů a klientek. Jak bylo zmíněno, organizace zapojené do našeho dotazníkového šetření možnost péče hrazené klientem neudávají.

Jak bylo již zmíněno výše, s dostatečným a předvídatelným financováním souvisí možnost pokračování v poskytování intervencí pro PDN v budoucnu. V této souvislosti devět poskytovatelů intervencí pro PDN uvedlo, že i v následujícím roce intervence pro PDN budou nadále poskytovat. Jeden respondent pak absenci služby v následujícím roce odůvodňuje omezeným personálním (genderovým) a finančním zajištěním a jeden respondent nedokáže v tuto chvíli říci.

II.5 Kvalita poskytované intervence

II.5.1 Metodické zastřešení

V roce 2018 vydal Úřad vlády České republiky Minimální standardy práce s původci a původkyněmi násilí v blízkých vztazích v České republice (Trávníček, 2018, v textu jen Minimální standardy). Minimální standardy stanoví obecné principy poskytování intervencí (tzv. programy terapeutických intervencí) pro PDN a tento dokument v současnosti představuje v oblasti metodiky v podstatě jediný oficiálně dostupný zdroj, který má obecnou platnost pro všechny organizace či instituce zajišťující práci s PDN v českém prostředí.

Minimální standardy lze považovat za posun směrem ke komplexnímu a systémovému uchopení této problematiky v českém prostředí. Předmětem výzkumného zájmu tedy bylo, zda jsou organizace s dokumentem seznámeny a zda tyto standardy využívají ve své práci s PDN.

Minimální standardy jsou většině oslovených expertů známy. Pouze jeden expert o existenci dokumentu nevěděl a jeden otázku nezodpověděl. Všichni experti, kteří dokument znali, zároveň uvedli, že se těmito standardy jejich organizace při práci s PDN řídí. Minimální standardy přitom považují za celkem vyhovující podklad pro práci s PDN.

Experti hodnotili Minimální standardy na škále 1 (naprosto vyhovující) až 6 (naprosto nevyhovující) průměrně známkou 2 (SD=1,34). V komentářích pak bylo upozorněno na některé nedostatky:

- problematická výměna informací mezi terapeuty a dalšími odborníky (limity způsobilé GDPR);
- neexistence standardizovaného evaluačního nástroje vhodného pro hodnocení efektu terapie násilných osob;
- standardy vyžadují určitý stupeň vzdělání, avšak v ČR není dostatek kurzů, výcviků či vzdělávacích organizací, které by byly zaměřené na práci s PDN;
- navíc v požadavcích na kvalifikaci pracovníků a pracovníc (Minimální standardy, Trávníček, 2018, s. 4) by měl být vyžadován komplexní psychoterapeutický výcvik;
- povinnost kontaktovat ohroženou osobu (Minimální standardy, s. 7) nepříznivě ovlivňuje důvěru v terapeutickém vztahu s klientem, nutno však podotknout, že jiný expert hodnotí tuto povinnost naopak pozitivně;
- chybný kontext aktuálního výzkumu v oblasti PDN.

Jeden z expertů upozornil také na fakt, že jsou Minimální standardy v některých oblastech příliš obecné, a je proto nutné doplnit je vlastní metodikou. S tím souvisí také skutečnost, že až na jednoho všichni experti uvedli, že práce s PDN v jejich organizaci je upravena ještě další metodikou či manuálem. Jednalo se přitom nejčastěji o interní metodické dokumenty (osm respondentů). Byl zmíněn také Anger management Ligy otevřených mužů a Metodika schválená MSp, či Standardy kvality poskytované sociální služby¹⁹.

Obecné zhodnocení metodického zajištění práce s PDN nebylo pro experty snadné jednoznačně formulovat. Zatímco někteří považují metodický rámec za vhodně nastavený (především díky rozpracovaným interním metodikám), tak zazněl také názor, že „...v Česku je zásadní nedostatek informací nezbytných pro poskytování kvalitních intervencí pro PDN, které by byly ukotveny v současném výzkumu (např. výzkum citové vazby, užití motivačních rozhovorů, trendy v intervencích apod.).“ Další expert dodává, že vzhledem k praxi jeho zařízení je metodika vyhovující, ale existuje více oblastí, které jsou v ČR metodologicky „nedotažené“.

II.5.2 Personální zajištění a jeho kvalita

Podle Minimálních standardů (Trávníček, 2018, s. 4), organizace poskytující intervence pro PDN mají zajistit výběr kvalifikovaných pracovníků, jejich zaškolení, supervizi, intervizi a jejich další průběžné vzdělávání. Tímto způsobem má být zajištěna efektivní a kvalifikovaná terapeutická intervence pro PDN. Experti byli dotázáni, aby tyto oblasti zhodnotili v kontextu organizace, kterou zastupují.

Intervence pro PDN je v dotázaných organizacích nejčastěji zajišťována:

- **Psychology:** Psychologové s jednooborovým psychologickým vzděláním jsou zastoupeni jedním až čtyřmi pracovníky na organizaci. Nejčastěji se však jedná o jednu až

19 Znění kritérií Standardů kvality sociálních služeb je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Původně (od roku 2002) měly Standardy doporučující povahu MPSV, součástí zmíněné vyhlášky se staly s účinností od 1. 1. 2007.

dvě osoby. Psychologové jsou zpravidla zaměstnáni na zkrácený úvazek v rozpětí 10 až 40 hodin měsíčně na jednoho pracovníka. Výjimkou je však jedna organizace, která zaměstnává dva takovéto pracovníky na plný úvazek. Psychologové se vyskytují ve všech oslovených organizacích.²⁰

- **Psychoterapeuty bez psychologického vzdělání:** Většina organizací zaměstnává také terapeuty (bez psychologického vzdělání), a to v počtu jeden až sedm a více terapeutů na organizaci, přičemž ve všech případech se jedná o nějakou formu zkráceného úvazku (10 až 14 hodin měsíčně na osobu).
- **Sociálními pracovníky:** Většina zúčastněných organizací využívá jednoho sociálního pracovníka. V jedné organizaci jich však mají více než sedm. Také zde se jedná především o práci na zkrácený úvazek (6 až 10 hodin měsíčně na osobu).

Právníká profese není v úvazcích dotázaných organizací zastoupena. Jedno zařízení dále spolupracuje s lékařem, který do pracoviště dochází na dvě hodiny týdně. A jedna z organizací využívá rovněž pracovníky pedagogického vzdělání.

Co se týče genderového rozdělení personálu, v odborné komunitě převažuje názor, že vedení terapeutické skupiny má být zajištěno tandemem žena a muž. Vyplývá to mimo jiné z výsledků Analýzy postojů (Herdová et al., 2016), kde se několik terapeutů shodlo, že tato forma vedení terapeutické skupiny je ideální. Dle zahraničních organizací má tento formát mnoho výhod: „žena-terapeutka může v ryzí mužské skupině nabídnout jiný pohled, nabízí jiný 'model' ženy a může pomoci spoluvytvářet respekt k ženám,“ (s. 44).

Oslovení experti s tímto přístupem převážně souhlasí.²¹ Tato forma vedení terapie poskytuje dle expertů následující výhody:

- terapie je vyvážená, dává možnost obou pohledů pro klienty,
- generuje větší potenciál možných témat,
- více kopíruje běžné životní situace,
- názorově (v životních pohledech) stabilizuje terapeutický tým,
- skupina může pozorovat zdravou interakci mezi mužem a ženou, a získat tak korektivní zkušenost ve vztahu s oběma pohlavími.

Někteří experti akcentovali genderovou rovinu této problematiky: „Mimo klasické důvody společné pro skupinovou psychoterapii je v oblasti DN potřebný hlas žen, protože muži nikdy nebudou mít ve společnosti zkušenost jako žena. Takže pokud se na skupině budou o problematice bavit jenom muži, nemají možnost zážitku konfrontace s dopady DN z ženského pohledu. Terapeut muž může nabízet svoji zkušenost a znalost pohledu žen, ale na úrovni zážitku nemusí dojít k pocítění vlastního vlivu na druhé v kontextu genderových rolí v přímém přenosu.“

Další expert dodává: „Koterapeuti muž a žena: systém ‚Positioning‘ – tj. využívání genderové pozice, kde se klienti vztahují jinak k terapeutovi ženě a jinak k muži; genderová pozice hraje významnou roli v naší skupinové terapii: muž terapeut je vůdce, autorita, vzor mužského chování, stabilizující pevný bod, žena terapeutka je více zaměřená na vztahy ve

20 Jedna z oslovených organizací na otázku neodpověděla.

21 Jeden expert zaznamenal, že neví/nedokáže posoudit.

skupině, emoce, pocit bezpečí a důvěry, muž a žena ve skupině může vyvolat analogii rodiny a do terapeutů si klienti přenášejí své zážitky z dětství, můžou neuvědoměle opakovat své dětské chování, což se může stát podkladem pro jejich korekci.“

Nutno dodat, že mnozí experti mluví z vlastní zkušenosti, neboť terapeutický tandem muž a žena uplatňují ve dvou třetinách zapojených organizací.

II.5.3 Vzdělávání, supervize a intervize

Všechny zúčastněné organizace zajišťují svým pracovníkům supervizi, tj. spolupráci s externím spolupracovníkem či spolupracovnicí (odborníkem/ky). Jedná se většinou o formu individuální i skupinové či tzv. případové supervize. Některé organizace využívají k tomuto účelu online platformu.

Nicméně možnost supervize poskytované odborníkem erudovaným v oblasti práce s PDN by ocenila většina expertů. Pouze dva uvedli, že by o takovouto formu supervize zájem neměli. Experti se domnívají, že by jim přinesla:

- více pohledů na věc (každý odborník má jiná východiska a jinou metodologii, a sdílení tak může být velmi obohacující);
- možnost posunout práci s klienty, neboť práce s PDN je teprve tzv. „v plenkách“, a kromě zahraničí praxe nemá příliš velkou metodologickou oporu;
- příležitost dozvědět se o problematice od lidí, kteří s PDN přímo pracují.

Jeden z expertů uvádí, že by supervizi ocenil, neboť „...Práce s PDN je specifická, a to především v počátcích spolupráce, proto bych ocenil supervizi s někým z oboru.“ Další k tomuto dodává, že supervize by měla probíhat ideálně online.

Každá organizace disponuje také nějakou formou intervize. Více než polovina se každý týden setkává na interních poradách o klientech. Ve dvou případech dvakrát za měsíc a jednom případě jednou měsíčně.

Všichni zúčastnění experti potvrdili, že mají možnost se v rámci své organizace dále vzdělávat, a to prostřednictvím kurzů či školení v oblasti práce s PDN.

- více než polovina (6) expertů uvedla, že jejich organizace školení vyžaduje;
- ve zbytku organizací (4) není školení vyžadováno, je však nabízeno;
- tři organizace vyžadují pouze externí školení či kurz a další tři pouze školení zkušenými kolegy v rámci organizace;
- ve třech případech organizace vyžaduje externí školení nebo kurz a školení zkušenými kolegy zároveň.

Experti považují možnosti dalšího vzdělávání v oblasti práce s PDN ve své organizaci za poměrně vyhovující, avšak evidentně je ještě co zlepšovat, neboť v průměru hodnotili možnosti vzdělávání 3 body na škále od 1 (naprosto vyhovující) až 6 (naprosto nevyhovující). Výsledky shrnuje Tabulka 4.

Tabulka 4: Hodnocení možností dalšího vzdělávání (n=10)

Jak hodnotíte možnosti dalšího vzdělávání v oblasti PDN ve své organizaci	N
1 naprosto vyhovující	2
2	3
3	3
4	1
5	1
6 zcela nevyhovující	0

Samostatnou kapitolou je pak školení vycházející z norského filmu *Zuřivec*. Školení nese název: „*Práce s násilím v blízkých vztazích: Využívání filmu Zuřivec*“, organizované Úřadem vlády České republiky ve spolupráci s norskou organizací Alternative to violence.²²

Cílem tohoto školení je poskytnout základní kompetence k využívání filmu v českém prostředí a předat informace dotýkající se problematiky DN ke vzdělávacím, osvětovým a terapeutickým účelům.²³

- Pouze jeden z oslovených expertů se se školením na základě filmu *Zuřivec* nikdy nesetkal;
- čtyři experti školení absolvovali;
- čtyři experti viděli film *Zuřivec*, avšak školení neabsolvovali;
- jeden z expertů je certifikovaným školitelem na základě tohoto filmu.

Experti hodnotí školení/film z hlediska jeho využití pro práci s PDN poměrně různorodě, v průměru 3 body na škále 1 (velmi užitečný) až 6 (naprosto zbytečný). Konkrétní hodnocení shrnuje Tabulka 5.

Tabulka 5: Hodnocení školení/filmu *Zuřivec* (n=6)

Hodnocení školení/filmu <i>Zuřivec</i> z hlediska jeho využití v práci s PDN	N
1 velmi užitečný	2
2	0
3	2
4	2
5	0
6 naprosto zbytečný	0

²² To je rovnost. (2024, únor 15). *Spouštíme školení k využívání filmu Zuřivec*. <https://www.tojorovnost.cz/cs/spoustime-skoleni-k-vyuzivani-filmu-zurivec/>

²³ Tamtéž.

Výhrady směřovaly k:

- omezenému počtu setkávání;
- nevhodnosti v rámci využívaného terapeutického přístupu či vůči programu jedné organizace:

„Film byl prezentován jako výukový nástroj pro děti od 5. třídy, pro náš program vnímáme využití spíše ve smyslu větší informovanosti a podnětu pro vyhledání odborné pomoci – prevence ve školách, pro terapii v našem programu to není vhodný nástroj, určitá možnost využití by byla v terapeutické skupině, která by byla edukativně zaměřena – tu v programu nemáme.“

Ostatní experti naopak ocenili výtvarné provedení, jednoduchost, která má potenciál oslovit děti i dospělé („*Velice přímo diváka konfrontuje se vším, co se s DN pojí.*“) a jeho velký potenciál pro terapeutickou a poradenskou práci.

Experti byli také dotázáni, zda znají jiné podobné kreativní intervence, přičemž uvedli následující:

- praktická zážitková cvičení zaměřená na psychosomatickou odezvu u obětí násilí;
- práce s tělem formou mindfulness, pohybová drama cvičení a práce se signály těla;
- speciální psychoedukace v neurooblasti;
- videa o problematice DN na YouTube kanálu centra Locika;
- základní terapeutické nástroje: vztah, přenos, protipřenos, porozumění prožívání klienta na základě jeho životních zkušeností.

II.6 Kapacita, naplněnost a struktura klientely programů pro PDN

Kapacita programů vychází z personálních možností organizace, přičemž ty, které na dotaz ohledně kapacity odpověděly, lze rozdělit na dvě skupiny: s kapacitou do 25 klientů ročně (tři organizace) a s kapacitou 50 a více klientů ročně (pět organizací).

V organizacích s kapacitou do 25 klientů ročně práci s PDN pokrývají pozice s minimálními úvazky (případ dvou organizací s dotací 6 a 22 hodin měsíčně), nebo poskytují výrazně delší péči svým klientům než ostatní organizace (případ jedné organizace se 70týdenním programem) a kvůli tomu se kapacity pracovníků v takové časové náročnosti rozloží. Lze předpokládat, že tento stav vychází z nepříznivých finančních poměrů, které všechny organizace s kapacitou do 25 klientů ročně hodnotí jako nedostatečné.

Jedním ze sledovaných kritérií byla také naplněnost programů za rok 2019. Většina organizací více či méně zaplnila kapacitu svých optimálních možností. Čtyři organizace naplnily kapacitu programu ze 75 %, dvě stoprocentně, ostatní údaj neuvodily. Výjimečný stav však zažívala Diakonie ČCE – SKP v Praze: minimálně v tomto sledovaném roce poskytla služby více než dvojnásobku klientů, než byla optimální kapacita pracovníků. Po celý rok tedy musela využívat pořadníky a čekací listinu.

V rámci šetření byla také zjišťována optimální kapacita programů s ohledem na množství zapojených pracovníků. Čtyři organizace, které v roce 2019 nezaplnily zcela kapacitu

programu, uvedly optimální kapacitu o 25 % vyšší než ve sledovaném roce. Ostatní organizace uváděly naopak nižší kapacitu, Diakonie dokonce o polovinu nižší než v roce 2019. Dvě organizace nedokázaly optimální kapacitu odhadnout.

II.6.1 Struktura klientely

Typickým klientem organizací, poskytujících programy pro PDN, je dle výpovědí expertů alespoň středoškolsky vzdělaný muž ve věku mezi 28 až 48 lety.

- Většinu klientely tvoří muži. Nepoměrně vyšší podíl žen mezi klienty (přibližně 35 %) uvedla pouze organizace.
- Nejčastěji se věk klientů pohybuje v kategorii 28 až 48 let. Nízké zastoupení má naopak kategorie nezletilých klientů (plnoletost častokrát bývá podmínkou pro vstup do programu) a téměř výjimečně organizace uvedly, že pracují s klienty staršími 60 let.
- Mezi klienty programů se nejméně často vyskytují pouze jedinci se základním vzděláním, ale obecně lze zhodnotit, že se z pohledu vzdělání jedná o poměrně heterogenní skupinu.

Většina organizací při řešení konkrétních případů v rámci individuální práce s PDN aktuálně pracuje i s jedinci ohroženými násilím, jako jsou partnerky nebo partneři a další ohrožené osoby (viz Tabulka 6: Práce s osobami dotčenými násilím (n=9)).²⁴ Některé organizace v rámci programů pro PDN pracují specificky také s dětmi (a)nebo s celým rodinným systémem. To odpovídá potřebě komplexního řešení domácího násilí.

Tabulka 6: Práce s osobami dotčenými násilím (n=9)

Název organizace	A/N	Osoby ohrožené násilím	Děti	Celý rodinný systém	Jiné
KC pro děti a rodinu v Jč. kraji	Ano	✓	✓	✓	✓
Zařízení SI, Kladno	Ano	✓	✓	✓	
Nomia, Hradec Králové	Ano	✓	✓	✓	
IC, Praha: program Viola	Ano	✓	✓		
Diakonie ČCE – SKP, Praha	Ano	✓		✓	
Spondea, Brno	Ano	✓			
Liga otevřených mužů, Praha	Ano	✓			
Liga otevřených mužů, Plzeň	Ano	✓			
SKP-Centrum, Pardubice	Ne				
Celkem		8	4	4	1

Pozn.: Uvedené údaje odpovídají stavu v období sběru dat, tj. listopad 2020–leden 2021

24 Od roku 2018 Minimální standardy platné (i když nezávazné) pro všechny organizace, které poskytují intervence osobám dopouštějícím se násilí v blízkých vztazích, obsahují doporučení kontaktovat rovněž ohrožené osoby, popř. alespoň organizaci, která konkrétní partnerce/partnerovi poskytuje služby.

Organizace těmto ohroženým osobám nabízí v rámci intervencí či programů pro PDN různorodé spektrum pomoci:

- bezpečné prostředí, dobrou místní dostupnost, anonymitu;
- krizové intervence;
- sociální, psychologické či právní poradenství;
- psychologickou individuální či skupinovou pomoc skrze individuální, párové či rodinné terapie, pomoc a podporu pro život bez násilí nebo práci s traumatem;
- zprostředkování následné pomoci, doprovody, asistované kontakty, navykací režimy, krizové ubytování či zprostředkování azylového bydlení;
- případové konference OSPOD;
- zapojení do evaluace programu.

V případě, že organizace pracují s dětmi, poskytují navíc psychologickou individuální či skupinovou pomoc pro nezletilé.

Mimo programy pro PDN se organizace obvykle zaměřují i na další cílové skupiny. Jejich zastoupení u jednotlivých organizací shrnuje následující Tabulka 7. Cílové skupiny se v některých případech překrývají (např. osoby ohrožené DN mohou být za určitých okolností osobami v krizové situaci či oběťmi trestné činnosti apod.).

Tabulka 7: Další cílové skupiny organizací (n=11)

Název organizace	Rodiny	Děti	Matky s dětmi	Senioři	Oběti trestné činnosti	Osoby v krizové situaci	Konfliktní osoby	Jiné
Diakonie ČCE – SKP, Praha	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KC pro děti a rodinu v Jč. kraji	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Nomia, Hradec Králové	✓	✓		✓	✓	✓		
Spondea, Brno	✓	✓			✓	✓		✓
IC, Praha: program Viola		✓	✓		✓		✓	✓
Liga otevřených mužů, Praha	✓					✓	✓	✓
Liga otevřených mužů, Plzeň							✓	
KC, Jihlava						✓		
Zařízení SI, Kladno								✓
Centrum Gaudia Praha								✓
SKP-Centrum, Pardubice								✓
Celkem	5	5	3	2	5	6	5	7

Pozn.: Uvedené údaje odpovídají stavu v období sběru dat, tj. listopad 2020–leden 2021

Nejširšímu spektru cílových skupin se věnuje Diakonie ČCE – SKP, Praha, pravděpodobně i díky své celorepublikové působnosti. Kromě cílových skupin uvedených v tabulce poskytuje programy i pro tyto další skupiny osob: lidé bez domova, osoby propuštěné z vězení, nezaměstnaní, osoby ohrožené sociálním vyloučením a osoby ve výkonu trestu.

Dalších pět organizací (Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji; Nomia Hradec Králové, Spondea Brno; IC Praha: program Viola; Liga otevřených mužů Praha) se zaměřuje na podobně široký záběr cílových skupin, které zahrnují především osoby v krizové situaci či oběti trestné činnosti, rodiny a jejich příslušníky a případně také pracují i s konfliktními osobami.

Poměrně značné množství organizací uvedlo ještě další cílové skupiny, na něž se zaměřují, jako jsou například osoby ohrožené domácím násilím (3), obecně osoby nevládnoucí agresí v blízkých vztazích (1), případně specificky muži nevládnoucí vztek a násilné chování (nejen v blízkých vztazích, (1)), jedinci s duševními obtížemi (1) atp. Z výčtu cílových skupin je tedy patrné, že nabídka služeb organizací je velmi heterogenní a většinou poměrně pestrá.

II.7 Vstup do programu či intervence pro PDN

Obecně lze shrnout, že klienti do programů nejčastěji vstupují na základě doporučení ze strany některé z institucí nebo kvůli tlaku partnerky.

Mezi instituce, které doporučují zájemcům vstup do programu, patří také organizace, které pracují pouze s oběťmi DN, ale nenabízejí služby pro PDN – tzv. neposkytovatelé. Tyto organizace byly dotázány, kam PDN odkazují. Z odpovědí vyplývá, že o působení těchto specializovaných služeb mají přehled, ale základním klíčem pro doporučení je jejich lokace, tedy jejich fyzická dostupnost, která je obecně (až na jednu organizaci) hodnocená jako nedostatečná. Někteří neposkytovatelé však tuto možnost mají a odkazují PDN na konkrétní programy. Mimo to doporučují obecně služby poradenských či krizových center, psychologů, psychoterapeutů a psychiatrů. V případě trestné činnosti pak odkazují na Probační a mediační službu.

Dalšími, avšak méně častými, důvody pro vstup do programu bývá vlastní rozhodnutí, spor o dítě či rozvod. Motivací je také tlak rodiny a okolí.

Výše zmíněné motivace jdou ruku v ruce se základními podmínkami jednotlivých organizací pro vstup do programu pro PDN. Tyto podmínky se napříč organizacemi liší a lze je dělit na:

- organizace, které jsou otevřené všem, kdo jsou vůbec schopni docházet;
- organizace se základními vstupními podmínkami: schopnost aktivní spolupráce, přijetí odpovědnosti za násilí a vlastní motivaci ke změně;
- organizace, které pracují pouze s klienty vstupujícími do programu na popud Probační a mediační služby či rozsudku soudu.

Organizace lze rozlišit na ty, které pracují:

- 1) pouze s dobrovolnými klienty: LOM²⁵ Praha a Plzeň, KC Jihlava, Centrum Gaudia Praha (pracuje i s klienty doporučenými lékařem);
- 2) s oběma typy klientů vyrovnaně: Diakonie ČCE – SKP, Praha, Spondea Brno, Zařízení sociální intervence Kladno, Nomia Hradec Králové, KC pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, SKP – Centrum, IC Praha: program Viola.²⁶

Další základní podmínky lze shrnout jako socio-demografická specifika, kam lze zařadit věk (většinou plnoletost), trvalé bydliště v lokalitě/vazbu na lokalitu či schopnost dorozumět se česky nebo anglicky.

- Jedna organizace dokonce rozlišuje věk u dobrovolných a probačních²⁷ klientů. U dobrovolných klientů za minimální věk pro zařazení do programu udává 16 let, u probačních klientů 18 let.
- Pro další organizace je důležité trvalé bydliště v daném městě nebo prokazatelná vazba na dané město.
 - Implicitně je v tomto bodě akcentována potřeba rozšířit nabídku programů pro PDN pro celý region.

Rozhodující mohou být i další dílčí podmínky:

- Jeden respondent například zmiňuje předání kontaktu na partnerku.
- Další dodává, že mají i specifické podmínky nastavené vlastní metodikou.

Podmínky pro vstup do programu taktéž zahrnují kontradikce, mezi něž dle respondentů patří závislost na alkoholu či jiných návykových látkách a duševní onemocnění. Další častou překážkou je neshoda očekávání žadatele ohledně průběhu programu s realitou (není možné najít společnou zakázku, chybí minimální motivace, špatné časové možnosti atp.).

Jak dále z dotazníků vyplynulo, o přijetí, či nepřijetí klienta do programu rozhoduje specializovaný pracovník (psycholog, sociální pracovník, či vedoucí týmu) a v některých organizacích se do procesu zapojuje celý tým. Pokud klienta přivádí pracovník PMS, pak (spolu)rozhoduje i on.

Minimální standardy (Trávníček, 2018) v tomto kontextu explicitně uvádí, že organizace má stanovené podmínky přijetí a způsob výběru PDN do programu. Konečné rozhodnutí, kdo bude do programu přijat, náleží pracovníkům organizace. Podmínky pro vstup klientů jsou tedy opět nestandardizované, víceméně v rukou každého zařízení zvlášť.

Zájemci o program mohou mít různé specifické problémy, jako například problémové užívání návykových látek, duševní onemocnění a podobně. Pouze dva experti výslovně uvedli, že klienty s takovými problémy nepřijímají. Nicméně jedna z těchto dvou organizací tyto žadatele alespoň odkazuje na jiné instituce, které jim pomohou daný problém vyřešit. Ačkoli, jak bylo výše zmíněno, hrají specifické problémy klienta významnou roli při přijetí

25 LOM pracuje s nedobrovolnými klienty jen za předpokladu splnění podmínky náhledu na páchané násilí.

26 Více v kapitole 8. Klienti s uloženou povinností podrobit se programu pro PDN.

27 Probačními klienty se zde rozumí ti, kteří přicházejí do programu na základě uložené povinnosti se mu podrobit, buď přímo od soudu, přestupkového oddělení nebo od PMS v rámci vykonávaného probačního dohledu.

do programu, většina organizací je však na individuální bázi schopna specifické problémy klientů v rámci programu alespoň nějakým způsobem zohlednit. Jeden respondent například zmiňuje, že v případě psychiatrického onemocnění se vyžaduje zpráva psychiatra.

Z výstupů však vyplývají dvě základní podmínky:

- přijetí lze provést pouze mimo akutní fázi;
- prioritou je léčba obtíže před intervencí.

Další podstatnou součástí programů pro PDN by dle Minimálních standardů (Trávníček, 2018, s. 7) mělo být vyhodnocování rizik. Část organizací v průběhu programu uplatňuje alespoň nějakou formou standardizovaného systému hodnocení rizik ohledně nebezpečnosti a opakování násilného jednání. Čtyři organizace uplatňují přímo standardizovaný systém hodnocení rizik. Nejčastěji se tak děje na počátku, v průběhu a případně i na konci programu. Jedna organizace uvedla, že používá standardizované dotazníky pro vyhodnocení momentálních kompetencí klienta zvládat zátěžové situace, které mohou sloužit i k odhadu rizik.

Rizika jsou vyhodnocována na základě:

- různých, ať už kvalitativních či kvantitativních technik (prostřednictvím interních dotazníků²⁸, rozhovorů či pohovorů, průběžných hodnocení rizik terapeutem nebo anamnesticky);
- intervizí a spoluprací multidisciplinárního týmu;
- spoluprací s partnery PDN.

Tři organizace standardizované hodnocení rizik vůbec neužívají.²⁹

II.8 Úspěšnost programů pro PDN

Jak bylo uvedeno v úvodu této monografie, evaluace intervencí a programů pro původce násilí je jedním z nejsledovanějších a nejdiskutovanějších témat v této oblasti. Měla by totiž dát jasnější odpověď ohledně efektu těchto intervencí, a tedy zároveň do jisté míry odůvodnit potřebu jejich existence. Součástí procesu by tedy dále mělo být vyhodnocování programu pro PDN z hlediska jeho efektivity, jak také stanovují Minimální standardy. Dle vyjádření respondentů v našem dotazníkovém šetření, až na jednu organizaci, všechny vyhodnocují intervence či programy z hlediska dosahování jejich cílů. Obecně do evaluačního procesu zahrnují hodnotící dotazníky či jiné dobrovolné zpětné vazby od klientů, případně interní hodnocení v rámci jednotlivých organizací. Mezi evaluační techniky experti tedy konkrétně zařazují:

- dotazníky a rozhovory (s klienty, s partnery klientů či s institucemi, např. propracovaná evaluace – dotazník IMT, sběr dat 4x od klienta a 3x od partnerky),
- prezenční listiny,
- četnost agresivních incidentů,
- databáze formálního plnění,

28 Například interní dotazník DFAP (Dotazník frekvence agresivních projevů, který daná organizace užívá kvůli absenci standardizovaného nástroje rizik).

29 Zbylé organizace buď neví, zda využívají, nebo aktuálně program nerealizují.

- zprávy o průběhu spolupráce odesílané na PMS,
- hodnocení kontroly obsahové a finanční části,
- hodnocení vnějším subjektem a informace orgánů, které program nařídily.

Pouze jedna organizace uvedla, že sleduje stav svých bývalých klientů, kteří program již úspěšně dokončili, a to díky „*follow up setkání po 6 měsících od skončení programu*“. Ostatní organizace se o situaci svých bývalých klientů dozvídají výjimečně, spíše náhodně například o tom: „*Jak se jim daří/nedaří zvládat. Jaká je jejich sociální situace. V čem jim byl program užitečný. Novinky ze života atd.*“

Jedna organizace má zavedený velmi propracovaný evaluační proces účinnosti psychoterapie, která probíhá na třech úrovních:

- „*Kvalitativní hodnocení účinnosti psychoterapie terapeutem: motivace (vnější → vnitřní), přijetí odpovědnosti, empatie, fyziologická komponenta vzteku (práce s tělem), kognitivní komponenta (rozpoznání vlastních emocí, porozumění fyziologickým reakcím těla), změna chování (nenásilné řešení konfliktů), získání náhledu na problémy (k terapeutické změně dojde, pokud můžeme konstatovat, že se tento náhled zlepšil) a nahrazení nepřízpůsobeného zvládání konfliktních situací kompetentním zvládáním.*
- *Dotazník frekvence agresivních projevů (DFAP): Provádí se pomocí škál na proměnné, jejichž kvantifikovatelné zvýšení nebo snížení je indikátorem terapeutické změny. Používá se Likertova škála (5 stupňů – denně až nikdy). Je porovnáváno před a po terapii (vstup – výstup). Zde jsou nejvíce patrná úskalí dotazníkového zjišťování efektu terapie. Jedná se o subjektivní pohled klienta. Klient se při vyplňování může chovat adaptivně a snažit se ukázat v co nejlepším světle. Terapeut může korektivně intervenovat.*
- *Dotazník zpětné vazby (DZV): Obsahuje otázky ano/ne, které jsou uživatelsky pro klienty příznivější. Na druhou stranu je zde riziko stereotypu ve volbě odpovědi – volí nikoliv podle pravdy či přesvědčení, ale jak je napadne. Pro ověření účinnosti se hodnotí skutečný stav vycházející z procesu terapie a klíčové je hodnocení terapeutem. Hodnocení klienta má při vstupu informační hodnotu, při výstupu může být klientovo subjektivní posouzení změny terapeutem reflektováno či konfrontováno.*“

Opět i ve vztahu k evaluaci je z odpovědí expertů zřejmé, že každá organizace užívá svoje metody a techniky hodnocení (evaluace) úspěšnosti programu, což potvrzuje různorodost evaluačních postupů, podobně jako v případě vstupních podmínek a vyhodnocování rizik.

Úspěšnost programů z hlediska naplnění jejich cílů experti odhadují na poměrně široké škále od 20 do 80 %. Mezi odpověďmi se vyskytovaly tyto odhady:

- tři s 60–80% úspěšností;
- jeden s téměř poloviční úspěšností;
- dva s pouze 20% úspěšností a u některých klientů zlepšení.³⁰

30 Ostatní respondenti buď neodpověděli anebo nedokázali odhadnout.

Experti identifikovali faktory na straně klientů, které podle nich přispívají k naplnění cílů programu (dále podpůrné faktory) a naopak rizikové faktory, které negativně ovlivňují naplnění programu. Z odpovědí vyplývá, že zásadní roli v dosažení nastavených cílů hraje dobrovolnost vstupu do programu a další vnitřní, ale i vnější podpůrné faktory:

1. Vnitřní podpůrné faktory: vlastní pozitivní motivace (chuť na sobě pracovat, zaměření na řešení vs. hledání důvodů, proč se to stalo), náhled, přijetí odpovědnosti za násilí (vnímání dopadu svého chování především na děti). „*Vnitřní motivace na prvním místě, často opřená o rodičovskou roli.*“
 - Vnější podpůrné faktory: sociální zázemí, práce pokrývající potřeby, kontakt s dětmi, motivace klienta k udržení rodiny a vztahu, významná událost v životě klienta (žádost o rozvod, vykazání).

Neúspěch, tj. nenaplnění cílů či předčasné ukončení programu, naopak často provází nedobrovolná účast v programu (viz více Kapitola II.10), nebo je vázán na osobnost klienta nekompatibilní s programem (poruchy osobnosti, osobnostní psychopatologie, antisociální struktura osobnosti, hraniční rysy, výrazně traumatická minulost), popř. závislost či aktivní užívání návykových látek a je spojen s dalšími vnitřními a vnějšími rizikovými faktory:³¹

- Vnitřní rizikové faktory: nedostatek náhledu a motivace, nechť, popírání násilí, setrávání v pozici oběti a obviňování okolí, nedostatek sebereflexe, nízká (žádná) empatie.
- Vnější rizikové faktory: nezaměstnanost, nedostatek financí na straně klienta spojené se špatnými sociálními poměry, samota, rozchod s partnerem/partnerkou.

II.8.1 Předčasné ukončení programu

K předčasnému ukončení programu může dojít z mnoha důvodů. V rámci expertního šetření bylo rozlišováno mezi dobrovolným ukončením, vyřazením (vyloučením) a ukončením bez společné domluvy a udání důvodu.

Experti se měli vyjádřit, z jakých důvodů nejčastěji docházelo k ukončení programu v roce 2019. Často podle nich docházelo k ukončení programu bez společné domluvy a udání důvodu a kvůli dobrovolnému ukončení programu, a to z těchto konkrétních důvodů:

- změna rodinné situace:
 - ukončení vztahu
 - pocit zlepšení situace či naplnění cíle
- neochota docházet:
 - nedostatek času, pracovní vytíženost
 - nedostatek motivace
- opadnutí zájmu institucí (povolení vnějšího tlaku)
- změna bydliště.

31 Autoři studie Analýza postojů (Herdová et al., 2016) navíc sledují vliv nedobrovolné účasti na programu na úspěšné dosažení cílů, a to v kombinaci s genderovou rolí muže: „U klientů s nařízenou účastí může právě i tato komplikace s mužskou genderovou rolí představovat blok pro úspěšnou práci, pokud se klient domnívá, že psychologické služby jsou pro slabochy a mluvit o pocitech je ženská záležitost,“ (s. 45).

Naopak výrazně méně často docházelo k nedobrovolnému vyřazení (vyloučení) z programu. Možnosti, resp. důvody pro vyloučení z programu, z nichž mohli respondenti vybírat, byly převzaty z Minimálních standardů (Trávníček, 2018, s. 7):

- Akutní závislost;
- akutní psychotické stavy;
- nedostatečná spolupráce (opakovaný nedostatek spolupráce, který má organizace písemně specifikovaný, individuální či skupinové terapeutické intervence jsou aktivně nebo pasivně bojkotovány);
- porušení pravidel (účastník/účastnice opakovaně porušuje pravidla a dohody);
- nedostatečná docházka (účastník/účastnice nedodrží pravidelnou povinnou docházku).

Obvykle k vyřazení klienta dochází kvůli nedostatečné spolupráci. Občasné důvody jsou i nízká docházka či jiné porušení pravidel, případně akutní závislost. Pouze dvě organizace se potýkaly s vyloučením klienta z důvodu akutních psychických stavů. Experti ještě uváděli navíc specifické důvody, jako je přestěhování klienta do jiné lokality či neshoda zakázky klienta s možnostmi programu. Pouze jedna organizace zatím dosud nemusela nikoho vyloučit.

V případě všech organizací náleží kompetence k vyřazení klienta z programu (ať už je nastavena v dílčí organizaci jakkoliv) stejné osobě či osobám (pokud jde o celo-týmovou spolupráci), jako při rozhodování o přijetí klienta do programu (viz první část Kapitoly II.). Tedy pokud o přijetí klienta do programu například rozhoduje vedoucí programu, pak také rozhoduje o jeho případném vyřazení. V případě nedobrovolných klientů se tak děje ve spolupráci s PMS.

Pouze jeden expert výslovně uvedl, že již nepřijímají klienty, kteří byli jednou vyřazeni. Tři organizace naopak možnost opětovného přijetí do programu umožňují. Podmínky pro znovupřijetí taktéž nejsou jednotné. Experti z vlastní praxe zmiňují:

- znovu-ověření podmínek pro vstup do programu pro PDN;
- ověření oblasti, ve které klient při prvotní spolupráci nevyhověl;
- projevení zájmu o znovupřijetí;
- možnost domluvit se na společné zakázce po uplynutí tří měsíců od ukončení spolupráce.

II.9 Spolupráce s jinými subjekty

Minimální standardy (Trávníček, 2018) stanovují povinnost určité míry spolupráce s jinými subjekty za účelem zajištění bezpečí pro ohrožené osoby a konzultací jednotlivých případů. Analýza postojů z roku 2016 (Herdová, 2016) takovou spolupráci považuje za základní kámen úspěšného dosažení cíle aplikovaných opatření a poskytovaných intervencí. Východiskem zde jest právě Duluthský model (viz úvodní Kapitola I.3).

Jak vyplynulo z našeho šetření, zúčastněné organizace nejvíce spolupracují s dalšími neziskovými organizacemi (ať už poskytujícími pomoc a služby obětem či osobám ohroženým DN nebo jiným cílovým skupinám), dále také s intervenčními centry, PMS, Policií ČR a soudy (viz hodnoty „n“ v Grafu 1: Hodnocení spolupráce). Přibližně polovina

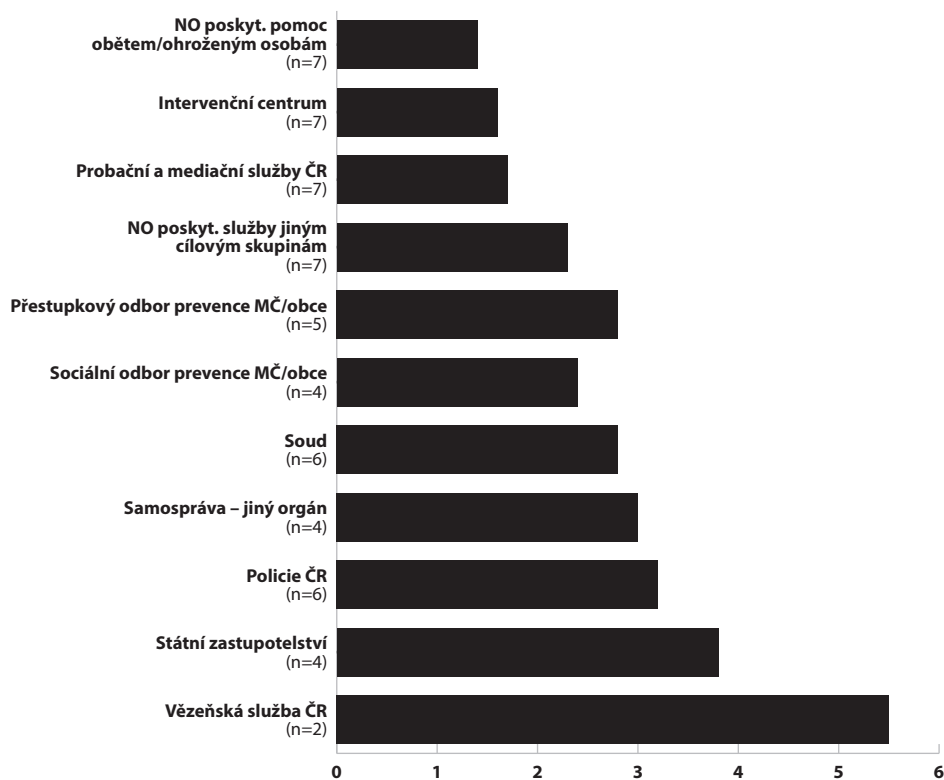
organizací ještě spolupracuje s přestupkovými odděleními a sociálními odbory prevence městských částí či obcí, se samosprávami a státními zastupitelstvími. Pouze dvě organizace mají pracovní zkušenost s Vězeňskou službou ČR a z toho jedna ještě s městskou policií.

Běžnost spolupráce s ostatními subjekty se poměrně odráží i v hodnocení její kvality (Graf 1):

- Experti spolupráci s neziskovými organizacemi poskytujícími pomoc obětem či lidem ohroženým DN, IC a PMS ČR zároveň hodnotili jako nejkvalitnější. Jedna organizace ještě zmínila spolupráci s městskou policií, kterou považuje také za velmi kvalitní.
- Poměrně dobrou zkušenost mají i s dalšími neziskovými organizacemi poskytujícími služby jiným cílovým skupinám, s přestupkovými odbory a sociálními odbory prevence městských částí či obcí, se soudy a samosprávami.
- Jako méně kvalitní experti označují spolupráci s Policií ČR a státním zastupitelstvím.
- Nejhorší, avšak pouze ze strany dvou organizací, byla hodnocena spolupráce s Vězeňskou službou ČR.

Organizace se liší v četnosti subjektů, s nimiž spolupracují, od tří po 12 institucí (v průměru s šesti). Nejkritičtější jsou však organizace, které spolupracují s největším množstvím dalších subjektů (konkrétně s 11 a 12 subjekty).

Graf 1: Hodnocení spolupráce

Hodnocení spolupráce – průměrné hodnoty na škále: 1 = velmi kvalitní spolupráce, 6 = velmi nekvalitní spolupráce

Dále jsme se dotazovali na oblasti spolupráce v rámci realizace programu pro PDN, které nejsou pokryty, kdy experti uvedli tyto oblasti:

- „Úřad práce“
- „Informovanost soudců“
- „Další síť klientovy podpory: psychiatr, jiný lékařský odborník – další zdravotní obtíže klienta mohou proces ovlivňovat (duševní onemocnění, úrazy aj.).“

II.9.1 Regionální praxe multidisciplinární spolupráce

Minimální standardy (2018) dále předpokládají zapojení organizací do pravidelné spolupráce mezioborových týmů. To potvrzují i výsledky expertního šetření. Všechny³² zúčastněné organizace tedy v rámci regionu, kde působí, fungují v zavedených praxích multidisciplinární spolupráce v oblasti řešení problematiky DN. Tuto multidisciplinární spolupráci by na úrovni regionů měla zajišťovat a koordinovat především intervenční centra, která komplexně pečují o osoby ohrožené domácím násilím. Ve čtyřech případech respondenti potvrdili, že se tomu tak děje (včetně jedné organizace, která uvedla, že ji sama jakožto IC pořádá)³³.

Běžnými účastníky takových setkání bývají zástupci IC (která je většinou pořádají), policie a OSPODu, případně zástupci soudu, státního zastupitelství, městského úřadu, úřadu práce, nemocnice, azylových domů, Probační a mediační služby. Jsou ale také další platformy či pracovní skupiny, kde se zástupci poskytovatelských organizací setkávají se zástupci Úřadu vlády, Rady vlády pro rovnost žen a mužů a dalších subjektů.³⁴ Na setkáních pak dle kompetencí rozebírají jednotlivé případy, řeší klíčové aktivity, podobu spolupráce, novinky ve službách, tvorbu propagačních materiálů a publikací k DN (např. do škol) atp. Setkávání probíhá několikrát ročně. Jedno z poradatelských IC, které spadá pod tzv. neposkytovatele programů pro PDN, fungování praxe popsalo takto:

„V případě běžného fungování (pozn. mimo pandemii covid-19) se pořádají malá a velká setkání. Velká setkání probíhají v okresních městech kraje, účastní se jich IC, městská policie, PČR, kriminální policie, soudci, státní zástupci, pracovníci OSPOD a oddělení sociální pomoci, další neziskové organizace – např. azylové domy, občanské poradny apod., v roce 2019 byla snaha zapojit do IDT (pozn. interdisciplinárních týmů) také zdravotníky. Velká IDT probíhají v okresních městech vždy jednou ročně (tedy 7 velkých IDT). Malých setkání se účastní PČR a OSPOD, v případě běžného fungování probíhají tato setkání průběžně během roku. Pracovnice IC se snaží navštěvovat OO PČR a OSPOD v rámci celého kraje.“

32 Kromě jednoho respondenta, který uvedl, že neví. Tento jediný respondent byl z organizace, která poskytuje program pro PDN a provozuje IC tzv. pod jednou střechou, ovšem zástupce poskytující intervence pro průvodce odpověděl, že o takové spolupráci nic neví.

33 Intervenční centra tuto informaci potvrzují ve speciálním dotazníku pro tzv. neposkytovatele programů pro PDN.

34 Účast na těchto setkáních potvrzuje i většina dotázaných organizací (mezi nimiž jsou intervenční centra a další organizace), které programy pro PDN neposkytují.

Do aktivit těchto pracovních skupin samozřejmě negativně vstoupila situace způsobená pandemií covid-19. Další komplikace ve spolupráci nastávají z těchto důvodů:

- absence některých subjektů (z kapacitních důvodů či nízké motivace některých účastníků);
- finanční prostředky;
- nepravidelnost setkávání;
- absence koordinovaného postupu, který by síťoval jednotlivé subjekty.

II.10 Klienti s uloženou povinností podrobit se programu pro PDN

Klienty lze do programů pro PDN zařadit, a to častěji, jak bylo zmíněno výše, na základě vlastního rozhodnutí nebo v některých případech také na základě uložené povinnosti rozhodujícím orgánem. Klienty s uloženou povinností jsou myšleni nejen ti, kteří mají tuto povinnost uloženu přímo soudem v trestním řízení jako tzv. přiměřenou povinnost či klienti s uloženým tzv. (ochranným) omezujícím opatřením oddělením přestupkového odboru městského/obecního úřadu v přestupkovém řízení, ale také osoby, které byly poslány do programu probačním úředníkem v rámci plánu probačního dohledu. Dále jde také o osoby, jimž byla povinná účast v programu nařízena OSPODem. V neposlední řadě též o osoby s nařízenou povinnou účastí soudem civilním v rámci ochrany oprávněného zájmu dítěte.

Již dřívější poznatky ukazují, že práce s nedobrovolnými klienty je značně komplikovanější.

„Osoby i organizace poskytující služby však stojí před nelehkým úkolem přesvědčit dotyčnou osobu, že nejsou součástí represe, že nezaujímají stejné místo jako soud či policie. Osoby, kterým byla účast v programu nařízena, účast v programu velice často za součást trestu považují, nevnímají pomáhající organizace jako nějakou třetí stranu, a terapeuti/ky tak musí překonávat skutečnost, že jejich klienti a klientky jsou v odporu a pomoc nevnímají jako pomoc, ale spíše jako trest,“ (Herdová et al., 2016, s. 43).

Dotázané organizace k nedobrovolným klientům přistupují následovně:

- Klienty s uloženou povinností přijímá sedm organizací.
- Přístup institucí k přijímání nedobrovolných klientů je značně nejednotný:
 - čtyři respondenti uvádějí, že nedobrovolné klienty nemají povinnost přijmout;
 - dva respondenti naopak, že klienta s uloženou povinností přijmout musí;
 - jeden respondent si názorem není jistý.
- Podíl klientů s uloženou povinností z celkového počtu PDN se u jednotlivých organizací v roce 2019 velmi lišil. Pohyboval se od jednotek procent až po 80 %. To je opět dáno právě konkrétním zacílením intervence či programu na určitou klientelu.

Obecně stanovená povinnost přijmout takového klienta nevyplývá z žádného závazného předpisu. Závisí tedy jen na tom, jaké podmínky klade (či na něž přistoupí) samotná organizace při přijímání klienta do programu nebo k poskytnutí intervence (viz Kapitola II.10.). Většinou může povinnost přijmout nedobrovolné klienty vyplývat ze závazku organizace při splnění podmínek v rámci dotačního řízení, udělení grantu apod.

Dotazy ve výzkumném šetření také cílily na porovnání této specifické skupiny „nedobrovolných klientů“ se skupinou „dobrovolných klientů“, a to ohledně jejich motivace, přístupu k naplňování programu, úspěšnosti dokončení programu, ale i funkčnosti spolupráce s dalšími relevantními aktéry, zapojenými do systému práce s původci, popř. ohroženými osobami DN.

Dle expertů se klienti s uloženou povinností liší od ostatních PDN v několika ohledech. Nejčastěji zmiňovanou odlišností, kterou v nějaké podobě uvedl každý ze zúčastněných expertů, byla absence vnitřní motivace. Nedobrovolní klienti mají dle expertů často sníženou či chybějící motivaci, případně jsou motivováni pouze snahou vyhnout se nějaké jiné intervenci či sankci. Mezi další zmíněné odlišnosti patřily:

- pocit nespravedlivého soudu;
- chybějící sebereflexe a náhled;
- nízká úroveň spolupráce;
- tendence obviňovat okolí (zejména soudy, úřady, partnerku atd.);
- nízká úroveň empatie, osobnostní psychopatologie.

Dále bylo poznamenáno, že intervence pro klienty s uloženou povinností bývají značně kratší.

Pokud se jedná o práci s klienty s uloženou povinností, zazněly k ní následující výhrady:

- nedostatečná propojenost systému (soudy často nezajímá výsledek),
- nedostatečná motivace a informovanost klientů,
- doporučování programu není vždy vhodné,
- klienti se bojí otevřít ze strachu o zhoršení trestu,
- nízká vymahatelnost plnění uložené povinnosti.

Jeden expert k tomuto navíc dodává:

„Klienti vnímají terapii jako součást represivního systému – budování důvěry a vztahu v terapii je tak náročnější, vnější motivace klade na terapii další nárok na vytvoření spolupracujícího vztahu, psychopatologie, která může znamenat nemožnost terapeutických intervencí, není kritériem pro vstup do programu (nemáme legislativní nástroje ani finanční, které by umožnily provádět psychologickou diagnostiku před vstupem do programu).“

V této souvislosti byl také zjišťován způsob ukončení programu u osob s uloženou povinností. Nejčastěji klienti opouštějí program na vlastní žádost či jej úspěšně dokončí. Jeden expert odpověděl, že vyřazení není tak časté. Dalším zmíněným důvodem bylo, že jednoduše přestanou chodit.

Pokud je klient z programu vyřazen, jedná se dle expertů nejčastěji o následující důvody:

- nespolupráce, porušování pravidel,
- neplnění formální stránky (např. docházka),
- nedostatečná motivace,
- agresivní projevy,
- užívání návykových látek.

Pouze jeden expert uvedl, že pokud se klient vyřazuje, je nutné zajistit souhlas orgánu, který povinnost uložil. V ostatních případech není udělení souhlasu vyžadováno.

Pokud jde o srovnání nedobrovolných a dobrovolných klientů z hlediska dokončení programu, posouzení expertů není příliš jednotné, přiklání se však spíše k negativním hodnocením možností dokončení programu ze strany nedobrovolných klientů. Experti především uváděli, že klienti s uloženou povinností dokončí program výrazně či spíše méně často. Dva však naopak uvedli, že klienti s uloženou povinností dokončí program častěji než dobrovolní účastníci.

Klienti s uloženou povinností do oslovených organizací nejčastěji přicházejí z PMS a OSPODu. V menší míře pak i přímo od orgánů činných v trestním řízení (soudy, státní zástupci a policie) a přestupkových odborů. Vykázané osoby, podle odpovědi většiny expertů, docházejí pouze občas. Dvě organizace nicméně mají častější zkušenost s touto klientelou.

II.11 Význam intervencí pro PDN

Podle expertů je poskytování intervence pro PDN důležité především z důvodu neefektivnosti represivních řešení DN, která sice dokážou zabránit aktuálnímu násilí, ale z různých důvodů pak dochází k dalšímu páchání.

Programy tak zvyšují pravděpodobnost ochrany ohrožených osob. Podle expertů je to nejlepší způsob, jak zastavit násilí v rodinách a omezit další transgenerační přenos. Intervence a programy tak podporují také možnost pracovat s celým rodinným systémem, a mohou do jisté míry vytvářet bezpečnější prostor tím, že se původcům násilí dostane péče přímo na míru.

„I původce násilí má právo na pomoc, jak jinak dokážeme zastavit násilí, represe a tresty nejsou řešením.“

Intervence jsou založeny na víře, že „člověk je schopen se změnit“ (Standardy WWP³⁵). Na rozdíl od trestu nabízí rozvojový prostor pro osoby, které jsou tomu otevřeny a samy se nedokáží posunout. Zároveň experti uvádějí, že tento přístup má vliv na celkovou kultivaci společnosti, snižování vysoké úrovně agrese, stanovení jasných kontur chování ve vztahu k hodnotám společnosti či snižování dopadů agrese na vývoj dětí v rodinách. Představuje tedy prevenci sociálně patologických jevů obecně a obrát k lepším hodnotám.

Programy pro PDN považují za důležité také všichni zúčastnění tzv. neposkytovatelé – organizace, které pracují pouze s oběťmi DN. Upozorňují především na smysluplnost zahrnutí celého rodinného systému. S původci se může pracovat na spouštěcích a zmírnění agrese, které mohou vést k zastavení násilí či zmírnění obav z pokračování násilí i po

35 Viz výše pozn. č. 1 - Work with Perpetrators – European Network (n.d.). The Organisation. <https://www.work-with-perpetrators.eu/about>

rozchodu/rozvodu, k ulehčení procesu vídání se s dětmi atp. Jeden expert ještě dodává: „Hranice mezi osobou ohroženou a násilnou je navíc velmi křehká. Např. u dětí, svědků domácího násilí, kdy se začnou projevovat násilně z důvodu naučeného chování.”

II.12 Vliv pandemie covid-19 na práci s PDN

Pandemie covid-19 samozřejmě zasáhla i organizace poskytující programy pro PDN, které musely své aktivity alespoň částečně přesunout do online prostředí nebo se jinak přizpůsobit vládním nařízením, a to včetně skupinové práce. Tato změna však neměla příliš zásadní vliv na naplněnost programů, byť organizace zaznamenávaly úbytky klientů. Dělo se tak především z těchto důvodů:

- ztráta motivace účastnit se online terapie,
- nemožnost dostavit se na osobní schůzku (karanténní opatření),
- obava docházet na terapii (nákaza),
- horší zvládání formálních stránek programu.

Experti spíše než na naplněnost programů poukazovali na dopad pandemie na samotné klienty:

- zvýšená hladina agrese,
- beznaděj, strach o budoucnost,

„Nemožnost absolvovat terapii zvyšovala nejistoty a nemožnost podpory terapeuta byla vnímána jako obtížná.”

- zvýšená tenze,
- riziko relapsu.

A na okolí klientů:

- zhoršování konfliktů v rodinách,
- zhoršení psychických problémů u dětí.

II.13 Další poznatky expertů

V závěrečné doplňující otázce byli respondenti vyzváni, aby uvedli cokoliv dalšího, co považují za důležité ve vztahu k problematice zacházení s PDN jako součásti systémového řešení DN. Tři z nich se vyjádřili ohledně:

• Apelace na edukaci společnosti:

„Edukace společnosti o vážnosti tématu násilí, ale nejen u těchto osob (PDN), ale také na úrovni násilí systémového, které je často bráno jako něco samozřejmého, co k životu patří a není odsouzeníhodné. Osvěta k dobrému...!”

• Apelace na změnu paradigmatu:

„Po více jak 10 letech, co program realizujeme, se stále setkáváme s názory nebo spíše skepsí nad možností změny násilného chování. Za důležité považujeme změnu paradigmatu, že podpora a pomoc se má dostávat oběti a násilník má být potrestán.”

Toto téma diskutují i Herdová a kolektiv (2016) v kapitole Ambivalence práce s původci a původkyněmi násilí (s. 41–43), z níž například vyplývá potřeba expertů klást důraz na užívání vhodné nezátížené terminologie jako „původce/původkyně násilí“, „osoba nezvládající vztek/agresi“ apod., spíše než „agresor“, „pachatel“, „násilník“ a obracením pozornosti k samotnému chování (oproti osobám dopouštějícím se násilí).

- **Apelace na zastřešení práce s PDN:**

„Myslím, že nejlepší, co by se mělo stát, je institucionalizace, nebo alespoň státní zastřešení práce s PDN. Aktivní a trvalá finanční podpora státu by mohla vyústit v mnohem větší stabilitu služeb, zajistit kvalitu poskytovaných intervencí a tolik nutné další vzdělávání. Práce s PDN je práce náročná pro vzdělané, zkušené terapeutky. Proto by měla být dobře ohodnocená, jasně vymezená a ve výzkumu zakotvená.“

Organizace, které programy pro PDN neposkytují – tzv. neposkytovatelé, upozorňují na nedostatečnou síť návazných služeb odborné pomoci pro PDN nepokrývající celou ČR. Jedna odbornice zmiňuje i absenci ubytovacích míst po vykazání PDN. A obecně tyto organizace apelují na změnu legislativy, a to v těchto bodech:

- Umožnit IC pracovat s PDN, a díky tomu nabídnout možnost komplexního pokrytí všech aktérů DN především v místech, kde organizace poskytující programy pro PDN nepůsobí. K tomu by bylo třeba IC personálně posílit a podpořit dostatečným financováním.
- Zpřísnění postihu PDN uvádí pouze jeden respondent: *„Většina případů končí na přestupkovém řízení s nízkou sankcí.“*
- Zlepšení uchopení stalkingu a psychického násilí.

Shrnutí

Organizace, které pracují s původci domácího násilí (PDN), tvoří velmi heterogenní skupinu bez systémového zastřešení a začlenění do intervenční struktury při řešení případů domácího násilí. Různorodostí se vyznačují i samotné intervence či programy, které organizace nabízejí. Jak vyplývá z šetření, standardizovaný program, pro osoby dopouštějící se násilí v blízkých vztazích, resp. pro práci s pachateli (domácího) násilí v ČR neexistuje, což je vnímáno jako potřebné, neboť jak bylo zmíněno v úvodu, co původce a vzorce násilného chování, to odlišný typ, a tedy i odlišné individuální potřeby. Absentuje však přehled o tom, pro koho konkrétně jsou jednotlivé programy určeny, tj. na jaké typy násilí se zaměřují či pro jaké konkrétní „typy“ původců/kyň jsou určeny. Většinou expertů byla hodnocena jako nedostatečná dostupnost programů pro PDN. Organizace však bývají na základě dostupnosti doporučovány.

Současné programy pro PDN jsou však již poměrně zavedené a fungují na intenzivní bázi. Všechny organizace poskytují individuální terapie, běžná je také skupinová terapie, ale i další formy pomoci, jako je např. telefonické či online poradenství. Žádná z organizací ovšem nenabízí nepřetržitou telefonickou help-line pro PDN. Zájem o možnost pracovat i s původci násilí, a zaštitit tak celý rodinný systém, projevila i některá intervenční centra (IC) (zřízena k poskytování pomoci osobám ohroženým domácím násilím), uvítala by proto změnu zákona, který by jim práci s PDN umožnil zahrnout.

Jako základní a jediný jednotící dokument stanovující základní podmínky pro práci s PDN v ČR slouží Minimální standardy (Trávníček, 2018) (toho času nezávazné, ale všemi organizacemi dodržované). V některých oblastech jsou však Minimálním standardům vytýkány příliš obecné formulace.

Všichni zúčastnění experti potvrdili, že mají možnost se v rámci své organizace vzděávat, prostřednictvím kurzů či školení v oblasti práce s PDN. Všechny organizace také zajišťují svým pracovníkům intervize i supervize. Většina expertů by však ocenila supervizi poskytovanou odborníkem erudovaným v oblasti práce s PDN.

Velká část programů počítá a pracuje jak s dobrovolnými, tak s nedobrovolnými klienty. Z hlediska praxe však ve větším měřítku pracují s osobami, které přicházejí dobrovolně, byť často na základě vnější motivace, kdy z části „vyhovují“ tlaku ze strany okolí. Nejčastějším účastníkem programů je podle vyjádření samotných organizací středoškolsky vzdělaný muž ve věku 28–48 let. Méně často pak organizace pracují s klienty nedobrovolnými, tedy těmi, kteří mají účast v programu uloženou či nařízenou některým orgánem či institucí. Práci s nedobrovolným klientem pak považují za nepoměrně problematictější, zatíženou celou řadou potíží jednak na straně klienta samotného a jednak na straně systémového zajištění této práce.

Téměř všechny organizace vyhodnocují intervence z hlediska dosahování jejich cílů. Mezi klíčové faktory, které mají významný vliv na úspěšné, nebo naopak neúspěšné dokončení programu, patří právě dobrovolnost, resp. nedobrovolnost účasti, s níž se pojí často také další problémy, jako jsou absence náhledu, motivace, nedostatek sebereflexe, ale často užívání návykových látek. Navíc se objevují přidružené problémy, jako je celkově špatné sociální, finanční a vztahové zázemí.

Zúčastněné organizace nejčastěji spolupracují s dalšími neziskovými organizacemi, poskytujícími služby různým cílovým skupinám, zejména pak ohroženým osobám domácím násilím, a s intervenčními centry. Spolupráce dále často probíhá s Probační a mediační službou (PMS), Policií České republiky (PČR) a soudy. Poněkud méně často spolupracují s odbory přestupkovými a státními zastupitelstvími. Spolupráci s těmito institucemi hodnotí vesměs pozitivně. Jako méně kvalitní však experti označují spolupráci s PČR. Organizace často fungují v zavedených regionálních praxích multidisciplinární spolupráce v oblasti řešení problematiky DN.

III.

Panel expertů

III.1 Cíle a metodologie

Jedním z předpokladů pro realizaci výzkumných aktivit projektu bylo navázání spolupráce s jednotlivými odborníky a vytvoření tzv. panelu expertů. Panel expertů tvořili zástupci relevantních institucí (zejm. Policie ČR, státních zástupců, soudců, advokátů, probačních úředníků, zástupců přestupkových oddělení, zástupců intervenčních center, zástupců organizací, které poskytují programy pro původce násilí, popř. další), kteří jsou odborníky v oblasti domácího partnerského násilí, případně jiní odborníci, kteří významně přispěli k naplnění cílů projektu ve fázi shromažďování a interpretace dat o domácím genderově podmíněném násilí (dále jen DGPN). Odborníci – respondenti byli vybráni na základě účelového výběru v kombinaci s metodou sněhové koule (snow ball). Kritériem byla jejich odborná erudice relevantní pro zaměření výzkumu, ale také pokrytí oblasti zacházení s pachateli či původci domácího násilí. V první řadě byli vybráni prokazatelní odborníci v problematice DGPN s využitím kontaktů členů výzkumného týmu. Tito odborníci byli následně požádáni, aby identifikovali další odborníky v dané oblasti z praxe. Výběr se opakoval v několika kolech, dokud nedošlo k vytvoření dostatečně velkého souboru osob, z něhož bylo možno vybrat relevantní zástupce každé oborové skupiny odborníků. Z výsledného souboru doporučených osob byli vybráni jednotliví zástupci organizací/institucí do expertního panelu. Konečný výběr sestával z maximálně 10 osob tak, aby byly rovnoměrně zastoupeny jednotlivé instituce. Setkání byla realizována v zásadě ve stejném či jen drobně modifikovaném složení expertů.

Panel expertů fungoval za účelem identifikace relevantních výstupů, zásadních problémů, dobré praxe a konkretizace užších témat a případně též návrhů opatření a dále také za účelem podpory dalšího postupu výzkumných prací. Experti se vyjadřovali v rámci platformy diskusních skupin a také na základě doplňujícího písemného dotazování, resp. konzultací částečně s využitím tzv. Delfské metody/techniky (Cejp, 2011), kterou lze obecně charakterizovat jako opakovanou písemnou „anketu“ mezi odborníky, kteří se mají vyjádřit k přesně určenému tématu.

Diskusní setkání expertů proběhla postupně čtyři. Klíčovou roli zde hrála interakce a dynamika mezi jednotlivými členy panelu zastupujícími různorodé obory a profese, které se podílejí na řešení problematiky domácího násilí. Účelem diskusních skupin bylo jednak zmapovat zkušenosti odborníků z praxe a identifikovat zásadní problémy, případně dobrou praxi v dané oblasti. A jednak na základě poznatků předchozích setkání následně a postupně k jednotlivým identifikovaným tématům zjistit a přiřadit konkrétní řešení a účinná opatření. Mimo to bylo cílem na základě zjištění z diskusí následně formulovat dotazníkové položky v rámci analýzy potřeb relevantních aktérů (viz dále Kapitola IV.). Tři setkání proběhla on-line, čtvrté, poslední proběhlo osobně. Výsledky prvního setkání, uskutečněného v listopadu roku 2020, byly publikovány již v předchozí publikaci (Přeslíčková a kol., 2023: Zacházení s pachateli partnerského domácího násilí I.). Jednalo se o všeobecnou primární reflexi odborníků, kteří se ve své praxi setkávají s případy a zejména pachateli či původci domácího násilí na problematiku zacházení s těmito osobami v českém prostředí. Další tři setkání se uskutečnila v dubnu roku 2021, listopadu roku 2022 a únoru roku 2024. Výsledky a témata, která byla v rámci setkání identifikována, jsou popsány a analyzovány v následující části této kapitoly jednotlivě.

Analýzy byly zpracovány s využitím metody otevřeného kódování písemného záznamu a audio/video záznamu jednotlivých setkání/fokusních skupin.

III.2 Setkání 2: Aktuální stav a potřeby v oblasti práce s PDN

Druhé on-line setkání (duben 2021) bylo zaměřeno čistě na terapeutickou práci s osobami dopouštějícími se násilí na svých blízkých, její současné systémové předpoklady a podmínky, za nichž probíhá, a především ale na její základní potřeby. Jednalo se především o pohled osob, které tuto práci v praxi vykonávají, tedy poskytovatelé programů a jiných intervencí pro původce násilí. Zároveň šlo o reflexi ze strany toho, jak z pohledu systémového a strategického plánování je tato práce ukotvena v systému zacházení s pachateli domácího násilí. Setkání se kromě zástupců organizací poskytujících služby původcům DN či osobám ohroženým DN (IC) zúčastnili i zástupci Úřadu vlády Odboru rovnosti žen a mužů a Ministerstva vnitra. Cílem bylo tedy identifikovat aktuální možnosti a potřeby českého systému práce s původci DN. Předmětem této kapitoly je shrnutí možností, potřeb, které byly na setkání identifikovány.

Na setkání vykrystalizovalo celkem pět klíčových témat/potřeb v oblasti systému práce s původci DN:

- 1) Institucionalizace systému práce s původci DN
- 2) Systémové financování
- 3) Další poznatky a sdílení informací o původcích násilí
- 4) Standardizovaná metodika pro zařazení původců DN do programů
- 5) Evaluační

1) Institucionalizace systému práce s původci DN

Jako zcela zásadní se pohledem zástupců organizací jeví **potřeba institucionalizace systému práce s původci DN**. ČR je v současnosti v situaci, kdy poskytovateli pomoci původcům DN jsou různé typy organizací s různými zřizovateli či soukromé psychologické ambulance. Ideálem je oproti tomu jednotný celostátní systém péče o původce DN, s organizacemi ve všech krajích, který by byl zároveň koordinován se systémem péče o osobu ohroženou DN a o celou rodinu. Institucionalizace by dle názoru dotázaných umožnila větší dostupnost, provázanost a stabilitu poskytovaných služeb původcům DN, komplexnější vzdělávání pracovníků s původci DN a adekvátnější ohodnocení jejich práce.

Hlavními dokumenty upravujícími činnost v oblasti prevence a řešení DN obecně jsou v ČR Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021 až 2030³⁶ a na ni navazující Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 až 2022³⁷. Nicméně v oblasti práce s původci DN tyto dokumenty řeší převážně jen otázku zajištění stabilního a předvídatelného financování programů pro původce. Okrajově se zabývají snahou vytvořit platformu pro podporu síťování a metodickou diskusi služeb pro oběti DN a pro

36 To je rovnost. (n.d.). *Strategie pro rovnost žen a mužů*. <https://tojerovnost.site/cs/strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu/>

37 Úřad vlády České republiky. (n.d.). Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

pachatele DN, zvýšit povědomí mezi policisty a pracovníky OSPOD o programech pro původce DN či zlepšit schopnosti těchto pracovníků pro práci s původci DN, například skrze školení ve spolupráci s norskou organizací Alternativ til Vold³⁸.

Příčinou dosud roztříštěného systému práce s původci DN je dle účastníků setkání jednak to, že chybí zákon upravující práci s původci DN; pokus začlenit oblast práce s původci DN do zákona o sociálních službách nebyl úspěšný. Téma se na vládní úrovni nicméně dále aktivně řeší. Bylo by možné například obnovit diskuse s Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV) o systémovějším začlenění práce s původci DN nebo navrhnout zcela jiný systém. Nicméně zásadní příčina roztříštěnosti je spatřována v nízké ochotě klíčových vládních aktérů položit na práci s původci DN větší důraz. Bylo by vhodné zesílit tlak na klíčové aktéry ze strany organizací pracujících s původci DN.

Možnou cestou k institucionalizaci se jeví být právní uvolnění existující sítě IC pro práci s původci DN. Lze k tomu dojít změnou definice cílové skupiny IC či změnou definice samotných IC v zákoně. IC jsou slovy předsedkyně Asociace pracovníků IC kapacitně připravena zapojit se do péče o původce DN. Výhodami takového scénáře se jeví celorepublikové pokrytí IC, zkušenosti IC v oblasti DN, již existující propojení s dalšími sociálními službami v regionu a navázaná spolupráce s PČR, OSPOD a soudy. V praxi se navíc ukazuje, že model, kdy je IC podřazeno příspěvkové organizaci, díky čemuž může nabízet též služby pro původce DN, funguje dobře. Osvědčily se například programy IC Praha³⁹, IC Pardubice⁴⁰ a IC Karlovarského kraje⁴¹, které umožňují práci s celým rodinným systémem. IC by se navíc mohla zapojit do kontaktování vykázaných osob a cíleně je v situaci osobní krize motivovat pro zapojení do nabízených programů.

2) Systémové financování

S potřebou institucionalizace péče o původce DN úzce **souvisí potřeba systémového financování programů pro původce DN**, tedy centrálnější řízení financování a vyčlenění dotačních titulů přímo na práci s původci DN. To by umožnilo stabilitu a předvídatelnost v této oblasti. Doposud jsou programy pro původce DN financovány z různých zdrojů (Norské fondy, podpora od krajů, měst, různé dotační programy ministerstev či spolufinancování od klientů)⁴², přičemž převládají veřejné zdroje (zahraniční zdroje a individuální státní dotace). Stávající systém se jeví části zástupců organizací jako nedostatečný. Jako problémy financování vnímají nestálost zdrojů či omezení na lokalitu.

38 Alternative to Violence Foundation. (n.d.). *About us*. <https://atv-stiftelsen.no/english/>

39 Centrum sociálních služeb Praha. (n.d.). *Informační a poradenské centrum VIOLA*. <https://www.csspraha.cz/informacni-a-poradenske-centrum-viola>

40 SKP-CENTRUM, o. p. s. (n.d.). *Program NENA*. <https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/intervencni-centrum/program-nena>

41 Pomoc v nouzi, o. p. s. (n.d.). *Intervenční centrum*. <http://www.pomocvnouziops.cz/www/script/main.php?ac=stranka&id=76&menu=76>

42 Srov. Přeslíčková a kol., 2023. Jediný specializovaný dotační titul pro práci a původci násilí poskytuje Ministerstvo vnitra – alokace se pohybuje okolo 2 mil. Kč ročně pro všechny organizace.

Koncepčnější koordinaci financování programů v současnosti brání podle účastníků setkání jednak celkově malý důraz na práci s původci DN: jak již bylo řečeno, ze strany státu není tato oblast vnímána ve sféře sociálních služeb jako prioritní, a tak i ochota vyčleňovat finanční prostředky na ni je velmi nízká. Kromě toho chybí vhodný nosič, tedy zákon, který by financování upravil. Právní úpravu by nemuselo být obtížné navrhnout, a v současnosti se o tom diskutuje v pracovní skupině pro práci s násilnou osobou koordinovanou odborem rovnosti žen a mužů Úřadu vlády. Nicméně ve stávající ekonomické situaci nepříznivě ovlivněné pandemií covid-19 se jeví vyčlenění nové větší částky na práci s původci DN jako málo pravděpodobné. Bylo by zapotřebí i v tomto směru zvýšit tlak ze strany organizací pracujících s původci DN.

Otázkou je také celkové navýšení objemů financí pro práci s původci DN. Ačkoliv se podařilo navýšit objem přidělovaných prostředků skrze existující dotační tituly různých resortů (konkrétně Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti) a chystá se nová výzva z Norských fondů na podporu programů o celkovém objemu až 17,5 milionu Kč⁴³, situace není pohledem některých zástupců organizací ani z tohoto hlediska ideální (například získané prostředky pokryjí terapie, ale už ne kvalitní vstupní diagnostiku klientů pro posouzení vhodnosti zařazení do programu). Příležitostí pro získání většího objemu prostředků by mohl být Národní plán obnovy po pandemii covid-19, financovaný převážně z grantů Evropské unie. Ve zveřejněném záměru Evropské komise je kladen důraz na téma DN, nicméně český návrh toto nezohledňuje⁴⁴.

3) Další poznatky a sdílení informací o původcích násilí

S ohledem na efektivnější práci s původci DN a celkové plánování politik v oblasti byla artikulována rovněž **potřeba detailnějšího a psychologicky relevantního výzkumu původců DN a vytvoření sdílené databáze údajů o nich**. V ČR se sice zkoumají různé formy DN, ale užívány jsou k tomu převážně sociologicky zaměřené dotazníkové výzkumy, které jsou pro dané účely nepoužitelné. Výjimečně vznikají interní studie, které provádějí organizace poskytující služby původcům DN. Konkrétně Diakonie ČCE ve vzorku klientů programu Stop násilí ve vztazích z roku 2015 zjistila, že klienti netrpí obvykle poruchami osobnosti. Spíše se jednalo o osoby s akcentovanými osobnostními rysy, vztahově nezralé, s horší adaptabilitou na náročná životní období⁴⁵. To mimo jiné znamená, že psychoterapeutické programy u nich mohou být poměrně účinné.

Ze strany některých organizací poskytujících programy pro původce DN je poptávka po výzkumnících, kteří by zpracovali jejich data. Výzkumníci nicméně nemohou získávat finance pro své studie samostatně, žadatelem o poskytnutí příspěvku na výzkum musí být prověřená organizace se zkušenostmi s prací s původci DN, která začlení výzkum do širšího projektu.

43 Tato výzva se uskutečnila, ovšem ne všechny organizace, poskytující programy pro PDN, dosáhly na finanční podporu z Norských fondů, neboť nesplňovaly některá kritéria výzvy. <https://www.eeagrants.cz/cs/vyzvy>

44 Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. (n.d.). Plán obnovy ČR. <https://www.planobnovyacr.cz/>

45 Centrum LOCIKA. (n.d.). Jak mluvit s dětmi o domácím násilí: Metodika pro odborníky. <https://www.nasilivevztazich.cz/res/archive/001/000166.pdf?seek=1507200470>

Určité analýzy o původcích DN, financované Norskými fondy, má k dispozici i Úřad vlády (viz výše zmíněná Analýza postojů původců a původkyň, Herdová 2016). Tyto podklady jsou využívány pro návrhy opatření v akčních plánech. Momentálně se navíc na vládní úrovni chystá ustavení odborné platformy pro setkávání zástupců resortů, kde budou diskutovány otázky výzkumu původců DN: jak prohloubit sběr dat a čím data doplnit. Konkrétně se prozatím uvažuje o možnosti uvolnění dat od PČR o tom, v jakém vztahu jsou původci DN a ohrožená osoba a o možnosti získání dat od zdravotníků. Inspirací pro vznik databáze může být britská MAPPA (Multi-Agency Public Protection Arrangements), což je centrální databáze informací o původcích DN, spravovaná meziresortní institucí. Původce je sledován od zahájení trestního řízení, do databáze se zanášejí informace o jeho „průchodu“ intervenčními programy a celým intervenčním systémem i záznamy o případných recidivách. Databáze je dostupná všem složkám zapojeným do práce s původci DN, slouží také jako podklad pro vyhodnocení rizika recidivy pachatele a posouzení nejvhodnějšího typu intervenčního programu.

4) Standardizovaná metodika pro zařazení původců DN do programů

Ze strany zástupců několika organizací byla artikulována také **potřeba standardizované metodiky pro zařazení původců DN do programů**. Doposud jsou v ČR klienti soudem zařazováni do programů poměrně mechanicky. Tak osoby, které do programu nastupují z nařízení soudu, nejsou vždy dostatečně poučeny o programu či nenaplnují klíčové indikace programu (z důvodu přidružené diagnózy apod.). Kromě toho jsou stávající metodiky samotných organizací pro zařazení původců DN do programů (včetně těch dobrovolně participujících) nejednotné: každá organizace má svou vlastní metodiku, závislou například na přístupech jejích terapeutů apod. Přesná diagnostika vhodná jako podkladová informace pro zařazení do programu se jeví poměrně finančně náročná, a tak není příliš využívána. V praxi dochází spíše k jisté autoselekcí klientů programů – po nástupu do programu klienti nevhodní pro daný program samovolně ukončují účast. Bylo by tedy vhodné vytvořit jednotný nástroj, který by odborníkům (terapeutům, soudcům) napomohl posoudit vhodnost klienta pro program, případně alespoň vzdělávat odborníky o možnostech, jak lze k otázce indikací přistupovat. Inspirací může být využití již zmíněné centrální databáze MAPPA ve Velké Británii – program se vybírá dle odhadu rizika recidivy pachatele DN vypočteného na základě informací z databáze.

5) Evaluace

Dále byla detekována potřeba evaluace nabízených programů pro původce DN. V ČR dosud neexistuje **standardizovaný evaluační nástroj pro hodnocení efektu** terapie. Některé organizace (LOM, Diakonie ČCE) se nicméně pokoušejí o vyhodnocení účinnosti vlastních programů (ať už vlastními silami či s využitím externích hodnotitelů) a chystají publikace prvních výstupů (LOM).

Stávajícími limity provádění evaluací jsou dle zástupců organizací například Zásady o ochraně osobních údajů GDPR (omezuji sdílení informací napříč institucemi) a obecně též nemožnost získat údaje od třetích osob, například obětí DN. Kontaktování obětí DN není vždy možné (nelze jim nařídit spolupráci na evaluaci), ale ani vhodné (může mít vliv na vztahovou dynamiku mezi obětí a pachatelem, terapeutem a klientem). Data pro

evaluaci jsou tak získávána převážně skrze dotazování samotných klientů, a to typicky před vstupem do programu, při výstupu a nejvýše půl roku po jeho absolvování programu (LOM) (viz výsledky dotazníkového šetření, Kapitola II).

Jistou inspirací pro tvorbu evaluačního nástroje může být tzv. IMT (Impact Monitoring Toolkit⁴⁶) používaný v LOM. Jedná se o převzatý nástroj dostupný v českém jazyce, který dokáže dobře rozlišit změny na úrovni projevů různých typů násilí, naopak se nejev citlivý pro posouzení změn ve frekvenci násilí. Sám o sobě je tedy hodnocen jako nedostatečný pro evaluaci efektivity programu a bylo by zapotřebí jej doplnit dalšími ukazateli (citlivějšími na psychologické aspekty, kvalitativního rázu apod.). Již zmíněná chystaná výzva z Norských fondů přitom reaguje na potřebu evaluací programů skrze podporu iniciativ v této oblasti.

Kromě uvedených pěti stěžejních potřeb v diskusi zaznívaly ještě některé dílčí možnosti a potřeby:

- ceněna byla spolupráce s norskou organizací Alternativ til Vold (školení odborné veřejnosti s pomocí filmu *Zuřivec*⁴⁷, konference, studijní cesty, publikace *Násilí je možné zastavit*⁴⁸), ačkoliv ji poněkud zkomplikovala celosvětová pandemie;
- zmíněna byla možnost vzdělávání pro organizace, které se rozhodnou pracovat s násilnými osobami, například ze strany organizací LOM, Locika, Spondea, které již mají četné zkušenosti s touto oblastí;
- zmíněna byla potřeba opakovaných školení členů zapojených institucí, a to pro časté obměny personálu některých zapojených institucí (PČR, OSPOD);
- kritizována byla omezená dostupnost služeb pro původce DN v regionech (doposud jsou služby nabízené zejména v krajských městech jako Praha, Brno, Plzeň, České Budějovice, Pardubice).

III.3 Setkání 3: Systémové nastavení práce s původci domácího násilí (DN)

Cílem dalšího online setkání (listopad 2022), tentokrát zástupců širšího spektra odborníků (zástupce soudu, advokacie, Probační a mediační služby, úřadu městské části Praha a organizací poskytujících služby původcům DN či osobám ohroženým DN), kteří se ve své praxi setkávají s pachateli či původci domácího násilí, bylo nalézt klíčová témata a potřeby v českém systému práce s původci DN v kontextu celé intervenční struktury. Východiskem byly informace a poznatky získané v rámci předchozích panelových setkání koncem roku 2020 a počátkem roku 2021, které byly precizovány a konkretizovány. Analýza byla opět zpracována s využitím metody otevřeného kódování písemného záznamu a audiozáznamu skupiny.

46 Work With Perpetrators. (n.d.). *Impact*. <https://www.work-with-perpetrators.eu/impact>

47 To je rovnost. (2024, únor 15). *Spouštíme školení k využívání filmu Zuřivec*. <https://www.tojervnost.cz/cs/spoustime-skoleni-k-vyuzivani-filmu-zurivec/>

48 Dejme ženám šanci, o. p. s. (2017). *Násilí je možné zastavit: Příručka pro ženy zažívající domácí násilí*. <http://www.dejmezenamsanci.cz/wp-content/uploads/2017/05/nasili-je-mozne-zastavit.pdf>

Na setkání bylo zdůrazněno celkem pět prioritních témat/potřeb v oblasti systémové práce s PDN:

- 1) Začarovaný kruh slabé politické podpory
- 2) Možnosti spolupráce mezi aktéry systému
- 3) Vzdělávání a specializace aktérů
- 4) Včasnost a návaznost práce s pachatelem
- 5) Vhodnost klienta pro psychotherapeutický program

1) Začarovaný kruh slabé politické podpory systémové práce s PDN

Několik účastníků poukázalo na provázanost v minulém panelu identifikovaných témat, kdy slabá politická podpora systémové práce s PDN vede k podfinancování a zároveň k přetížení systému práce s PDN. S přetížením se přitom potýká většina aktérů systémové práce s PDN (policie, soudy, OSPOD, PMS, úředníci MÚ, IC). V důsledku je ovšem práce s pachatelem méně efektivní, což může dále ovlivnit neochotu systémovou práci s PDN na politické úrovni podpořit. Konkrétně se přetížení projevuje například nedostatky v procesování vykázaní vyšetřovateli (což může znamenat též nezískání průkazného materiálu), fluktuací a demotivací pracovníků, nevyužíváním škály opatření, nedostatečnou kapacitou terapeutických programů, ale i svěřením dítěte pachateli aj. Tak se neefektivita práce s pachateli dále prohlubuje.

Řešením by mohlo být **posílení interdisciplinárních kontaktů** aktérů systémové práce s PDN, další rozvíjení spolupráce mezi aktéry a **koordinovaný tlak na politiky** pro získání finančních prostředků. Součástí by mohl být podle jedné z odbornic též vznik zastřešující asociace poskytovatelů terapeutických programů pro pachatele. Tak se opět zdůraznila též již zmíněná potřeba institucionalizace systému práce s PDN.

2) Možnosti spolupráce mezi aktéry systémové práce s PDN

Většina zúčastněných vnímá jako žádoucí posílení spolupráce mezi institucemi v SPDN, a to za účelem jak zvýšení efektivity práce, tak koordinace tlaku na politiky. Pro volbu adekvátního opatření, tedy například rozhodnutí o uložení programu, by bylo vhodné větší propojení institucí systémové práce s PDN, konkrétně zazněla **potřeba zapojení soudních znalců a ve vazebním řízení potřeba více informací od státních zástupců**. Dále účastníci zmiňovali zejména **potřebu posílení spolupráce OSPOD, úředníků přestupkových oddělení MÚ a poskytovatelů terapeutických programů** pro PDN (např. v podobě konzultace ohledně vhodnosti klienta pro program či společné úvodní schůzky s klientem). Zmíněna byla i málo využívaná možnost zapojení zmocněnců do SPDN: zmocněnci poškozených mohou vtáhnout soudní znalce do případu a následně apelovat na vhodná opatření pro pachatele. Někteří experti dále zdůraznili vhodnost včasného zahájení spolupráce mezi institucemi. Spolupráce ustavená formálně může být poněkud těžkopádná, jako vhodné doplnění se jeví neformální setkání (provazování profesí na úrovni širší justice například skrze školení). **V dosavadní praxi v ČR se osvědčuje neformální spolupráce specialistů na DN (státní zástupce, vyšetřovatelé), v Praze též spolupráce IC s metodiky policie** (dozorují vyšetřování vybraných případů DN, účastní se interdisciplinárních setkání).

3) Vzdělávání a specializace aktérů systémové práce s PDN

Většina expertů znovu zmínila potřebu vzdělávání a specializace aktérů SPDN. Nedostatečné proškolení v problematice se projevuje například nedostatky ve vyšetřovacím procesu, neefektivním opatrovnickým řízením (svěření dítěte pachateli), neznalostí celé škály možných opatření (možnost uložit též účast v psychoterapeutickém programu zvládání agrese), ale též jejich mechanismů (jak funguje psychoterapie v případech pachatelů DN). Experti by tak uvítali školení o problematice DN u policistů, soudců, sociálních pracovníků na OSPOD (též jejich specializaci na DN), pracovníků ve školách, ale i soudních znalců či obhájců. Účastníci zmínili několik chystaných školení (v Praze jej nabídne IC, a to včetně poučení zaměstnanců ve školách, dále se připravuje centrálně organizované školení pro policisty ze strany advokátů). Jako možnost vzdělávání soudců (a to bez ohledu na jejich specializaci) v problematice se jeví **zařazení kurzu v rámci Justiční akademie** v Kroměříži. Zazněla též potřeba **sjednotit vzdělávání policistů**. Jeden z expertů v kontextu potřeby vzdělávání poukázal na snížení požadavků na minimální dosažené vzdělání u úředníků MÚ na přestupkových odborech, ke kterému dochází novelou Zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (č. 417/2021 Sb.). Nově je vyžadováno pouze středoškolské vzdělání s maturitou namísto vysokoškolského.

4) Včasnost a návaznost práce s pachatelem

Řada zúčastněných poukázala na nedostatky v návaznosti práce s pachatelem v SPDN. Jednak se někteří domnívají, že **opatření jsou ukládána příliš pozdě**, tedy až po odsouzení, ačkoliv by se s pachatelem či podezřelým dalo pracovat ještě před započítáním trestního řízení. Vhodné by například bylo při výjezdu policie k jakémukoliv násilí předat účastníkům konfliktu kontakty na organizace typu IC (a případně na OSPOD při přítomnosti dětí). Dále by bylo vhodné doporučovat či ukládat opatření již pro obviněné v přípravném řízení. Předpokladem však je získání dostateku údajů od vyšetřovatelů. Během obhajoby je potom možné zvolit takový styl, který nebude pachatele utvrzovat v přesvědčení, že nápravu nepotřebuje. Experti hovořili také o potřebě pokračovat v efektivním nastavení opatření pro pachatele po vynesení rozsudku. Cestou, jak pracovat s pachatelem po odsouzení, jsou speciální aktivity programů zacházení ve věznicích, které ovšem v současnosti mohou trpět nedostatečnými finančními a personálními kapacitami. Možností pokračovat v práci s pachatelem po propuštění je **doporučení programu pro osoby dopouštějící se násilí Vězeňskou službou při žádosti o podmíněné propuštění**.

5) Vhodnost klienta pro psychoterapeutický program

Mezi odborníky se objevilo několik názorů na zařazování pachatelů do terapeutických programů zvládání agrese. Podle jednoho stanoviska „program nemá smysl pro psychopaty bez náhledu či motivace“, a to nejen z důvodu neefektivity, ale i možné nebezpečnosti pro therapy. Naopak ze strany poskytovatelů programů zaznívá, že „šanci by měli dostat všichni“. **Vhodnost programu se totiž posuzuje v průběhu terapie samotnými therapy, motivaci může pachatel získat až v průběhu, stejně tak i náhled.** Za účelem omezení rizika lze vybrat therapy-muže. Další upozornili na možnost **ukládat jiná opatření než programy zvládání agrese v případě, že pachatelé nejsou vhodnými kandidáty do programu**, například zákaz kontaktu s obětí. Navíc je třeba při zvažování programu

vzít v potaz riziko, že pokud pachatel program během podmíněného trestu neplní, bude následně muset být potrestán zbytečně represivně, byť dále DN nepáchá, jak se domnívá jeden z expertů. Obecně se však účastníci shodují, že rizikem poskytování programů je neefektivita nákladné práce u osob s malou šancí nápravy.

Kromě zmíněných témat zaznělo v diskusi ještě několik dílčích poznámek, které se ovšem většinou objevily již v předchozích setkáních:

- k **malému využívání programů pro zvládání agrese** může docházet nejen z **důvodu neznalosti** soudců a OSPOD, ale i kvůli **nemotivovanosti** úředníků MÚ (vzhledem k časovým nárokům na práci úředníka i představě o malé účinnosti programů);
- **krátkodobé terapeutické programy** (např. do 15 sezení) **jsou neefektivní**;
- **terapeutické programy jsou finančně náročné** (zvláště u komplikované klientely jako jsou pachatelé DN);
- **zapojení do programů je špatně vymahatelné a pachatelé nemají motivaci k zapojení** (OSPOD má u klientů slabou autoritu, navíc si účast financují původci dle novely sami). Nezapojení do nařízeného programu je přitom pouze přestupkem s možnou pokutou nejvýše 20 tisíc Kč, což může být významně méně, než požadovaná úhrada za program.

III.4 Setkání 4: Možnosti podpory využití programů a intervencí pro PDN

Cílem čtvrtého setkání českých expertů, které se konalo v únoru roku 2024 za účasti zástupců justice, Probační a mediační služby, advokacie, Policie ČR, státního zastupitelství, přestupkového oddělení městské části a organizací poskytujících programy či intervence pro původce násilí, bylo identifikovat konkrétní navrhované možnosti a koncepty práce s osobami dopouštějícími se násilí. Konkrétním cílem pak bylo zvýšit možnosti uplatnění či využití programů pro původce násilí ze strany příslušných orgánů a institucí (zejména soudů, státních zastupitelství a přestupkových oddělení, Probační a mediační služby). V reflexi na dosavadní zjištění jedním z hlavních výstupů tohoto setkání byl informační leták, který měl podpořit informovanost zmíněných subjektů o možnostech práce s původci násilí a nabídce programů v ČR.

Na setkání bylo diskutováno 6 témat, která mají potenciál zlepšit oblast práce s osobami dopouštějícími se násilí:

- 1) Návrh koncepce práce s násilnou osobou
- 2) Zastřešení práce s osobami dopouštějícími se násilí
- 3) Možnosti posuzování vhodnosti klienta pro terapeutickou intervenci – krátkodobé intervence?
- 4) Koncept propojení s justicí – „problem solving justice“
- 5) Mezioborová spolupráce
- 6) Podpora využívání programů – informační leták pro ukládající orgány

1) Návrh koncepce práce s násilnou osobou

Na setkání byl prezentován k diskusi návrh⁴⁹ systémovějšího přístupu k práci s násilnou osobou, než tomu je dosud, kdy jednotlivé organizace poskytující programy postupují každá odlišně a podle svých vlastních pravidel (viz výše kapitola II.). Jedním ze zástupců organizací poskytujících programy pro původce násilí byl představen koncept, který je základem pro koncepci práce s osobami dopouštějícími se násilí v ČR (plánované dle výše již zmíněné Strategie rovnosti žen a mužů 2021+). Jde o společnou iniciativu organizací, poskytujících programy a intervence pro osoby dopouštějící se násilí, jejímž cílem je právě vznik zmíněné národní koncepce.

Koncepce má pracovat především s **využitím již fungujících programů** a služeb a rozšiřováním jejich know-how a kapacit a s tím, že koncepce by měla pracovat na jejich systémovém ukotvení a zasíťování v návaznosti na služby pro oběti násilí a postupy institucí veřejné služby (Policie, PMS, OSPOD, Soudy apod.). Systémové ukotvení těchto programů má proběhnout skrze vytvoření **specializovaných Center pro práci s osobami, které se dopouštějí násilí (CODN)**, která by měla být definována v legislativě.

*„Tato centra by měla poskytovat zejména terapii zaměřenou na násilí. Zároveň také konzultace pro všechny typy klientů (motivované i nemotivované, s kontraindikacemi, i bez) v délce 3–6 hodin, u nichž se provádí mapování, risk assessment, vyhodnocení kontraindikací pro terapii a případné zasíťování klientů na jiné typy služeb. Tyto programy mají být **financovány mezikapitálově, podle charakteristických potřeb jednotlivých resortů**, ovšem s tím, že **jeden z resortů převeze na téma primární odpovědnost (nejlépe MV, MSP, MPSV nebo ÚV)**, včetně ukotvení CODN v legislativě.“* (zástupce organizace LOM)

Spornou otázkou, která se v tomto kontextu nabízí, a vyplývá již ze současné praxe některých organizací (viz také naše zjištění – Kapitola II.) je, zda tuto práci s osobami dopouštějícími se násilí mohou realizovat organizace, které zároveň poskytují pomoc osobám domácím násilím ohroženým, tj. ty, které zároveň vykonávají **funkci IC**. V rámci návrhu koncepce se počítá s tím, že mohou, ale za podmínky, že obě služby, tj. služba intervenčního centra a programy pro původce násilí budou odděleny tak, aby byla zajištěna maximální bezpečnost ohrožených osob.

Koncept práce s osobami dopouštějícími se násilí počítá **se třemi typy klientů**: 1) motivovanými klienty bez jakýchkoli kontraindikací, 2) motivovanými klienty s kontraindikacemi nejčastěji např. v podobě různých typů závislosti na návykových látkách (typicky alkoholu apod.), 3) třetím typem, kterým je klient nemotivovaný (bez náhledu na násilí). U všech typů by měla na začátku proběhnout krátká vstupní 3–6hodinová konzultace, na základě níž by mělo dojít k rozhodnutí, zda práce s daným klientem má smysl a jak s ním pracovat. V této fázi by mělo probíhat případně také mapování a síťování dalších potřebných služeb, např. adiktologických, zejména kontraindikovaných klientů. Následně v případě zhodnocení vhodnosti klienta pro další terapeutickou práci by bylo možné vytvořit plán terapie. Cílem je zachytit všechny „potřebné klienty“.

49 Návrh konceptu již schválil také Výbor pro prevenci domácí násilí a násilí na ženách. Hlavními východiskys by mělo být vytvoření Center pro osoby, které se dopouštějí násilí, která by měla být ukotvena v legislativě.

2) Zastřešení práce s osobami dopouštějícími se násilí – Asociace organizací poskytujících programy

Pokud jde o systémové zastřešení zmíněné sítě poradenských center a koordinované práce s původci násilí, odpovědí by v tomto kontextu mohla být Asociace⁵⁰ organizací poskytujících programy či jiné intervence pro osoby dopouštějící se násilí (dále též Asociace). Ta by dle slov zástupce poskytovatelů programů pro PDN, zaštiťovala jednotlivé cíle, tj. zejména vytvoření a prosazení samotné koncepce práce s násilnými osobami, dále by měla zajistit aktualizaci Minimálních standardů této práce (Trávníček, 2018, viz Kapitola II.6 a Přesličková a kol., 2023), což představuje také jednu z dalších plánovaných komponent výše zmíněného konceptu.

Důležitým úkolem Asociace by bylo získání jediného „garanta“ financování (MV/MSPV/ÚV) programů pro původce násilí, neboť současné roztržštěné financování ze zdrojů hned několika resortů je neefektivní a nedostačující.

Dalším důležitým úkolem Asociace by rovněž mělo být udržování společné informační platformy, tj. zejména webové stránky, kde by byly důležité informace, kontakty a další potřebné odkazy v oblasti poskytování programů pro původce násilí. Tyto stránky již fungují a je zde možné najít potřebné informace k jednotlivým organizacím, mapu podpory a další www.zastavnasili.cz. Dále by asociace zajišťovala komunikaci jak uvnitř mezi členy asociace, tak navenek s ostatními subjekty. Ideálně by do budoucna mohla **Asociace koordinovat činnost Center pro osoby dopouštějící se násilí** ve spolupráci s garantem, udržovat a zajišťovat vzdělávání a rozvoj know-how v této oblasti, zaštiťovat také oblast evaluace programů a garance standardů, případně spravovat soukromý fond.

K tomuto konceptu se vyjádřili další odborníci. Z pohledu PMS je Asociace dobrá myšlenka. PMS pracuje s pachateli trestné činnosti, tedy se špičkou pyramidy. Má zkušenosti s pokusy se změnou paradigmatu, kdo je zadavatelem (klient nebo stát) z adiktologie. Nyní PMS poskytuje programy (10 setkání po 2 hodinách), pro posílení motivace. PMS často předně pracuje na náhledu klienta na jeho jednání. S fakultativními (tj. dobrovolnými) programy u pachatelů nemá dobré zkušenosti. Důležitá je prostupnost a posloupnost služeb. Pro PMS neexistuje klient, se kterým nemá smysl pracovat. „*Stejně se k nám vrátí*“.

3) Posuzování vhodnosti klienta – krátkodobé intervence

Jedním z klíčových témat diskutovaných a akcentovaných již v předchozích diskusních skupinách (které zároveň potvrzují i výsledky analýzy potřeb všech relevantních aktérů, viz Kapitola III.3 a Kapitola IV.) je absence nástroje či postupu, kterým by bylo možné zhodnotit **vhodnost konkrétního klienta pro terapeutickou (popř. i jinou) intervenci** (program). Experti napříč spektrem se shodují, že největším problémem je práce s nemotivovaným klientem, což je často právě ten, který přichází do terapeutického programu

50 Zastav násilí – Asociace pro práci s lidmi, kteří se dopouštějí násilí z.s., vznikla 13. března 2024 za účelem zastřešení organizací pracujících v České republice s lidmi, kteří se dopouštějí násilí v blízkých vztazích, vyjednávat za organizace v Asociaci sdružené a společně v ČR prosazovat systémové změny podporující práci s lidmi dopouštějícími se násilí. <https://zastavnasili.cz/asociace-zastav-nasili/>

na základě rozhodnutí některého orgánu. Většinou se ale experti shodují také na tom, že práce s takovými osobami je důležitá a potřebná. Posouzení vhodnosti klienta/původce násilí pro zařazení do programu by měla zajišťovat prvotní výše zmíněná tzv. konzultace, resp. krátkodobá intervence.

Živá diskuse se rozvířila mezi experty již okolo samotného pojmu krátkodobá intervence, konzultace – zdá se, že tyto pojmy a jejich náplň nejsou dosud skutečně dostatečně ukotveny v pojmosloví současné praxe zacházení s původci domácího násilí. Někteří experti jej navíc vnímali v kontextu krizové intervence, někteří v kontextu jednotlivých programů pro původce násilí (např. „*U nás klienti chodí do krátkodobé intervence při vykázání. Konzultace až do 12 setkání*“). Poukazováno bylo i zde na vysokou rozdílnost a specifičnost v jednotlivých regionech, také byly v této souvislosti diskutovány možnosti policie při vykázání, kam k takové krátkodobější prvotní a možná i zásadní intervenci poslat vykázané osoby, zajištění jejich dostupnosti ve všech krajích (konkrétně byl zmiňován Moravskoslezský kraj). Experti zdůrazňovali potřebu **pojem krátkodobé intervence nejprve jednoznačně ukotvit** v legislativě a praxi a až následně na něj odkazovat.

Diskuse se následně zaměřovala na kontury zmíněné krátkodobé intervence, jejímž cílem je vyhodnocení, zda je s konkrétním klientem možné pracovat a jakým způsobem. Každá z organizací tento postup má již v současnosti zakomponovaný v zásadě v rámci svých programů, ale každá za poněkud jiných podmínek. Např. v Diakonii se na motivaci pracuje na prvních čtyřech setkáních a pokud se u klienta motivace a náhled po tomto období neobjeví, program je ukončen. Mnohdy se na základě účasti v programu vnější motivace změní na vnitřní motivaci. Ovšem je také zdůrazňováno, že na motivaci se pracovat dá, ale bez náhledu nemá terapeutická práce smysl. V LOMu např. není možné bez náhledu na vlastní násilí ani do programu nastoupit.

Experti dále diskutovali otázku, kde je hranice, kdy rozhodnout. Mají nemotivovaní klienti mít jen jedinou šanci v rozsahu 3–6 hodin a pak být posláni zpět s tím, že s nimi pracovat nelze? Znovu se opakuje otázka charakteristiky „klienta“ PMS, s nímž pracují i další instituce a orgány, které naopak musí pracovat zejména s klienty/pachateli, kteří náhled nemají. Podporována je tedy na druhé straně určitá další šance. Prezentovaná časová dotace na prvotní intervenci, která má dát odpověď na otázku, zda je s klientem možné dále pracovat v rámci dlouhodobější terapie, se zdá většině expertů krátká, nedostatečná. Jde o určitý odhad převzatý z rakouského modelu.

V této souvislosti byla též zmiňována potřeba existence určitého diagnostického nástroje. Zmíněna byla např. Psychologická diagnostika MPI (Diakonie), užívaná v Evropě, která pomáhá odhalit klienty, se kterými nemá smysl pracovat. V rámci norského modelu se s člověkem zase pracuje maximálně individuálně a konkrétní situaci posuzuje více odborníků (LOM).

Shoda mezi odborníky panelu expertů panuje v tom, že ideální by bylo, kdyby otázku vhodnosti posuzovalo více institucí. Jak uvádí odborník z řad soudců „*Jestli má smysl pracovat s určitou osobou, by neměla rozhodovat jen jedna organizace.*“

Krátkodobá intervence by měla následovat při „každém“ kontaktu „systému“ s původcem násilí. U nedobrovolných klientů je to typicky při každém vykázání, v rámci předběžného opatření a v rámci uložení povinnosti podrobit se programu, resp. ještě před tím.

4) Koncept „problem solving justice“

Na toto předchozí navázala diskuse o konceptu **Problem solving justice**, tedy justice zaměřené na řešení problémů, jehož myšlenka je prosazována na úrovni českého soudnictví. V zahraničí fungují specializované soudy na domácí násilí. Jeden soud – jedna rodina. Pracuje se s motivací pachatele (kontakt s justicí by tu měl fungovat jako vnější faktor) – „*ukáž nám, jestli se dokážeš změnit a my na to zareagujeme*“, uvádí zástupce justice princip fungování motivačního efektu. Důležitá je transparentnost založená na dohodě soudu s pachatelem s jasnými pravidly a následky, jak dále uvádí zástupce soudu: „*pokud uděláš to a to, stane se to a to*“. Důležitou komponentou je tedy důsledný monitoring a důsledná a rychlá reakce na porušení podmínek. To je ovšem něco, co v podmínkách české praxe příliš nefunguje.

Z dostupných analýz vyplývá, že není možné změnit stávající systém vytvořením specializovaného týmu soudců a specializovaných expertních pracovišť v rámci justice. Je tedy potřeba hledat nesystémové řešení, založené na možnosti vyškolení specializovaných lidí ze stávajících zdrojů většinou z motivovaných soudců v systému. Zatím je možnost provádět tyto projekty v rámci civilní justice. Není shody na tom, zda je to možné i v rámci justice trestní. Plánovanou legislativní změnou by však byla povinnost trestního soudu zohledňovat absolvování programu v rámci probíhajícího trestního řízení. Návrh počítá s realizací pilotního projektu ve třech regionech: Ústí nad Labem, Praha, Brno. Specializované senáty, resp. soudci by vyjížděli za lidmi. V Ústí nad Labem by se vytvořily „procesy“ a implementovaly by se na Prahu a Brno (specializovaný senát). Vizi je vytvořit nástroje, které se osvědčily v cizině a přenést do ČR, bez změny zákona. V oblasti trestní justice je potřeba subjekt, který to může tzv. „držet“: v úvahu přicházejí PMS nebo Státní zastupitelství.

Problem solving justice „má“ zájem o tzv. „evidence based“ programy (s ověřenou kvalitou a efektivitou) a o detekci osob, se kterými má smysl pracovat. Potřebuje vědět, v čem je poskytovatel pomoci úspěšný. Pokud jde ovšem o propojení s justicí, je třeba si předně vyjasnit, co je předmětem „zakázky“, co je předmětem očekávání a co je schopen program naplnit.

Jak vyplynulo z prezentace výstupů organizace LOM, která mimo jiné také provádí měření dopadu programu na jeho absolventy podle metodiky ATV (norské organizace Alternativ til Vold/Alternative to Violence⁵¹), výsledky jednoznačně ukazují zejména u fyzického násilí značný pokles frekvence i intenzity násilí, u psychického násilí je výsledek

51 ATV je norská nevládní nezisková organizace, která poskytuje léčebnou terapii a odborné poradenství v oblasti násilí se zvláštním zaměřením na domácí násilí. ATV má trojí poslání: poskytovat psychologickou léčbu, rozvíjet odborné znalosti a šířit poznatky o domácím násilí. ATV byla založena v roce 1987 a je nejstarší organizací svého druhu v Evropě. V současné době má ATV v Norsku 13 poboček. Činnost ATV je financována především z příspěvků státní správy a samosprávy. English • Stiftelsen Alternativ til Vold.

hůře měřitelný. Výsledky celopopulačního výzkumu také dále ukazují, že 21 % respondentů by mělo zájem o terapeutické programy. V současné době nabízí takové specializované programy pouze 10 organizací v ČR a jejich kapacita dosahuje max. 2 000 klientů, stovky klientů jsou odmítány. Nabídka již nyní nestačí poptávce. Je otázkou, jak by tato situace byla řešena při potřebě rozšíření kapacity.

5) Mezioborová spolupráce

Jak uvedl jeden z expertů *„To, co tady říkáte, se dost shoduje s tím, co říkáme my, a teď jde o to, se nějak společně dohodnout.“* Tento citát demonstruje či spíše charakterizuje současné nastavení a zároveň zásadní potřebu v oblasti spolupráce při řešení případů domácího násilí a zejména přístup k zacházení s jeho pachateli. Nastavení spolupráce bylo a je vždy velice komplikovanou a zároveň diskutovanou otázkou. Vnímán je experty na jedné straně **tzv. „oborový resortismus“**, který díky nejednoznačnému chápání jednotlivých pojmů a institutů, ale i jejich obsahu a náplni, brání konstruktivní spolupráci a efektivní aplikaci řady opatření.

Často neprobíhá komunikace mezi subjekty, chybí informace o tom, na koho se obrátit, jakým způsobem postupovat, jaké programy jsou k dispozici a komu jsou programy či další intervence určeny apod. (viz předchozí Kapitola II.). Spolupráce v současnosti funguje především na bázi **individuálních dohod** mezi organizacemi poskytujícími intervence pro původce násilí a mezi institucemi, které je mohou ukládat či doporučovat. Ovšem není to běžně zavedená praxe. Probíhá tak pouze tam, kde jsou pracovníci jednotlivých institucí osobně motivováni k využívání programů, a to není mnoho pracovišť. To se týká jak PMS, tak přestupkových oddělení, soudů apod. Jak uvádí zástupce přestupkového oddělení, na jejich pracovišti tato spolupráce na základě individuálních dohod s organizacemi, které programy poskytují, funguje. Tato situace je ale spíše výjimkou, neboť v přestupkovém řízení nejsou omezující opatření v podobě uložení programu pro násilné osoby využívána (což dle sdělení samotného pracovníka přestupkového oddělení ukázal průzkum Ministerstva vnitra, potvrzují to i výsledky našeho dotazníkového expertního šetření, viz Kapitola IV.). Podle vyjádření zástupce přestupkového oddělení problémem jsou nemotivovaní úředníci, kteří z různých důvodů (nadměrná agenda, nedostatek informací apod.) nemají zájem na ukládání programů a někdy násilné osoby i od těchto intervencí odrazují.

Shoda mezi odborníky panuje na tom, že by bylo dobré **mít informace pohromadě na jednom místě**. Návrhy na poradu či setkání, kde by bylo možné úředníky namotivovat, vysvětlit jim možnosti a výhody, se zatím nepodařilo realizovat. Obecně pak problém je spatřován v nefunkčnosti systému a postupu některých aktérů (policie, OSPODu), a zároveň jejich přetíženost. **Dochází k opakovanému násilí**, není dán souhlas se zahájením řízení o přestupku ani podán návrh na předběžné opatření, a tak se věc znovu a znovu vrací.

Problémy vznikají také v souvislosti s vykázaním z pohledu policie, kdy mají být vykázané osoby odkazovány na v regionu dostupné intervence pomoci. V realitě často není kam vykázanou osobu poslat, resp. odkázat, není povědomí, co s nimi (vykázanými osobami) dělat, dochází k opakovanému násilí, bez podání předběžného opatření, a časnému opakování zkráceného řízení kvůli opakovanému maření výkonu vykázaní. Systém z pohledu aktérů selhává.

Další diskutovaná témata:

- Diskutována byla následně také znovu otázka dostupnosti intervencí, budou-li v nabídce i programy, které nesplňují standardy, případně **kdo bude standardy garantovat a vymáhat**. V současnosti neexistuje donucovací mechanismus, standardy nejsou závazné.
- Dále pak zazněly otázky konceptu/přístupu **harm reduction** (snižování a minimalizace negativních dopadů), který je aplikován u adiktologických služeb, ale i v jiných oblastech,
- Otázky **evaluace a výzkumu** na straně jedné a **monitoringu a sběru dat** na straně druhé.
- Snaha je věci měnit „zespodu“, ale kde je snaha je měnit shora?
- Navíc návaznost poskytovaných služeb adiktologických a psychiatrické péče, která je v současnosti v ČR nedostupná,

To vše jsou značné výzvy, které nejsou řešeny. Ovšem na druhé straně je třeba uvažovat o prostoru, který je možné v tuto chvíli řešit. V současnosti neexistuje ani základna pro systémové uchopení práce s původci násilí, je třeba tedy realisticky uchopit to, co lze ovlivnit.

6) Podpora využívání programů – informační leták pro ukládající orgány

Cílem druhé části setkání bylo v návaznosti na potřeby větší informovanosti zainteresovaných aktérů vytvoření letáku, který by měl sloužit k poskytnutí základních informací o terapeutických programech a jejich cílech, ale také samozřejmě podat informace o tom, kde lze nalézt poskytující organizace. Předložen byl účastníkům návrh letáku.

V tomto kontextu je třeba uvést, že při vyjádření expertů k návrhu letáku výrazně rezonovaly právě **resortní či oborové rozdíly ve vnímání** a pojmání jednotlivých pojmů také v různých kontextech a výzvy týkající se společného porozumění ve chvíli, kdy jednotliví aktéři hovoří jinými profesními jazyky. Diskutovaly se tak zejména pojmy násilí, domácí násilí, formy násilí apod. Silně také zazníval pojem násilná osoba, osoba dopouštějící se násilí, původce či pachatel. Dále vznikla diskuse ohledně termínů týkajících se jednotlivých intervencí, nevhodným se například z pohledu organizací pracujících s osobami dopouštějícími se násilí jeví pojmy jako „programy pro zvládání vzteku či agrese“, naopak za optimální považují názvy „programy probační“ a „resocializační“ apod. Samotný pojem intervence vyvolal živou diskusi. Navíc i otázky motivace zde znovu vystávaly v kontextu chápání pojmu kontraindikace, např. pro jednu organizaci je chybějící náhled kontraindikací vstupu do programu, pro druhou organizaci nikoli. V téže souvislosti se také diskutovala otázka, kdo je zadavatelem zakázky a co je očekávaným cílem intervence, resp. co je cílem evaluace. I v tomto směru panují odlišné náhledy jednotlivých odborníků, resp. institucí a organizací na konečný cíl, naplnění.

Z úst soudce zaznělo zásadní sdělení, jak být srozumitelný a čitelný pro justici. Předně jde o následující informace: *„kdo je klientem programů, jak dlouho program trvá, jaká je čekací doba, jak dlouho trvá odpověď na vyhodnocení klienta apod. Cílem je, aby se mohli původci do programu dostávat co nejdříve“*.

Jak se ukázalo, nepanuje ani shoda na tom, co by mělo být očekávaným výsledkem, efektem programu. Samozřejmě v ideálním případě by očekávaným dopadem měla být změna postojů i chování osoby dopouštějící se násilí, zastavení násilí nebo alespoň jeho výrazné snížení, a tím odstranění jeho dopadů a snížení rizika jeho opakování ve vztahu k ohroženým osobám. To může odbřemenit jednotlivé orgány od řešení neustále se vracejících případů a původců či pachatelů, a tím celkově odbřemenit společnost od negativních dopadů páchaného násilí. Z pohledu jednotlivých orgánů, které pracují či zacházejí s původci či pachateli násilí, má pak tento výsledek pozitivní efekt, neboť snižuje jejich frustraci z bezmoci situaci dostupnými opatřeními ovlivnit. Zástupcem přestupkového oddělení byl v intencích tohoto možného efektu trefně navržen slogan „*Ulož mu program a on se ti už nevrátí*“.

K tomu, aby byl dopad programu efektivní, je třeba, aby byla komunikace a spolupráce systémových složek intervenční struktury při zacházení a práci s PDN standardizovaná, předvídatelná a srozumitelná.

Výsledkem setkání a následných konzultací s experty bylo mimo jiné vytvoření informačního letáku, který by alespoň částečně komunikaci mezi relevantními aktéry ohledně možností terapeutických programů zlepšil.

Obrázek 1: Leták, který následně vznikl ve spolupráci se všemi členy panelu expertů

Domácí násilí

Násilí je závažným problémem české společnosti, často se děje v blízkých vztazích. Domácí násilí je mnohdy velmi těžké rozpoznat. Rozumí se jim většinou násilné jednání vůči oběti, při kterém zpravidla dochází ke zneužití moci nebo nerovného postavení a kterým je nejen fyzické násilí, ale také násilí psychické, ekonomické apod.

Původci násilí

Osoby, které se dopouštějí násilí, jsou často bez náhledu. Vínou svaluji na oběť. Často neznají jiné řešení konfliktů. Mnohdy byli sami vystaveni násilí v dětství. Dochází pak k mezigeneračnímu přenosu náslých vzorů chování.

Terapeutické programy pro práci s osobou dopouštějící se násilí

Mohou původci násilí pomoci:

- získat náhled
- přijmout odpovědnost za své chování
- naučit ho jiným formám řešení konfliktů
- vysvětlit se nežádoucímu chování
- budovat kvalitní vztahy
- v konečném důsledku chránit oběti před násilím

Cílem programů je zastavit násilí a zabránit jeho opakování nebo alespoň zmírnit projevy násilí.

Efekt programů

Organizace poskytující programy zaznamenávají u účastníků programů pozitivní dopady: 73 % klientů po terapii nepoužívá fyzické násilí a intenzita psychického násilí se absolováním terapie snížila o 64 % (Kaplanová et al.). Ve většině případů se u absolventů programu snižuje frekvence agresivního jednání (Joussame CCE-SCPS).

Pozitivní změny na sobě pozorují i samotní účastníci programů:

„No vlastně za celou tu dobu, co sem chodím, za ten rok, tak se stal nějaký problém takhle dvakrát, třikrát. A předtím si myslím, že to byl desítkrát třeba.“
— účastník programu, rozhovor v rámci výzkumu ViolenceOFF

Typy terapeutických programů

Lze rozlišovat dle různých kritérií:

- dobrovolné a/nebo pro osoby s uloženou povinností
- dlouhodobé či krátkodobé
- některé pracují s násilnými osobami z perspektivy ochrany dětí či pracují s celým rodinným systémem
- všechny terapeutické programy nabízejí **individuální terapii**, většina také skupinovou terapii a některé i krizovou intervenci
- všechny terapeutické programy jsou poskytovány **bezplatně**

Pro koho jsou vhodné?

Terapeutické programy jsou určeny osobám, které se dopouštějí **jakéhokoli násilí**. Jsou vhodné i pro **nemotivované původce**.

Původce nezdržíka pochopí, že se dopouští násilí až v průběhu programu.

„První sezení bylo perfektní, musím říct, že tam jsem řekl, že nemám žádný problém. Chvilku mě v tom paní terapeutka nechala...“
— účastník programu, rozhovor v rámci výzkumu ViolenceOFF

Řada organizací již s nemotivovanými původci násilí úspěšně pracuje například v rámci tzv. resocializačních či probačních programů.

Kdy je možno programy uložit?

Legislativa nabízí hned několik možností:

- v testním řízení může program uložit soud jako tzv. příměnovou povinnost
- v přestupkovém řízení správní orgán jako tzv. omezující opatření
- v civilním řízení soud či a ve správním řízení OSPOD v zájmu ochrany dítěte
- PKMS může účast v programu dohodnout s pachatelem v rámci plánu probačního dohledu

Doporučit může takový program vždy jakýkoli orgán.

Jak získat potřebné konkrétní informace o programech

Vzhledem k rozmanitosti terapeutických programů pro osoby dopouštějící se násilí a jejich různé dostupnosti je nejlepší **kontaktovat přímo organizaci**, která program poskytuje.

Spolupráce pak nejlépe funguje na základě individuálních dohod sjednaných mezi úřadovými orgány a organizacemi, které program poskytují.

Podrobné informace o aktuálních terapeutických programech pro osoby dopouštějící se násilí naleznete na

www.zastavnasilii.cz

Projekt VIOLENCEOFF

Tento leták vznikl v rámci projektu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci ViolenceOFF, zaměřeného na zacházení s pachateli domácího násilí. K jeho vzniku vedlo zjištění o základní potřebě přenosu informací mezi orgány, které mohou účast v terapeutickém programu jako povinnou ukládat či doporučit, a organizacemi, které programy poskytují. Projekt byl financován z Norských fondů 2014–2021.

Více informací o projektu naleznete na

www.violenceoff.cz

Norway
grants

IKSP
Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

VIOLENCE
OFF

„Ulož mu program
a možná se Ti už nevrátí.“

— člen panelu expertů projektu ViolenceOFF

Shrnutí

Na základě předložených analýz tří setkání panelu expertů lze uzavřít, že identifikované klíčové potřeby systému práce s původci DN lze zařadit do dvou větších kategorií: **institucionalizace** (jednotný a provázaný systém organizací v oblasti poskytování služeb původcům DN, centralizované financování tohoto systému, ústřední databáze informací o původcích DN dostupná všem zapojeným aktérům) a **standardizace** (způsobu evaluace programů pro původce DN, způsobu výběru klientů do těchto programů).

Poslední panel ukázal, že práce s původci násilí si hledá do jisté míry cesty sama, odspodu, kdy organizace, které programy a intervence nabízejí, samy vytvářejí a zlepšují podmínky pro praktické využití těchto intervencí.

IV.

Výsledky dotazníkového šetření II

– Analýza potřeb relevantních aktérů

IV.1 Cíl a metodologie

Základním cílem dotazníkového šetření byla analýza potřeb sedmi vybraných skupin expertů za účelem podpory systémového přístupu k pachatelům DN. Vedle toho jsme se také snažili zjistit míru specializace a proškolení v oblasti řešení problematiky DN a dále jsme zjišťovali míru souhlasů s výroky, které reprezentují problematické oblasti identifikované v rámci dosavadního kvalitativního šetření (panelu expertů a expertního šetření I. mezi poskytovateli služeb pro původce domácího násilí). Výsledky šetření budou porovnány napříč skupinami.

Analýza potřeb relevantních aktérů byla tedy provedena na základě expertního dotazníkového šetření mezi sedmi skupinami odborníků: soudci, státními zástupci, probačními úředníky, referenty přestupkových oddělení, policisty ČR (pořádková policie, SKPV), pracovníky intervenčních center a pracovníky organizací poskytujících programy (intervence) pro PDN, kteří se v praxi setkávají s problematikou domácího násilí a často také pracují s jeho pachateli či původci, popřípadě i s ohroženými osobami (oběťmi). Dotazník byl sestaven na základě okruhů identifikovaných v rámci diskusních (fokusních) skupin panelu expertů sestaveného ze zástupců skupin odborníků.

Sběr proběhl v lednu–březnu 2023 metodou CAWI prostřednictvím aplikace Click4Survey. Pro výběr jednotlivých respondentů z jednotlivých expertních skupin jsme použili postupy účelového vzorkování (purposive sampling), konkrétně metodu criterion sampling. Postup účelového vzorkování spočívá ve strategickém oslovení respondentů, u nichž se předpokládá hlubší znalost zkoumané problematiky. Pro výběr samotných konkrétních respondentů jsme proto oslovovali vedoucí zástupce jednotlivých profesních skupin, u nichž předpokládáme určitou znalost a přehled v rámci problematiky domácího násilí na jejich úseku.

IV.2 Vzorek

Celkový vzorek čítal 569 respondentů ze sedmi skupin odborníků. Jak ukazuje Tabulka 8, největší podíl tvořili zástupci policie (42 %), ti byli následně rozděleni do dvou skupin, a to na příslušníky služby kriminální policie (dále jen SKPV, 23 %) a na metodiky Policie ČR (dále jen metodici PČR, 19 %). Dále 16 % respondentů reprezentovali státní zástupci (dále jen SZ), 15 % probační úředníci (dále jen zástupci PMS), 14 % soudci, 10 % bylo referentů přestupkových oddělení (dále jen PO). Zbývá 4 % tvořili zástupci organizací poskytujících programy pro PDN (dále jen poskytovatelé, n=8), intervenčních center (dále jen IC) s programem pro PDN (dále jen poskytovatelé [IC], n=8) a IC bez programu pro PDN (dále jen neposkytovatelé, n=5). Vzhledem k nízkému počtu zástupců posledních tří organizací budou mít analýzy jejich odpovědí pouze kvalitativní charakter.

Tabulka 8: Skladba vzorku

Organizace/instituce	n	%	Muži %	Ženy %	Práce na dané pozici v letech		Setkávání se s případy DN v letech	
					Min-max	Ø	Min-max	Ø
SKPV	132	23,2	60,6	39,4	1–32	12	0–30	9
Metodici PČR	106	18,6	74,5	25,5	0–39	11	1–25	11
SZ	93	16,3	25,8	74,2	1–45	18	0–45	11
PMS	83	14,6	28,9	71,1	1–25	15	1–35	12
Soudy	80	14,1	55,0	45,0	1–38	18	0–35	15
PO	54	9,5	16,7	83,3	1–30	11	0–42	10
Poskytovatelé	8	1,4	12,5	87,5	1–13	6	1–35	13
Poskytovatelé (IC)	8	1,4	25	75	1–22	6	1–18	8
Neposkytovatelé	5	0,9	0	100	3–16	7	3–16	8
Celkem	569	100	46,2	53,8	0–45	14	0–45	11

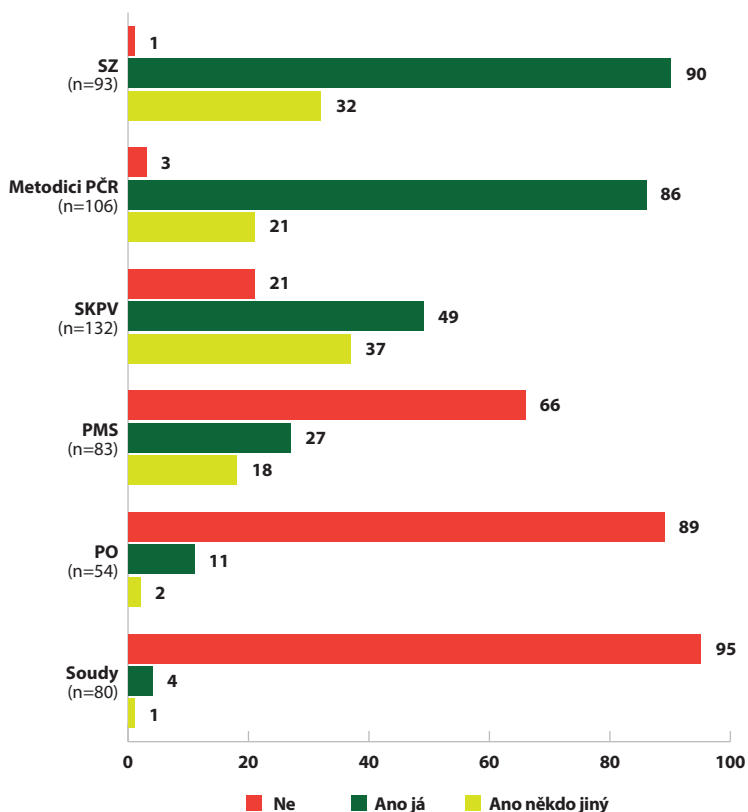
Vzorek se skládá z poměrně vyrovnaného podílu mužů (46,2 %) a žen (53,8 %). Pokud bychom se však podívali na dílčí profesní skupiny, pak tato genderová vyvraňanost relativně funguje v případě respondentů z řad soudců. U policie (jak v případě SKPV, tak metodiků PČR) dominovali muži a u zbylých skupin naopak ženy. Průměrně na dané pozici respondenti pracují 14 let. Nejdéle pak státní zástupci či soudci, a naopak nejkratší dobu zástupci obou typů poskytovatelů organizací. Ti se však (spolu se zástupci neposkytovatelů organizací) již před tím s případy DN většinou během své praxe setkávali.⁵²

IV.3 Specializace na DN

Pokud se zaměříme přímo na specializaci na problematiku DN, tak nejvíce takto specializovaných osob nacházíme v řadách SZ a metodiků PČR. Nutno dodat, že právě státní zástupci jsou v rámci našeho šetření jednou z mála skupin, kde je dána specializace na DN z rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství. Stejně tak metodici PČR na domácí násilí jsou specialisty z podstaty jejich funkce, kterou zastávají. Naopak nejméně specialistů je v řadách referentů PO či soudů, kde se takto specializované/vyškolené osoby vyskytují pouze minimálně (viz Graf 2). U sledovaných expertních skupin oblast DN tvoří poměrně malou část. Až na kriminalisty lze (i když statisticky nepodloženě) říci, že čím méně odborníků na danou problematiku v expertní skupině je, tím menší část celkové agendy dané profese tvoří oblast domácího násilí. (Tabulka 9).

52 Další kvantitativní analýzy však byly prováděny bez zástupců poskytovatelů či neposkytovatelů organizací, a to z důvodu nízkého počtu respondentů, na němž není vhodné tyto analýzy uplatňovat.

Graf 2: Je na vašem pracovišti někdo, kdo se v rámci pracovní pozice specializuje na problematiku DN?, v %

Pozn.: Respondenti mohli odpovědět, že jsou sami specialisty na DN, ale také, že je na jejich pracovišti ještě specialistou někdo jiný

Tabulka 9: Jakou část vaší celkové agendy tvoří oblast DN (1 = celou část – 5 = zanedbatelnou část)⁵³

	průměr
SZ	4,1
Metodici PČR	4,1
SKPV	3,9
PMS	4,4
PO	4,5
Soudy	4,6

Jak můžeme vidět v Grafu 3, zastoupení specializovaných osob na DN se dále nepřekvapivě odráží i v četnosti absolvovaných školení na problematiku domácího násilí, která

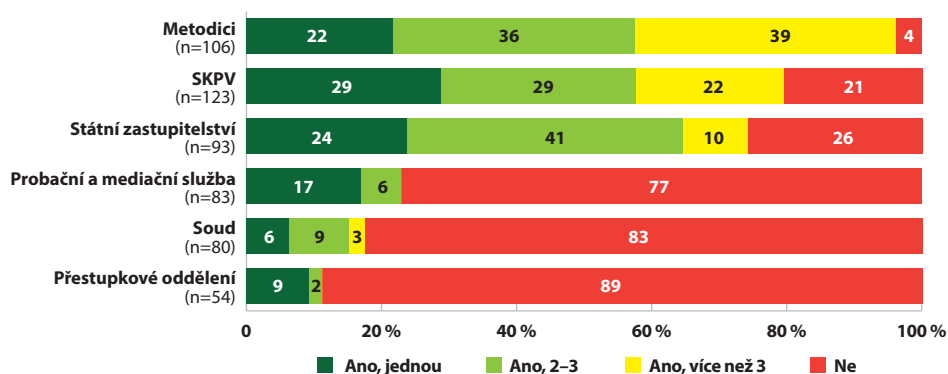
⁵³ Ordinální 5bodová škála (1 = celou část, 2 = větší část, 3 = zhruba polovinu, 4 = menší část, 5 = zanedbatelnou část) byla transformována na číselné hodnoty.

jsme sledovali za posledních pět let. Tato školení bývají respondenty hodnocena vesměs jako vyhovující. Pokud měli respondenti ke školení nějaké připomínky (n=32), pak v těchto oblastech:

- větší časová dotace, častější frekvence setkávání (osvojení dosavadních znalostí a získání nových),
- novější a podrobnější informace (dosud předávané informace jsou příliš obecné), hlubší znalosti, sdílení dobré praxe,
- poptávka po školení např. v trestní (judikáty), psychologické (psychologické znalecké zkušenosti) a sociální oblasti,
- prakticky a na konkrétní případy zaměřená školení/cvičení (konkrétní případy z praxe),
- případové studie v rámci užší spolupráce s intervenčními centry, správními orgány, státním zastupitelstvím a soudy,
- získání znalostí a dovedností ohledně zacházení s oběťmi, jak s nimi pracovat,
- více meziresortní spolupráce a její prohlubování mezi PČR, státním zastupitelstvím, soudy, znalci (zlepšit možnosti znalců, otázky, procesy provedených výsledků, jako tzv. neopakovatelné úkony),
- vyměňování si zkušeností, sjednocování praxe a proškolení odborníků zabývajících se DN, nové trendy psychického násilí, např. gaslighting⁵⁴ a jiné,
- e-learning (častější a kratší), online platforma pro sdílení informací.

Většina respondentů (77 %), kteří žádným školením zaměřeným na DN v posledních pěti letech neprošli (n=235), by jej ocenili. Zejména se jednalo o zástupce PMS (34 %)⁵⁵, soudů (24 %)⁵⁶ a PO (21 %)⁵⁷. Ostatní skupiny expertů se zdají být relativně saturovány.

Graf 3: Absolvoval/a jste v rámci vaší pracovní pozice v posledních pěti letech školení zaměřené na problematiku DN?, v %

54 Gaslighting je forma psychické manipulace a citového zneužívání, kdy se manipulátor snaží rozvrátit vaše vnímání reality.

55 Téměř všichni úředníci, kteří neprošli žádným školením na DN v posledních pěti letech, by ho ocenili.

56 Třetina soudců, která v posledních pěti letech neprošla žádným školením na DN, by ani žádné takové školení neocenila.

57 Většina úředníků přestupkových oddělení, která neprošla žádným školením na DN v posledních pěti letech, by ho ocenila.

IV.4 Spolupráce aktérů v kontextu DN

Spolupráci a její fungování v praxi jsme zkoumali již dříve z pohledu poskytovatelů programů či jiných intervencí pro původce násilí (viz Kapitola II.13). V rámci tohoto dotazníkového šetření nás samozřejmě zajímala úroveň spolupráce a její hodnocení z pohledu aktérů zapojených do celkové intervenční struktury v rámci řešení případů domácího násilí. Přitom respondenti mohli hodnotit úroveň spolupráce i s experty ze stejné profesní skupiny. Lze konstatovat, že dle odpovědí respondentů je v kontextu řešení domácího násilí mezioborová spolupráce běžná a je zároveň i velmi pozitivně hodnocena (Tabulka 10). Nejméně jsou však experti ve spojení s organizacemi, které poskytují intervence pro původce násilí, zástupci přestupkových oddělení a IC. Ke spolupráci s jednotlivými aktéry měli respondenti z jednotlivých skupin možnost se vyjádřit doplněním své odpovědi komentářem.⁵⁸

Nepřekvapivě s poskytovateli programů pro PDN (včetně IC) spolupracuje více než polovina oslovených příslušníků policie a úředníků PMS. Ostatní orgány či instituce spolupracují s poskytovatelskými organizacemi poměrně málo (Tabulka 10, viz též Kapitola II.6.). Pokud se respondenti ke spolupráci s poskytovateli vyjádřili slovně (n=24), pak například uváděli tyto dodatkové informace:

- ke spolupráci nedochází, protože není žádná taková organizace v dosahu dostupná;
- spolupráce se teprve navazuje;
- příslušníci PČR opakovaně uvedli, že pouze předávají informace, ale nedostávají žádnou zpětnou vazbu, nebo neznají postupy těchto organizací.

Několik aktérů si ale naopak spolupráci velmi pochvalovalo, konkrétně například díky rychlé reakci a individuálnímu přístupu.

V rámci slovních komentářů vůči spolupráci s PO (n=14) se objevilo několik poměrně ostrých sdělení za strany policie vztahujících se k významu jeho fungování v kontextu DN.

V případě IC byla v rámci otevřeného hodnocení (n=23) především zmíněna a pozitivně vyzdvihována pravidelná multidisciplinární setkání k otázkám DN, která by měla IC pořádat v každém kraji (Přesličková a kol., 2023, Paloušová et al., 2023⁵⁹). Většina komentářů byla neutrálních či pochvalných ve vztahu k profesionalitě a ochotě ke spolupráci. Jeden respondent však měl negativní zkušenost s konkrétními pracovníci IC a další respondent (poskytovatel) spolupráci hodnotí částečně negativně: „*Někdy mám pocit, že se vnímáme jako konkurence, což není příliš konstruktivní.*“

Spolupráce s PMS a SZ nebyla dále nijak výrazně komentována (n=18; n=10). Kromě věcného popisu bylo sděleno i několik pochval na dobrou práci úředníků PMS, byla reflektována i jejich vysoká pracovní vytiženost, která může bránit v uskutečňování případových konferencí.

58 Těto možnosti využili jen někteří respondenti, jejich počet je uveden vždy v závorce v této části textu.

59 Paloušová, V., Novopacká, M., Malvotová, P. & Přesličková, H. (2023). Limity a příležitosti práce s původci domácího násilí v České republice. Česká kriminologie, 23(2), 1–23.

Ze slovního hodnocení spolupráce se soudem (n=18), OSPODem (n=19) a PČR (n=20) vzešlo několik kritických komentářů. V rámci hodnocení soudu se týkala:

- překvapivých rozhodnutí, která závisí na osobě soudce;
- nepotřebných předvolávání obětí DN;
- odtrženosti soudců od reálného života;
- bagatelizace DN;
- a zdoluhavosti procesu.

U OSPODu se respondenti častokrát vyjadřovali k individuálním nedostatkům dílčích pracovníků:

- pomalá spolupráce, v některých případech nedostatečné věnování pozornosti problematice DN

„U některých to drhne, zbavují se odpovědnosti, kdy nám posílají podněty k prošetření, ač by sami mohli více v daném případě, než nám to pošlou, intervenovat.“

- problémy s předáváním relevantních informací

„Někdy úřednice poskytnou informace, někdy ne. Bylo by přínosné účastnit se kulatých stolů nebo případových konferencí.“

- Zkreslené představy o možnostech programů pro PDN

„OSPOD často posílá klienty, na opravu“, to je nevyhovující výchozí pozice pro naši spolupráci s klientem“

A v rámci hodnocení policie se kritika týkala především absence specializovaných pracovníků a špatného posuzování věci. Konkrétně například:

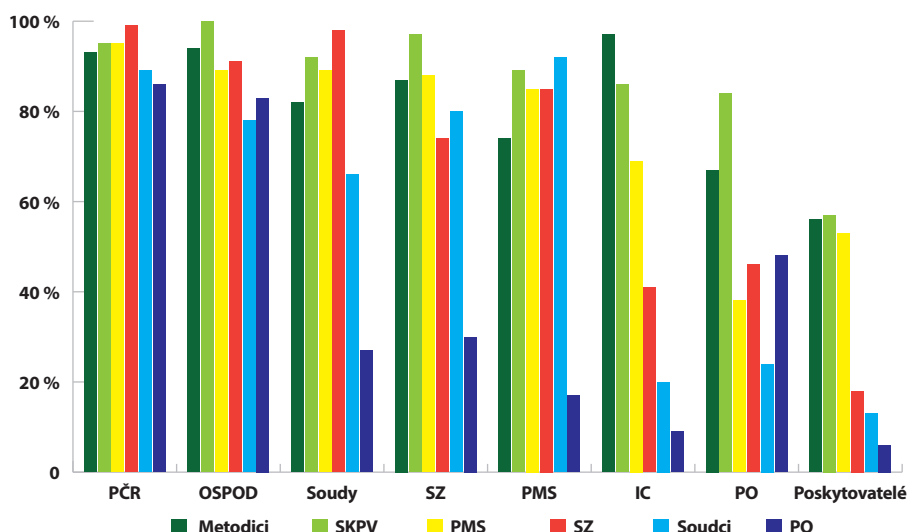
„Velké množství případů na málo specializovaných policistů, velké množství prakticky nováčků na této problematice, co se musí naučit základy, problém s délkou přípravného řízení.“

„Věc bývá často posouzena pouze z hlediska možného spáchání TČ a posouzena ihned jako možný přestupek, přičemž st. zastupitelství se v takovém případě o věci nemusí dozvědět a nemůže poznatek využít v rámci netrestní agendy.“

„Absence specialistů u policejního orgánu, když poměrně často není podchycen skutkový děj v procesně použitelné podobě v tr. řízení, když oběti DN ztrácí velmi rychle ochotu vyprávět proti pachateli DN, neboť jsou na něm v mnohých případech jakýmkoliv způsobem závislé.“

Graf níže znázorňuje míru spolupráce jednotlivých profesních skupin s ostatními profesními skupinami a tabulky pak ukazují celkovou míru spolupráce jednotlivých skupin.

Graf 4: Míra spolupráce jednotlivých skupin expertů (metodici, SKPV, PMS, SZ, soudci, PO) s dalšími aktéry v kontextu DN

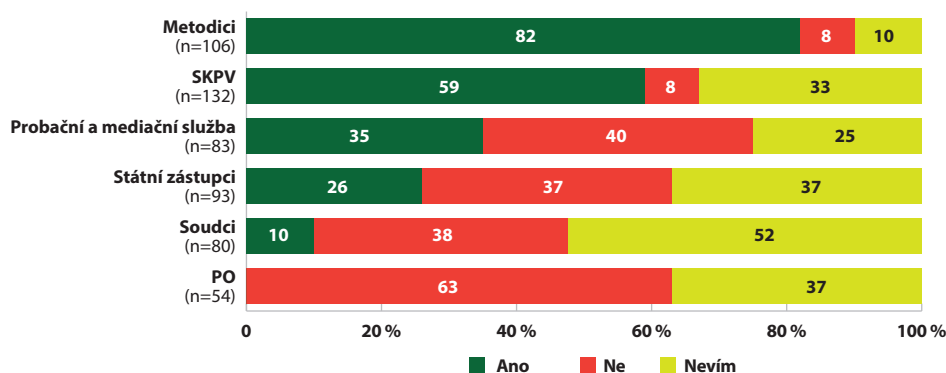
Pozn.: Respondenti měli na výběr jednotný seznam spolupracujících aktérů, mohli tedy ohodnotit i vzájemnou spolupráci v rámci jedné skupiny (např. soudci mohli mimo jiné hodnotit spolupráci s ostatními soudci)

Tabulka 10: Celkový podíl spolupráce s dalšími aktéry v kontextu DN a její průměrné hodnocení na škále 1=naprostο vyhovující – 5=naprostο nevyhovující

	%	Průměrné hodnocení
PČR	94	1,6
OSPOD	91	1,8
Soud	84	1,8
SZ	82	1,7
PMS	80	1,6
IC	66	1,7
PO	56	2
Poskytovatelé	42	2

Stejně jako v předchozím dotazníkovém šetření, kde respondenty byly pouze organizace poskytující intervence osobám dopouštějícím se násilí, popř. IC, nás i v tomto širším okruhu respondentů zajímalo, do jaké míry jsou jednotlivé skupiny respondentů zapojeny do mezioborové spolupráce v oblasti domácího násilí, kterou by měla v každém regionu zajišťovat a koordinovat IC. Do této spolupráce, kde se setkávají zástupci jednotlivých institucí a další adekvátní odborníci, je dle našich dat nejčastěji zapojena policie, a to především její metodici PČR (82 % a 59 % SKVP, viz Graf 4). Kladně taktéž odpověděla třetina zástupců PMS, čtvrtina SZ a desetina soudců. Žádný z úředníků PO si takové spolupráce není vědom. Z výsledků však nelze úplně přesně říci, jaký podíl kterých aktérů se těchto setkání skutečně účastní, velká část u těchto jednotlivých skupin aktérů nedokázala na tuto otázku jednoznačně odpovědět a volila variantu nevím.

Graf 5: Zapojení do mezioborové spolupráce pořádané IC, v %

Respondenti, kteří se takových setkávání účastní (42 %), měli možnost navrhnout změny ke zlepšení. Odpovědi lze rozdělit do těchto kategorií:

- častější setkávání (SZ, SKPV, PMS, METODICI)
- zlepšení komunikace, předávání informací, osobní setkávání
- větší a aktivnější zapojení některých dalších aktérů (zejména soudců, SZ, OSPODu, MÚ)
- posílení kapacit, odbornosti a specializace, zejména na úrovni PČR, kapacit SZ
- digitalizace, webová platforma či aplikaci pro spolupráci a předávání informací v reálném čase
- zvýšení zdrojů a kapacit IC

Naopak experti, kteří se těchto setkání neúčastní (27 %), měli zhodnotit důvody, proč tomu tak není. Nejčastěji se objevovaly tyto odpovědi:

- nebyli jsme osloveni (SZ, PMS, soudci, PO)
- není v naší kompetenci (SZ, Soudci, PO)
- není třeba/málo případů (SZ, PMS, PO)

Velká část respondentů však zvolila jako odpověď variantu nevím nebo neměla žádné informace o fungování takové platformy spolupráce.

IV.5 Výroková část

Po úvodní části, kde jsme zjišťovali obecné údaje o zapojení a vztahu expertů k tématu DN, jsme respondentům předložili sadu 17 výroků ze čtyř tematických oblastí týkajících se programů pro PDN, identifikace a kvalifikace DN, přestupků v oblasti DN a trestního řízení, sankcí a jejich výkonu. Tyto výroky mohli respondenti hodnotit na 5bodové škále (1 = rozhodně souhlasím; 5 = rozhodně nesouhlasím). V případě potřeby mohli využít i odpověď „nevím“. Výroky byly vytvořeny jako konkretizující potřeby a návrhy opatření, vycházející z předchozích analýz zaměřených na možnosti a potřeby identifikované v rámci diskusních setkání panelu expertů (viz Kapitola III.) Z tohoto důvodu proto některé výroky byly schopny posoudit jen některé skupiny respondentů, jiných se tolik nedotýkaly, neměly s nimi buď žádné nebo jen sporé zkušenosti. To se následně projevilo v míře jednoznačných odpovědí té které skupiny respondentů, jak je popsáno dále v textu.

Výsledky této výrokové části jsme podrobili dalšímu zkoumání. Nejprve nás zajímalo, zda odpovědi na tyto výroky z různých tematických skupin nejsou propojeny jiným způsobem a jinými vztahy, než námi navrženými tématy – zda nelze odhalit skryté vzorce, podle nichž se odpovědi na tyto výroky podobají. K tomu nám posloužila faktorová analýza, která identifikuje společné faktory, tedy latentní dimenze nebo vlastnosti vysvětlující, proč některé výroky mohou mít podobné odpovědi.

Na základě provedené faktorové analýzy jsme došli ke třem faktorům⁶⁰, které jsme v návaznosti na kombinace výroků nazvali následovně: Specializované zacházení s PDN (sedm výroků), Punitivita (pět výroků) a Identifikace DN (tři výroky) (Tabulka 12). Dva výroky⁶¹ v analýze nemohly být využity, protože měly nízkou hodnotu extrakce. To znamená, že tyto položky přispívaly k vytvořeným faktorům slabě a že jejich variabilita nebyla dobře vysvětlena společnou strukturou faktorů. Vyřazením těchto položek se tak zlepšila kvalita analýzy. Při interpretaci faktorů jsme je však na základě vlastního interpretačního uvážení přiřadili k nově vzniklým faktorům s reflexí toho, proč z faktorové analýzy vypadnuly.

Tabulka 12: Faktorová analýza Varimax s Kaiserovou normalizací

FAKTOR 1: SPECIALIZOVANÉ ZACHÁZENÍ S PDN	Faktor		
	1	2	3
Programy pro PDN: V každém kraji by měl být dostupný alespoň jeden program určený násilným osobám, který je vhodný i pro odsouzeného pachatele DN.	0,808	–0,040	–0,014
Programy pro PDN: Měla by existovat metodika pro výběr PDN pro terapeutickou intervenci.	0,777	–0,020	0,070
Programy pro PDN: Práce s násilnou osobou by měla být zařazena do katalogu sociálních služeb změnou zákona o sociálních službách.	0,771	0,044	0,032
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: Ve vězení by měl existovat resocializační program zaměřený speciálně na problematiku domácího násilí.	0,742	0,116	0,281
Přestupky v oblasti DN: Přestupková oddělení by měla více využívat možnost ukládání povinností podrobit se programům pro zvládání agrese u PDN.	0,607	0,479	–0,010
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: Případy DN by měly projednávat specializovaní soudci (specializované senáty).	0,540	0,333	0,274
Přestupky v oblasti DN: V evidenci přestupků by měl být evidován znak domácího násilí.	0,491	0,487	–0,137
FAKTOR 2: PUNITIVITA	Faktor		
	1	2	3
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: Odsouzení pachatelé domácího násilí dostávají příliš mírné tresty.	–0,012	0,705	0,177
Přestupky v oblasti DN: Přestupky proti občanskému soužití (se znakem DN) by měly být přísněji postihovány (ve smyslu zvýšení sazeb na stejnou úroveň jako u majetkových přestupků).	0,208	0,670	0,034
Přestupky v oblasti DN: Opakované neplacení pokuty za přestupek proti občanskému soužití v přestupkovém řízení by mělo být trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.	0,037	0,647	0,049
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: Odsouzení pachatele za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydli dle § 199 trestního zákoníku by mělo být v rámci daného případu překážkou svěření dítěte do péče nás.	0,044	0,639	–0,010
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: Současný katalog trestů a opatření, které lze uložit pachateli domácího násilí v rámci trestního řízení, je nedostatečný.	0,021	0,540	0,355

60 KMO = 0,785; Bartlettův test sféricity: $p < 0,001$, získané faktory vysvětlují 53 % dat.

61 „Nemá smysl pracovat s PDN, kteří nejsou dostatečně motivováni ke změně“ a „Nástroj k rozpoznávání domácího násilí SARA DN je zcela vyhovující.“

FAKTOR 3: IDENTIFIKACE DN	Faktor		
	1	2	3
Identifikace a kvalifikace DN: Policie často kvalifikuje jako přestupek jednání se znaky DN, které by mělo být kvalifikováno jako trestný čin.	0,014	0,046	0,825
Identifikace a kvalifikace DN: Včasnému posouzení, zda jednání vykázané osoby naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, by přispělo, pokud by bylo státní zastupitelství vyrozuměno o každém policejním vykázání násilné osoby.	0,122	0,089	0,761
Trestní řízení, sankce a jejich výkon: V případech trestných činů se znakem DN by měla být PMS zapojena již do přípravného řízení.	0,413	0,135	0,414

V následujícím popisu jednotlivých faktorů je pro větší přehlednost škála zredukována na tři možnosti (souhlasím, tak na půl, nesouhlasím). V grafech jsou uvedeny i odpovědi „nevím“. Pro upřesnění je pod nimi uvedena tabulka⁶² s průměrnými hodnotami hodnocení a jejich směrodatnými odchylkami, a to pro každou expertní skupinu zvlášť.

IV.5.1 Specializované zacházení s PDN

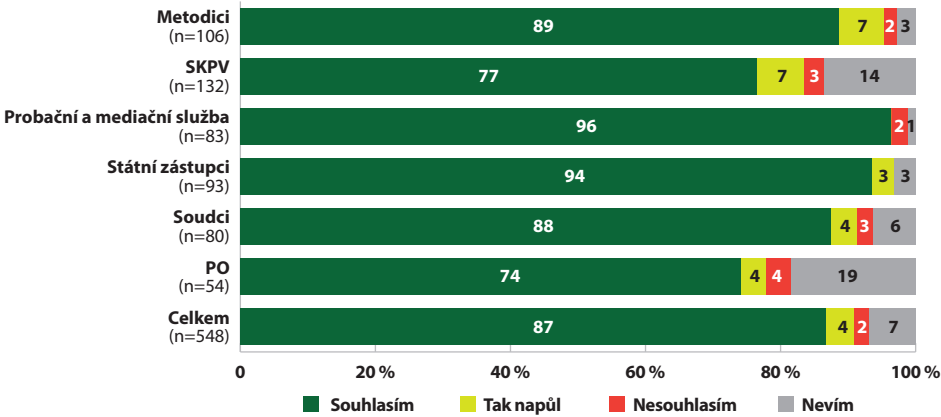
První faktor zahrnuje sedm výroků, které se týkají specializovaného zacházení s PDN. Naprostá většina respondentů (87 %) nehledě na to, z jaké expertní skupiny pochází, souhlasí s tím, že by v každém kraji měl být dostupný alespoň jeden program určený násilným osobám, který je vhodný i pro odsouzené pachatele DN. Podrobný přehled přináší Graf 5 a Tabulka 13. Obdobně se respondenti shodují (78 %), že by měl existovat resocializační program speciálně zaměřený na PDN také ve vězení, pouze s rozdílem, že poměrně značná část úředníků PO (41 %) se nedokázala k tomuto výroku vyjádřit (Graf 6 a Tabulka 14). To není nijak překvapivé, neboť setkávat by se tyto respondenti měli s těmi společensky méně závažnými projevy domácího násilí. Navíc podle jejich vlastního vyjádření oblast domácího násilí představuje pro tuto skupinu respondentů jen zanedbatelnou část jejich pracovní náplně. Je zde také velice málo pracovníků specializovaných na tuto oblast a nízký podíl osob proškolených v této oblasti. Zároveň si ale respondenti z ostatních profesních skupin většinou myslí, že by PO měla více využívat možnost ukládání povinnosti podrobit se programům pro zvládnání agrese u PDN. S tím souhlasila většina respondentů, a to především ti, kteří uvedli, že se specializují⁶³ na DN (92 % oproti 79 %, kteří se na DN nespecializují)⁶⁴. Naopak postoj samotných úředníků z PO se zde opět poněkud vymykal (Graf 7 a Tabulka 15).

62 Jak již bylo dříve uvedeno, do tohoto deskriptivního popisu nebudou zahrnuty málo zastoupené poskytovatelské a neposkytovatelské organizace.

63 Z otázky: Je na vašem pracovišti někdo, kdo se v rámci pracovní pozice specializuje na problematiku DN? ano (já).

64 Jedná se o statisticky signifikantní vztah na hladině alfa < 0,05.

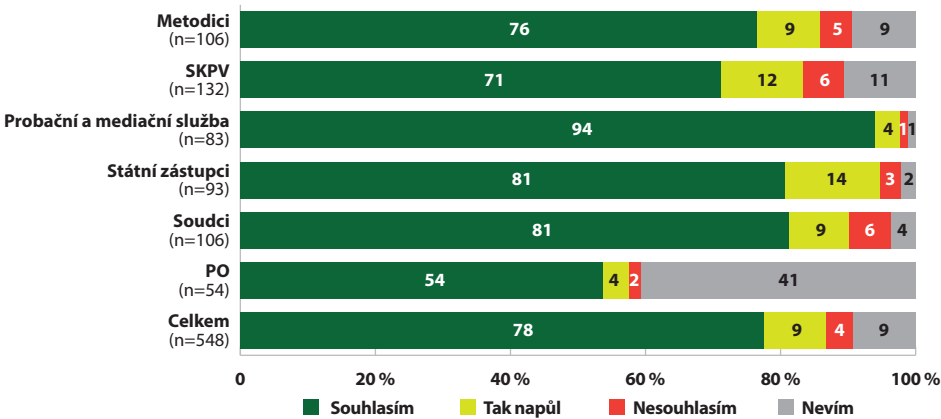
Graf 6: V každém kraji by měl být dostupný alespoň jeden program určený násilným osobám, který je vhodný i pro odsouzeného pachatele DN, v %

Tabulka 13: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=103)	1,3	0,7
SKPV (n=114)	1,4	0,8
PMS (n=82)	1,2	0,6
SZ (n=90)	1,1	0,4
Soudci (n=80)	1,3	0,7
PO (n=44)	1,4	0,9
Celkem (n=529)	1,3	0,7

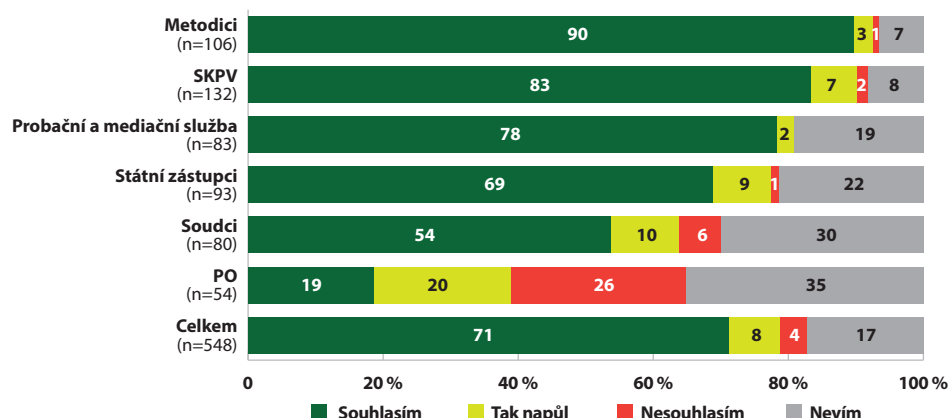
Graf 7: Ve vězení by měl existovat resocializační program zaměřený speciálně na problematiku domácího násilí, v %

Tabulka 14: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=96)	1,8	0,9
SKPV (n=118)	1,8	1,0
PMS (n=82)	1,3	0,7
SZ (n=91)	1,6	0,9
Soudci (n=77)	1,7	1,0
PO (n=32)	1,5	0,8
Celkem (n=516)	1,6	0,9

Graf 8: Přestupková oddělení by měla více využívat možnost ukládání povinnosti podrobit se programům pro zvládání agrese u PDN, v %

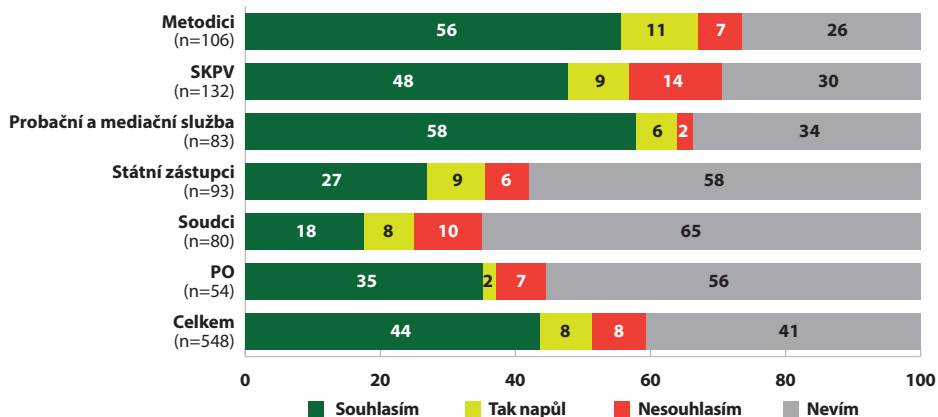
Tabulka 15: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
PMS (n=67)	1,4	0,6
Metodici (n=99)	1,4	0,7
SKPV (n=121)	1,5	0,7
SZ (n=73)	1,6	0,7
Soudci (n=56)	2,0	1,2
PO (n=35)	3,2	1,4
Celkem (n=471)	1,6	1,0

Pokud jde o výroky zaměřené na přímou specializovanou práci s násilnou osobou, není také překvapivé, že vyhraněné odpovědi měli respondenti z méně početných expertních skupin, které se specializují na tuto problematiku, zatímco respondenti z většiny ostatních expertních nespécializovaných skupin měli obtíže je hodnotit. Například možnost zařazení práce s násilnou osobou do katalogu sociálních služeb, která rezonuje jak mezi poskytovatelskými organizacemi, tak IC, v našem šetření (až na jednoho respondenta, který neví) všichni z těchto málo zastoupených expertních skupin jednoznačně podporují.

Odpovědi ostatních respondentů zobrazuje Graf 8, z něhož je tedy patrné, že se z velké části necítili být kompetentní na tento dotaz odpovídat. Nicméně, když už zvolili jednu z možností hodnotící škály, pak většinou s výrokem souhlasili, přičemž nejvíce kritičtí vůči tomuto výroku byli soudci (Tabulka 16), jejich response však byla pouze třetinová (Graf 6). Obecně pak také nejstarší respondenti nad 65 let (27 % z nich) s výrokem nesouhlasili, což bylo signifikantně více než u ostatních věkových kategorií.⁶⁵

Graf 9: Práce s násilnou osobou by měla být zařazena do katalogu sociálních služeb změnou zákona o sociálních službách, v %

Tabulka 16: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

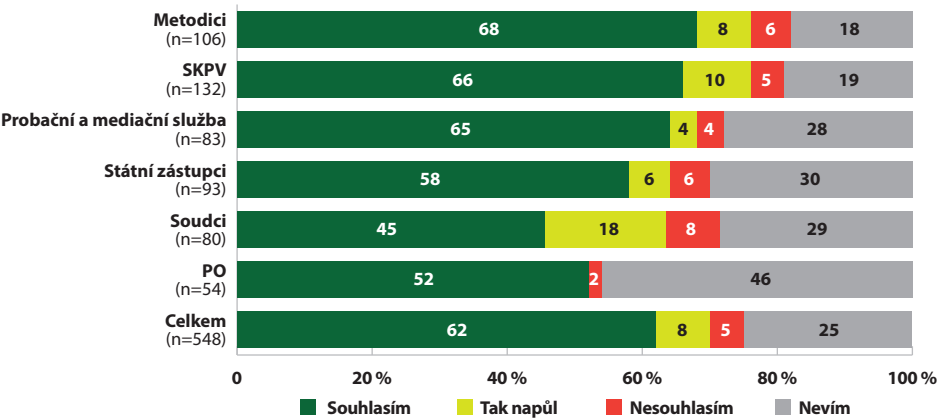
	Prům.	SD
Metodici (n=78)	1,9	1,1
SKPV (n=93)	2,3	1,4
PMS (n=55)	1,6	0,9
SZ (n=39)	2,0	1,3
Soudci (n=28)	2,6	1,5
PO (n=24)	1,7	1,5
Celkem (n=337)	2,0	1,3

S větším „sebevědomím“ respondenti souhlasili s výrokem, že by měla existovat jednotná metodika pro výběr PDN pro terapeutickou intervenci. Blíže v Grafu 9 a Tabulce 6. Téměř všichni však souhlasili s tím, že by v evidenci přestupků měl být evidován znak DN (Graf 10 a Tabulka 17). Přičemž ještě o něco více ti, kteří uvedli, že se specializují na DN (92 % oproti 85 %, kteří se na DN nespecializují).⁶⁶

⁶⁵ Všechny testované vztahy se týkají respondentů ze všech skupin.

⁶⁶ Jedná se o statisticky signifikantní vztah na hladině alfa < 0,05.

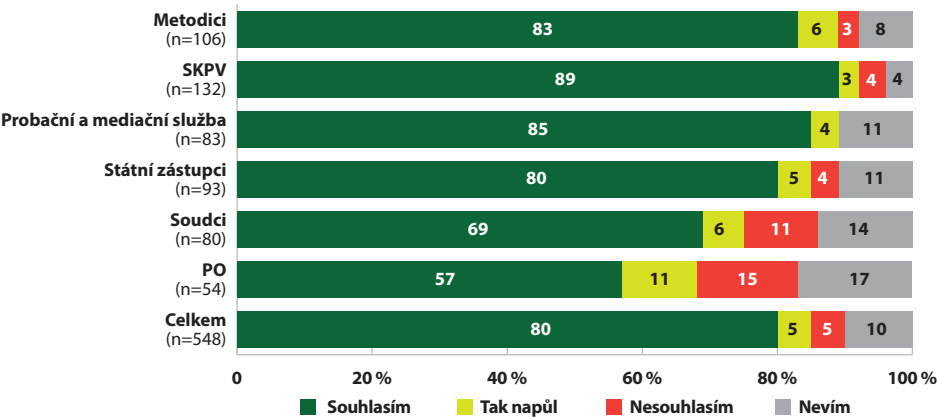
Graf 10: Měla by existovat metodika pro výběr PDN pro terapeutickou intervenci, v %

Tabulka 17: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=87)	1,8	1,0
SKPV (n=107)	1,8	1,0
PMS (n=60)	1,7	0,9
SZ (n=65)	1,8	1,0
Soudci (n=57)	2,1	1,1
PO (n=29)	1,3	0,8
Celkem (n=424)	1,8	1,0

Graf 11: V evidenci přestupků by měl být evidován znak domácího násilí, v %

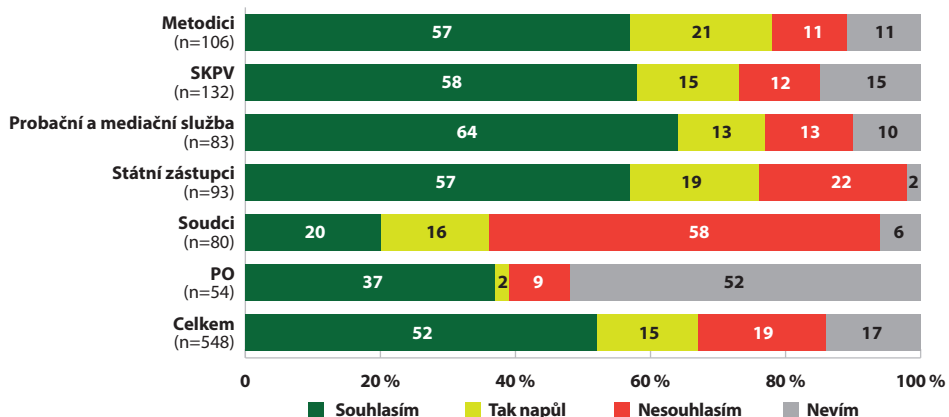

Tabulka 18: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=98)	1,5	0,8
SKPV (n=127)	1,4	0,9
PMS (n=74)	1,4	0,6
SZ (n=83)	1,6	0,9
Soudci (n=69)	2,0	1,2
PO (n=45)	2,1	1,4
Celkem (n=512)	1,6	1,0

V mnoha zemích je dále běžné, že případy DN projednávají specializované soudy/senáty (Přesličková et al., 2023), což u nás není v praxi zavedené. S tímto návrhem expertní skupiny z více jak poloviny souhlasí s výjimkou soudců (viz dále, Graf 11 a Tabulka 18). Souhlas vychází především od osob, pro něž DN představuje alespoň poloviční agendu jejich každodenní práce⁶⁷ (85 % oproti osobám s nižším zastoupením DN v rámci jejich práce – 55 %), logicky i od osob, kteří se považují za specialisty na DN (66 % oproti 54 % nesespecializovaných) a taktéž více od žen (65 % oproti 55 % mužů)⁶⁸. Nejméně souhlasí respondenti, kterých se tento výrok týká nejvíce, tedy soudci. Více jak polovina z nich zastává zjevně negativní postoj ke specializaci soudců na domácí násilí.

Graf 12: Případy DN by měly projednávat specializovaní soudci (specializované senáty), v %

67 Z otázky: Jakou část vaší celkové agendy tvoří oblast DN? Po redukci 5bodové škály 1 = celou – 5 = zanedbatelnou část na 1 = polovinu a více – 2 = menší část a méně.

68 Jedná se o statisticky signifikantní vztahy na hladině alfa < 0,05.

Tabulka 19: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=94)	2,2	1,1
SKPV (n=112)	2,1	1,2
PMS (n=75)	2,1	1,2
SZ (n=91)	2,3	1,4
Soudci (n=75)	3,8	1,3
PO (n=26)	2,0	1,4
Celkem (n=491)	2,4	1,4

IV.5.2 Punitivita

Druhý faktor jsme souhrnně nazvali punitivitou, protože zahrnuje pět výroků, které vyjadřují postoje k trestání pachatelů v případech DN. Prvním z výroků v rámci tohoto faktoru jsme se respondentů ptali, zda souhlasí s tím, že odsouzení pachatelé DN dostávají příliš mírné tresty. Respondenti, kteří tento výrok na pětibodové škále zhodnotili, s ním obecně spíše souhlasili (Tabulka 20). Výjimku tvořili soudci, kteří naopak vyjadřovali nesouhlasný postoj a SZ, kteří se u tohoto výroku příliš neshodovali a průměrně jej hodnotili na středu škály. Zároveň většina úředníků z PO se necítila být kompetentní na tento dotaz odpovídat (Graf 12).

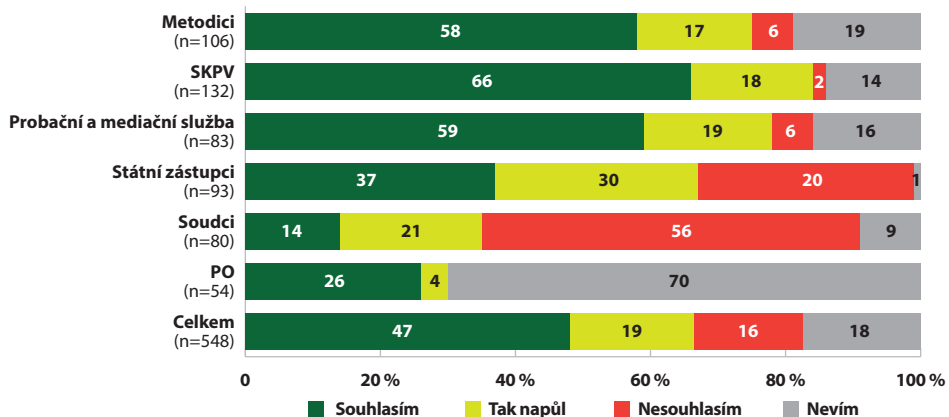
Pokud jde o další charakteristiky respondentů obecně, pak na PDN by byli přísnější ti, pro něž DN tvoří alespoň poloviční agendu (79 % oproti 53 % ostatních), a tedy i ti, co se na DN specializují (63 % oproti 52 % ostatních). Dále respondenti ve věkové kategorii 36–45 let. S přibývajícím věkem a s menším kontaktem s problematikou DN (osoby nejsou specializované a/nebo DN tvoří jen malý podíl jejich pracovní agendy) je postoj spíše nesouhlasný.⁶⁹

Jednotnější souhlasný postoj měli respondenti k přísnějšímu postihu přestupků proti občanskému soužití se znakem DN, a to ve smyslu zvýšení sazeb na stejnou úroveň jako u majetkových přestupků⁷⁰ (Graf 13, Tabulka 21). Nicméně obecně se k tomuto názoru signifikantně více přikláněly ženy (83 % oproti 73 % mužů).

⁶⁹ Jedná se o statisticky signifikantní vztahy na hladině alfa < 0,05.

⁷⁰ Srov. Výše pokuty u přestupků proti občanskému soužití může činit maximálně 20 000 Kč, při opakovaném spáchání max. 30 000 Kč (§ 7 odst. 4 a 5 zák. č. 251/2016 Sb. o některých přestupcích). Výše pokuty u majetkových přestupků může činit maximálně 50 000 Kč a při opakovaném spáchání pak max. 70 000 Kč (§ 8 odst. 4 a 5 zákona o některých přestupcích).

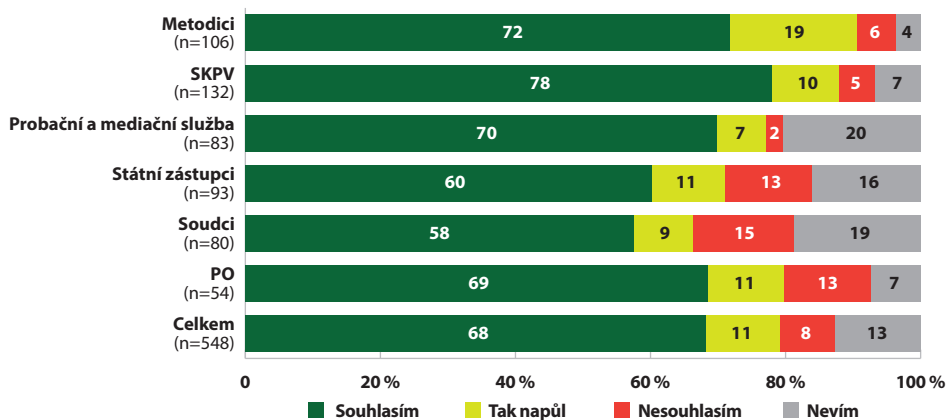
Graf 13: Odsouzení pachatelé domácího násilí dostávají příliš mírné tresty, v %

Tabulka 20: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=86)	2,0	1,0
SKPV (n=113)	1,9	0,9
PMS (n=70)	2,0	0,9
SZ (n=92)	3,0	1,3
Soudci (n=73)	3,8	1,3
PO (n=16)	1,5	0,7
Celkem (n=467)	2,4	1,3

Graf 14: Přestupky proti občanskému soužití (se znakem DN) by měly být přísněji postihovány (ve smyslu zvýšení sazeb na stejnou úroveň jako u majetkových přestupků), v %

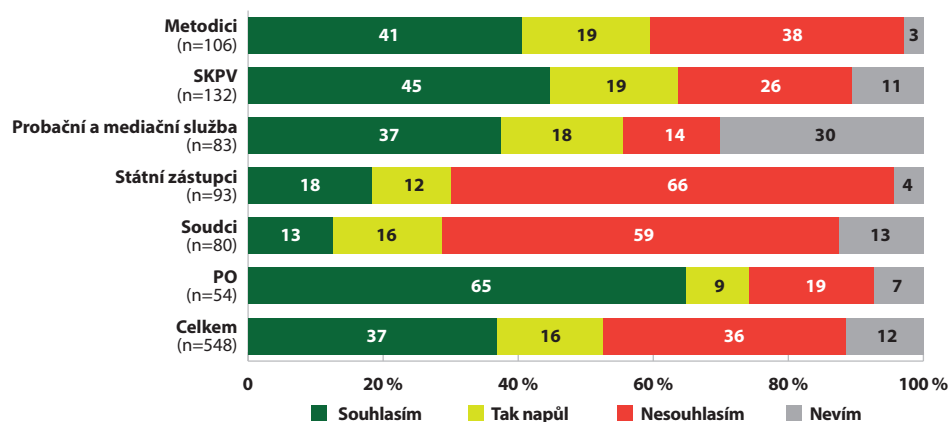

Tabulka 21: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=102)	1,8	1,0
SKPV (n=123)	1,7	1,0
PMS (n=66)	1,6	0,8
SZ (n=78)	2,1	1,2
Soudci (n=65)	2,2	1,3
PO (n=50)	2,0	1,4
Celkem (n=497)	1,7	1,0

Na druhou stranu návrh, že by opakované neplacení pokuty za přestupek proti občanskému soužití v přestupkovém řízení mělo být trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, vyvolával značné rozpory. Zatímco více než třetina úředníků z PO s ním souhlasí a necelá pětina nesouhlasí, tak v případě soudců a SZ je tento trend naprosto opačný, většina s tímto výrokem nesouhlasí (Graf 14 a Tabulka 11). Obecně by se dalo říci, že ženy (49 % oproti 33 % mužů) s výrokem spíše souhlasí oproti mužům, kteří s ním naopak ve větší míře nesouhlasí (48 % oproti 34 % žen). Zároveň s ním především souhlasí respondenti, jejichž pracovní náplň alespoň z poloviny tvoří problematika DN (59 % oproti 38 % zbylých respondentů).⁷¹

Graf 15: Opakované neplacení pokuty za přestupek proti občanskému soužití v přestupkovém řízení by mělo být trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, v %

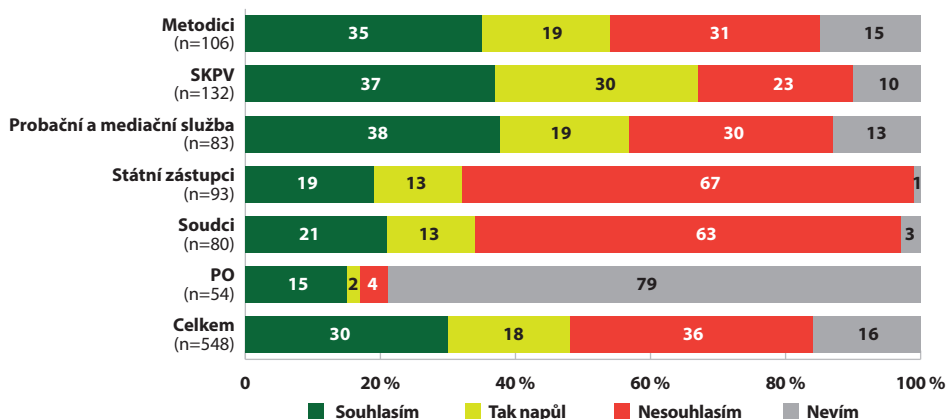
71 Jedná se o statisticky signifikantní vztahy na hladině alfa < 0,05.

Tabulka 22: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=103)	3,0	1,5
SKPV (n=118)	2,6	1,5
PMS (n=58)	2,5	1,4
SZ (n=89)	4,0	1,4
Soudci (n=70)	4,0	1,3
PO (n=50)	2,0	1,5
Celkem (n=503)	1,8	1,1

Další výrok, který můžeme zařadit do oblasti punitivity, se týká hodnocení katalogů trestů a opatření, které lze PDN uložit v rámci trestního řízení. V této otázce nešlo tedy o hodnocení adekvátnosti aplikovaných trestů a jiných opatření, ale spíše o hodnocení dostatečnosti, resp. nedostatečnosti legislativou nabízených variant a možností postihu či zásahů vůči PDN v případech domácího násilí. Zatímco příslušníci policie a probační úředníci se ve svém hodnocení příliš neshodují, tak většině soudců a SZ přijde současný katalog trestů a opatření aplikovatelných vůči PDN dostatečný (Tabulka 23). Nutno však taktéž upozornit, že pouze 20 % úředníků z PO se cítilo být kompetentní tuto otázku hodnotit (Graf 15).

Graf 16: Současný katalog trestů a opatření, které lze uložit pachateli domácího násilí v rámci trestního řízení, je nedostatečný, v %

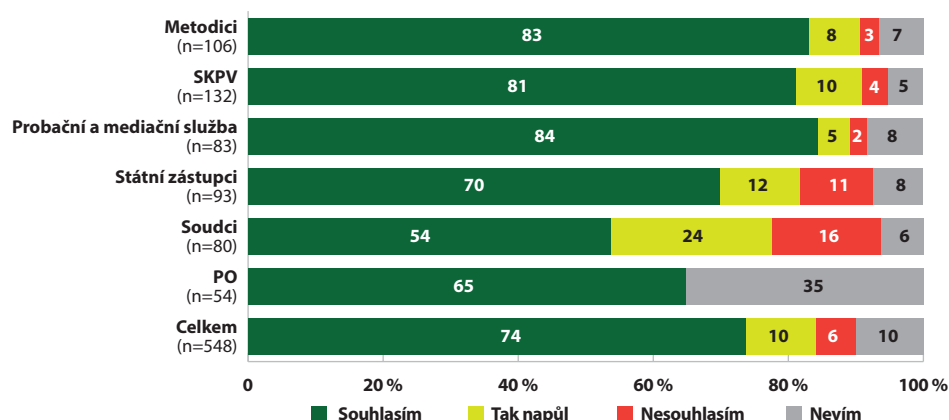

Tabulka 23: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=90)	2,9	1,3
SKPV (n=119)	2,7	1,2
PMS (n=72)	2,8	1,3
SZ (n=92)	3,8	1,3
Soudci (n=78)	3,8	1,4
PO (n=11)	2,0	1,3
Celkem (n=479)	3,1	1,4

Faktor punitivity v rámci faktorové analýzy naplňuje i výrok, podle něhož by odsouzení pachatele za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 trestního zákoníku mělo být v rámci daného případu překážkou svěření dítěte do péče tohoto násilného rodiče (Graf 16). Na tomto tvrzení se respondenti poměrně značně shodují (74 %). I když průměrné hodnocení soudců a SZ je méně přesvědčivé (Tabulka 24).

Graf 17: Odsouzení pachatele za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 trestního zákoníku by mělo být v rámci daného případu překážkou svěření dítěte do péče násilného rodiče, v %

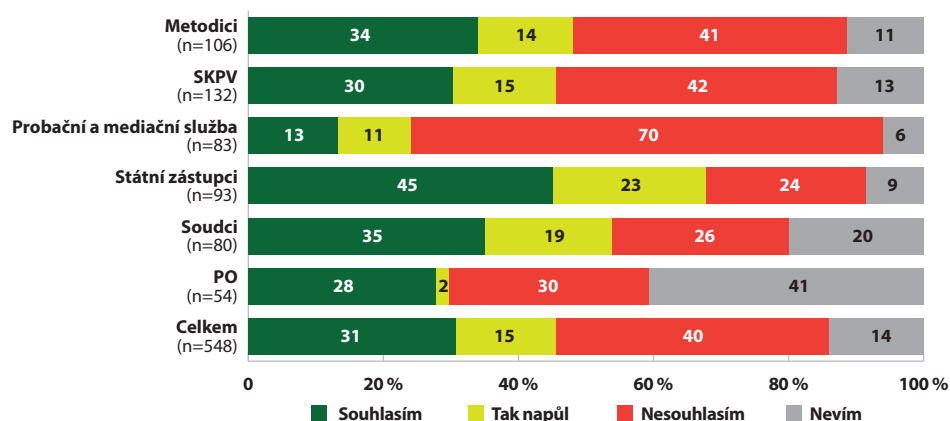
Tabulka 24: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=99)	1,6	0,8
SKPV (n=125)	1,5	0,9
PMS (n=76)	1,5	0,7
SZ (n=86)	2,0	1,1
Soudci (n=75)	2,3	1,3
PO (n=35)	1,2	0,4
Celkem (n=512)	1,7	1,0

K interpretaci faktoru punitivity jsme dále přiřadili výrok, který zkoumá postoje respondentů k možnostem práce s nemotivovanými původci násilí, protože by mohl odrážet jejich postoje k jinému alternativnímu řešení, než je nutně jen potrestání pachatelů násilí, kteří aktuálně nejsou příliš motivováni ke změně. Tento výrok ovšem vyvolal u respondentů nejvíce rozporů (Graf 17). Respondenti z řad PMS a experti z málo zastoupených skupin (tj. IC a poskytovatelů intervencí pro PDN) vyjádřili většinou nesouhlasný názor – tedy, poměrně logicky, vidí i v práci s nemotivovaným PDN smysl. Ostatní expertní skupiny se ve svém hodnocení nijak výrazněji nepřiklonili ani k jedné straně a průměrné hodnoty jejich odpovědí se pohybují okolo poloviny (viz Tabulka 25). Zástupci PO zároveň poměrně častokrát uvedli, že neví či nedokážou tento výrok posoudit (41 %). S výrokem však spíše souhlasí respondenti, pro něž problematika DN tvoří pouze menší část agendy (38 % oproti 25 % zkušenějším).⁷²

Rozpor, který mohl bránit ve faktorové analýze pro zařazení tohoto výroku do této skupiny, může být daný tím, že zatímco u ostatních výroků se průměrné hodnocení soudců a státních zástupců pohybuje na nejvyšších hodnotách – tedy nesouhlasili se zpříšňováním trestů, tak v tomto výroku naopak měli nejvíce souhlasné hodnocení, a tedy si spíše myslí, že nemá smysl s nemotivovaným PDN pracovat. Ve faktoru punitivity jde tedy spíše obecně o přísnější trestání či o případnou změnu přístupu trestní justice či dokonce trestní politiky v rámci řešení DN, zatímco předmětný výrok se týká spíše samotné práce s určitou vymezenou skupinou PDN.

Graf 18: Nemá smysl pracovat s PDN, kteří nejsou dostatečně motivováni ke změně, v %

72 Jedná se o statisticky signifikantní vztah na hladině alfa < 0,05.

Tabulka 25: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=94)	3,2	1,5
SKPV (n=115)	3,2	1,6
PMS (n=78)	4,0	1,3
SZ (n=85)	2,7	1,3
Soudci (n=64)	2,8	1,4
PO (n=32)	3,1	1,8
Celkem (n=489)	3,2	1,5

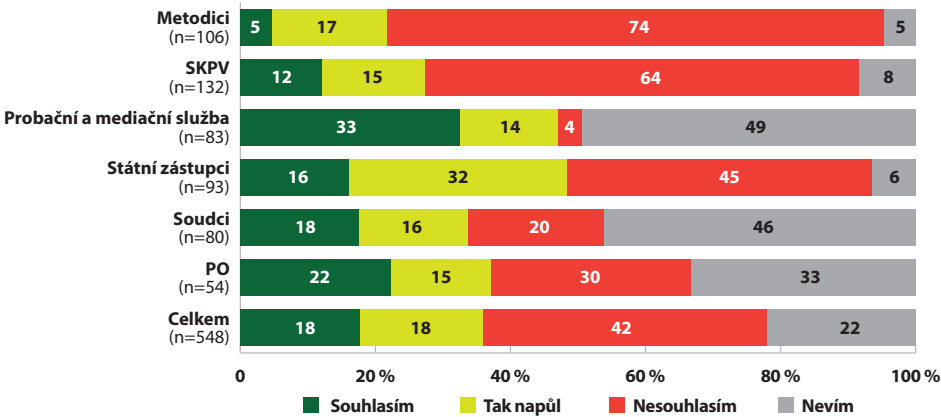
IV.5.3 Identifikace domácího násilí

Poslední faktor, který jsme souhrnně nazvali identifikace DN, zahrnuje čtyři výroky. První výrok sledoval názory na schopnost policie posoudit závažnost násilného jednání a kvalifikovat jej jako přestupek či trestný čin. Respondenti za tímto účelem byli dotazováni na míru souhlasu s tím, zda policie často kvalifikuje jako přestupek jednání se znaky DN, které by mělo být kvalifikováno jako trestný čin. Nepřekvapivě s tímto výrokem nesouhlasí značná většina zástupců policie (zejména metodici). Ostatní expertní skupiny vyjadřovaly nejednoznačný názor a v průměru se pohybovaly okolo středu škály (Tabulka 26). Pouze zástupci PMS byli o něco více kritičtí, nicméně zde byla celkově pouze poloviční response (viz Graf 17). Pochybnosti dále spíše vycházely od žen (33 % oproti 13 % mužů) a respondentů, jejichž pracovní náplň alespoň z poloviny tvoří agenda DN (33 % oproti 20 % ostatních respondentů).

Tyto pochybnosti pak vedou k otázce včasného posouzení jednání a jeho kvalifikace ze strany státních zástupců. K tomu směřoval druhý výrok v této kategorii. Tedy, zda by například správné kvalifikaci násilného jednání nepomohlo vyrozumění SZ o každém policejním vykázání⁷³ a seznámení se základními informacemi ohledně předmětného násilí. Státní zástupci, kterých se tento výrok nejvíce týká, s tímto návrhem z nadpoloviční většiny souhlasí. Nesouhlas naopak vyjádřilo 17 % z nich (Graf 19). Podporu vyjádřili i zástupci PMS, PO a soudů, kteří k hodnocení využili 5bodovou škálu (viz Tabulka 27), přičemž ale úředníci PO měli pouze poloviční responsi. Zástupci policie jako celek nevyjádřili příliš jednotný názor. Mírně převládal nesouhlasný postoj, který však také může být ovlivněn případnou vidinou byrokratické zátěže, která by s tímto krokem souvisela. Obecně s výrokem spíše souhlasily ženy (64 % oproti 42 % mužů), respondenti, kteří se DN násilím více zabývají (68 % oproti 50 % ostatních), a nejstarší respondenti (67 %).

73 Tento postup byl součástí navrhované novelizace zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR v souvislosti se změnou řady zákonů směřujících k ochraně před domácím násilím. Nová úprava byla přijata, zákon č. 78/2025 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další zákony v souvislosti s potíráním domácího násilí, nabude účinnosti od 1. 7. 2025.

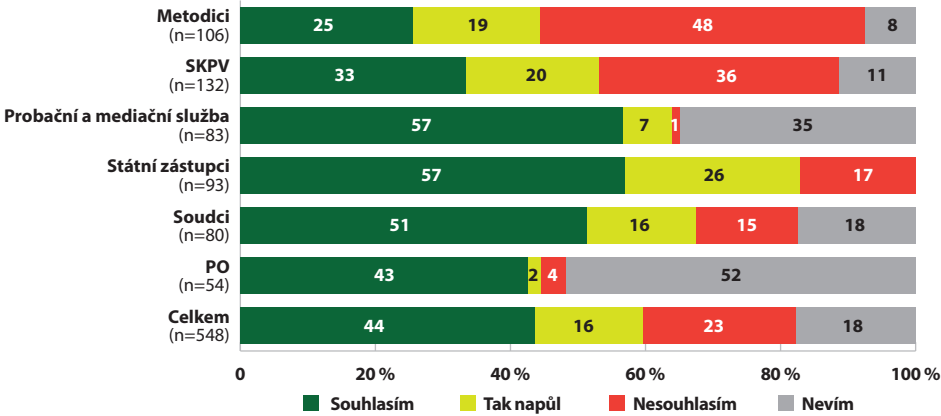
Graf 19: Policie často kvalifikuje jako přestupek jednání se znaky DN, které by mělo být kvalifikováno jako trestný čin, v %

Tabulka 26: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=101)	4,2	0,9
SKPV (n=121)	3,8	1,1
PMS (n=42)	2,2	0,9
SZ (n=87)	3,4	1,1
Soudci (n=43)	3,1	1,2
PO (n=36)	3,0	1,4
Celkem (n=444)	3,5	1,3

Graf 20: Včasnému posouzení, zda jednání vykázané osoby naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, by přispělo, pokud by bylo státní zastupitelství vyrozuměno o každém policejním vykázání násilné osoby, v %

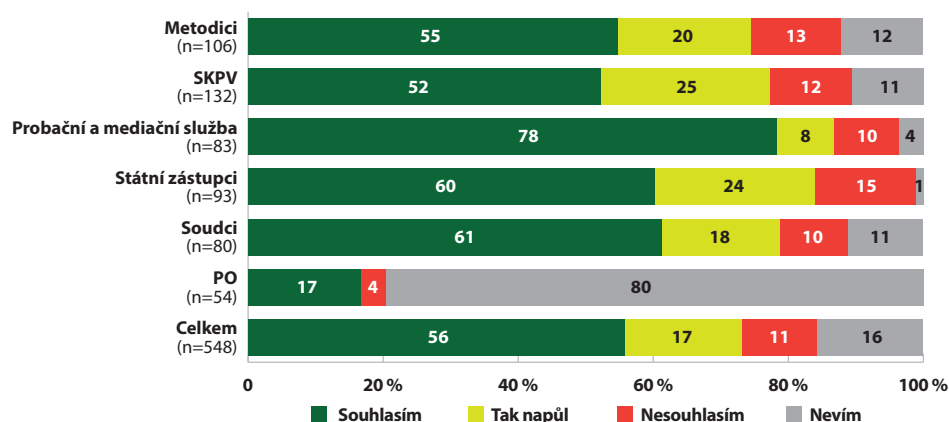

Tabulka 27: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=98)	3,4	1,4
SKPV (n=117)	3,1	1,4
PMS (n=54)	1,6	0,8
SZ (n=93)	2,3	1,2
Soudci (n=66)	2,3	1,3
PO (n=26)	1,7	1,0
Celkem (n=468)	3,0	1,6

Se třetím výrokem této části, a to sice, že by Probační a mediační služba měla být v případech trestných činů se znakem DN zapojena již do přípravného řízení (Graf 20), souhlasí naprostá většina probačních úředníků (78 %). I ostatní expertní skupiny s výrokem spíše souhlasí, byť ne v takové míře jako respondenti z PMS (Tabulka 16). Je ale nutné podotknout, že PO mělo pouze 20% responsi a to zcela logicky, neboť agenda trestního řízení, a tedy i do jisté míry zapojení PMS do něj, jde mimo možnosti posouzení ze strany těchto respondentů.

Graf 21: V případech trestných činů se znakem DN by měla být PMS zapojena již do přípravného řízení, v %

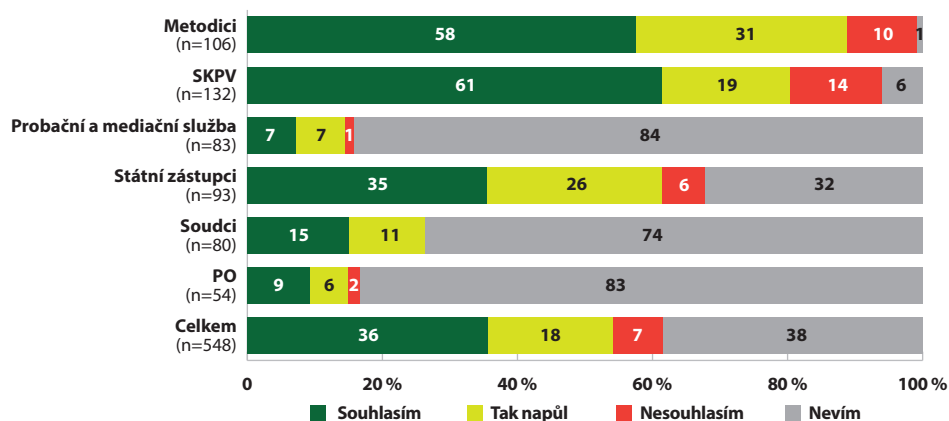

Tabulka 28: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=93)	2,3	1,2
SKPV (n=118)	2,3	1,1
PMS (n=80)	1,8	1,0
SZ (n=92)	2,3	1,2
Soudci (n=71)	2,1	1,2
PO (n=11)	1,8	1,6
Celkem (n=479)	2,2	1,2

Do faktoru identifikace DN jsme v rámci interpretace zařadili i výrok, který sledoval názory respondentů na kvalitu a vypovídací hodnotu nástroje k rozpoznávání rizik domácího násilí pro policii, tzv. SARA DN. Tento nástroj využívá policie zejména při prvních kontaktech a případech incidentů k vyhodnocení rizik a vhodnosti či potřeby vykazání násilné osoby. Je tedy zřejmé, že tento výrok tematicky i logicky zapadá do třetího faktoru identifikace DN. Důvodem, proč ovšem v rámci faktorové analýzy nemusel fungovat, je nízká response u vícero skupin expertů (soudci a úředníci PO a PMS), které se s tímto nástrojem v praxi nesetkávají. K tomuto výroku se tudíž logicky vyjadřovali především zástupci policie, tedy metodici a příslušníci SKPV, případně SZ. Nadpoloviční část respondentů, z těchto tří expertních skupin, je s nástrojem spokojena. Nicméně je z odpovědí zřejmé, že je zde ještě prostor pro vylepšení. Blíže k odpovědím v Grafu 21 a Tabulce 29. Zároveň se ukázalo, že čím delší dobu jsou respondenti na dané pozici, tím více jsou s nástrojem SARA DN spokojeni. Na druhou stranu signifikantně kritičtější jsou osoby, které v oblasti DN více pracují⁷⁴ (24 % oproti 9 % ostatních), a nepřekvapivě tedy i osoby, které se na DN specializují (16 % oproti 5 % ostatních).⁷⁵ Jak je ale vidět, nesouhlasných hlasů je poměrně málo.

Graf 22: Nástroj k rozpoznávání rizik spojených s domácím násilím pro policii, tzv. SARA DN je zcela vyhovující, v %

Tabulka 29: Průměry a směrodatné odchylky odpovědí na škále 1 = rozhodně souhlasím – 5 = rozhodně nesouhlasím

	Prům.	SD
Metodici (n=105)	2,3	1,1
SKPV (n=124)	2,3	1,2
PMS (n=13)	2,5	0,9
SZ (n=63)	2,4	1,0
Soudci (n=21)	2,2	0,8
PO (n=9)	2,3	1,3
Celkem (n=350)	2,3	1,1

74 Všechny testované vztahy se týkají respondentů ze všech skupin.

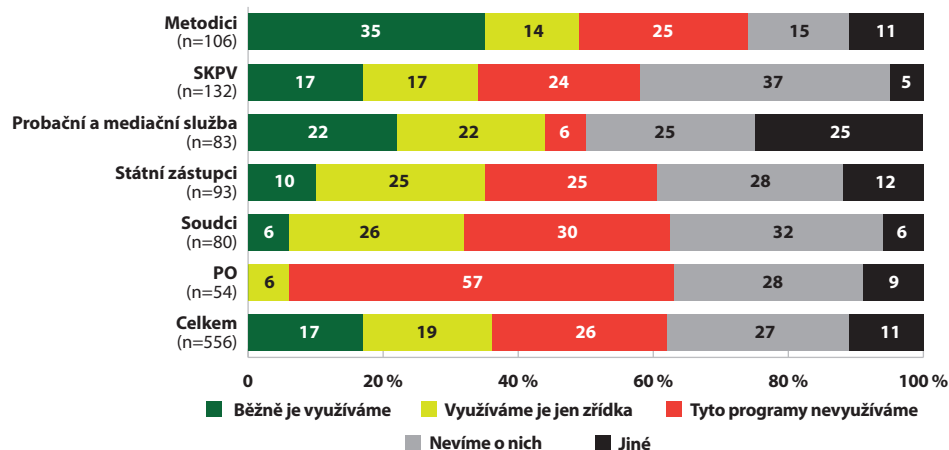
75 Jedná se o statisticky signifikantní vztahy na hladině alfa < 0,05.

IV.6 Kvalitativní část

IV.6.1 Názory na programy pro PDN a jejich využívání z pohledu expertů

Jak bylo zmíněno výše, terapeutický program pro PDN, určený pro pachatele násilí by uvítala naprostá většina expertů napříč všemi skupinami. Zajímalo nás proto, do jaké míry jednotlivé skupiny odborníků tyto programy v praxi již nyní využívají, tj. setkávají se s nimi, doporučují je, popř. ukládají povinnost se jim podrobit. Na tuto otázku odpovědělo 560 respondentů. Jak ukazuje Graf 23, nejvíce tyto programy ve své praxi „využívají“ metodici PČR zjevně v rámci předávání potřebných informací pro příslušníky v přímé službě o možnostech pomoci pro vykázané osoby, dále pak také určitou zkušenost v praxi s nimi mají probační úředníci v rámci výkonu dohledu nad pachateli. U ostatních skupin zejména u státních zástupců, a to i přesto, že by mělo jít o specialisty na DN, a nejvíce pak u soudců se setkáváme spíše s řídkým využitím programů pro PDN v praxi. Takřka vůbec se s programy nesetkávají referenti PO. Poměrně velká část respondentů ve všech skupinách expertů se vyjádřila, že **o programech nemají povědomí**. Kromě metodiků se tato neznalost pohybuje v dalších skupinách expertů od jedné čtvrtiny (probační úředníci) až po více než jednu třetinu respondentů (zástupci SKPV).

Graf 23: Do jaké míry využíváte (nabízíte, doporučujete nebo ukládáte) terapeutické programy pro PDN?

Nízké povědomí respondentů o programech může dávat do jisté míry odpověď na otázku, proč nejsou programy v praxi využívány, a to i přesto, že legislativa umožňuje či předpokládá jejich využití jako přiměřených povinností v trestním řízení, jakož i v řízení přestupkovém jako tzv. omezujících opatření, také v případě vykázaní, kdy policisté mají povinnost vykázanou osobu informovat o možnostech pomoci, jakož i v dalších situacích.⁷⁶ Tím více je překvapující výsledek u referentů přestupkových oddělení, kteří s nimi prakticky nepřicházejí do styku.

⁷⁶ Legislativní možnosti, kdy lze programy „využít“, tj. uložit povinnost se jim podrobit či nařídít je či jen doporučit, viz Kapitola II.15 a rovněž v podrobnostech (Přeslíčková a kol., 2023, Paloušová, 2023).

Důvody žádného či řídkého využívání uvedli někteří respondenti v odpovědi na následující otázku (proč programy nevyužívají, případně je využívají jen zřídka). Na tuto otázku odpovědělo 256 respondentů, nejčastěji pracovníci PMS, a příslušníci PČR, následování státními zástupci. Nejméně se pak vyjádřilo respondentů z řad soudců a PO.

Nejvíce respondentů ve všech skupinách na tuto otázku odpovědělo, že důvodem pro jejich nevyužívání je **nedostupnost terapeutických programů**. To nejčastěji uváděli **probační úředníci**, kteří zmiňovali nedostupnost, ať již v jejich regionu, městě či v obecném měřítku. Také často uváděli, že v jejich agendě je velice málo případů DN. Objevovala se také odpověď, že PMS takové terapeutické programy nemá, ale že využívá např. jiné resocializační programy, které jsou rovněž vhodné pro PDN. Také v několika případech uváděli, že pachatelé DN nemají náhled, nemají zájem o účast, a proto není příliš možné se s nimi dohodnout. Objevovala se též odpověď, že soudy ukládají odpovídající povinnosti podrobit se takovému programu jen zřídka, a z toho důvodu je příliš probační úředníci nevyužívají.

Zástupci kriminální policie nejčastěji uváděli, že využívání programů pro původce domácího násilí není v jejich kompetenci v rámci vyšetřování. Zaměřují se spíše na ochranu ohrožených osob než na práci s pachateli, což je v souladu s jejich zákonnými kompetencemi. Dále zmiňovali nedostatek kapacit a časových možností, nepřítomnost potřeby využívání takových programů a neznalost existence těchto programů. Tři vyšetřovatelé uvedli, že se setkávají jen s málo případy domácího násilí, a tři respondenti zmínili nedostatečnou dostupnost programů, zatímco další tři uvedli, že o tyto programy není zájem. Na druhou stranu někteří uvedli, že mají k dispozici seznam organizací, které programy nabízejí, a že na ně odkazují nebo spolupracují s PMS.

Metodici nejčastěji uváděli, že přímo nejsou oprávněni využívat programy pro původce domácího násilí, ale informují vykázané osoby o dostupné pomoci prostřednictvím letáků a doporučení. Tyto aktivity provádějí výkonné složky, kde jsou často nezkušení policisté, což závisí na aktivitě konkrétních policistů. Programy poskytují intervenční centra a jiné organizace. Na druhé straně metodici také uváděli neznalost existence a informací o programech, nedostatečnou dostupnost programů, nezájem o programy, případy domácího násilí tvoří jen malou část jejich agendy a nedostatek času jako důvod nevyužívání programů.

Státní zástupci nejčastěji uváděli, že programy nejsou dostatečně dostupné nebo nejsou vhodné pro pachatele. Nevědí o nich a nemají dostatek informací, není to náplní jejich práce nebo to není v jejich kompetenci. Někteří státní zástupci zmínili značné pracovní zatížení spojené s využíváním programů a absenci potřeby jejich využití. Další uvedli, že programy nejsou vždy vhodné a závisí na konkrétním případě. Několik státních zástupců si myslí, že programy pro původce domácího násilí nemají smysl. Jednou zazněla zmínka, že soudy tyto programy neukládají. Naproti tomu zazněly i příklady dobré praxe, například: *„Zaangažuji PMS, pokud je výsledkem jejich činnosti doporučení programu, snažím se vést věc k uložení povinnosti program absolvovat. Rozhoduji-li sám, respektuji názor PMS a program uložím.“*

Poměrně velká část **soudců** nejčastěji uváděla, že využívání takových programů není v jejich kompetenci či pravomoci. Někteří soudci se vyslovili, že soudy ukládají maximálně ochranná opatření nebo je mohou jen doporučit v rámci dohledu. To mohlo být způso-

beno terminologickým nedorozuměním, protože velká část soudců věděla, že programy psychologického poradenství mohou ukládat jako přiměřené povinnosti. Nemají povědomí o těchto programech nebo nemají dostatek informací, programy nejsou dostatečně dostupné, o programy není zájem, ani ze strany poškozených, a tři soudci uvedli, že programy nemají smysl. Další tři soudci uvedli, že nebyla dosud příležitost nebo potřeba takový program využít. Někteří soudci uvedli, že nejsou vhodné podmínky pro uložení programů nebo že programy nejsou vhodné pro pachatele. Jeden soudce uvedl, že vychází z doporučení PMS. Jeden soudce zmínil malou osvětu v této oblasti.

Zástupci přestupkových oddělení uváděli, že ukládání těchto programů není v jejich kompetenci nebo jim zákon o přestupcích neumožňuje takový program uložit. Nevědí o těchto programech a nemají dostatek informací. Často dochází k neposkytnutí souhlasu v přestupkovém řízení ze strany poškozené osoby, a věc je tedy odložena. Jde o komplikovanou agendu a nadměrnou pracovní zátěž spojenou s uložením takových opatření a nemožnost zajištění kontroly jejich plnění. Projednávají jen málo případů domácího násilí nebo žádné, a programy nebylo potřeba využít. O programy není zájem nebo nemají podle jejich názoru smysl. Zmínka o nedostatečné dostupnosti programů se vyskytla pouze u jednoho respondenta z této skupiny.

IV.6.2 Aplikační problémy

K otázce na problémy z hlediska aplikační praxe programů pro PDN (popř. ukládání povinnosti se podrobit programu a/nebo jejich výkonu) se vyjádřilo 493 respondentů. Někjaké problémy v dané oblasti identifikovalo 30 % respondentů, 35 % neshledalo žádné problémy, 21 % nedokázalo tuto skutečnost posoudit a zbytek (14 %) respondentů se k tématu nevyjádřil. Podněty nejčastěji sdíleli zástupci Probační a mediační služby (54 respondentů), metodici (31), státní zástupci (22) a ostatní respondenti z řad policie (22). Nejméně konkrétních podnětů v tomto směru uváděli respondenti z intervenčních center, a to bez ohledu na to, jestli dané centrum poskytuje program/intervenci pro původce domácího násilí.

Jako nejčastější překážky v aplikační praxi byly uváděny:

- nedostatek programů pro původce domácího násilí (32),
- místní nedostupnost těchto programů (29),
- absence zavedené praxe ukládání programů (28),
- nízká motivace pachatelů, kteří často nemají náhled na své jednání (22),
- dále nedostatek informací o programech (14),
- nedostatečné zajištění vymahatelnosti povinnosti podrobit se programu pro PDN (14),
- absence efektu u nepovinných programů (14).

Pro každou profesní skupinu respondentů, která se zabývá problematikou domácího násilí, se objevily odlišné palčivé oblasti. Respondenti z intervenčních center a dalších organizací poskytujících služby PDN identifikovali financování jako nejzásadnější problém. Pro pracovníky Probační a mediační služby byly klíčovými aspekty místní nedostupnost a celkový nedostatek programů. Zástupci justice kromě nedostatku programů také zdůrazňovali absenci informací o programech. Pro zástupce policie byly nejvýznamnějšími otázkami zajištění vymahatelnosti povinnosti podřídit se programu a absence ustálené praxe jejich ukládání.

Zástupci přestupkových oddělení, pokud se vyjádřili k této otázce, zmiňovali nejčastěji problematický výkon, resp. vymahatelnost uloženého opatření v podobě programu, dohled nad jeho výkonem a s tím spojenou neúměrnou administrativní a personální zátěž, na niž nemají potřebné kapacity.

IV.6.3 Změny v oblasti domácího násilí za posledních 10 let

Na otázku ohledně změn v problematice DN v posledních 10 letech odpovědělo celkem 534 respondentů (94 %). Podle více jak poloviny (53 %) z těchto respondentů došlo v dané oblasti k určitým změnám, 36 % žádné změny nezaznamenalo a 11 % nedokázalo situaci posoudit. Respondenti se ve svých odpovědích zabývali jednak změnami charakteristik DN, ale také změnami v přístupu k problematice DN a jejím řešením.

Pokud jde o charakteristiky DN v horizontu posledních 10 let, většina respondentů hodnotila změny v tomto směru jako negativní (141 respondentů), pouze malá část uvedla pozitivní změny (12 respondentů). V případě negativních změn uváděli respondenti nejčastěji:

- nárůst počtu případů DN (33),
- sofistikovanější způsob páchání DN (ekonomická, psychosociální rovina, kyber nástroje) (29),
- zvýšení intenzity agrese (28) a
- rostoucí míru vlivu pití alkoholu a užívání jiných návykových látek (20 respondentů).

Jako pozitivní změny byly uváděny snížení počtu činů DN (9 respondentů), snížení intenzity jednání (1) a snížení počtu případů DN dlouhodobého charakteru (1).

V přístupu k problematice DN zaznamenalo pozitivní změny 114 respondentů, negativní 42. Mezi pozitivními změnami respondenti uváděli nejčastěji

- zlepšení informovanosti/osvěty (22 respondentů),
- změnu pohledu na DN (variabilita DN, menší bagatelizace, zvýšená pozornost věnovaná problematice DN) (18),
- zlepšení práce s oběťmi (18),
- zlepšení práce policie (posuzování případů, schopnost identifikace případů DN, kontrolní mechanismy) (17),
- zlepšení systému práce s PDN (15), zlepšení legislativy a přístupu (10) a
- častější oznamování trestné činnosti v souvislosti s DN (10).

Naopak jako negativní vnímali respondenti nárůst počtu účelových trestních oznámení (při rozvodu) (13), přetrvávání bagatelizace DN ze strany některých zástupců OČTŘ nebo soudců (5), vliv osobních postojů (2), PDN mají stále více práv a procesních „výhod“ než oběti (2), příliš dlouhé trestní řízení (2), stále mírné tresty (2), přehnanou byrokracií (2), chybějící specialisty v OČTŘ (2).

IV.6.4 Návrhy pro zlepšení zacházení s původci (domáciho) násilí

K otevřené otázce, jaké konkrétní služby či instituty, případně legislativní změny by respondenti uvítali, resp. které by jim pomohly lépe vykonávat práci s původci/pachateli násilí, se vyjádřila většina respondentů ve všech skupinách. Nejčastější odpovědí ovšem byla odpověď nevím/nedokážu posoudit, případně bez komentáře.

V rámci odpovědí jednotlivých skupin respondentů, kteří se vyjádřili, byla nejčastěji zmiňovanou potřebou pro zlepšení práce s původci násilí znovu se opakující potřeba dostatečné **dostupnosti programů** konkrétně a specificky zacílených na práci původci či pachateli (domáciho) násilí (36 PMS, 12 SZ, 6 s, 7 SKPV, 15 MET). Zmiňována byla jejich dostupnost nejen po jednom v rámci krajů, ale i ve všech okresech a zejména v místech, kde dostupné nejsou ani v rámci kraje (např. Zlínsko) a rozšíření jejich kapacit. Za důležitou v této souvislosti považují experti také dostatečnou informovanost o aktuálních programech prostřednictvím seznamů poskytovatelů. Nemalá část odborníků zmiňuje v této souvislosti také potřebu zavedení **povinnosti podrobit se programu nebo alespoň krátkodobé intervenci** či spolupráci s psychologem zejména při vykazání nebo v rámci trestního řízení, popř. vždy při výkonu dohledu ze strany PMS či dokonce povinnost absolvovat program ve zkušební době podmíněného odložení výkonu trestu. Popřípadě též potřebu setkání s psychologem či psychiatrem za účelem zjištění pachatelových kapacit a případně získání náhledu. Ty by ale měly nastat co nejdříve při prvním kontaktu s případem DN ze strany policie, OSPODu či jiných orgánů (dokonce i v rámci civilního řízení). Zmiňována byla také v této souvislosti **potřeba dostatečné informovanosti** o aktuálních programech a intervencích.

Další uvedenou potřebou byla také **dostupnost péče o oběti** a programy včetně psychologických. To souvisí jednak se schopností oběti účastnit se a pravdivě vypovídat po celé trestní řízení, neboť její další viktimizace v průběhu řízení ze strany pachatele, ale i ze strany některých orgánů činných v trestním řízení představuje značné riziko „ztráty“ výpovědi. To pak může vést k neadekvátní důkazní situaci a v konečném důsledku i ke zproštění pachatele pro nedostatek důkazů.

V této souvislosti se objevuje často zmiňovaná potřeba **změny legislativy k možnosti použití prvotní výpovědi oběti** učiněné před zahájením trestního řízení, která by dle expertů měla být bez dalšího použita jako důkaz v dalších fázích řízení, zejména v řízení před soudem.

Zmíněna byla také potřeba **zavedení jednotného informačního systému** ke sdílení informací a zlepšení spolupráce mezi jednotlivými aktéry za účelem zefektivnění postupu jednak vůči pachateli, ale i vzhledem k ochraně oběti.

IV.6.5 Potřeby podle jednotlivých skupin odborníků

Nejčastěji se k potřebným institutům či službám vyjadřovali **probační úředníci**, kteří kromě zajištění potřebné dostupnosti a dodatečné nabídky programů pro původce násilí akcentovali:

- **včasná a adekvátní reakce na porušování povinností** – potřeba rychlé reakce OČTŘ, a to zejména soudů, např. v rámci probačního dohledu, reakce by v těchto případech měla být rozhodnější, resp. přísnější
- zapojit PMS již do rané fáze trestního řízení nejlépe přípravného, kdy PMS by mohla být povinně informována (ze strany policie) o všech řízeních týkajících se domácího násilí
- zrychlit a zlevnit znalecké posuzování, resp. stanovení „diagnózy“
- zavést posouzení vhodnosti pachatelů pro program
- zvýšit dostupnost specializované odborné a kvalifikované péče pro oběti (včetně terapeutických/psychologických programů), lepší zasíťování, IC každém okrese
- zvýšit trestní sazby a ukládat přísnější tresty ukládané za domácí násilí
- zkvalitnit monitorovací systém pachatelů, ale i obětí
- zlepšit spolupráci s dalšími aktéry i terapeutů (zavést specializace aktérů a zavést kazuistické případové studie)
- kromě vykazání využívat také více zákaz styku s obětí

Metodici Policie ČR, kromě nejčastěji zmiňované potřeby dostupnosti programů pro PDN, ale i obětí, zmiňovali:

- okamžitou práci s PDN, psychologickou péčí a s tím související potřebu více odborníků v této oblasti, případně zřízení centra, které by komplexně řešilo situaci pachatele včetně zajištění ubytování po vykazání
- zavedení povinné účasti v programu pro PDN s případnou sankcí za nedodržení této povinnosti

Jak uvádí jeden z respondentů *„okamžitá povinnost PDN zařadit se do patřičného programu či péče specialisty, stejně jako oběť je kontaktována příslušným IC (PČR má povinnost do 24 hod. IC vyrozumět), měl by být stejně kontaktován i PDN – tedy PČR by vyrozuměla příslušnou organizaci, která by s PDN ihned začala pracovat.“*

- větší zapojení PMS
- jednotný informační systém, který by umožňoval všem relevantním aktérům sdílet informace, sledovat „případ“ i pachatele a dodržování opatření, povinností a trestů jemu uložených
- větší vzájemná spolupráce (legislativně zakotvená, tedy povinná)
- prodloužení doby vykazání z 10 na 14 dní a zjednodušení procesu vykazání stanovením jednoznačných znaků DN, při jejichž naplnění by mohlo dojít k vykazání (odkaz na rakouskou úpravu)
- novelizace nástroje SARA DN a také s tím související potřeba zjednodušení administrativy při příjezdu na místo
- větší postih pachatele při porušení podmínek opatření
- větší osvěta

To vše souvisí také se zmínkami o zvýšení personálních kapacit příslušníků policie.

Státní zástupci pak kromě potřeby zvýšení dostupnosti, ale i potřebných informací o programech pro pachatele DN, uváděli nejčastěji tyto potřeby ve vztahu k obětem domácího násilí. Jednak šlo zejména o legislativní změny v oblasti trestního řízení, a to

konkrétně, pokud jde o možnost **plného procesního využití výpovědi oběti učiněné před zahájením trestního řízení** jako důkazu bez omezení, tj., aby byly tyto výsledky činěny jako neopakovatelné úkony. (stejně jako příslušníci služby kriminální policie).

„Zásadní komplikací je stále zákonná nutnost opětovného výslechu oběti DN přes soudem i za situace, kdy je v přípravném řízení slyšena za účasti obhájce, event. státního zástupce a je o tom dokonce pořízen audiozáznam. Pokud se toto nezmění, oběti budou nadále viktimizovány a nebudou chtít celé to martyrium podstupovat. § 101 b tr. řádu je sice fajn, ale naprosto nestačí. Je smutné, že v dnešní době je právní úprava stále taková, že oběť musí být v podstatě slyšena 3x – stručně slyšena v prověřování, následně velmi záhy nejpodrobněji ve vyšetřování (procesně použitelným způsobem) a pak po dlouhé době (řádově měsíce) i před soudem, pokud obhájce nesouhlasí se čtením její výpovědi/přeřhrání záznamu, což nesouhlasí nikdy!“

A jednak v této souvislosti také uváděli státní zástupci nutnost především **saturovat potřeby oběti ze strany pomáhajících organizací**, zajistit pro ni bezpečí a podpořit její schopnosti, případně výpověď opakovat i v dalších fázích řízení, zejména jí umožnit, aby se nemusela vracet do násilného vztahu z existenčních důvodů.

„pro „úspěšné“ trestní řízení, tedy usvědčení/odsouzení pachatele tr. činu a jeho potrestání je naprosto zásadní spolupráce osoby poškozené/oběti domácího násilí. Spolupráce v tom směru, že poškozená osoba nejen, že (nahodile při setkání s policistou anebo v záchvěvu odvahy po vlastním napadení) podá trestní oznámení, ale bude schopna a ochotna v dalším průběhu trestního řízení (v řádu měsíců) vypovídat znovu, vypovídat před policií a následně i před soudem. Opakovanému výslechu se s ohledem na práva obviněných v zásadě nelze vyhnout. Pochopitelně je situace poškozené osoby po zahájení trestního řízení extrémně náročná. Mám za to, že by bylo možné ovlivnit schopnost obětí domácího násilí ustát tlak v trestním řízení tím, že se jim poskytne větší podpora – psychologické poradenství, právní poradenství, situační poradenství (pomoc při získání zaměstnání) a také hmotná pomoc (zajištění bydlení), pokud je pro poškozenou osobu východiskem opuštění soužití s osobou násilnou.“

Dále státní zástupci akcentovali také potřeby:

- více znalců z oborů psychologie, psychiatrie (zrychlení procesu znaleckého posuzování)
- možnost uložit krátkodobý trest odnětí svobody „v kombinaci s následným dlouhodobějším podmíněným propuštěním, přičemž plnění přiměřených povinností v podobě programů by mohla být **podmínkou žádosti o propuštění**, resp. by měla být vždy součástí podmíněného odsouzení či propuštění“.
- koncepční koordinace spolupráce a činnosti všech aktérů, kteří se podílejí na řešení DN, iniciace mezioborových setkávání, a
- specializace všech aktérů, především soudců a policistů (specializované týmy na všech policejních úrovních),
- odborných kontinuálních školení, „školit, školit, školit policii“, zjištění policie účinná na počátku a jejich kvalita jsou základním předpokladem rychlého, adekvátního a úspěšného vyřízení věci.

„Odraz na startovní čáře předpovídá úspěšnost trestního řízení, a tím nemyslím odsouzení či zproštění, ale dobrání se pravdy.“

- vyjasnit právo oběti na bezplatnou právní pomoc (na zmocněnce)

Príslušníci **kriminální policie** by nejvíce uvítali:

- povinné programy pro PDN nejčastěji v součinnosti s PMS.
- školení a informovanost o možnostech práce s PDN.
- více znalců, na jejichž posouzení často závisí projednávání případů DN a díky nedostatku se pak neúměrně protahuje trestní řízení.

Akcentováno bylo také (stejně jako u státních zástupců) poskytnutí rychlé a adekvátní podpory oběti a možnosti použití prvotního výsledku oběti v dalších fázích řízení, stejně tak jako zrychlení rozhodování soudů a zamezení styku pachatele s obětí v rámci opakovaných výslechů.

Jeden z respondentů v této skupině podal jakýsi komplexní komentář: *„zkvalitnit soudnictví, upravit a zpřísnit postihy pro pachatele, rozšířit intervenční služby pro oběti DN.“*

Z pohledu **soudců** se mimo potřebnou dostupnost a dostatek u informací o programech jeví jako zásadní zejména:

- **proškolení Policie ČR** (opakovaně řeší DN jako přestupek, pak stíháno jako letité a velmi závažné domácí násilí) a také vybavení dalších aktérů, zejména PMS a OSPOD odborníky specialisty na DN,
- zapojení PMS již v raných fázích trestního řízení a spolupráce, a tím tedy profesionálnější práce s obětí,
- důležitá je spolupráce a propojení aktérů,
- Někteří soudci zmiňují pokrokovější snahy v oblasti trestního soudnictví, zaměřené na řešení problému domácího násilí. *„Chybí vzdělávání v oblasti problem-solving justice a vůbec zavedení tohoto přístupu v trestní politice ČR.“*

Naproti tomu někteří soudci považují stávající stav jak z hlediska legislativního nastavení, tak z hlediska praxe za dostatečný a plně funkční, případně zdůrazňují, že je třeba důsledně dodržovat stávající legislativu (9 soudců, 6 SZ). Opravdu jen výjimečně zaznívají hlasy z řad soudců, že není potřeba žádných změn, neboť účelem trestního soudnictví není naplňovat výchovnou a napravující funkci, ale čistě represivní: *„Nemám potřebu změn, resp. nepovažuji za správné, aby soudy plnily úlohu převýchovnou, ale zásadně jsou již od toho, aby v rámci systému plnily úlohu trestní represe a potrestání.“*

Soudci a státní zástupci zmiňují potřebu monitorovat chování pachatele i po odsouzení zejména podmíněněm.

Někteří experti napříč skupinami zmiňovali problematiku nedostatečné prevence násilí ve společnosti jako takové, absenci včasného zachytu u dětí s tím, že žádné nové legislativní ani jiné nástroje situaci změnit nepomohou.

Vyjmenovanými potřebami se poněkud liší respondenti z řad pracovníků přestupkových oddělení stejně tak jako v jiných otázkách. To nepochybně souvisí s tím, že se podle jejich vlastních slov setkávají s agendou DN málokdy, případně se necítí být kompetentní posuzovat otázky spojené s touto problematikou. Nejsou sice jedinou skupinou, kde nejčastější odpovědí na tyto otevřené otázky je **nevím či nedokáži posoudit**, případně odpověď nepracuji s PDN apod. K této otázce se tedy obsahově vyjádřilo pouze 16 respondentů z této skupiny, přičemž největší část z nich akcentovala **potřebu posuzování domácího násilí jako trestné činnosti a nikoli jako přestupků** a dále problémy s postihem za přestupky spadající do této oblasti a jejich vymahatelnosti, která byla již zmiňována výše konkrétněji jako problém při využívání ukládaných programů jako omezujících opatření pro PDN. Poznámky směřovaly k přehodnocení katalogu trestů v přestupkovém řízení, kdy pokuty, které lze uložit jako jedinou sankci v tomto řízení, často nelze vymoci na pachatelích, kterým byly uloženy. Dále pak byla zmíněna potřeba **zpřísnit tresty i v přestupkovém řízení**. Také byla zmíněna potřeba **zrušit** u přestupků zahájení se **souhlasem osoby ohrožené/poškozené**. Mimo to by pracovníci přestupkových oddělení, stejně jako experti z jiných skupin, k problematice DN uvítali více **odborných školení a informací od organizací**, které pečují o oběti i poskytují programy pro PDN. Často také zmiňovali lepší postavení úředních osob, **lepší personální a materiální vybavení**, a přístup vedení. Také by ocenili lepší možnosti znaleckého (psychologického) posuzování v přestupkovém řízení.

IC a poskytovatelé pro PDN

Zástupci intervenčních center se do jisté míry shodovali se zástupci organizací poskytujících programy či intervence pro PDN. Celkově se návrhy zacílovaly na:

- Systémové ukotvení péče o PDN, to by mělo zahrnovat
 - Vytvoření **terapeutických center** v každém kraji – která by měly povinně navštívit osoby zejména vykázané a další, které se dopouštějí násilí
 - Ustavení **koordinátora pro práci s PDN, popř. pro domácí násilí obecně** (obdoba národního protidrogového koordinátora)
 - Zařazení do katalogu sociální či obdobné služby tak, aby měly oporu v zákoně, a podporu a kontrolu
 - Stabilní státem garantované financování
 - Legislativní ukotvení, resp. zákon o poskytování služeb pro PDN
- Zvýšení dostupnosti a navýšení kapacit a vzdělávání pracovníků organizací poskytujících program. *„Z hlediska psychologa je nutné zajistit dostupnost sociální a terapeutické péče pro původce násilí na systémové úrovni. Zároveň systematicky poskytnout odborné vzdělání poskytovatelům této péče, abychom měli více nástrojů, např. jak pracovat s nedostatečně motivovanými klienty.“*

„Bez toho, aby to intervenční systém zvládl, nemá smysl, aby bylo posilováno povědomí o programech a aby byly doporučovány/nařizovány ze strany institucí. Chybí přímé a předvídatelné financování. Problematika je rozdrobena mezi kompetence MV, MsP a MPSV...“

- Zakotvení **povinnosti pro vykázané osoby absolvovat** intervenci či program
 - Využívání vykázaní jako nástroje prevence

„Vnímám, že ne všichni klienti jsou motivovaní. I oni by měli mít nárok např. na jednorázovou schůzku po vykazání. Mělo by být i něco pro nemotivované, aby se snížil celkový počet PDN. V Rakousku mají pěkně v zákoně zapracované, co musí udělat osoba po vykazání.“

- Rozšíření nabídky o specializované programy a intervence pro děti a celé rodiny s výskytem násilí
- Zlepšení znalostí dopadů DN na oběti u OČTŘ
 - Větší jednotu ve vykazování osob ze strany PČR
 - Spolupráce – pravidelná setkávání

„Celkově se domnívám, že chybí úzká spolupráce zainteresovaných organizací a případové řízení. Často také chybí výsledkové místnosti, které by byly pro oběti DN vhodnější. Obtížné je i dokazování psychického násilí. Stejně tak se nám ukazuje, že původci násilí mohou mít i neléčené psychické obtíže.“

- Zpřísnění (zvýšení) trestů
- Vytvoření nástrojů pro včasnou detekci a intervenci k lepšímu zajištění vymahatelnosti intervence

Zástupci organizací ještě navíc nejvíce akcentovali potřebu zakomponovat práci s PDN do systému sociálních služeb, která by byla ukotvena v legislativě a v celkovém systému a výrazné navýšení a stabilitu financování.

Shrnutí

Z dotazníkového šetření mezi hlavními relevantními aktéry, kteří ve své praxi přicházejí do styku s případy domácího násilí, vyplývá, že zásadním problémem v oblasti práce s pachatelem domácího násilí je velmi nízká dostupnost specializovaných programů pro PDN. Tedy nejčastěji akcentovanou potřebou v tomto směru je navýšení těchto programů a zajištění dostatečného přehledu o nich. S tím souvisí také potřeba systémového zastřešení a ukotvení těchto intervencí.

Do jisté míry se také ukázalo, že u některých skupin respondentů rozsah agendy, kterou případy domácího násilí tvoří, koresponduje s tím, do jaké míry jsou tito odborníci na danou problematiku specializováni. Poměrně jasně se tyto skutečnosti ukazují zejména na profesní skupině soudců a také pracovníků přestupkových oddělení obecních či městských úřadů. Ti se často necítí být kompetentní vyjadřovat se k danému tématu, a to z titulu toho, že dle jejich vlastních zkušeností nejsou kompetentní pracovat s pachatelem domácího násilí jinak, než mu v zásadě uložit sankci. Fakt, že součástí této sankce může být i opatření v podobě např. povinnosti podrobit se terapeutickému programu zaměřenému na práci s násilím, jim buď není znám nebo s tímto opatřením prakticky nepřicházejí do styku z nějakého jiného důvodu.

Soudci jsou pak poměrně „spokojeni“ s tím, jaké sankce a v jaké výši jsou v případech domácího násilí ukládány a připadají jim přiměřené na rozdíl od ostatních profesních skupin. Jak policisté, tak především probační úředníci považují naopak tresty ukládané za trestné činy spojené s domácím násilím za příliš mírné. Na druhé straně tam, kde je

specializace dána, např. u státních zástupců, metodiků PČR je vidět značný posun ve vnímání této problematiky a je zjevné, že specializace výrazně ovlivňuje nejen vzhled, ale také jednoznačné vyjádření potřeb v této oblasti s potřebnou mírou erudice.

Nicméně specializovaný přístup k problematice DN je většinou oslovených respondentů podporován v rámci všech skupin. Podporována je všeobecně větší míra proškolení na problematiku DN a konkrétní postupy jak vůči pachatelům, tak ale i vůči obětem, a to na úrovni soudců a policejních orgánů, probačních úředníků. Ve většině ostatních skupin respondentů je vyšší míra specializace podporována a čím jsou odborníci v dané skupině erudovanější, tím větší míru dalšího vzdělávání a specializace podporují. Naproti tomu téma specializace soudců na problematiku DN je speciálně pro tuto skupinu respondentů spíše kontroverzním, a ne příliš podporovaným tématem.

v.

Potřeby z hlediska původců domácího násilí

V rámci výzkumné části projektu byla provedena analýza potřeb relevantních aktérů. Potřeby původců násilí jsme se snažili identifikovat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory slouží jako kvalitativní doplnění metodologické triangulace a poznatků získaných z ostatních komponent projektu. Respondenti byli do výzkumu zařazováni cíleným výběrem. Ambicí bylo získání hlubšího vhledu do zkoumané problematiky bez záměru zobecňovat výsledky na celou populaci. Výběr a oslovení účastníků probíhaly prostřednictvím relevantních poskytovatelů služeb. Kritériem byla osobní zkušenost s domácím násilím v roli původce a ochota respondentů ke spolupráci.

V.1 Metodologie a výzkumný soubor

Před realizací rozhovorů bylo výzkumným týmem vytvořeno schéma rozhovoru, které vymezovalo hlavní tematické okruhy otázek. Otázky se především týkaly zkušeností respondentů s programy zaměřenými na zvládání vzteku, opatřeními nebo službami, které v minulosti využili a jejich hodnocení. Dále se rozhovory zaměřovaly na zkušenosti a interakci respondentů se zástupci dalších orgánů a institucí, s nimiž se respondenti při řešení problému domácího násilí setkali. Zvláštní pozornost byla věnována osobnímu příběhu respondentů, s cílem identifikovat konfliktní a násilné situace, které zažili jak v aktuálním vztahu, tak v dětství. Tyto tematické okruhy vycházely z dosavadních poznatků nabytých v rámci projektu. Etické aspekty výzkumu byly projednány oponentní radou IKSP.

Rekrutace respondentů se ukázala jako poměrně náročná, přestože byly prováděny kroky, které měly podpořit ochotu respondentů ke spolupráci (budování důvěry prostřednictvím spolupráce s různými institucemi a organizacemi, incentiva⁷⁷ za účast ve výzkumu). Nepodařilo se pro rozhovory získat dostatečný počet respondentů. Následně tedy byla rozšířena kritéria pro výběr a výzkumný soubor zahrnoval nejen původce partnerského násilí, ale také respondenty se zkušeností s dalšími formami domácího násilí. Navzdory úpravě metodologického rámce se podařilo získat respondenty ze všech předpokládaných skupin původců domácího násilí. Získané poznatky tak byly přínosné a relevantní pro naplnění účelu výzkumu. Rozhovory byly realizovány členy výzkumného týmu s důrazem na zachování všech etických zásad výzkumné činnosti. Celkově se podařilo do analýzy zařadit osm rozhovorů, které byly následně podrobeny analýze. Audio záznamy byly jejich doslovnou transkripcí převedeny do textové formy. Přepisy byly podrobeny kvalitativní analýze s využitím interpretativního fenomenologického přístupu, který se zaměřuje na individuální myšlení a vnímání určitých fenoménů účastníky výzkumu, využívá přitom i kategorie, které vystupují přímo z výpovědí respondentů (Creswell & Poth, 2018; Mišovič, 2019). Součástí tohoto procesu byla i tematická analýza dat (Braun & Clarke, 2006). Data byla zpracována s využitím softwaru MAXQDA. Ke zvýšení reliability získaných zjištění pravidelně probíhaly konzultace členů výzkumného týmu provádějících analýzu dat.

Jak již bylo uvedeno, do výzkumu se zapojilo celkem 8 respondentů – původců domácího násilí. Tato skupina osob se ukázala jako velmi různorodá, a to jak z hlediska vzdělání, aktuální osobní a rodinné situace, tak i fáze, ve kterých se nacházeli při řešení této proble-

77 Incentiva – motivace, popud, pohnutka, pobídka (hmotná i nehmotná). Jako motivační prostředek je využívána odměna často finančního, materiálního charakteru. Incentivy mohou být respondenti motivováni k účasti ve výzkumu.

matiky, včetně míry náhledu na tuto skutečnost. Čtyři respondenti byli za násilný trestný čin pravomocně odsouzeni, přičemž dva byli v době rozhovorů ve výkonu trestu odnětí svobody. Šest respondentů bylo v době rozhovorů nebo v nedávné minulosti zapojeno do nějaké terapeutické intervence zaměřené na zvládání násilí. Respondenti byli ve středním a starším věku, přičemž nejmladšímu bylo 35 let a nejstaršímu 54 let, věkový průměr činil 42 let. S výjimkou dvou respondentek byli všichni muži. Pokud jde o jejich vzdělání, byli zastoupeni téměř všemi úrovněmi – od základního přes odborné a středoškolské s maturitou až po vysokoškolské. Až na jednoho, který pocházel z Brna, byli respondenti z Prahy a Středočeského kraje.

V.2 Výsledky

V.2.1 Heterogenita skupiny a nejednoznačné role aktérů

Výzkumný soubor vykazoval **značnou heterogenitu**. Výsledky analýzy rozhovorů jasně ukazují, že není možné identifikovat typického původce domácího násilí s typickými potřebami. Každý případ nese svůj unikátní příběh, který je ovlivněn širokým spektrem proměnných a faktorů. Výpovědi respondentů rovněž ilustrují, že nelze ani stanovit jednoznačnou hranici mezi původcem a obětí; **role původce a oběti se v některých příbězích prolínají a mísí**.

Například jedna respondentka, která byla do našeho vzorku zařazena, jelikož se násilí sama dopouštěla, zažila také týrání ze strany svého otce v dětství a později se ocitla v roli oběti i v partnerském vztahu. *„Takže nejdřív to začlo psychicky jako doma, u otce, stupňovalo se to, stupňovalo... A najednou když viděl, že nereaguju, tak používal násilí. Když poprvé na mě vztáhl ruku, tak se lekl, chvíli byl klid. No a potom se to zintenzivňovalo a stupňovalo, takže mě vlastně bil, zkopal, škrtil, fakt jako takové libůstky různé.“* (R5). Domácí násilí, kterému byla vystavena, se v tomto případě odehrávalo i před dětmi *„Já jsem potřebovala z toho vyplout, protože on to dělal před tou dcerou. Tak jí bylo 3,5 a ona na to necelý půlrok prostě koukala. Jak mě vytáhl třeba z postele, švihl se mnou až na druhý roh a ona stála a jenom křičela, a jí bylo 3,5. A já už jenom kvůli ní jsem si říkala, musím pryč.“* (P5). Jiný respondent se ocitl v situaci, kdy byl falešně obviněn z domácího násilí ze strany své partnerky. Až následné vyšetřování, které bylo pro něj velmi nepříjemné, ukázalo, že problém spíše spočívá na straně jeho partnerky. (R6) *„A pak mně ta komisařka volala, ať tam přijedu, já jsem přijel, a to byla kancelář plná policajtů, tam byla ona a 3 chlapi a teď oni tam něco se tvářili, že pracujou. A ona mi tam sdělila, že matka dětí na mě podala navíc ještě trestní oznámení pro to znásilňování. A já jsem pochopil, pro mě to byla samozřejmě rána do zubů, něco takovýho slušnej člověk, když se to na něj takhle řítí, já jsem pochopil, že ty chlapi jsou tam proto, aby bránili tu, kdybych já se tam začal nějak vztekat nebo něco takovýho.“*

V.2.2 Problematické dětství

Téměř všechny respondenty spojovaly **negativní zážitky z dětství**. Někteří respondenti zmiňovali psychické týrání *„To byl teror psychický.“* (R5), v jiných příbězích figurovalo fyzické násilí *„No tak táta mě samozřejmě řezal, když jsem byl malý, ten si na mě vybíjel vztek...“* (R7), *„No, tak jako od mámy jsem chytil sem tam pár facek, jo, byla opilá někdy*

a nepřičetná a zbytečně to dělalo zle.“ (R8), nebo měli rodiče chladnější přístup a nejevili o děti zájem, který potřebovali „Třeba mě mrzí, že v podstatě jsme si spolu nikdy nepopovídali, i když jsme se denně vídali. Vlastně nevím, co si doopravdy myslí nebo tak... Protože mně přijde, že jak bych mu něco říkal a vlastně nevím, jestli mě někdy poslouchal.“ (R3), případně byla rodinná situace jinak komplikovaná „A víceméně mamka byla nějaký čas sama a potom se několikrát vdala, takže vystřídala několik partnerů, víceméně možná s ním jsem měl nějaký konflikty, to ano.“ (R1)

Jeden respondent zmiňuje i velmi vyhrčené situace „Největší konflikt asi byl ten, že se v tu chvíli natočil na matku, ta brečela, asi něco udělal, tak jsem na něj vytáhl nůž a on na mě vytáhl pistoli no, takže. T: Aha, a to bylo kolik vám bylo? R: No mně bylo, to bylo ještě... v devátý třídě na základce no.“ (R1)

Většina respondentů byla v dětství svědky rodičovských hádek „... ale já si pamatuju, že jsme nemohli usínat, jak se hádali, to bylo na hovno.“ (R4)

U některých respondentů byl taky patrný soucit nebo ospravedlňování rodiče za to, že nefungoval ideálně. Jeden respondent, který vyrůstal nejdřív bez otce, například uvádí „Jo, já říkám, tak ale tys mi chyběl v těch největších životních situacích, jako já mu to nevyčítám, to vůbec, ale...“ (R8). Další respondentka zážitky z dětství nemá ještě úplně zpracované, je tu ale taky patrná snaha nepoškozovat členy své rodiny „A já nechci, aby to někdo další věděl. Takže se omlouvám, i když je to beze jména, ale prostě nechci, aby to někdo další věděl.“ (R2).

Pokud v dětství bylo přítomno násilí ze strany rodičů, respondenti ho často také omlouvali, „Jo, a já jsem ale byl takovej divně chápavej tady na ty věci, takže jsem chápal, že jí třeba není dobře... myslím si, že jakoby jsem moc nezažíval to násilí jakoby hodně, jo, ale sem tam něco tam bylo, přímo jakože násilí, že by si na mě léčila mindráky nebo tohle, to ne.“ (R8), nebo výchovu využívající tělesné tresty považovali za normu, neviděli v tom problém. „Já se neučil nikdy moc dobře a byl jsem lump už od dětství, takže že jsem byl řezanej, já jsem si na to nikdy nestěžoval nebo to. T: Takže tohle byla taková normální pro vás součást... R: Naprosto, naprosto. Na dětství si nemůžu stěžovat, nic.“ (R1). Případně, jeden respondent to, že násilí přítomno nebylo, považoval za důsledek toho, že jako dítě nedělal problémy „Ani neměl jakoby příležitost, vždycky byl rád, že jsem s ním. No a nebo já nezlobil, já nebyl zlobivý dítě nějakým způsobem jako... nešla mi třeba nějak škola, ale že bych dělal nějaký problémy, to vůbec. To vůbec.“ (R8)

U rodičů (případně i dalších příbuzných) respondentů se velmi často objevovaly problémy s alkoholem „Moje máma prostě se upila k smrti, skončila na ulici... můj strejda taky, jo, můj děda z máminy strany taky... jo, takže já k tomu mám jakoby hrozně blízko, co se týká asi genů, takže tak. Ano, myslím si, že to... mělo velký vliv ten alkohol.“ (R8) „... takže můj otec byl alkoholik a umřel na to. Možná to má nějaký vliv, já nevím, jo...“ (R7), gambling nebo poruchy osobnosti, které respondenti označovali jako příčinu násilí nejen v jejich dětství, ale pak i v jejich dalším životě.

Rozhovory dále potvrdily, že násilí ze strany rodičů se netýká jen slabších sociálních vrstev, dělo se to i v „lepších“ rodinách. Naopak agresori s vyšší inteligencí a postavením se násilí dopouštěli sofistikovaněji „Akorát ten táta si fakt uvědomoval, jak má tu inteligenci, že nesmí být ty modřiny“ (R5), což ve finále snižovalo i důvěryhodnost oběti.

Ze špatného dětství pak pramenilo zkreslené pojetí normality. Někteří respondenti se pak v roli oběti ocitali i opakovaně „...já měla pořád pocit, že to je jak doma v podstatě, jenom plus to bití. Jako doma předtím. Čili mně nikdo úplně jako nevysvětloval, jak to má vypadat jinde...fakt jsem nevěděla, jak se mám chovat. Já měla vymytený mozek už z domácího prostředí, takže já jsem měla pocit, že nemám na nic právo, zavazím, vydejchávám vzduch a tady v tomhleto jsem byla udržovaná“ (R5) a neschopnost identifikovat agresora, který se navenek i dál projevoval normálně „Kdybyste ho viděla, tak byste řekla, že to je neškodnej člověk, to je tak hodnej člověk.“ (R5).

Někteří si negativní vliv uvědomují zpětně „Já jsem zažívala takový věci, co prostě by dítě zažívat nemělo a potom to zanechá následky.“ (R2). V dětství se respondenti naučili špatné vzorce chování a můžeme tedy mluvit i o transgeneračním přenosu násilí. Tento transgenerační přenos se přitom projevoval nejen u samotných respondentů, ale i u jejich dětí.

„No a ona mě zbila, ona mě prostě zbila. Jo, proto byla ta kriminálka, mně se to ted'ka popletlo. Ona mě zbila...“ (R5), na kterých se podepsala nepříznivá rodinná situace „Já si myslím, že ta první dcera byla chudák, neboť my jsme si ji předávali jak horký brambor“ (R5)

V.2.3 Násilí v aktuálních vztazích

Respondenti popisovali ve vztazích různé formy domácího násilí ze své strany. Řada respondentů byla za násilí i odsouzena „...byl jsem odsouzená za psychický násilí na manželce.“ (R1) „No, prostě... byl jsem u soudu kvůli tomu, že jsem údajně napadl svoji družku“ (R7) „Já tam k tomu mám ještě přidáný... vlastně týrání osoby blízký v domácnosti, mám tam nebezpečný vyhrožování a částečně asi ublížení na zdraví, jo, co se toho týká.“ (R8), nicméně **paleta konfliktních vztahů byla mnohem širší**. Jeden z násilných vztahů lze označit jako „italskou domácnost“. „Mohl jsem jít samozřejmě sám, ale řekl jsem si, máme oba takovej problém, to není jakoby, že jeden je ten slabší, silnější nebo oběť, ale je to vzájemný víceméně... že bych ji jako hlavu rozbil o zeď nebo zmlátil pěstí, to jsem neudělal nikdy. Ona vlastně taky ne. Jestli jsme do sebe kopli, strčili, jo, nějaký pohmožděniny, ale nic jsme si zásadního nikdy neudělali. Že někdy ten druhý musel jít na pohotovost, to ne, krev netekla nikdy ve výsledku. Prostě jsme byli odřený. Ono to spíš ta psychika s tím dělá hodně, ještě je tam to dítě a takhle.“ (R4). V dalším případě se respondent dostal do kontaktu se službami pro původce násilí poté, kdy byl nespravedlivě obviněn svou partnerkou „Nicméně faktem je, že matka dětí je opravdu velmi problematická osobnost, která je velmi konfliktní, velmi manipulátorská a soudní znalkyně použila výraz histrionský lhář. Takže tam docházelo k situacím prakticky už vlastně kontinuálně...“ (R6). Jinde byly projevy násilí mnohem mírnější, ale směřovaly i vůči dětem „...že jsem doma začal jakoby rvát na děti i na ženu a bylo toho na mě nějak moc.“ (R3) „...já jsem si všimla, že na ni vylitnu jak čertík z krabičky vždycky po určitou dobu, vždycky držím, držím, držím, a pak prostě jí vyčtu naprosto

cokoliv a jí to fakt poškozuje.“ (R5) či rodičům „...že jsem měla rozbroje s mojí maminkou v domácnosti a prostě jsem jí napadla. Trošku víc. Ona zavolala záchranku a záchranka zavolala policii a potom už to jelo.“ (R2)

Kromě hlavního problému spočívajícího v nějaké formě domácího násilí vůči blízké osobě respondenti v rozhovorech nezřídka přiznávali, že **reagují neadekvátně i v jiných situacích**. „A pak jsem přišel domu a samozřejmě když víte v hlavě, že ten druhý na vás volá policajty, tak to není dobrý. Takže jsem začal rozbíjet věci. Druhý den jsem platil pokuty. Nic moc, no.“ (R4) „A možná někdy i v tý škole. Tam teda ne, že bych někomu dal pohlavek, ale určitě jsem řval... no, určitě.“ (R3). „...tam by to asi nedopadlo pro mě dobře, protože asi bych možná dostal i prodloužení trestu, protože bych tam možná někomu ublížil, nevím.“ (R7). Často si však respondenti ani neuvědomovali, že mají obecně problémy se zvládáním vzteku, nebo tomu nepřikládali význam „Ti napsali, že jsem impulzivní, což jsem, já jsem se tomu nikdy neto...“ (R1) případně takovou reakci zmínili jen mimoděk „Dvakrát jsem mu dal přes držku pořádně.“ (R6) a ráznější přístup vůči dětem ani nepovažovali za nepřiměřený „T: Ale vůči dítěti ani jeden z vás žádnou agresi neměl? R: No tak jestli jí plácnu po zadku...“ (R4) „Dceru jsem neuhodil nikdy, což je tam všude uvedený. To je pro mě nepředstavitelný uhodit dítě třeba jako, jo? Jako byl jsem na ni přísnější, že jsem jí třeba dával příkazy, jo, ale vemte si, že třeba podle soudu je domácí násilí na dítěti i to, když dcera přijde ze školy, já se jí zeptám, jestli má nějaké úkoly, ona mi řekne, že má, ale tedka si chce hrát na počítači. A že když já jí řeknu, že musí nejdřív napsat úkoly a potom počítač, tak je domácí násilí.“ (R1)

Jak již bylo uvedeno, v etiologii násilí ve vztazích mohou hrát významnou roli i **problémy spojené s užíváním návykových látek nebo jiné obtíže v oblasti duševního zdraví** „...no a... možná byla i ta chyba, abych se vyhnul nějakým těm konfliktům, tak jsem radši utekl z toho bytu nebo obydli, kde jsme byli, a šel jsem radši někam, ne že posilnit, to vůbec ne, ale odreagovat se a chodil jsem prostě, radši nad ránem... a v rámci těchhle příchodů jsem nikdy nechtěl před malým dítětem působit pod nějakým vlivem jo, což vždycky jsem před nějakým svým odchodem nebo příchodem eskalovalo z její strany...“ (R7) U některých respondentů často docházelo k domácímu násilí právě pod vlivem návykových látek „to byla moje chyba, samozřejmě to je moje chyba, na ty prášky mi zakázali pít alkohol... v takovou chvíli ten mozek dal impuls. tak jsem se ohnal a udeřil jsem ji, bohužel...“ (R7). Jeden respondent dokonce uvedl, že si v důsledku intoxikace alkoholem násilí ani přesně nepamatuje „...byl jsem si vědom, že jsem samozřejmě udělal nějaký prohřešek, jo, tím že jsem to měl pod vlivem alkoholu, tak já mám okno, jo. Přiznal bych, že jsem ji nějak uhodil nebo tohle, prostě... nejsem si toho vědom. Normálně nejsem si toho vědom...“ (R8). „No a... až vlastně postupem času jsem zjistil, za co... že vlastně ta výpověď od ní probíhala tím způsobem, že mě tam uvedli, jakože jsem je tři roky týral, tři roky toho vztahu, že jsem je týral a... já jsem si toho nebyl vědom, jo.“ (R8)

Tento respondent připouští, že alkohol měl v jeho životě zásadní vliv. Problémy spojené s pitím alkoholu vnímal už v dětství u svých příbuzných a následně se s nimi potýkal i ve svém vlastním životě. Jeho pití alkoholu, kterým „řešil“ svou tíživou životní situaci, podstatnou měrou přispělo i ke konfliktům a násilí ve vztahu „T: ...jakej vliv to mohlo mít právě na ty... na nějaké konflikty? R: Úplně všechno. Úplně... to byl... to byla alfa omega toho problému. Jo. To byla alfa omega toho problému.“ (R8). Jiný respondent si negativní

efekt alkoholu na sebe uvědomuje a pít se proto raději vyhýbá „T: Takže jste vnímal někdy, že jste se nedokázal ovládnout? R: Ano, jo, stalo se to. Tak takhle ta spojitost s tím tvrdým alkoholem, to je blbý, to se mi prostě jednou za čas stane. To vím, že pít nemůžu. Jako počítám to na prstech jedné ruky, že se mi to stalo. Že člověk se dostane do tranzu takovýho blbýho.“ (R4). Další dva respondenti uváděli užívání antidepresiv a tlumících léků či období intenzivního užívání konopí. U nich však tyto zkušenosti neměly vliv na násilí v aktuálním vztahu. Respondenti však měli společné spíše to, že užívání návykových látek bylo součástí jejich strategie, jak se vyrovnat s negativními zážitky z dětství.

V menší míře se uvedené faktory objevovaly i na straně obětí a někteří respondenti je hodnotili jako jednu z přímých příčin konfliktů.

V.2.4 Náhled na situaci

Základním předpokladem pro změnu vzorců chování je uvědomění si svého problému. **Náhled na situaci a přijetí odpovědnosti** za své jednání jsou tedy pro terapeutickou práci s původci násilí klíčové. U respondentů se tento náhled projevoval v různé míře. Na jedné straně byl respondent, u kterého v podstatě absentoval. Ten, i když byl za domácí násilí odsouzen, celou situaci popisoval jako komplot proti jeho osobě a vykonstruovanou záležitost zaviněnou obětí „*Nějaké chyby na mé straně samozřejmě byly. Myslím, že jsem byl jako třeba na tu dceru hodně přísnější nebo to, ale abych si za to zasloužil tři roky, to si myslím, že ne.*“ (R1). Další pomyslnou skupinu představovali respondenti, které k uvědomění si jejich problému přivedla právě odborná pomoc „*No hlavně jsem zjistil u sebe, že... prostě... že... víte co, já jsem si uvědomil pomocí těch terapií, že všechno je jenom moje vina.*“ (R7) „...jo, nechci to vůbec říkat, že by to byla něčí vina nebo... je to prostě moje vina, jo, byl jsem asi psychicky nějak sám se sebou nevyrovnanější... neměli jsme úplně až tak peníze, já jsem se nedokázal postarat pořádně o tu rodinu, nechodil jsem do stabilní práce... tady to všechno ve mně prostě leželo, a tím způsobem asi vznikl tady ten konflikt...“ (R8). V obou případech šlo o respondenty, kteří byli za domácí násilí odsouzeni a aktuálně byli ve výkonu trestu odnětí svobody. I přesto, že měli sklon odmítat svou vinu „*Já si myslím, že se to nedělo*“ (R8) „*A nikdy, a i kdyby to ze mě doložili, tak nikdy prostě ne, že bych se obhajoval, ale... nikdy jsem ju netýral, to vůbec ne.*“ (R7) pobyt ve vězení jim pomohl alespoň částečně náhled vytvořit. K tomuto uvědomění ale nestačil pouze výkon trestu. Klíčovým faktorem byl cílený přístup na specializovaném oddíle. Z výpovědí respondentů lze sice usuzovat, že se do programu zapojili spíše účelově, přičemž primárním motivem pro vstup byly lepší „životní“ podmínky ve vězení. Nicméně postupně se podařilo změnit jejich náhled na vlastní problémy a motivovat je ke změně. „...*tak já vám řeknu jakoby... takovou věc, že my tady na oddíle třeba, my jsme po čtyřech na cimrách, což je jako hotel, jo, když to tak řeknu nebo ubytovna. Ale jinde jsou v těch samejch pokojích po osmi, na oddíle po čtyřiceti, jo. A... je to zvěřinec docela, je to zvěřinec, nikdo nic moc nedělá tam, je tam jedna televize, my máme dvě televize, teda jako ono to stavím na takovejchle možná banalitách třeba, když to srovnám s tím venkovním životem jo, ale tady jsou to docela hodnoty. Jo, máme tam kulečník, jo, máme tam akvárium, máme tam šipky... jo, když chceme, tak můžeme si půjčit playstationa, třeba jo, tak je to takový víc klidný prostředí, jo, i ty kluci jsou mnohem klidnější, jak jsou vedený od terapeutů do toho svého vlastního já, jo, tak to probíhá trošku jinak.*“ (R8). Ale i k tomuto rozhodnutí musí odsouzený dospět „*Takže dvakrát mi to nabídl, potřetí jsem šel za ním teda já, že tedy jestli tam je místo, že přijímám a že se teda, jak jsem říkal, že si pláceme...*“

„Takže říkám, tady je pro mě zásadní to, že mám hlavně klid, jo, protože kdyby nás třeba na tom pokoji bylo osm, deset nebo ještě prostě tam jak jsem byl, jak se říká kumáckým vlaku, tak... tam by to asi nedopadlo pro mě dobře...“ (R7). **Cestu k motivaci** ke změně lze dát do kontrastu s názorem jiného účastníka, který má zkušenost s výkonem trestu, a který má vůči možnostem terapeutické práce ve vězení nedůvěru „Jako říkám, programy ve vězení jsou, ale na nic. Víceméně je to jenom to, že za každé program, kterej ten pedagog nebo vychovatel, tak bere peníze a nezajímá je, co s vězněma bude, nezajímá naprosto... Tam se vám nikdo nevěnuje, to neexistuje, výchovný programy ve vězení nejsou.“ (R1) a možná i v důsledku dosavadních negativních zkušeností, je to vlastně jediný respondent, který primárně svou vinu odmítá a má tendenci bagatelizovat situaci „T: Dobře. Takže v podstatě se dá říci, že pro vás to bylo to překvapení, vy jste to nevnímal nějak, že by to bylo nějaký jednání, který by překračovalo hranice v tom vztahu? R: No, to zcela jistě ne.“ (R1).

Další respondent, který se do programu dostal spíš „omylem“, zpětně tuto „chybu“ hodnotí jako pro něj velmi přínosnou „Jeden z těch úplně neklíčovějších momentů tady v té oblasti, ale nejenom v té oblasti, ale tak vůbec pro můj život, bylo, když mi paní doktorka XY jednou řekla, bylo nějak vypjato, tak mi řekla s takovým tím jejím klidným, milým, trošku potouchle ironickým úsměvem, když mi řekla: když se zhroutíte vy, tak to končí všechno. A já jsem si uvědomil, že spíš než na sebe nechat dopadat nějaký emoce nebo tohle, tak je třeba tady v těch zátěžových situacích jít do toho věcnýho bazálu a řešit ty věci, který k řešení jsou a na který řešení dosáhnu.“ (R6).

Na konci tohoto spektra jsou respondenti, kteří **proaktivně vyhledali pomoc, protože chtěli svůj problém řešit**. „Takže já jsem udělala ten krok, že jsem okamžitě volala, když už jsem říkala, a dost, prostě to nemůžu takhle...“ (R5). Impulsem pro vyhledání pomoci bylo pro tuto respondentku zejména to, že začala reflektovat své dětství a chtěla své vlastní dítě uchránit podobným zážitkům. „Ona je velmi citlivá a ji to poškozovalo hodně. Takže já jsem řekla, takhle žít nemůžeme, prostě ona ze mě má strach, což není normální... v mých očích se opakovalo to moje dětství.“ (R5). Pomoc s dcerou nakonec vyhledaly obě.

Dalšího respondenta k vyhledání pomoci přimělo znepokojení nad svým jednáním. „Jo, bylo to hlavně pro mě strašně zvláštní, protože jsem hodně emotivní člověk, ale nikdy jsem takhle vyhroceně agresivní nebyl. Ale stalo se to, že jsem do toho takhle zapad a zjistil jsem, že strašně blbě se z toho nějak vychází ven.“ (R3). Uvědomoval si, že stres z práce negativně dopadal na jeho nejbližší a chtěl to změnit. „No už to bylo jakoby moc, dostalo se to do nějakýho stavu, kterej mi přišel neúnosnej pro to okolí. Tak jsem si našel na internetu tohle.“ (R3)

Podle jednoho z účastníků nejde od problému utéct, ale je potřeba ho řešit, jinak se bude opakovat „Tak já už jsem si pár vztahů zažil, takže vím, že není řešení, utýct. To zažijete to samý. Vlastně najdete podobnýho člověka v něčem, ani to nevíte, a řešíte to znova. Ale málo lidí tohle ví.“ (R4). Vinu za nefunkční vztah s prvky násilí vidí na obou stranách „nedali jsme si možná prostor každé sám na sebe“ (R4). V tomto příběhu byla zjevná výrazná snaha o zachování vztahu a potřeba, aby k tomu přispěly obě strany. „No, já jsem jí to nastínil tak, že jestli do toho se mnou půjde, tak s ní budu. Že jinak do toho nejdu už, už končím. Tak ona chtěla, abysme spolu byli, tak do toho šla.“ (R4)

I když poslední respondentka neprošla specializovaným terapeutickým programem, konfliktní situace, zejména odebrání dítěte, ji přiměla podniknout kroky ke změně. Minimalizovala příležitosti ke konfliktům tím, že se odstěhovala od matky, což vedlo ke zlepšení vztahu mezi nimi, i když se občas stále vyskytnou problémy. Respondentka však stále chce na sobě pracovat, má větší důvěru v sebe sama a je přesvědčena, že už by se dokázala lépe ovládat.

„...tak teď se učím sama se sebou a teď už bysem mohla za sebe dát ruku do ohně, že teď už bysem se v těch jistých situacích dokázala ovládnout jako stoprocentně.“ (R2). Velkou motivací pro ni je touha získat dítě zpět do péče. Negativní vliv na dceru si velmi vyčítá.

„Radši bysem byla já ve vězení než dcera v Klokanovi.“ (R2). Myslí si, že za své jednání by měla být potrestána sama *„...když já jsem de facto podle nich zavinila nějakou tu hroznou věc, tak jakože já jsem na svobodě, můžu si dělat, co chci, chodit, kam chci, být s kým chci a moje dcera musí být v tom Klokanovi a nemůže být u tý mámy. Jako u tý mámy, na jednu stranu to chápu, ale jako je to pro nás nepochopitelný, že mě nechali na svobodě a můžu si dělat, co chci...“ (R2).* Respondentku trápí, že svým jednáním ubližuje druhým. Její snaha minimalizovat jakoukoliv újmu obětem se projevuje i v jejím rozhodnutí pořídit si boxovací pytel, na kterém by si mohla vybit vztek, aniž by někomu ublížila. *„...tak si vezmu ty rukavice, pytel a teď si představím toho člověka, kterej mě štvě a všechno to vyboxuju do toho pytle, protože ten pytel to nebolí a ještě bysem přitom sportovala, protože to je sport. Takže bysem se vybila a ještě bysem si zasportovala.“ (R2).*

Zapojení do terapeutického programu jí zatím nikdo nenabídl, velmi by ale takovou možnost ocenila *„Co mi může v životě pomoci, abysem byla ještě lepší ženou a doufám, že mi teda paní soudkyně a všichni umožní být i maminkou, dobrou. Tak všechno беру.“ (R2).*

Co se týče způsobu, jak se tito „dobrovolní“ účastníci dozvěděli o možnostech pomoci, ani v jednom případě nezaznělo, že by jim v tomto směru nějak pomohl „systém“ či jeho zástupci, i když všichni respondenti ve svých příbězích zmínili, že se v průběhu řešení své situace setkávali s různými orgány. Konkrétní pomoc si respondenti našli prostřednictvím internetu (R3), kontaktovali příslušné organizace díky informacím uvedeným v knize věnované problematice domácího násilí (R5), nebo na základě doporučení známého, který měl podobnou zkušenost a povzbudil je k řešení situace (R4).

Existence nebo absence náhledu na situaci a uvědomění si vlastní odpovědnosti se pak ve výpovědích také promítala do toho, **jak respondenti hodnotili roli oběti v konfliktním vztahu.** Zejména ti, kteří byli za domácí násilí odsouzeni, **nepovažovali dostatečně zohlednění spoluzavinění oběti.**

První respondent považuje uložený trest za zcela nespravedlivý. Sice přiznává nějaké násilí, avšak pouze takové, které si jeho manželka „zasloužila“. *„Když vezmu domácí násilí, za 20 let manželství jsem dal manželce čtyřikrát facku. Z toho jednou, když chtěla kojit, když byla s prominutím zfetovaná, podruhé, když mi hodila fén do vany, že jsem vyskočil, že jsem se tak tak zachránil a dvě facky, když se přiznala k desítkám nevěř a těhle věci jako, jo, co měla v práci za ty ty... Tak to byly 4 facky za celej život, já jsem nikdy nikomu fyzicky neublížil. Dceru jsem neuhodil nikdy, což je tam všude uvedený. To je pro mě nepředstavitelný uhodit*

dítě třeba jako, jo?“ (R1). Svě přesvědčení o systémové nespravedlnosti a nepřiměřeném trestu podporuje i „kvalifikovaným“ názorem policisty, se kterým se dostal do kontaktu během řešení případu. Tímto názorem potvrzuje, že nešlo o „opravdové násilí“. „Jako tenhle policista byl korektní, jo, ten mi sám říkal, že to osobně vidí na podmínku maximálně a nebo trest nějaký 6 měsíců, 18 nebo tohle nebo to. Že to vidí pod sazbou ty trestný sazby, protože když vidí, co dostávají ty lidi za to opravdový násilí, tak že si myslí, že ten trest nebude takovej. Holt se spletl.“ (R1). Respondent odmítá jakoukoliv újmu na „svých obětech“ a pouze vidí chyby na straně manželky. Nejeví žádnou snahu o nápravu vztahu. S manželkou ani dcerou není v kontaktu. S dcerou by se rád viděl, avšak ta je již dospělá a nemá zájem. Pokud jde o manželku, nikdy neodpustí určité věci „...jediná možnost, jak bych se vrátil do výkonu trestu, je, že bych manželku bejvalou asi potkal.“ (R1)

Další respondent sice přiznává určitý podíl viny, ale tvrdí, že vztah rozhodně nebyl tak asymetrický, jak byl prezentován „Ne, tam jde o to, že u toho prvního tenkrát soudu, já jsem byl označený jako násilník. S tím, že jediný prostě, já to chápu, že ta doba, když je někdo... udeří, já to řeknu na přímo, udeří tu něžnou tvář, tak že prostě to je špatně, já to vím, a když jsem viděl, že to otec v podstatě ne přede mnou, ale i mojí matce, tak proto já jsem tenkrát na něj ulítl s tím nožem, já to odsuzuju tady tohle opravdu a mně se to tenkrát hluboce dotklo, že si to vůbec někdo myslí, že někdo může to využívat proti mně... nicméně udělal jsem, co jsem udělal, udeřil jsem ji, já to vím, já to přiznám, to jsem přiznal, já jsem to nikdy nezapřel, to já vím, ale... ona svým způsobem proti mně jakoby křivě svědčila jako na popud své matky, domluvily si ty svědky, kteří křivě mluvili proti mně a teď se zjišťuje, že opravdu to mohlo být jinak, bohužel to už mně nepomůže, to mi nevrátí mého syna, nevrátí mi to 5,5 nebo těch 4,5 roku tady, to mi nevrátí zpátky.“ (R7). Celou situaci vnímá jako křivdu, protože si myslí, že jeho snaha a nasazení při péči o rodinu nebyly partnerkou dostatečně oceněny. Má pocit, že byl nespravedlivě odsouzen, a že nebyla zohledněna partnerčina spoluzodpovědnost „...tak ničení mých osobních věcí, napadání družky mě, což samozřejmě jsem nikdy neohlásil, ale vždycky se to stočilo kvůli mně, dvakrát výkaz jsem dostal dokonce.“ (R7) a vliv třetích osob „...že do toho hodně zasahovala její maminka, která dle mého názoru je duševně chorá.“ (R7). Odmítá se ztotožnit s nálepkou „typického domácího násilníka“ „...dostanete nálepku násilníka a vidíte, že přijdete k tomu soudu nebo vidíte, že chlap má sto kilo, holka šedesát, ještě oproti mně skoro o polovinu menší, tak hned si řeknou, jak to je normálně standardní domácí násilí. Tak to opravdu nebylo.“ (R7). Myslí si, že je hlavně „smolař“ a k podpoře svého pohledu uvádí tvrzení policistky „...ta komisařka říkala:,pane XY, vy nejste špatnej, ale vy prostě bohužel vždycky jste na nesprávném místě v nesprávněj čas“, že prostě vy jdete někam po práci s těma chlapama, přijdete, je tam zrovna ta vaše rádoby tchyně, ta vám udělá rotiku a pak se tam něco rozbije a najednou tam jsme přivolaný a pak to vypadá, že jste tam někoho napadl, přitom tam nic není vidět jako jo.“ (R7). Myslí, že by bylo lepší, kdyby partnerku nikdy nepotkal.

Poslední odsouzený k trestu odnětí svobody uvádí, že podíl viny oběti nebyl zohledněn i kvůli tomu, že on sám nerozporoval jasné rozdělení rolí „...jo, prostě nejsme nikdo dokonalej, vždycky, každej mi říká, aby třeba sem se... tak nějak netrýznil nebo něco takovýho, prostě já si myslím, že si to zasloužím tady za to, ale říkaj mi, hele vždycky je to na obou stranách nějakým způsobem, jo, a já říkám, jako jo, ale nebudu o někom mluvit špatně, abych jí dělal zle“. Jo, takže jsem u soudu neřekl nic a normálně jsem prostě přiznal vinu, jo, že jsem to teda udělal...“ (R8). UVěznění bere jako signál k přehodnocení svého života. Podle

jeho slov si neuvědomoval, že se dopouští násilí. Toto obvinění ho překvapilo a velmi ho zasáhlo. „Jo, což bylo pro mě drastický jako, pro mě jako neslučitelný s mojí osobou, úplně jsem... říkám, ty jo vždyť já je jakoby miloval nebo“ jo...“ (R8). Na cestě ke své vlastní změně oceňuje, že partnerka ho „neodsuzuje“, nebrání mu ve styku s dcerou; udržují alespoň telefonický kontakt. Možná i díky otevřenější komunikaci si respondent uvědomuje, že jim ublížil a chtěl by to odčinit. Zdá se mu, že i systém je špatně nastavený a neposkytuje dostatečné odškodnění obětem, včetně nabídky psychologické pomoci

„...pro mě možná mělo jakoby asi největší váhu, jo, aby se pomohlo těm, co jsem jim ublížil.“ (R8). Problematicizování podílu viny „domněle oběti“ se objevovalo i u respondenta, který se k odborné pomoci také nedostal úplně vlastním přičiněním. Ten vidí hlavní příčinu problémů jednoznačně ve své partnerce a je přesvědčen, že dříve nebo později toto bude zjevné. „Protože na jednu stranu ona je opravdu vynikající manipulátor a lhář, ona se situuje do role té oběti, a ten, kdo s ní nemá zkušenost, tak jí to opravdu, zas neexistuje lepší výraz v češtině, než sežere, ale je to dočasný. Takže já nemusím někde bojovat nebo něco, ukazovat, prokazovat, tam stačí jenom počkat.“ (P3) napjaté vztahy přetrvávají, stále jsou pokusy partnerky o manipulace. Respondent těžce nese zejména skutečnost, že partnerka využívá děti jako prostředek k dosažení svých cílů.

V.2.5 Děti

Jako zásadní faktor se u všech respondentů v jejich příbězích objevují děti. Výchova dětí byla na jedné straně zmiňována jako **příčina konfliktů** „...konflikty jsme měli mezi sebou, týkající se hlavně výchovy mého syna...“ (R7) „No a já jsem byl zase takovej hodnější, takže občas jsme se i asi chytli kvůli tady tomu.“ (R8), „...myslím, že to nabírá na intenzitě po tom dítěti, že to je všechno komplikovanější.“ (R4), k vyhoceným situacím často docházelo na základě domnělého pocitu ochrany dětí „...jo, já si pamatuju, že malinkou, že malinká spala... a XY jí jakoby vzala, vzbudila jí a tohle... já říkám, proč ji budiš“ prostě jo, bere ji na balkón... a já jsem dostal nějakou normálně úplně záblesk, začal jsem hystericky na ni ječet, ať s ní nechodí na balkón, že prostě je opilá...“ (R8)

Na druhé straně představovaly děti **zásadní „motivátor“ k vlastní změně** „Já to řeknu možná hloupě, ale nic jiného mě nezajímá. Jedině ten kluk, ten si zaslouží, abych mu to všechno vrátil.“ (R7), „Prostě postupně jsem začal na ně rvát, až se to stalo rutinou. No a uvědomil jsem si, že to vlastně takhle nechci.“ (R3). Objevovала se i snaha, zajistit dětem lepší život než měli sami respondenti „Já jsem nechtěla, aby ona měla tak pitomý dětství jak já.“ (R5), být jim dobrým rodičem „Na nic jinýho teď můj mozek nedokáže myslet.“ (R2), „...táta to nevzdal, táta na tebe nekašle, táta o tebe stojí. Snad to časem se někde sejde.“ (P6), „Ale první věc, co chci, pro toho kluka, chci, aby prostě viděl, jak jednou ho nějaká ta asistentka přivede, že má návštěvu, že tam budu já, přijde tam, a já řeknu, pojď, jedeme“, to je můj sen.“ (R7)

V některých příbězích je patrná snaha zachránit celou „rodinu“ ve prospěch dětí. „Tak to byl i důvod, proč jsme se začli nějak klidnit, protože jsme viděli, ty jo, tady zaděláme na nějakou problém.“ „Jsem rád, že můžeme být hlavně s tou malou takhle. Jako tak samozřejmě taky je řešení se rozejít, ale dítě to prostě už má jinak, už to není ono, si myslím. Už je to jiný, už do toho pak komplikuje, další lidi, že jo. Je to blbý, no.“ (R4). Když se nedá pracovat na obnově partnerského vztahu, tak alespoň nastavit komunikaci tak, aby nedopadala na děti

negativně „..., já před těma klukama, ale preventivně vlastně nikdy, o ní nemluví špatně“ „V žádném případě jsem nedopustil, aby docházelo ke konfliktu před dětma, což ona velmi rychle postřehla a využívala to k tomu, že mě neustále vydírala těma dětma, což se snaží dělat doteď, ale už není tolik příležitostí.“ (R6)

U některých respondentů byly děti tím jediným, vůči komu byli ochotni **přiznat si vinu** „Já se cítím vinen jenom kvůli tomu děcku, kvůli ní ne, opravdu ne, protože já si nemůžu přiznat, že bych jí dělal něco špatného, opravdu ne.“ „...čehož lituju, že dejme tomu, na toho syna je sama.“ „A já jsem tenkrát v těch očích viděl, že se na mě dívá, v těch očích si viděl proč. A ten pohled nikdy nezapomenete. A tímhle já jsem... za tohle já jsem vinen, protože jsem nereagoval dřív, tohle... a i to násilí... jak jsem udeřil, to nemuselo nikdy se stát, to je jenom moje vina.“ (R7).

Pro většinu respondentů je fyzické násilí vůči vlastním dětem naprosto nepřipustné „Dceru jsem neuhodil nikdy, což je tam všude uvedený. To je pro mě nepředstavitelný uhodit dítě třeba jako, jo?“ (R1). Téměř všichni respondenti si však uvědomují, že konflikty v rodině ovlivňují děti i nepřímo „Z těch dětí už to nikdy nikdo nesmeje.“ (R6) Více respondentů uvádí, že si uvědomují utrpení dětí, ke kterému přispěli, a vyčítají si to. Jsou přesvědčeni, že za to zaslouží trest spíše oni než děti „... já vám můžu říct jedině, jak to cítím já, že on tak trpí... já se tady mám oproti němu jako prase v žitě s prominutím...všecko jsem se snažil, aby měl lepší život, než já jsem měl v dětství a o všecko ten kluk přišel a nemá pomalu ani, neměl ani co jíst. A mě to hrozně ničí, víte.“ (R7)

V.2.6 Potřeba pomoci

Ve výpovědích respondentů, kteří cítí potřebu změny, se často objevuje, že pouhá identifikace problému není dostatečná. Dalším nezbytným krokem je uvědomění si, že **na vyřešení problému nemohou zůstat sami** „No... jo, ale hlavně... aby v tom nezůstali sami, já jsem v tom prostě byl sám.“ (R7), ale že je potřeba cílená odborná pomoc.

„Já jsem pořád hledala nějaký řešení, ale nevěděla jsem, že to neumím zvládnout sama.“ (R5). Až cílené terapeutické působení jim pomohlo najít skutečnou příčinu problému „Asi základem je toho... pojmenovat si ty problémy, jo, vnímat to, odkud to začlo všechno. Jo, asi tady to je působení toho terapeutického oddílu...“ (R8).

Sami respondenti často tyto příčiny identifikovat nedokázali „...pracovat prostě sám na sobě, a trochu si ujasnit ty priority, protože to, co mě sem dostalo, bylo to, že jsem nevěděl, co pořádně se sebou. Kdybych to věděl venku, tak se tohle neděje.“ (R8), někdy si uvědomili důležitost externí pomoci, až když ji dostali. „Já jsem potřeboval jenom pomoci. V tu chvíli jedinej cíl, kterej byl, tak byla pomoc, aniž bych věděl, kam ta pomoc má mířit“ (R6). Předtím ani nevěděli, co od intervence očekávat. „T: Měla jste nějaký očekávání? R: Měla, no. Že to vyřešíme, protože já s tím prostě nehnu. Nehnu, jako 24 let jsem s tím neuměla hnout a snažila jsem se o to.“ (R5). Jeden respondent také poznamenává, že na **začátku byl k odborné pomoci spíše skeptický** a neměl v tomto směru velká očekávání „No jde o to, že já jsem jakoby ani... teoreticky tyhle ty problémy znám maximálně z té televize jo, že tam v těch standardních, když to řeknu, stupidních amerických komediích, prostě jsou

tady ty sezeníčka, kde si tam choděj do tý manželský poradny a takhle, to je dneska v každý druhý komedii, tak jsem to vnímal, že to je jenom filmová show, já jsem ani nečekal, že by nic takovýho tady mohlo jakoby fungovat jo.“ (R7)

V.2.7 Průběh intervence

Co se týče načasování odborné pomoci, že v případě původců domácího násilí **musí odborná pomoc přijít „v pravý čas“**, kdy je příjemce vnitřně připraven ji přijmout, jinak může tato iniciativa ztroskotat. „Nevím. Asi na to byl čas teď. To bysme se o to zas třeba nezajímali. To bych akorát viděl, jo, něco. Ale když mi to poradil dobrý zdroj, kterej měl podobnej problém...“ (R4). S intervencí je potřeba se ztotožnit, vědět, že se to týká zrovna jich samých „Ale ty lidi asi dokavaď neležeš na zemi, tak to nepochopěj asi stejně. To tak asi bude. Já to měl jako poslední záchranu. Jinak bych asi na to dřív ani nepomyslel.“ (R4). Často se v rozhovorech objevovalo, že dříve to respondenty ani nenapadlo „Dřív nebo pozdějc bych asi někde nějakou pomoc vyhledal nebo by mi to někdo... Já jsem nevěděl, že něco takovýho můžu vlastně.“ (R6). Mít možnost získat informace o dostupné pomoci je důležité „Mně to nenapadlo. Já jsem si pořád jela, že to jako zvládnou, že si to zpracuju sama.“ (R5), ale je dobré, aby tato informace přišla v pravý čas, kdy původce cítí, že už na to prostě nestačí sám „A možná i před tím, jo, protože jsem nevěděl, nebo ne nevěděl, asi jsem věděl, že by mně někde mohli pomoci, ale nepřiznával jsem si nějakou, že bych potřeboval nějakou pomoc.“ (R8).

Z příběhu jedné respondentky ale vyplývá, že **načasování pomoci má jiný charakter, pokud je člověk v roli oběti**. Tam je naopak velmi žádoucí, aby přišla pomoc co nejdříve; není potřeba nahléd na problém. Oběť si často sama neuvědomuje, v jaké situaci se nachází, a neví co dělat, zejména když chybí jakákoliv podpora blízkého okolí „T: A tchýně na to nereagovala? R: Ona mi řekla: ty neprovokuj...“ (R5). Proaktivní poskytnutí pomoci zvenčí je v tomto ohledu velmi důležité. Když se podaří situaci podchytit co nejdříve, může se předejít mnoha budoucím škodám. Respondentka s touto zkušeností líčí, že kdyby v té době pomoc přišla dřív, mohli se nejbolestivějším zážitkům vyhnout „tak jsme se toho mohli vyvarovat všichni.“ (R5). Když pak pomoc nebo reakce státu přichází pozdě, může ji oběť spíš odmítnout, protože už to prostě řešit nechce a chce mít od všeho pokoj „Ona řekla, jestli chci na něj podat trestní oznámení. Já jsem říkala, prosím vás, zrychleme ten proces, já už chci mít klid.“ (R5).

Začít na sobě pracovat, určitě není jednoduché. Řešení nepřichází okamžitě, ale je to **náročná a dlouhá cesta**, zejména v počáteční fázi „... ale ty první 3, 4 roky, 5, tak byly opravdu náročné, neměl jsem tušení, do čeho jdu.“ (R6). Skutečná podstata problému většinou vyjde najevo až později „To první sezení bylo perfektní, tam musím říct, že tam jsem řekla, že nemám žádný problém. To mi přišlo vtipné, z mého pohledu jsem si říkala, já vlastně nemám žádný problém, já to místo přenechám někomu jinému, já se teď cítím báječně. Chvilíčku mě v tom nechala paní terapeutka, pak mi ukázala, že to je...“ (R5). Terapie může přinést nové perspektivy, které klient předtím odmítal „... je tady hlavně takovej babylon jakoby názorů, jo, některý prostě... se mě přičí třeba, s některými já naprosto souhlasím. a třeba ty, které se mně přičí, tak časem zjišťuji, že opravdu nejsou od věci jo..., ale někdy mi to trvá pomalej to pochopit, že opravdu to se mnou někdo myslí dobře, a toho si vážím, že ty lidi mají tak obrovskou trpělivost jo.“ (R7), přináší možnost hlubšího porozumění sobě,

„Já jsem za to rád teda jo, nikdy jsem to nepodstupoval, nikdy jsem nezažil takovej zájem o svoji osobu takhle velké tady v těch podstatných věcech, co vyvíjejí nebo v tom vývoji té osobnosti, jo, takže to je docela cesta, tak.“ (R8), a prostor svobodně se vyjádřit „Hlavně se tady vypovídáme, to je asi hodně důležité.“ (R4). Ve finále však respondenti hodnotí, že práce na sobě se vyplácí. Jeden respondent dokonce hodnotí intervenci doslova jako záchranu „T: Takže dá se říct, že to naplnilo to, co to mělo. R: Víc. Záchrana života. Především mejch dětí. Já bych se protlouk, ale...“ (R6)

Jako velmi důležitý se ale ukazuje faktor, že tato pomoc je opravdu cílená na práci s emocemi, zejména se vztekem. V rozhovorech se ukazuje, že respondenti vnímají **rozdíly v kvalitě odborníků**. Někdy zmiňovaná počáteční nedůvěra mohla pramenit z předchozích zkušeností se spoluprací s jinými odborníky, která nepřinesla očekávané zlepšení situace. „...jsem viděla, jak pracují ti psychologové a já jsem odešla od té mé psychologky, která mi byla doporučena... já jsem v tom neviděla potom žádný potenciál.“ (R5). Jedna respondentka přímo označuje za zásadní mít někoho erudovaného v problematice domácího násilí, kdo jí rozumí „A je potřeba být v tom odborník, protože pokud jste jenom obecně psycholog, tak si myslím, že moc jako... jako říkám, bych šla zase svou vlastní cestou. A řešila bych si to zase sama, že bych zjistila, že zase ke mně nikdo není. Já jsem vlastně ani nevěděla, že existuje něco takového, to přišlo až díky tomu, že jsem si říkala, kurník, a už ne, už ne, to děcko nebude trpět kvůli tomu, že takhle z toho dětství přetáhla a nedokážu to zpracovat.“ (R5). Nemusí to ale platit vždy; někdy se hodnotný a přínosný vztah podaří navázat i s odborníkem, který není přímo specializovaný „No. Ale tak já ji mám dlouho, protože mně teď někdo říkal, že by to mohlo vypadat špatně, že už k ní chodím víc jak 10 let, ale ono je to protože, za A je mi s ní dobře, mám ji ráda, je to skvělá paní, mám ji ráda, dobře se mi s ní povídá. Ráda tam chodím...“ (R2)

I když je cesta ke změně náročná, v rozhovorech rovněž zaznívalo, že i **maličkosti hrají roli v procesu změny**. Díky odborné pomoci se respondenti naučili některé jednoduché, ale účinné techniky, které jim pomáhají lépe zvládat jejich problém se sebeovládáním. Pro jednoho respondenta je to například rutina s fyzickou aktivitou v podobě jednoduchého cvičení „...když jdu do práce, z práce, tak si zacvičím, přijde, že mě to nestojí moc času... tak jsem si taky vyskočil na hrazdu a přitáhl jsem se třicetkrát v kuse, nikdy jsem se takhle neposunul. A takováhle drobnost, když to vynechám, tak mně to je líto nebo to i na těch zádech cejtím. Tak jsem si tohle zařadil do toho mého harmonogramu, že ty všední dny to takhle dělám. A měl jsem ze sebe větší radost a byly tam nějaký výsledky, někdy to teda stagnovalo nebo to lehce šlo dolů, ale tou pravidelností se posun, nebo že jsem se udržel v nějaký, i když mi třeba nebylo úplně dobře, tak že mě to drželo v nějaký formě. Tak to třeba vidím velice pozitivně. Jsem strašně rád, že se to tak sešlo, že jsem si tuhle pomůcku našel pro sebe.“ (R3). Jiné respondentce pomáhá dechové cvičení „A já se snažím už i jakože sama se sebou pracovat. Že když už jde do něčeho, kde bysem jako mohla i vybuchnout nebo se rozbrečet třeba, tak jsem se naučila rozdejmávat to. A to mi hodně pomáhá, rozdejmávat. Anebo jenom jakoby to přejít a ještě do toho se rozdejmávat. Jako myslet na něco i jinýho.“ (R2).

U všech účastníků je zdaleka nejpodstatnější skutečností uvědomění si, že jejich **život je v jejich rukách, a že za svoje jednání jsou zodpovědní sami** „jsem pořád čekala, kdy vyjde ten verdikt nějaký. A ta paní terapeutka pracovala jinak. A mě se i ta kamarádka ptala, tak co XY, došlo k nějakému shrnutí. Já říkám, já vůbec nevím. Potom už to došlo do

té fáze, že jsem se sama začala projevovat, sama jsem se začala ptát. A tam bylo to perfektní, tam to začalo, tam si to sedlo nádherně.“ (R5). I u ostatních respondentů se objevovalo ocenění, že je terapeut vede k převzetí vlastní odpovědnosti „Zdánlivě jakoby, když bych to až bagatelizoval, tak jsem mluvil hodně sám. Ale samozřejmě ten školenej terapeut ví, jak s tím pracovat. Takže to bylo dobrý, že jsem si na ty věci přicházel i sám. Nebo takový mírný vedení nebo jak to říct, že to bylo spíš takový... nebylo to nic autoritativního. Bylo to takový i empatický naslouchání.“ (R3). Terapeut by tedy měl být spíše průvodcem, který klienta přivede k pocitu, že si dokáže pomoci sám (Stočasová & Čáp, 2020) „Ne, ta zodpovědnost je na mě. To znamená já na základě nějakých dřívějších zkušeností, nějakých řešení, nějakých postupů, tak já jsem ten, kdo přijímá řešení, kdo přijímá rozhodnutí... Vědomě se snažím ten kontakt minimalizovat právě proto, abych maximálně posílil svoji vlastní zodpovědnost a sám před sebou nezpochybňoval tu odpovědnost k rozhodování.“ (R6). Účelem terapie tak není řešit problémy za klienta nebo mu dávat rady, které by slepě následoval, ale poskytnout zpětnou vazbu a určitý dohled (Stočasová & Čáp, 2020). „S paní psychologkou řešíme i tohle. Ona mě dokonce i pochválila za to vydejchávání, že to je prostě supr, že jsem si na to sama přišla, to mě fakt pochválila.“ (R2)

V.2.8 Vnímání efekt odborné pomoci

Účastníci terapeutických programů je vnímají vesměs velmi pozitivně. Odborná intervence jim pomohla **identifikovat problém** „No hlavně chápu, kde je zakopaný pes, což jsem předtím byla jak v Jiříkově vidění. Já jsem věděla, že nechci ventilovat vztek, to bylo jediné, co já jsem chtěla. A najednou začínám přicházet k tomu, odkud se to bere, jak to vlastně mám, ty myšlenkové pochody se otevírají. To, co já jsem si vědomě zavřela, tak se mi krásně otevírá. A na základě i toho uvědomění tam je velká pohnutka k tomu, abych se pozastavila, abych zbrzdila, abych není to nutné za každou cenu. Tak není to stoprocentní, ale jako ano. Já myslím, že ty výsledky jsou.“ (R5) a **najít cestu, jak problém řešit** „Že už člověk neví jak... Ale já už teď vím jak na to, teď už by jsem tohle neudělala, teď už vím, že jsou i jinak, jak to řešit.“ (R2). Naučené techniky lze navíc uplatňovat i v dalších běžných životních situacích, a respondenti pozorují zlepšení i v jiných narušených vztazích. Jiný respondent uvádí i kvantifikovatelné výsledky v podobě **snížení frekvence a intenzity násilných incidentů** ve vztahu „T: A snižuje se teda výskyt těch vašich konfliktů? R: Určitě, určitě se snižuje. No vlastně za celou tu dobu, co sem chodíme, za ten rok, je to skoro rok už, tak se stal nějaký problém takhle dvakrát, třikrát. A předtím si myslím, že to byl desetinásobek třeba. Jako ne, že bysme se bili, ale že jsme rozbíjeli věci a tak. A nemá to takovou intenzitu, že jako jdeme od toho pryč a pak se o tom bavíme.“ (R4). Dále se jako pozitivní efekt objevuje **zlepšení komunikace** „T: A tady k tomu vám ten program pomáhá, myslíte? K tomu mít blíž k sobě. R: Určitě, určitě, líp se začínáme bavit o těch problémech.“ (R4). Zmiňován byl i okamžitý efekt v podobě pocitu úlevy „...já jsem přišel tam a já jsem odcházel a bylo mi fajn hrozně.“ (R7). Úskalí ale respondent vidí v „praktické využitelnosti“ dovedností z terapie v běžném životě. „Na tu terapii no, že jsem se tam opravdu těšil, to byla taková oddychovka pro mě, bavili jsme se i o všem, co je ve světě, co je v televizi, prostě jsme se snažili zakomponovat do toho všeobecný věci, aby to pro mě nebylo třeba nějakým způsobem stresující a tak dále. Jenomže, když se potom člověk z toho z té oázy klidu zas vyleze jednak do práce z práce a zas stejně... stejně to přišlo vniveč, protože zase jsem se dostal přes něco, co prostě... ani ty rady různý ani prostě nějaký ty impulzy z jeho strany vůči mně... nebyly k ničemu prostě no.“ (R7)

Odlišnost **prostředí terapie a toho „doma“** uvádí i další respondent „*No ale spíš se nám to daří tady, doma je to někdy těžký, ale tady se o tom dokážem bavit. Takže určitě nás to na něčem drží, v nějakým klidu.*“ (R4). Terapie nicméně poskytuje bezpečný prostor pro zlepšení vzájemné komunikace nebo hodnocení toho, co se „doma“ děje „*Tak my se tady vykecáme a řeknem si, co nám vadí, jo, řekneme všechno, jak to probíhá doma. No a paní XY nás prostě pořád nějak nasměrovává, co bychom mohli. Jako myslím, že je to dobrý.*“ (R4).

Již z jiných částí analýzy vyplynulo, že terapie musí člověku „sednout“. Zásadní roli v tomto hraje **osoba terapeuta**. Všichni respondenti hodnotili své terapeuty velmi pozitivně „*A ještě fakt toho terapeuta, kterého jsem dostala, mám pocit, že to bylo fakt obdarování. Vím, že kdybych nebyla spokojená, já odejdu.*“ (R5), podařilo se jim navázat kvalitní vztah „*... já jsem velice spokojená s tím člověkem, kterého jsem dostala. Já vím, že bych utekla, kdybych nebyla spokojená, bych si řekla, k ničemu to není.*“ (R5). Respondenti cítí z jejich strany skutečný zájem „*Perfektní kluci, vím, že kdykoliv můžu přijít za panem XY, tak že mě... pokud teda není někde, nemá absolutně jakoby, není disponován časově, tak že mě vyslechne, to stejný pan XX, vychovatelé prostě kluci dobří.*“ (R7). Jedna respondentka akcentuje hlavně to, že se terapeutka orientuje v komplikované problematice domácího násilí „*Fakt skvělá, myslím, že to je odborník na svém místě, tuhleto problematiku domácího násilí dokáže tak jako vidět, což je bomba, to je skvělé, to je potřeba u těchle odborníků.*“ (R5). Celková spokojenost se projevuje bezesporu i v tom, že všichni respondenti uvedli, že by intervenci doporučili dalším lidem.

Jako velmi zásadní potřebu jsme v rozhovorech identifikovali **možnost mít se na koho v krizové situaci obrátit**, tj. mít takovou záchrannou brzdu „*Tak takovýhle věci můžou strašně lidem pomoci, že takovýhle centrum je, kam může člověk zavolat a teď ho někdo poslouchá, řekne mu k tomu něco.*“ (R3). V náročných situacích může výrazně pomoci krizová intervence po telefonu „*Jo, to bylo fajn, že aspoň mi něco řekl. Mě to aspoň na chvíli uklidnilo, v tu chvíli, protože to bylo náročné.*“ (R4). Podle více respondentů možnost zavolat někomu vyváží i aktuální časovou nedostupnost dlouhodobější péče „*R: Chvilí jsem čekal, ale nebylo to zas tak moc. T: Vzpomenete si, jak dlouho? R: Myslím, že týdny. Ale zároveň tam byla ta věc, že jsem měl kontakt už na paní terapeutku a když se řešila nějaká věc, tak jsem jí třeba zkoušel volat anebo jsme si psali nějakou zprávu. A to bylo vlastně taky strašně dobrý, protože na tom začátku to prostě bylo hodně náročné, pak si to i obhájit, protože to stojí nějaký čas. Partnerka měla pocit, že nevidí ty výsledky jakoby najednou.*“ (R3). Respondentům nevadilo čekat, pokud vnímali, že se v jejich případě něco děje, že se o ně někdo zajímá. Objevil se však i názor, že možnost mít se vždy na koho obrátit, je určitě přínosná, nicméně čekání na pomoc také plní určitý účel. Řešení může dozrát, nedělají se unáhlené závěry „*s horkou hlavou*“ „*R: Rozumím, jestli bych jako mohla mít někoho na drátě. T: Něco takovýho. R: No, bylo by to v podstatě fajn, ale čeho si teda všímám teďka zpětně, já jsem si to uvědomovala, když nastala ta, pro mě, krize. To vnímám jako svoje selhání. Tak ten daný moment já už si říkám, už aby bylo sezení třeba. Ale ono to tak jako dozraje, bych řekla, protože ono to má stejně svoje pro...*“ (R5) Závisí to však na charakteru problému. Některé situace je vhodné řešit okamžitě, zatímco jindy je lepší počkat. Respondenti by v každém případě ocenili možnost kontaktu s někým, a to nemusí být pouze prostřednictvím telefonu „*Mít na koho se obrátit je prostě dobrý. Možná i jako nějaký chat nebo něco.*“ (R3). Mít se na koho obrátit, by ocenil i respondent, který ve svém příběhu nemá pozitivní zkušenost s terapeutickou

prací, to, že tuto možnost nemá, hodnotí jako negativum „Možná jako tam něco třeba, jak bych to řekl, možná si promluvit s nějakým psychologem. Jako tam samozřejmě psycholog vám řekne, tam můžete jít, kolikrát chcete a on vám řekne, že nemá čas.“ (R1).

V.2.9 Dostupnost pomoci

Dalším důležitým faktorem, který má vliv na využití intervence, je **finanční aspekt**. Všichni respondenti zdůrazňují význam toho, že intervence je poskytována zdarma „T: Teď k té praktický stránce. Je to bezplatný, že? Nic neplatíte. Považujete to za výhodu? R: Obrovskou. Ještě v této situaci, která se nám čím dál víc zhoršuje, tak to je skvělé.“ (R5) Pro některé šlo o hledisko zcela zásadní, „Myslím, že to je drahý, no. Tak to bych asi nezvládnul. Takže to byla taková záchrana. Myslím, že hodně lidí by toho nešlo z toho důvodu, to asi jo, no. Že většinou to jsou asi sociální vrtstvy, co tohle řešej. Ty bohatý, i když taky můžou...“ (R4); „R: Dost se mi taky líbilo, že to bylo bezplatný, protože jsem už delší dobu pohledával nějakou terapii nebo něco takového a většinou to, i když to bylo nějakým způsobem, že dělali nějaký sociální zvýhodnění nebo něco, tak stejně to v výsledku prostě bylo docela...T: Pořád ještě nákladný? R: No, pro mě jakoby drahý.“ (R3). Důležitost bezplatného poskytování intervencí zdůrazňovali i ti, kteří by si to mohli dovolit „Já jsem cítil potřebu jim tam přinést nějakou sponzorskou dar, což je pro ně i pro mě problematický, protože pak... Můžeme si o tom povídat, ale to, že je to poskytovaný zdarma, je strašně správně.“ (R6). Platba za intervence byla v některých případech bariérou v přístupu k pomoci „...kdybysem si ji platila, tak už bych asi nechodila.“ (R2), respondentka měla pocit, že to za to nestojí „...protože já jsem si myslela, že mi to je k ničemu. Tam se to platilo a přišlo mi to, že spoustu věcí pořeším sama.“ (R5).

Když se měli respondenti vyjádřit ohledně negativ programu nebo navrhnout nějaká zlepšení, spíše se zaměřovali na aspekty „technického charakteru“, jako problémy s parkováním „Ne, žádnou překážku. No, možná ty modré zóny. Myslím, že na ní stojíme teda, že čekáme, kdy přijde dopis, to jediný.“ (R4), nebo změna načasování terapie tak, aby lépe odpovídala individuálním potřebám klienta, případně vedení párové terapie tandemem muž a žena. Vážnější výhrady k místní dostupnosti nezazněly, kdo chtěl, pomoc našel a dojíždění nepředstavovalo zásadní překážku. Nicméně v tomto směru zřejmě hrál roli fakt, že všichni respondenti žili v blízkosti velkých měst (případně byli ve vězení), kde jsou služby obecně dobře dostupné.

Co však respondenti řešili, byla otázka, **co bude následovat po ukončení programu**. Všichni cítili, že je potřeba na sobě pracovat kontinuálně, že absolvováním programu proces změny nekončí „Přemýšlel jsem o tom teď tak, že bych si dal od toho teď chvilku pauzu a zkusil bych si najít nějakou terapii hrazenou pojišťovnou. Ale ještě nevím konkrétně jak.“ (R3). Často se ve výpovědích objevovalo **přirovnání problému se sebeovládáním ke komplexnímu a dlouhodobému problému**, zejména z oblastí závislosti „A tam je to přirovnávané jako když alkoholika odnaučujete té dávice jakoby, že to je něco jako zdraví, něco v tom smyslu.“ (R5). Je to prostě něco, co má člověk v sobě, s čím bude už navždy bojovat „Já myslím, že jako tohle úplně nejde vyléčit, ty lidi to v sobě budou mít vždycky. Asi je potřeba to nějak řešit.“ (R4) a úplně to nelze eliminovat nikdy „Stejně, i kdyby tohle nevyšlo, tak já bych třeba šel do té skupinový klidně. Protože vím, že ty tendence výbušný mám, že by mi to možná pomohlo taky. Mám to prostě v sobě nějak. Měl jsem to v sobě vždycky, ale to ze

sebe člověk asi nedostane.“ (R4). Jako náročnou vnímají respondenti všední realitu a její zvládání. Míra obav je patrná z vyjádření přání mít možnost někdy ode všeho utéct „Možná nějaká odvykačka. Jako maj drogově závislí, tak že by nás tam vzali, bysme meditovali nebo já nevím. Možná něco v tý hlavě, že jo. Jo, to je pravda, to by možná mohlo pomoci. Bysme si tam třeba malovali, chytali ryby...“ (R4). Tam, kde užívání návykových látek bylo skutečně aktuálním problémem, zaznívala i potřeba řešit tyto související problémy, které významně přispěly k celé situaci „No, takže určitě pomoci... asi možná i bych byl rád, co se týká toho alkoholismu u své osoby. Určitě nechci pít, nechci pít... a chci s tím pracovat, takže to bude pro mě asi základ, práce, bydlení, terapie nějaká, nějakým způsobem navázaná určitě na alkohol, jo a psychická podpora, to je prostě jenom vítaný, mně nedělá problém udělat tady ty kroky, a hlavně si nebudu říkat, já už jsem v pohodě“, tohle, člověk by měl na sobě furt pracovat... já prostě už nechci ztratit ani vteřinu.“ (R8).

V.2.10 Okolí

Analýza potvrzuje, že domácí násilí je komplexní problém, a kromě původce je potřeba, aby se na jeho řešení podílelo i jeho okolí. Respondenti se lišili v tom, jak komunikují s okolím o svých snahách řešit situaci. Někteří se svěřili jen svým blízkým, kteří je podporují, zatímco jiní o svých krocích neváhají mluvit otevřeně. S pochopením okolí se však často nesetkávají. Hledání pomoci je stále provázáno určitým **společenským stigmatem**. Ti, kteří tuto zkušenost nemají, nechápou, o co jde, což může podle jednoho respondenta vést k tendenci problémy spíše zlehčovat, než je aktivně řešit. *„Jedinej ten můj kolega, protože měl podobnou situaci, mi neřekl. Ty lidi to neznaj a nevědí. Prostě jednoduchý je odejít v dnešní společnosti asi. Ale jak to dělali dřív, když byli ve vztahu celý život, jo, 60 let, od 18. Ale tak to byla zas jiná doba. Tam se ti vysmáli, máš nějaký problémy? Jdi se napít.“ (R5).* To ilustruje příklad respondenta, pro jehož partnerku bylo vyhledání pomoci potvrzením jeho agresivity. *„A když jsem sem volal a hledal jsem to tady, byl jsem tady ty první týdny, tak partnerka řekla, že mi nedovolí, abych chodil s dětma ven, že jsem agresivní, že řvu, že se bojí o děti a takovýhle.“ (R3). Měl pocit, že se to obrátilo proti němu „...pak partnerka mi řekne, já tě nepustím s dětma, ty seš jako agresor, ty chodíš na terapie jako agresor. A cejtíl jsem se, že to bylo použitý proti mně“ (R3). Partnerka byla v počátcích k efektu pomoci nedůvěřivá „...partnerka měla pocit, že to vůbec k ničemu není a že... nevím, nějak se to snažila jakoby shodit. Což mi bylo trochu líto, protože jsem měl pocit, že se to formuje dobrým směrem.“ (R3). Postupně se ale její postoj změnil „Ale u tý partnerky teď cejtím určitě větší přijetí nebo tak. A to celkově posunulo i ty naše vztahy všech doma.“ (R3). Respondent hodnotí podporu partnerky pro vyřešení situace jako velmi podstatnou „Jo, určitě. V podstatě se to hodně teď posunulo. Ale je to teda i tím, že vlastně udělala hodně práce i partnerka. Opravdu hodně, skoro bych řekl, že udělala víc práce než já.“ (R3). Obecně se na základě zkušeností respondentů potvrzuje, že je zásadní, pokud to situace dovolí, **mít otevřenou možnost pracovat i s dalšími blízkými osobami**.*

V.2.11 Vliv státu a jeho reprezentantů

V příbězích respondentů byla patrná **nedůvěra k fungování systému**. *„...že se musí jednat v souladu s nějakým právním systémem, který je stejně pokřivený, to vidím, jak reagují ty instituce.“ (R5). Mechanismy nejsou podle nich dobře nastaveny, „...protože co se týče mě, tak si myslím, že tam opravdu selhaly jisté parametry, což se dokazuje teď postupem*

času..." (R7). Někdy se i selhání jednotlivců skutečně prokázalo „...a vyházeli ty lidi na tom OSPODU a tak. Za to, že se nechovali profesionálně“ (R5). Jeden respondent uvedl, že zmiňovanou „nespravedlnost“ systému mu potvrdili i jiní reprezentanti státu „...jak mě vedli k soudu a říkali: kam jdeš? A tak jim to říkám a říkám XY mám soudce a oni: XY? To si užiješ. A taky, že jo, měli pravdu ty policajti, co mě tam vedli.“ (R1).

Z výpovědí respondentů vyplývá, že pocit dosažené spravedlnosti **závisí hlavně na lidech, kteří jsou zapojeni do řešení problému domácího násilí, a jejich přístupu**. Jak jednoduše shrnuje jeden respondent „Je to všechno o lidech.“ (R1). Fluktuace pracovníků pak vede ke změně zkušenosti. Respondenti přicházeli například do kontaktu s pracovníky Probační a mediační služby. Jeden respondent zmínil výrazné zhoršení spolupráce po výměně probačního úředníka „...ona opravdu proti mně šla, což na mě mělo možná i psychologický špatný vliv. Tam sem opravdu když jsem tam měl jít na tu návštěvu, tak jsem se jenom modlil, ať je to za mnou nebo ať prostě...“ (R7). Ani u jednoho respondenta nezaznělo, že by jim probační úředník nějak zvlášť pomohl. Podle zkušenosti jednoho respondenta je jejich práce jen mechanická kontrola dokumentů, jestli se plní formální povinnosti. Nicméně byl i případ, kdy bylo hodnocení přístupu probační úřednice i soudkyně velmi pozitivní „V tom, že se ke mně chovají jako, že sice jsem udělala špatnou věc, ano, to já si to totiž už uvědomuju, jo, a už se snažím chovat jinak a všechno.“ (R2)

Dalším státním orgánem, se kterým měla většina respondentů zkušenost, byl orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Ani tady se neukázalo, že by tento orgán u respondentů vzbuzoval velkou důvěru. Jednoho respondenta dokonce špatná pověst OSPODu odradila od toho, aby se na tento orgán vůbec s žádostí o pomoc obracel.

Uváděné zkušenosti s OSPODem byly spíše negativní „Takže oni to vůbec nechtěli řešit, oni si nechtěli přidělovat starosti.“ (R5), někdy dokonce vysloveně poškozující „...speciálně jeden OSPOD nám vysloveně škodil. Teda nám, dětem. Vysloveně škodil, byly tam, to je jedno, prostě různý zkušenosti.“ (R6). Objevila se však i pochopení pro zaměstnance, kteří nepracují v úplně ideálních podmínkách „bylo vidět na té pani z toho OSPODu, že ona svou práci nedělá ráda, že už je vomletá, protože musí poslouchat strašný hnusárny.“ (R6). Některé zkušenosti ale byly naopak velmi pozitivní „Naopak jeden OSPOD neskutečným způsobem obětavej, opravdu, i s osobním zájmem.“ (R6).

Respondenti se zkušeností s pobytem ve vězení mohli posoudit i tuto část systému. Pro jednoho z nich představoval na jednu stranu sociální a ekonomickou újmu, na druhou stranu pravděpodobně zabránil zhoršování situace „Takhle, já to řeknu možná jinak. Výkon trestu mi spíše uškodil, protože už kvůli tomu klukovi. T: Jasně, celkově jako. R: Že jsem mohl být s ním. Na druhou stranu možná zastavil něco, co mohlo dopadnout ještě hůř... časem.“ (R7). Další respondent vidí čas strávený ve výkonu trestu vysloveně negativně, bez jakéhokoliv nápravného efektu „Pobyt ve vězení dlouhodobě je naprostej nesmysl, akorát to z vás udělá pro většinu lidí ještě horšího člověka, než byl.“ (R1). Jediná pomoc, kterou ve výkonu trestu tento respondent dostal, byla podpora od spoluvězňů. Částečně pozitivní je i jeho hodnocení zástupců neziskového sektoru pracujících ve věznici. Vůči vězeňské službě panuje z jeho strany značná nedůvěra. Pomoc vězeňské služby je podle něj jen formální, nemá žádný reálný efekt „Ale dělal to externista, jak říkáte vy, ne zaměstnanec věznice. Cokoli dělá zaměstnanec vězení, je špatně.“ (R1)

Bez zajímavosti není ani reflexe policie. V tomto případě bylo hodnocení téměř univerzálně neutrální. Policisté prostě dělají svou práci, kterou je odhalovat a stíhat protiprávní jednání. Kontakt se zástupci policie nebyl u žádného z respondentů spojený s očekáváním poskytnutí jakékoliv pomoci.

Shrnutí

Kvalitativní analýza rozhovorů odhalila pestrost forem domácího násilí, resp. násilného chování vůči osobám blízkým, od verbální agresivity po fyzické útoky. Heterogenita výzkumného souboru naznačuje, že každý případ je unikátní, s poměrně častým prolínáním rolí původce a oběti. Zkušenosti z dětství se zde jeví jako jeden z klíčových prediktorů (domácího) násilí, naznačující transgenerační přenos vzorců násilného chování. Potvrzují se zde předchozí zjištění, že totiž univerzální potřeby původců domácího násilí lze vzhledem k této rozmanitosti obtížně formulovat. To ovšem potvrzuje zásadní potřebu individualizace a pestrosti nabídky opatření a zejména pak programů zaměřených na práci s násilným chováním.

I když tato kvalitativní část výzkumu přinesla mnohé zajímavé poznatky, je namístě zmínit i její limity. V první řadě omezení plynou ze zdánlivě nízkého počtu rozhovorů, které se podařilo realizovat. Původci domácího násilí jsou velmi těžko dostupnou cílovou skupinou. I po rozšíření vstupních kritérií (která nás také mírně odvedla pouze od původců násilí v partnerských vztazích) poznatky reflektují zkušenosti osmi osob. Navíc téměř všichni naši respondenti žili v Praze nebo jejím okolí, kde je obecně dostupnost nejen specifických služeb, ale i další možnosti na jiné úrovni, než je tomu ve zbytku republiky. Na druhé straně analýza přináší unikátní vhled do jinak neprobádané skupiny původců domácího násilí. Navzdory nízkému počtu respondentů se podařilo reflektovat i heterogenitu účastníků a jejich „příběhů“. Při interpretaci výsledků je nicméně nutné vyhnout se jakýmkoliv tendencím k zobecňování, nehledě na to, že výpovědi respondentů reflektují pouze jejich subjektivní pohled na situaci a nemusí někdy úplně korespondovat s objektivní realitou. Jak ale již bylo zmíněno v úvodu, tato analýza si nečinila ambice k nějakým generalizacím, pro zvolený fenomenologický přístup je podstatné pouze individuální myšlení a vnímání účastníků, kdy je doporučována velikost výzkumného souboru 5–25 respondentů (Creswell & Poth, 2018), v tomto směru lze tedy konstatovat, že rozhovory svůj cíl naplnily.

VI.

Závěr a diskuse

Systémová reakce na nové poznatky a diferenciaci domácího násilí a jeho pachatele v oblasti zacházení s pachateli u nás i v jiných zemích byla podrobněji rozebrána v naší předchozí monografii.⁷⁸ Zde dospíváme k závěru, že ačkoli naše právní úprava poskytuje poměrně pevné základy pro koncepční řešení domácího násilí, stále chybí celá řada prvků preventivní povahy, které by účinně doplňovaly postupy vůči pachatelům DN, a díky nimž by mělo docházet k včasné a individuálnější práci s jeho odpovědností a s jeho aktuálními problémy v oblasti násilí vůči osobám blízkým. Včasné intervence, jako je např. v nám blízkém Rakousku aplikovaný přímý dialog (preventivní rozhovor), povinnost vykázané osoby vyhledat tzv. poradnu prevence násilí, nebo včasné a důkladné hodnocení rizik aplikované ve Velké Británii či Španělsku nebo obecnější preventivní aktivity, jako jsou semináře pro různé cílové skupiny násilných osob či krizové linky pro původce, u nás zatím příliš nenajdeme.

Jak vyplývá z poznatků řady studií (Jacobsen a Rakil, 2023, Herdová et al., 2016) a zahraničních zkušeností (srov. Přesličková a kol., 2023), nedílnou součástí řešení problematiky domácího násilí, jakožto velice komplexního problému, by ovšem měla být efektivní práce s násilnou osobou, zaměřená na snížení rizik páčání násilí, případně jeho trvalé zastavení. Dosavadní poznatky výzkumů (např. Holzworth-Munroe, 2000, 2003, Čírtková, 2008, Špatenková, 2011) potvrzují, že pachatelé domácího násilí tvoří velice heterogenní skupinu z hlediska mnoha aspektů, především pak z hlediska typu domácího násilí, které u nich převažuje.

Snaha o typologii pachatelů nebo zařazení původce do některého z typů násilí má vést k nalezení neefektivnějších postupů a výběru vhodného opatření a intervence, ale i sankce. Univerzální přístup tzv. „one size fits all“ není tedy nejlepším řešením. Přesto se s ním především v oblasti trestání pachatelů domácího násilí často setkáváme. V mnoha případech by tak mohly napomoci individuálně cílené intervence, které pracují s odpovědností pachatele a s aktivizací změny jeho chování.

Jedněmi z těch, o kterých můžeme mluvit i v českém kontextu, jsou terapeutické programy, které si kladou za cíl snížit projevy násilí nebo jej úplně zastavit právě prostřednictvím práce s jeho původcem či pachatelem. V podmínkách České republiky se však zdá, že tyto postupy nejsou zatím ani zdaleka součástí systémového řešení.

Jak vyplývá z dosavadních pramenů, současná podoba systému práce s násilnými osobami, resp. s původci (domácího) násilí v ČR není zatím nikterak systémově ukotvena. Vyplývá to jak z dřívějších poznatků (Herdová et al., 2016), tak z poznatků našeho aktuálního výzkumu. Ten také jednoznačně potvrzuje, že organizace, které pracují s původci násilí, tvoří velmi heterogenní skupinu, stejně tak jako intervence a programy pro PDN, které poskytují, a to bez jakéhokoli systémového zastřešení. Na druhé straně jsou tyto již poměrně zavedené a fungují na intenzivní bázi. Z dosavadních zjištění tedy plyne, že cestu

78 Je třeba na tomto místě zmínit, že se v roce 2024 podařilo prosadit novou právní úpravu, která má především za cíl definovat domácí násilí v českém právním řádu a společně s dalšími změnami několika zákonů zvýšit ochranu před ním. Zákon byl přijat pod číslem 78/2025 Sb. a mění se jím nejen zák. č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ale řada dalších zákonů. Je otázkou, zda jeho základní účel, kterým je jednotný výklad pojmu domácí násilí, povede v praxi k lepší a efektivnější identifikaci a odhalování tohoto jevu. To ukáže až praxe následujících let. Do oblasti trestního práva ovšem tato změna nebude mít zřejmě zatím příliš velký dosah.

v oblasti práce s násilnou osobou si organizace postupně razí samy. Nicméně díky absenci systémového uchopení je současná podoba poskytovaných intervencí, jako poměrně značně roztržštěná, navenek poměrně nejasná a nepřehledná.

Problémy s uplatněním takových programů v českých podmínkách nastávají v první řadě s dostupností takových služeb či intervencí. V České republice v roce 2016 poskytovalo program či intervenci pro původce násilí 9 organizací (Herdová et al., 2016). V roce 2021 bylo identifikováno 11 (respektive 10 aktuálně poskytujících intervence) takto specializovaných organizací, a tento stav přetrvával i v roce 2024, což nepřestavuje významný posun v rozvoji práce s násilnou osobou v ČR. Navíc, jak se ukazuje v šesti krajích ČR, nebyla dostupná žádná obdobná intervence či program. Dostupnost těchto služeb se jeví jako základní a klíčový předpoklad jejich efektivního využití. Roztržštěnost společně s nízkou dostupností intervencí a nedostatečnou informovaností lze považovat za jeden ze zásadních limitů a důvodů sporadického využívání již zakotvených možností aplikace intervencí pro původce domácího násilí v případech domácího násilí v ČR.

Na druhé straně, jak bylo zmíněno v úvodu, je žádoucí zajištění diversity a pestrosti nabídky těchto intervencí, aby vyhovovaly individuálním potřebám jednotlivých původců (klientů), což potvrzují názory mnoha odborníků. Jak již bylo zmíněno v teoretických východiscích (Pence, Dasgupta, 2006), aby bylo možné navrhnout vhodné intervenční programy, je třeba rozlišovat, kdo komu a co dělá a s jakým dopadem. Toto téma ovšem představuje jednu ze značných výzev českého prostředí. Podle Čírtkové *„klasifikace (typologie) násilných partnerů představuje stále otevřený problém a nejde při tom jen o teoretickou otázku, neboť je zjevné, že spolehlivý přehled různých typů domácích násilníků je důležitý především pro praxi“*. Stejně tak jako u jednotlivých typů násilí jde jednak o potřebu kvalitně predikovat riziko dalších násilných útoků a vývoje násilného vztahu (Čírtková, 2011), ale také, jak bylo zmíněno již výše, identifikovat účinné zásahy či opatření již v raných stádiích, resp. při prvních kontaktech s násilným jednáním v rodině.

Řada autorů se proto pokoušela o vytvoření typologie těch, kteří se dopouštějí násilí na svých blízkých, ovšem je třeba i zde říci, že stejně tak jako výzkumy ohledně jednotlivých typů domácího násilí vznikaly klasifikace násilných osob na určitých specifických výzkumných vzorcích populace, výzkumníci totiž nemají přístup ke všem „typům“ osob, které se dopouštějí domácího násilí nebo týrání (Čírtková, 2011). Výsledky pak na různých vzorcích dávají často různé odpovědi na různé charakteristiky a typy. Ovšem odborníci se shodují, že i mezi pachateli či původci násilí panuje značná různorodost, a proto je třeba držet se více typologie domácího násilí, než pokoušet se kategorizovat jednotlivce.

V české praxi pak nejenže naprosto absentuje postup či nástroj k posouzení, o který typ domácího násilí (natož pak logicky typ „násilníka“) se jedná, ale předně neexistují potřebné nástroje, tj. metodiky, zavedené postupy, které by všem zainteresovaným aktérům vytvořily prostor pro efektivní komunikaci a napomohly tak zvolit nejefektivnější opatření, intervence a programy v konkrétním případě. Pokud jde o samotné programy, není zřejmé, komu jsou určeny, s jakým „typem“ násilí pracují. Není ani zcela zřejmé, s jakým typem násilí z hlediska jeho intenzity pracují. Některé organizace pracují např. pouze s „dobrovolnými“ klienty, některé i s těmi, kteří přicházejí na základě povinnosti uložené soudem či správním orgánem nebo od probačních úředníků. Některé organizace ještě dále

rozlišují, že i takový klient musí mít náhled na své násilné jednání, některé naopak tuto podmínku nemají a pracují i s nemotivovanými klienty bez náhledu. Výsledky i dopady a efekt takových jednotlivých programů či intervencí jsou pak logicky různé.

Nejvíce problémy s dostupností a využitím programů a intervencí vystupují v situacích, kdy se jedná o tzv. **nedobrovolné klienty**, tj. ty násilné osoby, které mají povinnost podrobit se programu psychologického poradenství či programu pro zvládání agrese uloženou některým z příslušných orgánů, popřípadě tam, kde je některou institucí účast v programu násilné osobě doporučena. V těchto případech na jedné straně legislativa poskytuje dostatek možností pro využití těchto programů, zároveň ale na straně druhé silně naráží na nedostatečně připravenou aplikační praxi, které chybí nejen dostatečná nabídka vhodných intervencí, informací, vhodné metodicky propojené nastavení interdisciplinární spolupráce všech zainteresovaných aktérů, ale také dostatek erudovaných či vyškolených odborníků. Přitom právě dobře nastavená mezioborová spolupráce se v případech domácího násilí jeví jako zásadní předpoklad jeho efektivního řešení. Nezbytná je tato spolupráce právě také z hlediska naplňování principů a cílů programů pro původce. Jak uvádí již Herdová (Herdová, 2016), do řešení domácího násilí by měla být zapojena celá intervenční struktura dané lokality⁷⁹. U nedobrovolných klientů, tedy velké části odhalených a systémem řešených pachatelů domácího násilí, kteří jsou zhusta nemotivovaní, bez náhledu, zatíženi řadou dalších psychosociálních problémů, totiž vyvstává řada problémů, které bez minimální míry nastavené spolupráce nelze řešit. Velice nízká úroveň spolupráce pak nejvýrazněji vystupuje na povrch, pokud jde o spolupráci s Policií ČR a se soudy a přestupovými orgány, jakožto ukládajícími orgány na straně jedné a poskytovateli/realizátory programů pro PDN na straně druhé. Ty totiž nejčastěji poskytují intervence a programy osobám, které přicházejí dobrovolně, i když jejich motivace je nejčastěji vnější, tedy např. tlak ze strany partnerky nebo na doporučení některé z institucí či jiných organizací.

Spolupráce mezi relevantními aktéry funguje dobře tam, kde je běžně nastavena i v jiných oblastech. Jakmile však překročí hranice „běžných kompetencí“, například spolupráce s intervenčními centry nebo organizacemi poskytujícími programy pro původce násilí, její potenciál významně klesá. Specifické postavení přestupkových oddělení správních orgánů potvrzuje jejich roli jako hráčů stojících stranou dění. Praxe se potýká s nejednoznačností terminologie a oborovým vnímáním problematiky. Zástupci jednotlivých orgánů často nemají potřebné informace, nástroje a možnosti, nejsou obeznámeni s aktuální situací a nejsou zapojeni do multidisciplinární spolupráce.

Specializované problematice domácího násilí jako komplexnímu jevu s potřebou koordinovaného a specializovaného přístupu vůči pachatelům/původcům násilí se nedostává dostatečné pozornosti. Jak vyplynulo z našich šetření, problémy s dostupností a nízkou mírou informovanosti o existenci programů, ale také absenci zavedených postupů potvrzují odborníci napříč intervenční strukturou. Poukazují tak na zásadní potřebu jednotlivých aktérů v této oblasti. Programy pro původce násilí nejsou v praxi příliš využívány,

79 Intervenční struktura je tvořena subjekty Policie ČR, městské policie, státního zastupitelství, intervenčními centry, orgány sociálně-právní ochrany dítěte, Probační a mediační služby ČR, samosprávnými orgány, neziskovými organizacemi (jako jsou krizová centra pro děti, azylové domy pro ženy v nouzi a další), ale také například manželskými a rodinnými poradnami. Herdová et al., 2016.

povinnost se jim podrobit není ukládána a nejsou doporučovány. Jak již bylo zmíněno, důvody zahrnují jejich nedostatečnou dostupnost, absenci povědomí o jejich existenci a absenci zavedených postupů a praxe při jejich ukládání. Postoje jednotlivých skupin expertů, včetně policistů, státních zástupců, soudců, probačních úředníků, zástupců správních orgánů, organizací poskytujících programy pro původce násilí a intervenčních center, ukazují na potřebu zdokonalování, rozšiřování a precizování postupů zaměřených na problematiku domácího násilí. Experti se pak jednoznačně shodují na tom, že by měl být dostupný alespoň jeden specializovaný program v každém kraji, včetně věznic. Měla by existovat metodika pro výběr pachatelů vhodných pro terapeutický program. Většina expertů podporuje také další vzdělávání a školení v této oblasti. Byla proto identifikována jednak potřeba standardizovaných a jednotných postupů pro zařazení klientů do programů, evaluace programů a vyhodnocování rizik. Výsledky dotazníkových šetření, ale i identifikované potřeby v rámci diskusních skupin, vedly pak k formulaci jednoznačných doporučení, která mají za cíl vytvořit efektivnější, koordinovanější a specializovanější přístup k řešení domácího násilí a práci s pachateli:

- Zvýšení dostupnosti programů: Zlepšit dostupnost terapeutických programů specializovaných pro původce domácího násilí, včetně programů pro děti a celou rodinu.
- Vzdělávání a specializace: Zlepšit vzdělávání a specializaci odborníků v této oblasti, za účelem navýšení kapacit a odbornosti.
- Zvýšení povědomí: Zvýšit povědomí o existenci a dostupnosti intervenčních programů.
- Přísnější tresty: Ukládat přísnější tresty pachatelům domácího násilí.
- Včasná intervence: Přijmout opatření pro včasnou intervenci, inspirovanou rakouskou praxí, jako je povinné absolvování intervence/programu např. již při vykazání.
- Včasné zapojení probačních úředníků: Zapojit probační službu (PMS) již v rané fázi trestního procesu, s ohledem na jejich kapacitu.
- Procesní využití prvotních výpovědí obětí: Legislativní umožnění plného využití prvotní výpovědi obětí v dalších fázích trestního řízení.
- Zvýšení ochrany obětí: Zlepšit systémovou podporu a ochranu obětí domácího násilí. Zvýšit dostupnost psychologické podpory.
- Mezioborová spolupráce: Podporovat lepší a častější mezioborovou spolupráci mezi zainteresovanými aktéry, častá setkávání, případová řešení.
- Motivace pachatelů: Zaměřit se na programy, které pracují s odpovědností a motivací pachatelů, a využívat uložení programu jako motivační nástroj v rámci trestního i civilního řízení.
- Standardizované postupy: Vyvinout standardizované a jednotné postupy pro zařazení PDN (klientů) do programů, hodnocení intervencí a posuzování rizik.
- Specializované programy ve věznicích: Zajistit dostupnost specializovaných programů pro domácí násilí ve věznicích.
- Specializovaná justice: Prosazovat, aby případy domácího násilí projednávali soudci nebo senáty specializované na tuto problematiku.
- Průběžné školení: Podporovat průběžné vzdělávání a školení všech odborníků zapojených do řešení domácího násilí.

Zmiňováno v této souvislosti je často také zlepšení postavení a ochrany obětí domácího násilí, které stále, i přes mnohá zavedená specializovaná opatření a služby, nejsou zdaleka dobře zajištěny. Je potřeba zlepšit postavení obětí (poškozených) jednak v rámci samotného

trestního řízení, ale také zvýšit dostupnost psychologických a dalších služeb pro ohrožené osoby, kterých se nedostává. Bohužel, také otázka konkurence „služeb“ mezi organizacemi poskytujícími služby obětem a pachatelům, zůstává problémem.

V odpovědích jednotlivých skupin odborníků se také do značné míry odráží jejich odlišné postoje k práci s osobami, které se dopouštějí násilí na svých blízkých. Většina těch, kteří jsou zapojeni do systémového zacházení s pachateli, tj. zejména orgány činné v trestním řízení (policie, státní zástupci, soudci) a také zástupci přestupkových oddělení, pochybují o smysluplnosti práce s nemotivovanými pachateli domácího násilí, kteří jsou často zatíženi celou řadou dalších problémů a nemají často náhled na vlastní jednání. Vyjadřují pochybnosti také o efektivitě programů, jejich vhodnosti právě pro nemotivované původce násilí, a na to navazující problémy s aplikací, vysoké pracovní zatížení spojené s jejich ukládáním a kontrolou a nedostatečné zajištění vymahatelnosti povinnosti program absolvovat. Na druhé straně experti, kteří běžně s násilím a jeho původci pracují, vidí v této práci velký potenciál k celoživotní změně postojů a chování osob dopouštějících se násilí.

Jak se dále ukázalo, některé ukládající orgány, jako jsou soudy a správní (přestupkové) orgány, zastávají zcela specifické postoje k práci s původci, stojí jakoby stranou intervenční struktury a působí poněkud izolovaně, vykazují nízkou míru povědomí o svých kompetencích a zákonných možnostech, tj., že mohou (mají zákonnou možnost) ukládat pachatelům povinnost podrobit se vhodnému programu. To souvisí s tím, že se s agendou domácího násilí setkávají zřídka a nejsou v této oblasti specialisty a ani pravidelně proškolení. Svoji roli v procesu nápravy pachatele vidí často právě pouze v uložení sankce. Zároveň ale zejména soudci považují jimi ukládané sankce pachatelům domácího násilí za zcela přiměřené a spravedlivé, zatímco ostatní skupiny expertů, a to především probační úředníci, pokládají ukládané sankce za neúměrně nízké. Zástupci přestupkových oddělení pak v některých odpovědích působí dojmem, jako by se s případy domácího násilí v podstatě nesetkávali a nemohli či neměli tedy potřebu se k danému problému nikterak vyjadřovat.

Práci s nemotivovanými původci domácího násilí vidí jako problematickou i ti, kteří ji sami uskutečňují, tj. zejména poskytovatelé programů a jiných intervencí pro osoby dopouštějící se násilí v blízkých vztazích. Problém je spatřován jednak zejména v absenci systémového nastavení, jak bylo zmíněno výše, jednak ale také v absenci náhledu ze strany samotného původce. Nicméně většina organizací, které poskytují programy, zastává názor, že je třeba pracovat i s nemotivovanými jedinci, dokonce i s těmi bez náhledu, a pokusit se jejich postoje změnit, resp. dát jim alespoň šanci.

Jak na druhé straně vyplynulo z našeho zkoumání potřeb samotných osob, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích, je nepochybné, že programy a intervence, které jsou poskytovány erudovanými odborníky a specializovanými organizacemi, mají jednoznačně pozitivní efekt na jejich vnitřní postoje a změny v oblasti jejich chování. Samotnými účastníky jsou hodnoceny jednoznačně pozitivně. Zároveň ale je třeba, aby přišly v pravý čas a byly poskytovány dostatečně dlouho. Klíčovou z pohledu účastníků se při tom jeví zejména jejich bezplatnost jako hlavní kritérium dostupnosti, ale také regionální dosažitelnost. Potvrzuje se také, že dobrovolnost vstupu do programu má zjevný vliv na jeho efektivitu. Objevuje se zde ale také aspekt potřeby v zásadě „permanentní“ možnosti terapie či alespoň případné možnosti kontaktu s terapeutem. To ukazuje na potřeby dlouhodo-

bého až „doživotního“ využívání terapeutických služeb, které v realitě není často možné. Zároveň se ale také objevuje potřeba okamžité krizové intervence pro původce násilí, která v českém prostředí zatím chybí. U osob odsouzených za trestnou činnost, spojenou s domácím násilím, se více projevuje skepse a nedůvěra v systém a zároveň potvrzuje nižší míra náhledu na vlastní odpovědnost za násilné chování. Výraznou roli v užívání násilných vzorců chování hraje jednak zkušenost s obdobným chováním v dětství. V procesu hledání cesty k odpovědnosti a aktivizaci práce s vlastními násilnými projevy naproti tomu sehrávají významnou roli děti, které představují významný motivátor v procesu změny.

Celkové zajištění dostatečné dostupnosti, variabilní nabídky intervencí a zároveň stabilní sítě organizací, které tyto programy poskytují, pak jednoznačně představuje značnou výzvu ohledně finančního zajištění. To se jeví také jako problematické, zejména z hlediska absence stabilního a systémového zdroje financování. Většina programů a intervencí je financována z veřejných zdrojů, a to nejrozličnějších dotačních titulů jednotlivých resortů (konkrétně Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva práce a sociálních věcí) a případně grantů z evropských finančních prostředků⁸⁰. Situace není pohledem zástupců poskytujících organizací ani z tohoto hlediska ideální a prostředky nepostačují na pokrytí všech nákladů současných intervencí (například získané prostředky pokryjí terapie, ale už ne kvalitní vstupní diagnostiku klientů pro posouzení vhodnosti zařazení do programu).

Podle názorů mnoha odborníků, klíčovou potřebou, která by mohla přispět k nastavení systematického přístupu k práci s původci (pachateli) domácího násilí v ČR, je potřeba institucionalizace, tj. legislativně zakotvené, jasně definované sítě poskytujících organizací a služeb a vytvoření jejich jednotného a provázaného systému. Podle některých expertů příčinou dosud roztržitého systému práce s původci DN je absence zákona, který by upravoval práci s původci DN. Jednou z diskutovaných možností, jak učinit krok k ukotvení práce s násilnou osobou, bylo její začlenění do katalogu sociálních služeb podle zákona o sociálních službách (zák. č. 108/2006 Sb.); Ovšem pokus začlenit oblast práce s původci DN do zákona o sociálních službách nebyl v minulosti úspěšný.

Na toto řešení navázala také dále zjištění našeho výzkumu ohledně velkého potenciálu, který lze nalézt v intervenčních centrech, resp. organizacích, které je provozují. Některá z nich projevila zájem intervence pro PDN zahrnout do své agendy. Možnosti, jak zahrnout práci s násilnou osobou do služeb poskytovaných v souvislosti s řešením konkrétních případů (domácího) násilí, jsou do jisté míry IC k dispozici již nyní. Příkladem jsou programy a intervence, které jsou poskytovány v rámci center sociálních služeb nebo jiných organizací, poskytujících širší spektrum (sociálních) služeb tzv. pod jednou střechou.

Na podpoře intervenčních center v realizaci práce s původcem domácího násilí se ovšem neshodnou ani samotná intervenční centra. Pro některá naopak představuje taková možnost ohrožení základního účelu, pro něž byla zřízena, a tou je především pomoc a ochrana osob ohrožených domácím násilím. V tomto směru se ozývají i obavy ze strany

80 <https://www.eeagrants.cz/cs/vyzvy>

samotných organizací poskytujících intervence pro původce násilí, a to zejména o to, jak by v takovém případě byla zajištěna kvalita poskytovaných služeb. Názory na toto řešení jsou tedy rozporuplné.

Tento nejednotný postoj vede k zamyšlení nad otázkou, jaké místo má práce s násilnou osobou v současném systému řešení problematiky domácího násilí a v kontextu současného pojetí zákona o sociálních službách. Ideálním konceptem se pak v této souvislosti jeví varianta, kdy jedna organizace zcela odděleně, a přesto pod jednou střechou, nabízí jak služby intervenčního centra, a tak zároveň intervence pro PDN, aby mohla případně saturovat i potřebu pracovat s celým rodinným systémem. Toto řešení ovšem závisí na finančních možnostech a personálních a dalších kapacitách samotné organizace.

Zásadní příčina dosavadního dlouhodobě neuspokojivého stavu je spatřována v nízké ochotě klíčových vládních aktérů věnovat práci s původci DN větší pozornost a klást na ni větší důraz. Může v tomto smyslu mluvit o začarovaném kruhu slabé politické podpory, který experti často zmiňují. V koncepční rovině by tedy bylo vhodné zesílit tlak na klíčové aktéry ze strany organizací pracujících s původci DN. Lze říci, že český přístup k zacházení k pachatelům je nepochybně více ovlivněn feministickou doktrínou, která vykresluje osoby dopouštějící se násilí v partnerských vztazích typicky jako muže, kteří páchají výhradně mocenské nátlakové a závažné formy násilí. Systémově tomu ve vztahu k zacházení s původci násilí odpovídá především výrazná orientace na represivní a sankční systém, v němž i prvky prevence mají opět povahu spíše izolační než odstraňující, reparační a vztahy obnovující. Do jisté míry lze říci, že takto nastavený systém v podstatě potírá potřebné předpoklady pro prevenci násilí obecně prostřednictvím práce s jeho pachateli či původci a snižování rizik zastavením nebo zmírněním skrze práci s jeho hlavními aktéry.

Hlavními dokumenty, upravujícími činnost v oblasti prevence a řešení DN obecně, jsou v ČR Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021 až 2030⁸¹ a na ni navazující Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026. Oba dokumenty počítají do budoucna s vytvořením koncepce práce s násilnou osobou. Toto téma je v současné době diskutováno na relevantních fórech (pracovní skupina pro práci s násilnou osobou a v navazujících jednáních Úřadu vlády odboru rovnosti žen a mužů, který má tuto agendu dlouhodobě v gesci, ale také ve Výboru pro prevenci domácího a genderově podmíněného násilí). Snahou je nalézt optimální řešení, které by umožnilo stabilizovat práci s násilnou osobou v systému řešení problematiky domácího násilí. Důležitým momentem je také informovanost a osvěta zaměřená na širokou odbornou i laickou veřejnost. Na tu jsou zacíleny občas probíhající osvětové a mediální kampaně.⁸²

Některé odpovědi na otázky a potřeby vzešlé z našeho výzkumu již delší dobu, jak se ukazuje, zaznívají poněkud naprázdno v éteru. Své reálnější podoby našly tyto snahy v návrhu koncepčního řešení ze strany organizací poskytujících intervence pro PDN, který

81 Úřad vlády České republiky. (2021). Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030. https://tojerovnost.site/wp-content/uploads/2021/07/Strategie_rovnosti_zen_a_mužu.pdf

82 Např. kampaň realizovaná v letech 2022–2023 organizací Liga otevřených mužů, na níž se podílela většina organizací aktuálně poskytujících intervence pro násilné osoby a také IKSP prostřednictvím tehdy aktuálního projektu ViolenceOff. Homepage – LOM – Zastav násilí (zastavnasili.cz).

je založen na vytvoření stabilní sítě poradenských center pro osoby dopouštějící se násilí. Tato centra by pak poskytovala nejen služby dobrovolným klientům, ale také systematicky rovněž těm nedobrovolným pachatelům domácího násilí. Nejlépe a nejčastěji hned v souvislosti s vykazáním, tj. při prvním kontaktu s násilím v rodině. Usiluje při tom alespoň o vytvoření základní sítě center stabilně financovaných státem (s jediným garantem), která by byla určena k práci jak s dobrovolnými, tak s nedobrovolnými původci násilí. Předpokladem efektivity terapeutické práce je především vhodnost klienta pro takovou intervenci, která by byla posuzována na základě krátkodobé konzultace v rozsahu 3–6 hodin. Tato konzultace (krátkodobá intervence) by měla nejen odpovědět na otázku, zda lze s konkrétním původcem pracovat a jak, ale také jej edukovat o možnostech a charakteru poskytovaných služeb, jakož i o následcích pokračování násilného chování.

Zastřešujícím subjektem, s nímž opět přicházejí samotné organizace, je v této souvislosti vytvoření oborové platformy pro podporu síťování a metodickou diskusi práce s původci DN zaštitěnou revidovanými Minimálními standardy práce s násilnou osobou, které by měly stanovit některé závazné pokyny pro poskytování intervence pro PDN. Tou by měla být již vzniklá Asociace organizací poskytujících programy pro původce (domácího) násilí.

Kromě dalších kroků k potřebné institucionalizaci stvoření stabilní sítě je ovšem ještě třeba pracovat na budování kvalitních vztahů s dalšími aktéry intervenční sítě, neboť ta v současné době v podstatě neexistuje, resp. existuje jen ojediněle na ostrůvcích motivovaných či dokonce zapálených jednotlivců. Je třeba ji podpořit nástroji pro komunikaci alespoň v minimálně legislativní rovině, případně podpořit neformální způsoby spolupráce, které nejsou založeny na nahodilé aktivitě či náhodné situaci. K tomu je třeba uvažovat o tom, jaké cesty zlepšení spolupráce vedou, a jaké nástroje (např. metodiky, postupy, případová jednání) k tomu povedou a stanovit také alespoň minimální standard této spolupráce v oblasti zacházení s pachateli domácího násilí.

Nezbývá tedy, než doufat, že současné snahy naleznou cesty k realizaci optimálního systémového řešení a rozvoji práce s násilnou osobou v ČR. Programy, jejichž cílem je zastavit násilí nebo alespoň výrazně snížit rizika a dopad násilí, prostřednictvím práce s jeho pachateli či původci nabourávají představu o jednoznačné efektivitě represivních řešení DN. Je sice zřejmé, že stanovené tresty dokážou zabránit aktuálnímu násilí, ale nepracují s mechanismy, které by předcházely eskalaci či recidivě DN. Intervence pomáhají pachatelům domácího násilí či rizikovým jedincům zvládat agresi, převzít zodpovědnost za vlastní chování a získat náhled. Do procesu se snaží zahrnout celý rodinný systém, a tím i zvýšit pravděpodobnost ochrany ohrožených osob a případně také naději na fungování rodiny i po zkušenosti s DN. Práce s osobami dopouštějícími se násilí má tak potenciál výrazně snížit výskyt násilí, ale i toleranci k němu v české společnosti. To je výzva k odpovědnosti, která leží nepochybně na bedrech státu.

Resumé

Jak se ukazuje, práce s pachatelem či původcem domácího násilí není úplnou novinkou a v některých zahraničních systémech jsou programy a intervence zaměřené na snížení rizik násilného chování prostřednictvím práce s jeho pachatelem běžnou součástí systémových opatření, a to již v raných fázích řešení případů domácího násilí. Je faktem, že tyto intervence provází často skeptický pohled na jejich efektivitu, a to díky nízké míře možností její evaluace. V České republice takové programy a intervence máme také, ale ví se o nich jen málo a součástí systémových opatření pevně ukotvených v intervenční struktuře zdaleka nejsou.

Organizace, které pracují s původci domácího násilí (PDN), tvoří velmi heterogenní skupinu bez systémového zastřešení a začlenění do intervenční struktury při řešení případů domácího násilí. Různorodostí se vyznačují i samotné intervence či programy, které organizace nabízejí. Jak vyplývá z šetření, standardizovaný program, pro osoby dopouštějící se násilí v blízkých vztazích, resp. pro práci s pachateli (domácího) násilí v ČR neexistuje, což je na jedné straně žádoucí a vnímáno jako potřebné, neboť jak bylo zmíněno v úvodu, co původce a vzorce násilného chování, to odlišný typ, a tedy i odlišné individuální potřeby. Na druhé straně ovšem absentuje přehled o tom, pro koho konkrétně jsou jednotlivé programy určeny, tj. na jaké typy násilí se zaměřují či pro jaké konkrétní „typy“ původců/kyň jsou určeny. Není tedy ani zřejmé, pro jaký typ domácího násilí jsou jednotlivé intervence či programy vhodné, zda např. cílí na lehčí formy situačního násilí, či jsou s to se naopak vypořádat i se závažnějšími formami násilného jednání, např. v podobě donucovací kontroly (intimního terorismu) apod.

Současné programy pro PDN jsou však na druhé straně již poměrně dobře zavedené a fungují na intenzivní bázi. Všechny organizace poskytují individuální terapie, běžná je také skupinová terapie, ale i další formy pomoci, jako je např. telefonické či online poradenství. Žádná z organizací ovšem nenabízí nepřetržitou telefonickou help-line pro PDN.

Jak dále vyplynulo z expertního šetření, některá intervenční centra (IC) (zřízena k poskytování pomoci osobám ohroženým domácím násilím) projevila zájem o možnost pracovat i s původci násilí a zaštitit tak celý rodinný systém. To ovšem není možné zejména z důvodu nedostatečné legislativy, a tedy i nedostatečných kapacit a finančních zdrojů. Zmíněná IC by uvítala změnu zákona, který by jim umožnil zahrnout i práci s PDN.

Obecně služby pro PDN jsou poskytovány bezplatně. Financování vychází z veřejných zdrojů a je s výhradami hodnoceno jako vyhovující. Případné nevyhovující financování se pak odráží na nízkých úvazcích pracovníků, a tedy i nízké kapacitě organizací, resp. programů.

Zároveň je většinou expertů hodnocena dostupnost programů pro PDN jako nedostatečná. Organizace však bývají na základě dostupnosti doporučovány. Zároveň doporučení ze strany některé z institucí spolu s tlakem partnerky/partnera (tedy spíše vnější motivace) patří podle expertů mezi nejčastější důvody pro vstup do programu.

Jako základní a jediný jednotící dokument stanovující základní podmínky pro práci s PDN v ČR slouží Minimální standardy (Trávníček, 2018) (toho času nezávazné, ale všemi organizacemi dodržované). V některých oblastech jsou však Minimálním standardům

vytýkány příliš obecné formulace. Bylo by vhodné je doplnit o doporučení konkrétních podmínek pro vstup klientů do programu, standardizovaný evaluační nástroj pro hodnocení efektivity terapie násilných osob a kontext aktuálního výzkumu v oblasti PDN. Také nastavení požadavků na kvalifikaci v Minimálních standardech neodpovídá nabídce výcviků a kurzů zaměřených na PDN. Nicméně všichni zúčastnění experti potvrdili, že mají možnost se v rámci své organizace vzdělávat, prostřednictvím kurzů či školení v oblasti práce s PDN. Všechny organizace také zajišťují svým pracovníkům intervize i supervize. Většina expertů by však ocenila supervizi poskytovanou odborníkem erudovaným v oblasti práce s PDN.

Velká část programů počítá a pracuje jak s dobrovolnými, tak s nedobrovolnými klienty. Z hlediska praxe však ve větším měřítku pracují s osobami, které přicházejí dobrovolně, byť často na základě vnější motivace, kdy z části „vyhovují“ tlaku ze strany okolí. Nejčastějším účastníkem programů je podle vyjádření samotných organizací středoškolsky vzdělaný muž (oproti odsouzeným pachatelům DN, kteří mají většinou pouze základní vzdělání nebo vyučení bez maturity, srov. Přesličková et al., 2023) ve věku 28–48 let. Méně často pak organizace pracují s klienty nedobrovolnými, tedy těmi, kteří mají účast v programu uloženou či nařízenou některým orgánem či institucí. Práci s nedobrovolným klientem pak považují za nepoměrně problematičtější, zatíženou celou řadou potíží jednak na straně klienta samotného a jednak na straně systémového zajištění této práce.

Téměř všechny organizace vyhodnocují intervence z hlediska dosahování jejich cílů. Mezi klíčové faktory, které mají významný vliv na úspěšné nebo naopak neúspěšné dokončení programu, patří právě dobrovolnost, resp. nedobrovolnost účasti, s níž se pojí často také další problémy, jako jsou absence náhledu, motivace, nedostatek sebereflexe, ale často užívání návykových látek. Navíc se objevují přidružené problémy, jako je celkově špatné sociální, finanční a vztahové zázemí na straně klienta.

Zúčastněné organizace nejčastěji spolupracují s dalšími neziskovými organizacemi, poskytujícími služby různým cílovým skupinám, zejména pak s intervenčními centry, resp. s organizacemi, které poskytují služby osobám ohroženým domácím násilím. Spolupráce dále často probíhá s Probační a mediační službou (PMS), Policií České republiky (PČR) a soudy. Poněkud méně často spolupracují s odbory přestupkovými městských částí a státními zastupitelstvími. Spolupráci s těmito institucemi hodnotí vesměs pozitivně. Jako méně kvalitní však experti označují spolupráci s PČR. Organizace často fungují v zavedených regionálních praxích multidisciplinární spolupráce v oblasti řešení problematiky DN koordinované intervenčním centrem.

Pokud jde o pohled jednotlivých odborníků z více intervenčních skupin, jako jsou soudci, státní zástupci, policie, probační úředníci, intervenční centra, ale také zástupci organizací poskytujících intervence pro původce násilí, lze na základě předložených analýz tří setkání panelu expertů uzavřít, že identifikované klíčové potřeby systému práce s původci DN lze zařadit do dvou větších kategorií: **institucionalizace** (jednotný a provázaný systém organizací v oblasti poskytování služeb původcům DN, centralizované financování tohoto systému, ústřední databáze informací o původcích DN dostupná všem zapojeným aktérům) a **standardizace** (způsobu evaluace programů pro původce DN a předně způsobu výběru klientů do těchto programů).

Experti dále zdůraznili většinu slabých stránek identifikovaných ve SWOT analýze prvního panelu (1/2021, Přesličková a kol., 2023) a jejich vzájemnou podmíněnost. Lze ji charakterizovat jako posilující se bludný kruh, kdy slabá politická podpora vede k podfinancování systému, to znemožňuje efektivní práci s pachateli DN, což může dále přispívat k nezájmu o oblast. Účastníci se shodli na již deklarované potřebě vzdělávání aktérů v oblasti DN a na potřebě posílení spolupráce mezi institucemi v systému práce s pachateli DN. Někteří zmínili též dobrou praxi, kdy dochází ke specializaci na DN (například vyšetřovatelé, státní zástupci). Zmíněno bylo riziko poklesu úrovně vzdělání úředníků na přestupkových odděleních. Nově byla nastolena otázka včasnosti a návaznosti práce s pachatelem DN včetně zapojení Vězeňské služby ČR. Dalším možným tématem k diskusi se jeví být otázka vymáhání zapojení do programu pro zvládání agrese.

Jako stávající možné cesty k naplnění klíčových a prioritních potřeb se dle proběhlé diskuse jeví především 1) zvyšování tlaku ze strany samotných organizací na vládu s cílem prioritizace tématu práce s původci DN, 2) znovuoobnovení diskusí s klíčovými vládními aktéry s cílem nalezení vhodné právní úpravy zastřešující práci s původci DN a s cílem právního uvolnění IC pro práci s původci DN, 3) ustavení spolupráce organizací s výzkumnými centry s cílem tvorby či ověření existujících standardizovaných nástrojů pro evaluaci programů a posouzení indikace klientů pro program, 4) bližší seznámení se s příklady dobré praxe ze zahraničí na všech těchto úrovních.

Poslední panel ukázal, že práce s původci násilí si hledá do jisté míry cesty sama, odspodu, kdy organizace, které programy a intervence nabízejí, samy vytvářejí a zlepšují podmínky pro praktické využití těchto intervencí. První kroky vytvoření koncepčního návrhu systémového řešení práce s násilnou osobou by měly zahrnovat 1) vytvoření sítě center pro osoby dopouštějící se násilí, 2) postup pro identifikaci osob vhodných pro intervence díky krátkodobé počáteční konzultaci 3) Dalším krokem bylo vytvoření subjektu (Asociace) zastřešujícího práci s původci násilí, jehož úkolem by bylo zajišťovat podporu, metodickou diskusi a garanci spolupráce v oblasti poskytování programů a intervencí pro PDN. Nyní je otázkou, jaká bude na poměrně jednoznačně formulovanou výzvu odezva ze strany státu, který by měl být hlavním garantem zajištění takových služeb.

Z dotazníkového šetření mezi hlavními relevantními aktéry, kteří ve své praxi přicházejí do styku s případy domácího násilí, jednoznačně vyplývá, že zásadním problémem v oblasti práce s pachateli domácího násilí je velmi nízká dostupnost specializovaných programů pro PDN. Tedy nejčastěji akcentovanou potřebou v tomto směru je navýšení těchto programů a zajištění dostatečného přehledu o nich. S tím souvisí také potřeba výše zmíněného systémového zastřešení a ukotvení těchto intervencí.

Do jisté míry se také ukázalo, že u některých skupin respondentů rozsah agendy, kterou případy domácího násilí tvoří, koresponduje s tím, do jaké míry jsou tyto odborníci na danou problematiku specializováni. Poměrně jasně se tyto skutečnosti ukazují zejména na profesní skupině soudců a také pracovníků přestupkových oddělení obecních či městských úřadů. Ti se často necítí být kompetentní vyjadřovat se k danému tématu, a to z titulu toho, že dle jejich vlastních zkušeností nejsou kompetentní pracovat s pachatelem domácího násilí jinak, než mu v zásadě uložit sankci. Fakt, že součástí této sankce může být

i opatření v podobě např. povinnosti podrobit se terapeutickému programu zaměřenému na práci s násilím, jim buď není znám nebo s tímto opatřením prakticky nepřicházejí do styku z nějakého jiného důvodu.

Soudci jsou pak poměrně „spokojeni“ s tím, jaké sankce a v jaké výši jsou v případech domácího násilí ukládány a připadají jim přiměřené na rozdíl od ostatních profesních skupin. Jak policisté, tak především probační úředníci považují naopak tresty ukládané za trestné činy spojené s domácím násilím za příliš mírné. Na druhé straně tam, kde je specializace dána, např. u státních zástupců, metodiků PČR, je vidět značný posun ve vnímání této problematiky a je zjevné, že specializace výrazně ovlivňuje nejen vzhled, ale také jednoznačné vyjádření potřeb v této oblasti s potřebnou mírou erudice.

Nicméně specializovaný přístup k problematice DN je většinou oslovených respondentů podporován v rámci všech skupin. Podporována je všeobecně větší míra proškolení na problematiku DN a konkrétní postupy jak vůči pachatelům, tak ale i vůči obětem, a to na úrovni soudců a policejních orgánů, probačních úředníků. Dále jednoznačnou potřebou se jeví rozšíření specializovaných opatření v podobě dostupných programů pro PDN, a s tím spojeného systémového ukotvení, včetně možnosti aplikace programů již v raných stádiích kontaktu s DN a specializovaného sběru dat, ale i specializaci na úrovni některých orgánů, zejména soudců. Téma specializace soudců na problematiku DN je pro tuto skupinu respondentů spíše kontroverzním, a ne příliš podporovaným.

Nejčastěji akcentované oblasti a potřeby:

- **Více a větší dostupnost terapeutických programů pro PDN (nedostatečná kapacita)**
 - komplexní program pro PDN
 - program i pro oběti, celou rodinu
 - specializované programy pro děti v rodinách s násilím
 - ve VTOS i na svobodě, pro osoby z vyloučených lokalit i pro nemotivované
 - povinné programy vždy pro vykázané, v přestupkovém řízení a pro odsouzené jak k podmíněnému, tak nepodmíněnému trestu
 - k dispozici ucelený přehled programů
 - centra pro komplexní řešení situace pachatele
- **Vzdělávání – zvyšování odbornosti, specializace (naráží na nedostatek kapacit) (nedostatek vyškolených specialistů)**
 - školení PČR (důležitý první kontakt), proškolení ze strany IC v kontaktu s obětí
 - soudců
 - OSPOD
 - zvyšování povědomí, všeobecná osvěta
 - versus specializace není třeba, běžná trestná činnost (ojediněle)
- **Ukládání vyšších trestů (zprísnění trestních sazeb)**
 - zejména při opakování domácího násilí (nezohledňování opakování)
 - zvýšit trestní sazby za přestupky (pokuta nemá smysl)
 - tresty jsou vyšší u osob cizích než blízkých
 - nedostatečná či pomalá reakce soudu na porušení aktuálně vykonávané sankce
- **Potřeba včasné intervence – inspirace rakouskou úpravou**

- povinnost kontaktovat organizaci poskytující program pro PDN po vykazání (případně při prvním kontaktu)
- zákaz přiblížení k oběti spolu s vykazáním
- častější využití vykazání jako preventivního opatření
- uložení programu při vykazání (případně prvním kontaktu)
- potřeba pomoci ohroženým osobám již při prvním kontaktu (zapojení OSPODu)
- vytvoření nástrojů (krátkodobé intervence/konzultace) za účelem detekce a volby intervence
- **Zapojení PMS již v přípravném řízení vs. kapacita probačních úředníků**
 - větší zapojení PMS již v přípravném řízení (existuje i dobrá praxe ze strany státních zástupců)
 - OSPODu v raných fázích
- **Možnost plného procesního využití prvotní výpovědi oběti (poškozené/ho)**
 - využití prvotní výpovědi učiněné před zahájením trestního řízení, aby oběti nemusely být opětovně slyšeny v procesním postavení svědka
- **Zvýšení ochrany obětí – zkvalitnění systémové pomoci**
 - zvýšit dostupnost sociální péče, materiální pomoci, terapeutické (psychologické) pomoci
 - zvyšování práv (pachatelé více práv než oběti, „systém na ně nemyslí“)
 - v průběhu trestního řízení i po něm
- **Mezioborová spolupráce**
 - celostní řešení případů
 - propojení se skupinami prevence na okresech a krajích
 - případové řízení
- **Práce s odpovědností/motivací pachatele**
 - plnění programu jako motivační prvek v trestním řízení
 - práce i s nemotivovanými původci/pachateli
 - versus s (nemotivovanými) pachateli nemá cenu pracovat (ojedinělé zmínky)
- **Systémové ukotvení práce s původci**

Kvalitativní analýza rozhovorů s pachateli, resp. původci násilí v blízkých vztazích odhalila pestrost forem domácího násilí, resp. násilného chování vůči osobám blízkým, od verbální agresivity po fyzické útoky. Heterogenita výzkumného souboru naznačuje, že každý případ je unikátní, s poměrně častým prolínáním rolí původce a oběti. Zkušenosti z dětství se zde jeví jako jeden z klíčových prediktorů (domácího) násilí, naznačující transgenerační přenos vzorců násilného chování. Potvrzují se zde předchozí zjištění, že totiž univerzální potřeby původců domácího násilí lze vzhledem k této rozmanitosti obtížně formulovat.

Respondenti se nacházeli v různých fázích řešení problému domácího násilí, od nedávného propuštění z vězení s probačním dohledem po dá se říci běžný život bez zásahu jakýchkoliv státních institucí. Velká část našich respondentů se rekrutovala z účastníků programu pro PDN, kam vstoupili dobrovolně, na základě vlastní vědomé potřeby řešit své chování vůči osobám blízkým. Přičemž většina těchto respondentů se dopouštěla nežádoucího jednání, které nedosahovalo intenzity a závažnosti přestupku, natož pak trestného činu. Mimo hlavní problém násilného jednání, popř. domácího násilí často

uváděli i obtíže se zvládáním emocí a problémy s užíváním návykových látek. Důležitým aspektem v terapeutické práci byl náhled na situaci a přijetí odpovědnosti za vlastní jednání, což se u respondentů projevovalo v různé míře.

Zjištění ukazují na rozdíl ve způsobu, jakým respondenti přistupují k řešení svého násilného chování vůči blízkým osobám. Ti, kteří se do programu zapojili z vlastní iniciativy nebo na doporučení, se více zaměřovali na své vnitřní procesy a osobní růst. Oproti nim respondenti ve vězení často přenášeli odpovědnost za své chování na vnější faktory. Tento rozdíl poukazuje na to, že individuální dispozice, zkušenosti s řešením konfliktů a stresových situací a podpora, které se původcům domácího násilí dostává, hrají v procesu změny klíčovou roli. Zásadním faktorem pak v příbězích všech respondentů jsou děti. Zatímco výchova dětí byla často příčinou mnoha konfliktů, zároveň ale děti představovaly motivaci k vlastní změně. Mnozí z respondentů si také vyčítali utrpení, které svým dětem způsobili.

Ve výpovědích respondentů, kteří cítí potřebu změny, se často objevuje uvědomění si, že identifikace problému je teprve začátek. Dalším klíčovým krokem je proto pochopení, že nejsou často schopni problém vyřešit sami. Terapeutická intervence může pomoci identifikovat a řešit hlubší příčiny problému. Přijetí pomoci však často vyžaduje překonání počáteční skepse či pocitů, a proto je důležité budovat motivaci a vysvětlovat možnosti pomoci.

Důležitým aspektem je správné načasování pomoci. Klient musí být vnitřně připraven na přijetí intervence, jinak může být úsilí zmařeno. Informační kampaně mohou mít z tohoto pohledu omezený efekt. Pro oběti domácího násilí je naopak zásadní, aby pomoc přišla co nejdříve, zejména pokud jim chybí podpora ze strany blízkých. Proaktivní poskytnutí pomoci z vnějšku je proto klíčové, aby se zabránilo dalším budoucím škodám. Pokud však reakce přichází pozdě, může narazit na odmítavý postoj oběti, za kterým často stojí pocit bezmoci a rezignace.

Pro původce domácího násilí je důležité, aby měli informace o možnostech a průběhu terapeutické práce. Změna násilného chování je obtížný proces a vyžaduje čas a úsilí. Zásadní je, aby terapeut byl dostatečně erudovaný a získal si důvěru klienta. Analýza ukázala, že základním předpokladem změny je také pozitivní vztah mezi terapeutem a klientem. V často dlouhodobém procesu změny násilného chování mohou hrát významnou roli jednoduché techniky, jako jsou dechová cvičení nebo fyzická pohybová aktivita, které mohou pomoci v krizových situacích.

V procesu změny je klíčové uvědomění si vlastní zodpovědnosti a možnosti ovlivnit svůj život. Terapeut hraje roli průvodce, který klienta podněcuje k tomu, aby si pomohl sám, a poskytuje zpětnou vazbu k jeho rozhodnutím. Účastníci terapeutických programů hodnotí intervenci pozitivně, uvádějí zlepšení ve zvládání problémů a užitečnost naučených technik i v dalších situacích. Zlepšení komunikace a pocit dobře využitého času jsou další pozitivní aspekty. Možnost mít se na koho obrátit v krizových situacích je klíčovou potřebou, kterou respondenti zdůrazňovali, a pro některé vyváží nedostupnost dlouhodobější péče.

Finanční hledisko je dalším důležitým aspektem při rozhodování o vstupu do intervence. Bezplatné poskytování pomoci je pro všechny respondenty klíčové, zatímco placené služby představují bariéru a mohou vést k ukončení spolupráce. Respondenti také reflektují, co bude po skončení programu, cítí potřebu pracovat na sobě kontinuálně. Často je nutné řešit související problémy, jako je užívání návykových látek.

Domácí násilí je složitý problém, který vyžaduje zapojení nejen původců, ale i jejich okolí. Hledání pomoci je často provázeno společenským stigma, což může vést k tendenci problémy spíše skrývat, než je aktivně řešit. Možnost pracovat s dalšími blízkými osobami je klíčová, pokud to situace v daném konkrétním případě dovolí. Vztah k zástupcům státních orgánů bývá často poznamenán nedůvěrou v systém. Pocit dosažené spravedlnosti závisí na individuální zkušenosti s těmito orgány, v našem výzkumu však nezazněla výrazná pomoc či motivace od pracovníků státních institucí. Neutrální hodnocení policie ukazuje na nulové očekávání ze strany respondentů, pokud jde o nabídku jakékoliv pomoci.

Je třeba však v této souvislosti zmínit limity kvalitativní analýzy. V první řadě omezení plynou ze zdánlivě nízkého počtu rozhovorů, které se podařilo realizovat. Původci domácího násilí jsou velmi těžko dostupnou cílovou skupinou. I po rozšíření vstupních kritérií (která nás také mírně odvedla pouze od původců násilí v partnerských vztazích) poznatky reflektují zkušenosti osmi osob. Navíc téměř všichni naši respondenti žili v Praze nebo jejím okolí, kde je obecně dostupnost nejen specifických služeb, ale i další možnosti na jiné úrovni, než je tomu ve zbytku republiky. Na druhé straně analýza přináší unikátní vhled do jinak neprobádané skupiny původců domácího násilí. Navzdory nízkému počtu respondentů se podařilo reflektovat i heterogenitu účastníků a jejich „příběhů“. Při interpretaci výsledků je nicméně nutné vyhnout se jakýmkoliv tendencím k zobecňování, nehledě na to, že výpovědi respondentů reflektují pouze jejich subjektivní pohled na situaci a nemusí někdy úplně korespondovat s objektivní realitou.

Summary

As it turns out, working with the perpetrator of domestic violence is not entirely new, and in some foreign systems, programmes and interventions aimed at reducing the risks of violent behaviour by working with the perpetrator are a common part of systemic measures, even in the early stages of dealing with domestic violence cases. It is a fact that these interventions are often accompanied by a sceptical view of their effectiveness, due to the low level of opportunities for evaluation. In the Czech Republic we also have such programmes and interventions, but they are little known and far from being part of systemic measures firmly anchored in the intervention structure.

Organisations working with perpetrators of domestic violence (PDV) are a very heterogeneous group without a systemic umbrella and integration into the intervention structure for dealing with domestic violence cases. The interventions or programmes offered by the organisations are also heterogeneous. As the survey demonstrates, there is an absence of a standardised programme for convicted perpetrators of violence in close relationships, or for working with perpetrators of (domestic) violence in the Czech Republic. This is both desirable and perceived as necessary, as the different types of perpetrators and patterns of violent behaviour result in different types and therefore different individual needs, as mentioned in the introduction. Conversely, there appears to be a lack of clarity about the specific target audience of these programmes, i.e. the types of violence they are designed to address or the specific categories of perpetrators/women they are intended to cater to. Thus, it is not even clear for which type of domestic violence the individual interventions or programmes are suitable, e.g. whether they target lighter forms of situational violence, or whether they are also able to deal with more serious forms of violent behaviour, e.g. in the form of coercive control (intimate terrorism), etc.

On the other hand, current PDV programmes are already well established and operating on an intensive basis. All organisations provide individual therapy, group therapy is also common, but also other forms of help such as telephone or online counselling. However, none of the organisations offer a 24-hour telephone help-line for PDVs.

As the expert survey further revealed, some Intervention Centres (IC) (established to help persons at risk of domestic violence) expressed interest in the possibility of working with the perpetrators of violence and thus protecting the entire family system. However, this is not possible mainly due to insufficient legislation and therefore insufficient capacity and financial resources. The IC would welcome a change in the law that would allow them to include work with DV perpetrators.

In general, PDV programmes and interventions are provided free of charge. Funding is based on public resources and is rated as satisfactory with reservations. Any inadequate funding is reflected in low staff time and therefore low capacity of the organisations or programmes.

At the same time, the availability of PDV software is rated as insufficient by most experts. However, organisations tend to be recommended based on availability. At the same time, recommendations from an institution, together with pressure from a partner (i.e. more external motivation), are among the most common reasons for joining a programme, according to experts.

As the basic and only unifying document setting out the basic conditions for working with PDV in the Czech Republic is the Minimum Standards (Trávníček, 2018) (at that time non-binding, but followed by all organizations). In some areas, however, the Minimum Standards are criticised for being too broadly worded. It would be useful to supplement them by recommending specific conditions for client entry into the program, a standardized evaluation tool for assessing the effectiveness of treatment for violent persons, and the context of current research in the field of PDV. Also, the setting of qualification requirements in the Minimum Standards does not match the range of PDV training and courses on offer. However, all participating experts confirmed that they can train within their organisation, through courses or training in PDV work. All organisations also provide interviews and supervision for their staff. However, most experts would appreciate supervision provided by a professional erudite in working with PDVs.

A significant part of the programmes works with both voluntary and involuntary clients. In terms of practice, however, they work to a greater extent with people who come voluntarily, although often based on external motivation, where they partly “comply” with pressure from the environment. According to the organisations themselves, the most frequent participant in the programmes is a secondary school educated (compared to convicted DV offenders, who mostly have only primary education or apprenticeship without a high school diploma, cf. Přesličková et al., 2023) male aged between 28 and 48. Less often, organisations work with involuntary clients, i.e. those who have been ordered or mandated to participate in the programme by an authority or institution. Working with an involuntary client is then considered to be disproportionately more problematic, burdened with a number of difficulties both on the part of the client himself and on the part of the systemic provision of this work.

Almost all organisations evaluate interventions in terms of achieving their objectives. The key factors that have a significant impact on successful or unsuccessful completion of the programme include the voluntariness or involuntariness of participation, which is often associated with other problems such as lack of insight, motivation, lack of self-reflection, and often substance use. In addition, there are associated problems such as a generally poor social, financial and relational background on the part of the client.

The participating organisations most often cooperate with other non-profit organisations providing services to various target groups, especially intervention centres or organisations providing services to persons at risk of domestic violence. Cooperation also often takes place with the Probation and Mediation Service (PMS), the Police of the Czech Republic (PČR) and the courts. Somewhat less frequently, they cooperate with municipal misdemeanour departments and prosecutors’ offices. They generally evaluate their cooperation with these institutions positively. However, experts describe cooperation with the Police as less good. Organizations often operate in established regional practices of multi-disciplinary cooperation in dealing with DV issues coordinated by the intervention centre.

Regarding the perspective of individual experts from multiple intervention groups, such as judges, prosecutors, police, probation officers, intervention centres, as well as representatives of organisations providing interventions for perpetrators of violence, it can be concluded from the analyses presented at the three expert panel meetings that the identified key needs of the system of work with perpetrators of DV can be classified into two broad categories: **Institutionalisation** (a unified and coherent system of organisations in the provision of services to perpetrators of DV, centralised funding of this system, a central database of information on perpetrators of DV accessible to all actors involved) and **standardisation** (of the way in which programmes for perpetrators of DV are evaluated and, above all, of the way in which clients are selected for these programmes).

The experts also highlighted most of the weaknesses identified in the SWOT analysis of the first panel (1/2021, Přesličková et al. 2023) and their interdependencies. It can be characterised as a reinforcing vicious circle where weak political support leads to underfunding of the system, this makes it impossible to work effectively with DV offenders, which may further contribute to disinterest in the field. Participants agreed on the already stated need for training of actors in the field of DV and the need to strengthen cooperation between institutions in the system of work with DV offenders. Some also mentioned the good practice of specialising in DV (e.g. investigators, prosecutors). The risk of a decline in the level of education of officials in misdemeanour departments was mentioned. The issue of timeliness and continuity of work with DV offenders, including the involvement of the Prison Service, was raised. The issue of enforcement of involvement in the aggression management programme appeared to be another possible topic for discussion.

According to the discussion, the current possible ways to meet the key and priority needs seem to be 1) increasing pressure from the organisations themselves on the government to prioritise the topic of work with DV originators, 2) resuming discussions with key government actors to find appropriate legislation covering work with DV originators and to legally free the IC to work with DV originators, 3) establishing collaboration between organisations and research centres with the aim of developing or validating existing standardised tools for programme evaluation and assessing clients' indication for the programme, 4) becoming more familiar with examples of good practice from abroad at all these levels.

The final panel showed that work with perpetrators of violence is, to some extent, finding its own ways, from below, where the organisations offering programmes and interventions are themselves creating and improving the conditions for the practical use of these interventions. The first steps of creating a conceptual design for a systemic solution to work with perpetrators of violence should include 1) the establishment of a network of centres for perpetrators of violence, 2) the development procedure for identifying people suitable for interventions through short-term initial consultation 3) The next step was to create an entity (Association) representing work with perpetrators of violence, whose task would be to advocate support, methodological discussion and guarantee cooperation in the provision of programmes and interventions for PDV. The question now is how the state, which should be the main guarantor of such services, will respond to this clearly formulated challenge.

The questionnaire survey among the main relevant actors, who meet cases of domestic violence in their practice, clearly shows, that a major problem in the field of work with perpetrators of domestic violence is the very low availability of specialised programmes for PDVs. Thus, the most frequently accentuated need in this regard is to increase the number of such programmes and to ensure that they are sufficiently well covered. Related to this is the need for the systemic coverage (mentioned above) and anchoring of these interventions.

To some extent, it also became clear that for some groups of respondents, the extent of the agenda that domestic violence cases constitute corresponds to the extent to which these professionals are specialized in the issue. These facts are particularly evident for the professional cohort of judges and municipal or city authority misdemeanour department personnel. They often do not feel competent to comment on the subject because, in their own experience, they are not competent to deal with the perpetrator of domestic violence other than to impose a sanction in principle. The fact that this sanction may include a measure such as the obligation to undergo a therapeutic programme aimed at working with violence is either unknown to them or they are practically not in contact with this measure for some other reason.

Judges are then relatively “satisfied” with the sanctions imposed in domestic violence cases and find them appropriate, unlike other professional groups. In contrast, both police officers and especially probation officers consider the penalties imposed for domestic violence offences to be too lenient. On the other hand, where specialization is given, e.g. prosecutors, methodologists of the Police, a significant shift in the perception of this issue is visible and it is obvious that specialization significantly influences not only the insight but also the clear expression of the needs in this area with the necessary degree of erudition.

However, a specialised approach to DV is supported by most respondents across all groups. There is general support for more training on DV and specific procedures for both offenders and victims, at the level of judges, police and probation officers. Furthermore, there appears to be a clear need for the expansion of specialised measures in the form of available PDV programmes and the associated system anchoring, including the possibility of applying the programmes at the early stages of contact with DV and specialised data collection, as well as specialisation at the level of certain authorities, especially judges. The topic of specialisation of judges in DV issues is rather controversial for this group of respondents and not well supported.

The most frequently emphasized areas and needs:

- **More and greater availability of therapeutic programmes for PDVs (lack of capacity)**
 - comprehensive program for PDV
 - program for victims, the whole family
 - specialised programmes for children in families with violence
 - in VTOS and in freedom, for people from excluded localities and for unmotivated
 - Mandatory programmes always for those who have been convicted of a criminal offence and for those sentenced to both suspended and unconditional sentences
 - comprehensive overview of programmes available
 - centres for the comprehensive management of the offender’s situation

- **Education – increasing expertise, specialization (encounters lack of capacity)** (lack of trained specialists)
 - training of the Police (important first contact), training by the IC in contact with the victim
 - judges,
 - OSPOD
 - Awareness raising, general education
 - versus specialisation not necessary, common crime (sporadic)
- **Imposing higher penalties (tougher sentencing rates)**
 - especially in the case of recurrence of domestic violence (disregard for repetition),
 - Increase the penalty rates for misdemeanours (fines are meaningless),
 - penalties are higher for strangers than for loved ones,
 - Inadequate or slow response by the court to a breach of a currently enforced sanction
- **The need for early intervention – inspiration from the Austrian adaptation**
 - the obligation to contact the organisation providing the PDV programme after referral (or at first contact)
 - Prohibition of approaching the victim together with banishment
 - more frequent use of expulsions as a preventive measure
 - saving of the program when banned (or first contact)
 - the need to help people at risk already at the first contact (involvement of the pod)
 - development of tools (short-term interventions/consultations) for detection and intervention selection
- **Involvement of the PMS already in pre-trial proceedings vs. capacity of probation officers**
 - Greater involvement of the PMS in the preparatory proceedings (there is also good practice on the part of prosecutors).
 - OSPOD in the early stages
- **The possibility of making full procedural use of the victim's (victim's) initial statement**
 - the use of initial statements made prior to the opening of criminal proceedings so that victims do not have to be heard again in the capacity of a witness
- **Increasing the protection of victims – improving the quality of systemic assistance**
 - increase the availability of social care, material assistance, therapeutic (psychological) assistance
 - increasing rights (offenders have more rights than victims, “the system doesn't think about them”)
 - during and after criminal proceedings
- **Interdisciplinary cooperation**
 - holistic case management
 - linking with prevention groups in districts and regions
 - case management
- **Working with the responsibility / motivation of the perpetrator**
 - programme implementation as a motivational element in criminal proceedings
 - working with unmotivated perpetrators/offenders
 - versus (unmotivated) offenders are not worth working with (isolated mentions)
- **Systemic anchoring of work with originators**

The qualitative analysis of interviews with perpetrators of violence in close relationships revealed a variety of forms of domestic violence or violent behaviour towards close persons, ranging from verbal aggression to physical attacks. The heterogeneity of the research population suggests that each case is unique, with a relatively frequent intermingling of the roles of perpetrator and victim. Childhood experiences appear here as one of the key predictors of (domestic) violence, suggesting a transgenerational transmission of patterns of violent behaviour. This confirms previous findings that the universal needs of perpetrators of domestic violence are difficult to articulate given this diversity.

The respondents were in various stages of dealing with the problem of domestic violence, from recent release from prison with probation supervision to, so to speak, normal life without the intervention of any state institutions. A large proportion of our respondents were recruited from participants in the PDV program, which they had entered voluntarily, based on their own conscious need to address their behaviour toward their loved ones. In doing so, most of these respondents had engaged in undesirable behaviour that did not reach the intensity and severity of a misdemeanour, let alone a felony. In addition to the main problem of violent behaviour or domestic violence, they often mentioned difficulties in managing emotions and problems with substance abuse. An important aspect in the therapeutic work was view of the situation and acceptance of responsibility for one's own actions, which was manifested to varying degrees by the respondents.

The findings show a difference in the way respondents approach dealing with their violent behaviour towards loved ones. Those who joined the program on their own initiative or on referral focused more on their internal processes and personal growth. In contrast, respondents in prison often shifted responsibility for their behaviour to external factors. This difference suggests that individual dispositions, experience in dealing with conflict and stressful situations, and the support that perpetrators of domestic violence receive play a key role in the change process. Children are then a crucial factor in the stories of all respondents. While the upbringing of the children was often the cause of many conflicts, at the same time the children represented the motivation for their own change. Many of the respondents also blamed themselves for the suffering they had caused their children.

In the statements of respondents who feel the need for change, there is often an awareness that identifying the problem is only the beginning. Therefore, the next key step is understanding that they are often unable to solve the problem themselves. Therapeutic intervention can help identify and address the deeper causes of the problem. Accepting help, however, often requires overcoming initial scepticism or feelings, so it is important to build motivation and explain options for help.

An important aspect is the correct timing of assistance. The client must be internally prepared to receive the intervention, otherwise the effort may be frustrated. Information campaigns may have a limited effect in this respect. For victims of domestic violence, on the other hand, it is essential that help comes as soon as possible, especially if they lack support from loved ones. Proactive provision of outside help is therefore crucial to prevent further damage in the future. However, if the response comes too late, it can be met with a dismissive attitude on the part of the victim, often underpinned by a sense of helplessness and resignation.

It is important for perpetrators of domestic violence to have information about the possibilities and process of therapeutic work. Changing violent behaviour is a difficult process and takes time and effort. It is essential that the therapist is sufficiently knowledgeable and gains the client's trust. The analysis has shown that a positive relationship between therapist and client is also a prerequisite for change. Simple techniques such as breathing exercises or physical exercises can play an important role in the often long-term process of changing violent behaviour and can help in crisis situations.

In the process of change, the awareness of one's own responsibility and ability to influence one's life is crucial. The therapist plays the role of a guide who encourages the client to help themselves and provides feedback on their decisions. Participants in therapy programmes evaluate the intervention positively, reporting improvements in coping and the usefulness of the techniques learned in other situations. Improved communication and a feeling of time well spent are other positives. Being able to have someone to turn to in crisis situations is a key need highlighted by respondents, and for some it balances the unavailability of longer-term care.

Financial considerations are another important aspect when deciding whether to enter an intervention. Free provision of assistance is key for all respondents, while paid services are a barrier and may lead to termination. Respondents also reflect on what will happen after the programme ends, feeling the need to work on themselves continuously. There is often a need to address related issues such as substance use.

Domestic violence is a complex problem that requires the involvement not only of the perpetrators but also of those around them. Seeking help is often accompanied by social stigma, which can lead to a tendency to hide problems rather than actively address them. The opportunity to work with other people close to the person is crucial, if the situation in a particular case allows it. The relationship with government representatives is often marked by distrust of the system. The sense of justice achieved depends on the individual's experience with these institutions, but our research did not reveal significant help or motivation from state institution staff. The neutral assessment of the police indicates zero expectations on the part of respondents regarding the offer of any assistance.

However, the limits of qualitative analysis should be mentioned in this context. First and foremost, the limitations stem from the seemingly small number of interviews that were able to be conducted. Perpetrators of domestic violence are a very difficult target group to reach. Even after broadening the entry criteria (which also took us slightly away from only the perpetrators of partner violence), the findings reflect the experiences of eight people. Moreover, almost all our respondents lived in or around Prague, where the availability of not only specific services but also other options is generally at a different level than in the rest of the country. On the other hand, the analysis provides a unique insight into an otherwise unexplored group of perpetrators of domestic violence. Despite the small number of respondents, it also manages to reflect the heterogeneity of participants and their "stories". However, when interpreting the results, it is necessary to avoid any tendency to generalise, notwithstanding the fact that the respondents' statements reflect only their subjective view of the situation and may sometimes not correspond completely with objective reality.

Použité prameny

- Akoensi, T. D., Koehler, J. A., Lösel, F., & Humphreys, D. K. (2013). Domestic violence perpetrator programs in Europe, part II: A systematic review of the state of evidence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(10), 1206–1225. <https://doi.org/10.1177/0306624X12468110>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Donovan, C., & Griffiths, S. (2015). Domestic violence and voluntary perpetrator programs: Engaging men in the pre-commencement phase. *The British Journal of Social Work*, 45(4), 1155–1171. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct182>
- Clark, T., Foster, L., Bryman, A., & Sloan, L. (2021). *Bryman's social research methods*. Oxford University Press.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. SAGE Publications.
- Čírtková, L. (2008). *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Grada. <https://www.bookport.cz/kniha/moderni-psychologie-pro-pravniky-170/>
- Čírtková, L. (2019). Domácí násilí v 21. století. *Právo a rodina*, 7, Wolters Kluwer.
- Čírtková, L. (2022). Psychické násilí mezi partnery v intimních vztazích. *Právo a rodina*, 4, Wolters Kluwer.
- Čírtková, L. (2023). Forenzní analýza vztahů zatížených domácím násilím. *Rodinné listy*, 5, Wolters Kluwer.
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Wilson, M., et al. (1992). The myth of symmetry in marital violence. *Social Problems*, 39, 71–91.
- Dutton, D. G., Corvo, K. N., & Hamel, J. (2009). The gender paradigm in domestic violence research and practice part 2: The information website of the American Bar Association. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1), 30–38. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.08.002>
- Dutton, D. G. (2012). The case against the role of gender in intimate partner violence. *Aggression and Violent Behavior*, 17(1), 99–104. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2011.09.002>
- Dutton, D. G. (2012). The prevention of intimate partner violence. *Prevention Science*, 13(4), 395–397. <https://doi.org/10.1007/s11121-012-0306-1>
- Ellis, D., & Stuckless, N. (2006). Domestic violence, DOVE, and divorce mediation. *Family Court Review*, 44(4), 658–671. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2006.00100.x>
- Geldschläger, H., Ginés, O., Nax, D., & Ponce, Á. (2014). Outcome measurement in European perpetrator programmes: A survey (el). Working paper 1 from the Daphne III project, IMPACT: Evaluation of European Perpetrator Programmes". Retrieved from https://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/IMPACT/Daphne_III_Impact_-_Working_paper_1_-_Outcome_Measurement_in_European_Perpetrator_Programmes_-_A_Survey.pdf
- Gioia, D. A., Corley, K. G., & Hamilton, A. L. (2013). Seeking qualitative rigor in inductive research: Notes on the Gioia methodology. *Organizational Research Methods*, 16(1), 15–31. <https://doi.org/10.1177/1094428112452151>
- Gondolf, E. (2002). *Batterer intervention systems: Issues, outcomes, and recommendations*. Sage pub. <https://doi.org/10.4135/9781452229263>
- Hamilton, L., Koehler, J. A., & Lösel, F. A. (2013). Domestic violence perpetrator programs in Europe, part I: A survey of current practice. *International Journal of*

- Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57(10), 1189–1205. <https://doi.org/10.1177/0306624X12469506>
- Her Majesty's Prison and Probation Service (2022). Domestic abuse policy framework. HMPPS. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-policy-framework>
- Herdová, T., Jarkovská, L., Pešáková, K., & Trávníček, Z. (2016). Analýza postojů původců a původkyň domácího násilí a práce s nimi. Praha: Úřad vlády ČR–Odbor rovnosti žen a mužů [cit. 2022-09-05]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitostizen-a-muzu/dokumenty/postoje_puvodcu_FINAL_rev.pdf
- Hester, M., & Lilley, S.-J. (2014). A collection of papers on the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, from Council of Europe: <https://rm.coe.int/168046e1f2>
- Holtzworth-Munroe, A. (2000). A typology of men who are violent toward their female partners: Making sense of the heterogeneity in husband violence. *Current Directions in Psychological Science*, 9(4), 140–143. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00079>
- Holtzworth-Munroe, A., Meehan, J. C., Herron, K., Rehman, U., & Stuart, G. L. (2003). Do subtypes of maritally violent men continue to differ over time? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 728–740. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.4.728>
- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 283–294.
- Johnston, J. R., & Campbell, L. E. (1993). Parent-child relationships in domestic violence families disputing custody. *Family & Conciliation Courts Review*, 31(3), 282–298. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.1993.tb00305.x>
- Kavemann, B., Beckmann, S., & Rabe, H. (2001). An overview of work with perpetrators of domestic violence in Germany. University of Osnabrueck. Project WiBIG.
- Kavemann, B., & Ulrike, K. (2007). *Handbuch kinder und häusliche Gewalt*. <https://doi.org/10.1007/978-3-531-90550-1>
- Kelly, L., & Westmarland, N. (2015). Domestic violence perpetrator programmes: Steps towards change. Project Mirabal final report, from London Metropolitan University and Durham University. <https://repository.londonmet.ac.uk/1458/>
- Kelly, J. B., & Johnson, M. P. (2008). Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions. *Family Court Review*, 46(3), 476–499. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2008.00215.x>
- Levinson, D. (1989). *Family violence in cross-cultural perspective*. Sage Publications, Inc.
- Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. (Vydání první). Slon.
- Pence, E., & Dasgupta, S. D. (2006). *Re-examining, battering”: Are all acts of violence against intimate partners the same?* Praxis International. From <http://praxisinternational.org/wp-content/uploads/2016/02/ReexaminingBattering.pdf>
- Pence, E., & Paymar, M. (1993). *Education groups for men who batter: The Duluth model*. Springer Publishing Company.
- Phillips, R., Kelly, L., & Westmarland, N. (2013). Domestic violence perpetrator programs: An historical overview. (Monograph No. 2). Discussion Paper, from London Metropolitan University and Durham University. <https://www.dur.ac.uk/resources/criva/anhistoricaloverviewbriefingnote.pdf>

- Přesličková, H., Grohmannová, K., Malvotová, P., Novopacká, M., Paloušová, V., Roubalová, M., & Kutil, L. (2023). *Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí I*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. https://www.iksp.cz/storage/169/480_Zachazeni-s-pachateli-domaciho-partnerskeho-nasili-I.pdf
- Rees, A., & Rivett, M. (2005). 'Let a hundred flowers bloom, let a hundred schools of thought contend': Towards a variety in programmes for perpetrators of domestic violence. *Probation Journal*, 52(3), 277–288. <https://doi.org/10.1177/0264550505055111>
- Scambor, C., Wojnicka, K., & Scambor, E. (2014). Possibilities for multi-site/multi-country European evaluation studies on domestic violence perpetrator programmes. Working paper 3 from the Daphne III project, IMPACT: Evaluation of European Perpetrator Programmes”.
- Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.
- Ševčík, D., & Špatenková, N. (2011). *Domácí násilí*. Portál.
- Trávníček, Z. (2018). Minimální standardy práce s původci a původkyněmi násilí v blízkých vztazích v České republice. Praha, from Úřad vlády ČR–Odbor rovnosti žen a mužů. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_OPZ/Vystupy_projektu/Minimalni-standardy-prace-s-puvodci-a-puvodkynemi-nasili-v-blizkych-vztazich-v-Ceske-republice.pdf

Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí II.

Autoři: Hana Přesličková
Kateřina Grohmannová
Lukáš Kutil
Pavla Malvotová
Martina Novopacká
Viktorie Paloušová
Michaela Roubalová
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 00 Praha 5
Určeno: pro odbornou veřejnost
Design: addnoise.org
Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz
Tisk: Reprocentrum, a. s., Blansko
Vydání: první, červen 2025
Náklad: 150 ks

www.iksp.cz

ISBN 978-80-7338-214-8

ISBN 978-80-7338-215-5 (pdf)

